This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

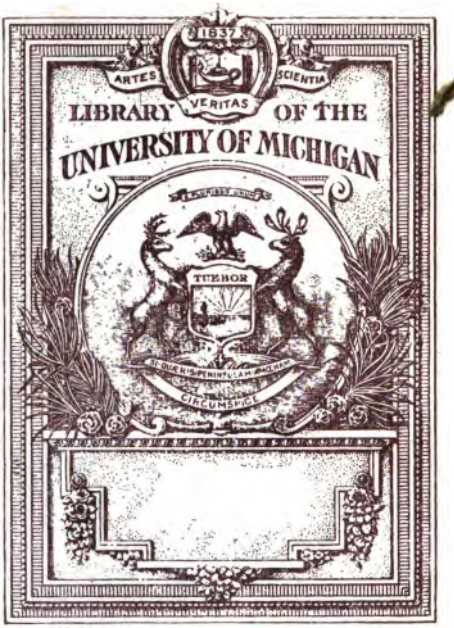
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
107
.W13
1770

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken zamengeſteld.

Met Plaaten.

TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

BEGINNENDE MET DEN JAARE 1752 EN EINDIGENDE MET DEN JAARE 1758, BEVATTENDE HET TYDPERK VAN HET GOUVERNANT- EN VOOGDESSCHAP VAN HAARE KONINGLYKE HOOGHEID, ANNA:

TEN ONMIDDELYKEN VERVOLGE VAN Jan WAGENAAR'S VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEEDE DRUK.

Te AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCXC.

BERIGT

VAN DEN

UITGEEVER.

Met de Uitgave van het Eerſte Deel der Vaderlandſche Historie, vervattende de Geſchiedenisſen der Vereenigde Nederlanden, zints den aanvang der Americaanſche Onlusten, en den daar uit gevolgden Oorlog tuſſchen Engeland, en deezen Staat, tot den tegenwoordigen tyd, ten Vervolge van WAGENAAR's Vaderlandſche Historie, *heb ik, in een Voorberigt, de Leezers aangeduid, dat het Tuſſchenvak, van den jaare* MDCCLI *tot* MDCCLXXV, *in gevolge eener overeenkomst tuſſchen den Schryver en my, middelerwyl ſtondt aangevuld te worden. 't Is, in beantwoordinge hier van, dat dit Stuk, als een* XXII *Deel, het licht ziet. Waar omtrent ik niets te zeggen heb, dan, by deeze blaote herinnering, nog te verzekeren, dat des Schryvers Plan is, in Drie Deelen, van grootte als het tegenwoordige, 't gemelde Tydvak te begrypen, en dus een* Geheel *te leveren. 't Geen de Schryver, in zyne* Aanſpraak aan zyne Land- en Tydgenooten, *voor 't gemelde Eerſte Deel gezegd heeft, geldt ook grooten deels op het tegenwoordig Stuk; en wyzen wy den Leezer derwaards, hem beloovende, in dit loopende jaar, het Derde Deel des* Vervolgs *te zul-*

zullen leveren. —— De maate van goedkeuning, welke deeze Onderneeming by myne Landgenooten ontmoet, dient den Schryver en my ten ſpoorſlag, om rustig voort te vaaren. Wy zullen, elk in onzen Kring, die in een nog hooger trap tragten te verdienen.

De Plaaten moeten tegen over de volgende bladzyden ingevoegd worden.

Princeſſe ANNA, tegen over bladz. . . . . 18.

Prins WILLEM V. Ridder van den Kousseband . 38.

JAN STOLP . . . . . 108.

De Hollandſche Koopliedeu leveren een Klaag-Schrift over aan Mevrouwe de Gouvernante . . . . 400.

DE

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EEN EN TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Schikkingen op de Regeering, naa den Dood van W. C. H. FRISO. *Bepaalingen by Holland gemaakt, indien de Gouvernante, ſtaande de Minderjaarigheid eens Opvolgers overleedt. Schryfſtoffe van dit Tydperk. Beſluit om den Stadhouder op kosten des Lands te begraven. Het Lyk gekist. De Begraafenisſe bepaald. Waarom noch de Buitenlandſche Gezanten, noch de Raad van Staaten, in de Lykſtatie komen. De Begraafenisſe zelve. Lykredenen en Lykgedichten. Rouw alhier, en vervolgens op Batavia aangenomen.* JACOB MOSSEL, *Gouverneur Generaal van Neêrlands Indiê. De Gouvernante neemt Zitting in de Hooge Vergaderingen. Haar voorſtel by Staaten van Holland, tot vermindering van 't Krygsvolk. Beſluit daar op genomen. Voordeelen gehegt aan een Plan van de*

LXXXI. BOEK.

LXXXI. BOEK. *Gouvernante omtrent het Krygsvolk ingeleverd. Schikkingen op de Kleeding der Militairen. Waarom voor de Landmagt zo zeer gezorgd en de Zeemagt onvoorzien gelaaten werd. De Uitvoer van 't geen tot de Houtzaagery behoort verboden. Bepaaling by Holland omtrent de Dykwerkers. Vryheden aan de Handelaars op Spanje verleend. De Rekenkamer van het Noorderkwartier uit Hoorn na 's Haage overgebragt.* WILLEM DE V. *tot Ridder van de Kousseband verheeven. Plegtigheden te dier gelegenheid. Liefddaadige Ondersteuning der Fransche Vlugtelingen. Inzamelingen ten hunnen behoeve hier gedaan. Schipbreukelingen van Capitein* STENIS, *en anderen, uit de Moorsche Slaaverny, gelost. De Vrede met de Maroccaanen geslooten. Zorg door hunne Hoog Mogenden voor in Groenland gelaatene Schepen gedraagen. Oprichting van de Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem. De Hooge School te Groningen herstelt. Instelling van den Heer* WALTER SENSERF *te Rotterdam. De Nieuwe Kerk te Bergen op Zoom ingewyd. De Overblyfzels van het Huis te Britten vertoonen zich drie dagen agter den anderen.* JOHAN VAN COLLEMA *begiftigt het Burgerweeshuis te Breda. Geschil tusschen de Hollandsche en Zeeuwsche Admiraliteiten, door haare Koninglyke Hoogheid beslist. Het voorgevallene deswegen. Twist tusschen de Staaven van Friesland, en het Hof Provinciaal, over het te Regt stellen*

van

van misdaadige Militaire Perſoonen, door de Gouvernante bemiddeld. De vyfde Jaardag van WILLEM DEN V. in den Haage en elders gevierd. Een nieuwe Stedepenning in Friesland vervaardigd. De openbaare Intrede van den Franſchen Afgezant, den Marquis DE BONAC, in den Haage. Zyn eerſte openbaar Gehoor by hunne Hoog Mogenden. WILLEM DE V. voegt zich aan 't hoofd der Haagſche Schutterye. Deeze met een Gouden Beker, van wylen WILLEM DEN IV. haar toegeſchikt, beſchonken. Vrugtloose Poogingen om de Bimenlandſche Fabryken te begunſtigen. Handelverdrag met den Koning der beide Sicilien. De Prins Biſchop van Luik krygt hier den Tytel van Doorlugtige Hoogheid. Het Dok te Vliſſingen herſteld. De Haven te Middelburg verbeterd. Oogmerk om de Speelkaarten en Dobbelſteenen te belasten, niet volvoerd. De Heer CHARDON opent in den Haage eene Militaire Kweekſchool. Het Beroeringswerk in de Kerken, door een Beſluit der Claſſis van Schieland tegen gegaan, en geſtuit. Het geval der Gebroeders MERKES, die men, ter oorzaake van Vrymetzelaary, tot geen Leden der Kerke wilde aanneemen. Ongeregeldheden in de Omtuelanden, by het Inwyen van een Kerkhuis gepleegd. De Inſtelling van JAN STOLP te Leyden. JOHAN GEERTSEMA te Groningen in zyne eer herſteld. 't Voorgevallene van J. J. MAURICIUS op Surinaame, en hier te Lande. Verandering der Regee-

LXXXI. BOEK.

LXXXI. BOEK.

ning op Surinaame. De zaaken gaan in de Oost-Indien voorſpoedig.

1752.

Schikkingen op de Regeering, naa den dood van W. C. H. FRISO.

Op de zo woelige tooneelen des buitenlandſchen Krygs, door den Vrede te *Aken* geëindigd; op de landberoerende onlusten, die de verheffing des Prinſen WILLEM CAREL HENDRIK FRISO tot hooger en uitgeſtrekter Waardigheden, dan immer een zyner Voorzaaten bekleedde, opvoerden, begon 'er eene ſtilte in de *Vereenigde Gewesten* te heerſchen, die rustige dagen beloofde, voor den vervallen Handel, de kwynende Zeevaard, en de zugtende Handwerken, zo gunſtig. De vroegtydige Dood diens Vorſten, in den Jaare, MDCCLI (*), zou het Gemeenebest ongetwyfeld blootgeſteld hebben aan nieuwe binnenlandſche beweegenisſen, indien de Erfopvolging, die zo veel voeten in de aarde hadt (†), niet bepaald geweest, en het Volk, over de nieuwlings ingevoerde Regeeringsvorm, niet wonder in den ſchik geweest ware. —— Thans viel 'er niets meer te doen dan, overeenkomſtig met de beraamingen, in den Jaare MDCCXLVII gemaakt, wanneer zyne Hoogheid iet menschlyks over kwam, de Prinſeſſe Weduwe, haare Koninglyke Hoogheid ANNA, by

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 448.
(†) CERISIER *Tafereel van de Geſch. der Vereen. Nederl.* X. D. bl. 402.

by het beklaagen van den Rouw, den Eed af te neemen, als Gouvernante en Voogdesse van den minderjaarigen Heere WILLEM DEN V. Prins van *Oranje* en *Nassau*, en Erfstadhouder van *Holland*; dit geschiedde, door Staten van *Holland*, ten eigensten dage des overlydens, zonder dat men 't noodig oordeelde, vooraf, last van de Steden te haalen. Eene dergelyke Bezending uit de Algemeene Staaten vervoegde zich, kort daar op, by die Vorstinne, haar, als Gouvernante en Voogdesse, wegens het Erf-Capitein- en Admiraal Generaalschap, en het Erfstadhouderschap over de *Generaliteits* Landen, in den Eed neemende. De andere Gewesten, en het Landschap *Drente*, hadden de leedmaare van 's Stadhouders overlyden niet vernomen, of zy volgden dit zelfde spoor, en de Regeering schikte zich eerlang op den voet, als de Reglementen ten aanziene van het Erfstadhouderschap bepaald hadden (*). LXXXI. BOEK. 1752.

Het onverwagte Sterfgeval des Stadhouders deedt de heilzaamheid zien van de voorafgemaakte schikkingen op de Regeeringsgeschiedenisse, zo dat 'er niets anders noodig was, dan het beraamde in trein te brengen. De Ridderschap van *Holland* leverde daarom in Wintermaand, ter Staatsvergadering een voorslag in, betreffende eene nadere Voorziening, waar van gesproo- Bepalingen by *Holland* gemaakt, indien de Gouvernante, staande de Minderjaarigheid eens Opvolgers overleedt.

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. 449 en breeder in de *Nederl. Jaarb.* 1751. bl. 1031 enz.

LXXXI. BOEK. 1752.

ſprooken was in de Opdragt van het Erfſtadhouderſchap op den Negentienden van Slachtmaand des Jaars MDCCXLVII; om, naamlyk vast te ſtellen, hoe te handelen, wanneer het der Voorzienigheid behaagde, de Vrouwe Gouvernante uit dit leeven weg te neemen, geduurende de Minderjaarigheid van de Vorſtlyke Spruiten, ter Erfopvolging benoemd. Het beraamde, door hun Ed. Groot Mogenden veranderde men in een Beſluit, Het Ontwerp haarer Koninglyke Hoogheid ter overweeginge aangeboden, droeg, in Sprokkelmaand deezes Jaars haare goedkeuring weg. Hoofdzaaklyk merkte zy der op aan, dat de benoeming der Perſoonen over de Opvoeding, eene zaak van 't meeſte gewigt zynde, veel overlegs vorderde; zo ras zy daar omtrent bepaaling gemaakt hadt, zou zy eenige Perſoonen den Staaten van *Holland* voordraagen; doch vertrouwde, dat, indien zulks niet mogt geſchied zyn, eer de dood dit belette, hun Ed. Groot Mogenden geene zwaarigheid zouden maaken, daar toe te gelasten de Perſoonen, door haar, by eene beſlootene Acte, onder handteekening, benoemd, ten waare als dan op die benoemde Perſoonen zulke welverdiende aanmerkingen mogten vallen, dat zy, des kennis gehad hebbende, ten tyde van het opſtellen der Acte, dezelve, tot welzyn der Vorſtlyke Kinderen, zou zyn voorbygegaan. —— Wyders gaf zy in overweginge, of hun Ed. Groot Mogenden het niet dienſtig en noodig vonden, om, daar dit

Be-

Besluit niets minder dan de Regeerings- LXXXI.
vorm ten voorwerpe hadt, den last van BOEK.
Raadpensionaris te verbreeden, en, gelyk ——
hy thans verbonden was, naar zyn uiter- 1752.
ste vermogen, te bezorgen, dat de Privilegien, Geregtigheden, Costumen en Usantien van den Lande van *Holland* en *Westfriesland*, mitsgaders de Oppermagt en Gezag van de Staaten en hunne tegenwoordige Regeeringsvorm, en byzonder hunner Ed. Groot Mogenden Besluit van den zestienden van Slachtmaand des Jaars MDCCXLVII, in allen deele bewaard wierden, hy desgelyks, naar zyn uiterste vermogen, op het naakomen van deeze schikking, wanneer het geval daar was, zou letten. Eindelyk merkt zy nog op, dat, om de Overweeging deezer zaake ter Algemeene Staatsvergaderinge te brengen, met de uiterste voorzigtigheid zou behooren gehandeld te worden, om alvoorens te kunnen te wegebrengen, dat men daar op voorbereid zou weezen (*).

't Zyn

(*) *Resol. van Holland* 10 Feb. 1752. Wy hebben, dit weinige hier van opgetekend, en de Voorzieninge zelve agter wege gelaaten; eensdeels om niet vooruit te loopen 't geen andere Gewesten, in 't vervolg, ten deezen opzigte, beraamden, 't welk geschiedde als of 'er by *Holland* niets op bepaald was, en anderdeels om dat wy, by 't overlyden der Gouvernante, eer de Vorstelyke Kinderen Meerderjaarig waren, daar van breeder zullen moeten spreeken, en dus, zo veel mogelyk, herhalingen te vermyden.

LXXXI. BOEK. 1752.

Schryfstoffe van dit Tydperk.

't Zyn de Lotgevallen en Gebeurtenisſen onzes Vaderlands, onder deeze Gouvernante en Voogdesſe van den nog Kinderlyken Erfſtadhouder, welke ons ſtaan te boeken. Deeze zyn, in den beginne, noch vreemd, noch veelvuldig, zy misſen dat treffende en uitlokkende, 't welk het blad der Geſchiedenisſe, met greetigheid doet leezen. Wy zouden, 't zelve met kleinigheden opvullende, in ſtaat zyn van dit Tydperk een dik Boekdeel te maaken; doch juist hier door de verveeling vergrooten: zo veel mogelyk zullen wy die wegneemen, door de keuze der gevallen, en derzelver ſchikking. De Geſchiedkunde, zal ze haare waardigheid behouden, en eene getrouwe Verhaalſter, zo wel als eene Leermeesteresſe des leevens zyn, moet het weezenlyke optekenen, het waare zich ten doelwit ſtellen, en zo veel aangenaams, als daar mede beſtaanbaar is, 'er by voegen; 't geen meest en best zal kunnen geſchieden door eene voeglyke behandeling, naar 't belang der zaaken geſchikt, door verſcheidenheid en eenheid, zo goed mogelyk, te paaren. De Leezer zal zich der ſchaarsheid, in dorre Tydperken, moeten getroosten, en dit ligtst doen, wanneer zyne aandagt niet lang wordt opgehouden, en de menigte van gebeurtenisſen, die om derzelver zamenhang met de voorgaande, of het verband met de volgende, niet onverhaald mogen blyven, derzelver klein gewigt vergoedt.

Schoon

Schoon onze Voorganger WAGENAAR, met een kort woord, van de Begraafnisse des overleden Stadhouders, ten slot zyns Werks, gewaagd hebbe (*), zullen wy, 'er iets breeders van melden, als eene Gebeurtenisse vallende in den aanvang onzes Tydperks, en van eenen ommeslag, die aanduidt, welk eene hoogagting 's Lands Regeerders den overleden Vorst toedroegen. —— De Voorzitter in de Algemeene Staatsvergaderinge, de Heer van LYNDEN VAN RESSEN, hadt, in 't laatst der jongstverstreeke Wintermaand, het voorstel niet gedaan, om, ten betoon van liefde en agting voor de nagedagtenisse des Stadhouders, zyn Lyk, op gemeene kosten der Gewesten, ter aarde te bestellen, of het droeg de onmiddelyke goedkeuring van hunne Hoog Mogenden, in allen opzigte, weg; gelyk ook de Prinses Weduwe, van dit besluit verwittigd, die vriendlyke aanbieding wel gaarne aannam, als een uitwerkzel en bewys der Liefde en Agtinge van hunne Hoog Mogenden voor 't Huis van *Oranje*.

1752. Besluit om den Stadhouder op kosten des Lands te begraaven.

Het Vorstlyk Lyk van den vyf en twintigsten van Slachtmaand tot den achtsten van Wintermaand, op een Praalbedde ten toon gelegen hebbende, werd den tienden van Louwmaand gelegd in eene Kist, gegooten van eene stoffe, zo men wil duurzaamer dan metaal en van zodanig eene gedaante, dat

Het Lyk gekist.

(*) WAGENAAR *als boven* bl. 450.

LXXXI. BOEK. 1752.

dat het Lichaam als te eenemaal beslooten daar in ligt. De Kunstbeeldgieter van Zyne Hoogheid hadt het bovenstuk of dekzel derwyze vervaardigd, dat het een van 't hoofd tot de voeten gewapenden Veldoverſten, in laag verheeven beeldwerk verbeeldde, laatende in 't gezigt van het Helmet eene ronde opening, met een glas, waar door men 't aangezigt van den Vorst zien kon. Deeze Lykbusse besloot ook een zilveren en tinnenkistje, de Harssenen, het Hart, en de verdere Ingewanden, bevattende.

De begraafenisse bepaald.

Haare Koninglyke Hoogheid liet, door eene Bezending van twee haarer Raaden, haar voorneemen by hunne Hoog Mogenden bekend maaken, om de Lykstaatie van haaren Gemaal, zo ras doenbaar, te laaten voortgaan, en hun verzoeken dezelve met hunne tegenwoordigheid te vereeren, 't welk zy aannamen; en voorts de Heeren Griffier FAGEL, den Raad en Thesaurier DE LA BASSECOUR, en den Secretaris HOP, benoemden om, met den Hofmeester en Domeinraad der Vorstinne, hier toe door haar gelast, de noodige schikkingen dier staatlyke Uitvaard te beraamen; den Hofmeester OCKERSE beveelende om, wanneer hy daar toe verzogt werd, den drie Heeren, van wegen de Staaten aangesteld, in het volvoeren van dit werk, de behulpzaame hand te bieden.

Waarom noch de Buitenlandsche

De vierde van Sprokkelmaand bestemde men tot den dag der Begraafnisse, en hadden de gemelde Heeren, welken de bezorging

ging was aanbevolen, in verſcheide byeenkomſten, beraadſlaagd, hoe dezelve, met den meesten luister, eer en agting voor den Staat, teffens eene behoorlyke zuinigheid in 't oog houdende, zou kunnen geſchikt worden (*). Zy leverden een plan in van de Orde op de Lykſtaatie. In dezelve, vondt men, noch de Afgezanten van buitenlandſche Mogenheden, toen in den *Haage* zich bevindende, noch den Raad van Staaten; de uitlaating van de eerstgemelden geſchiedde om verſchillen over den rang te voorkomen; en hadden zy den Raad van Staaten 'er niet op kunnen *brengen*; *dewyl* deeze oordeelden onmiddelyk op de Algemeene Staaten te moeten volgen, waar toe de Staaten van *Holland* niet konden verſtaan (†).

1752. Afgezanten, noch de Raad van Staaten in de Lykſtatie komen.

Hunne Hoog Mogenden keurden de opgegeeve Orde goed, als mede eenige daar by gevoegde Schikkingen (§); en gaven den Hofmeester OOSTERSE last, om, zo veel de Vergadering van hunne Hoog Mogenden betrof, de noodige bevelen tot volvoeringe te geeven: dit werd ook door anderen werkſtellig gemaakt, en reeds met het aanbreeken van den bepaalden Begraaf-

De Begraafenis van den Stadhouder.

(*) De kosten deezer Vorſtelyke Begraafnisſe berekende men eerlang op, acht en zestig duizend Guldens. *Reſol. Holl.* 21 April 1752. bl. 642.

(†) *Reſol. Holl.* 14. 22. 27. *Jan.* 1. 12. *Feb.* 1752. bl. 33 62 73 99 166

(§) Zie deeze Lyst en verdere Schikkingen in de *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 89 enz.

LXXXI. BOEK. 1752.

graafnisdag, begon zich alles, wat eenige post by de Lykſtaatie moest bekleeden, te haasten. Ten zeven uuren vergaderde de Schuttery van *'s Gravenhaage* en ſchikte zich in ryen, langs de ſtraaten, door welke de Lykſtaatie heen zou trekken: de Schutters preſenteerden het geweer, zo ras de Opper Officieren de weet kreegen, dat de Lykſtaatie op de *Plaats* genaderd was, zy bleeven in dien ſtand tot dat zy, dezelve geheel voorby getrokken zynde, opſlooten, met Snaphaanen verkeerd en gedekt onder den linker arm. By het *Zieke* genaderd, hielden zy halte en kreegen bevel het Geweer verkeerd op Schouder te brengen, en de oude ſtandplaats weder te betrekken, en de Vaandels t' huis gebragt zynde, uit den anderen te gaan, als verrigt hebbende wat hun, te deezer treurige gelegenheid, te doen ſtondt. —— Het Krygsvolk, tot de Lykſtatie beſtemd, beſtaande in de Garde Dragonders, de Garde Zwitzers, de Garde te Voet, de Cent Suisſes, en de Garde du Corps, was omtrent gelyktydig met de Burgers in de weere om, op de aangeweeze post, plaats te neemen.

Reeds voor negen uuren werd het Vorſtlyk Lyk, uit de Zaal van het Stadhouderlyke Hof na beneden gebragt, en op de Lykkoets geſteld, en ving de marsch, begeleid door den Lieutenant Colonel VAN NUSLER, volgens het plan aan, deeze werd, den *Haag* verlaatende, voortgezet tot *Delft*, waar de Officiers der Schutterye, en de

de Schutters zelve, allen in ſtaatig zwart gedoscht, voorzien van in zwaaren Rouw geſtooken, Vaandels, Spontons en Trommels, zich eenigen tyd voor de aankomst der Lykſtaatie, op de Markt ſchaarden, en bereids een treurig vertoon maakten: 't welk vermeerderde toen in den naamiddag, omtrent drie uuren, de Regimenten Gardes Dragonders, Gardes te Paard, Gardes Zwitzers, en Gardes te Voet, alle in hunne beste monteering ter Stad in en op de Markt kwamen, onder het ſpeelen van Treurmuzyk; de Vaandels, Standaarden, Spontons, en Helbaarden, met Krip voorzien, werden ſleepende en de Snaphaanen van het Voetvolk verkeerd onder den ſlinker arm gedraagen; de Ruitery hadt de Carabynen in den Schoe, en de ontbloote Palasſen onder den rechter arm na achteren gekeerd. LXXXI. BOEK. 1752.

Op het Plein buiten de *Haagſche* Poort ſtapten veelen, die de Lykſtaatie vormden, uit de Koetzen, en anderen uit de Schuiten, en ſchikten zich in dezelfde Orde als zy door den *Haag* waren getrokken, de Stad om half vier uuren ſtaatig intreedende, over de Markt, tusſchen de Schuttery heen, tot in de Nieuwe Kerk, die van banken en geſtoelten ontleedigd, met zand en planken bedekt en geheel gelyk van grond gemaakt was. Onder het dof geluid der met zwart Karſay bekleede Trommels, bromde het gelui van alle de klokken der Stad: één en twintig ſtukken Kanon balderden driemaalen tusſchen beiden;

LXXXI. BOEK. 1752.

den; losgebrandt, eerst toen het Vorstlyk Lyk aan de Poort kwam, voorts toen het aan de Kerk genaderd was, en eindelyk toen het in de Grafkelder werd nedergelaaten, na dat het de Kerk een en andermaal was omgedraagen, op dat de Heeren en Edellieden, die de Vorstlyke Cieraaden in den trein gehouden, of de Paarden geleid hadden, nevens de Bedienden, met die Cieraaden en Paarden, in het Choor, zich tegen de muur, op de beskemde plaatzen moesten schikken. Ruim zeven honderd stuks Waschkaarsen op de Kerkkroonen en Hangblaakers en Kandelaars geplaatst, verlichten het Kerkgevaarte op eene wyze die aller goedkeuring wegdroeg. Het staatig bedryf der Begraafenisse zelve werd een weinig voor zes uuren volvoerd, en, nam de staatie, onder het licht van ontelbaare toortzen, en flambouwen, te rug trekkende, ten zeven uuren een einde.

De *Delftsche* Regeering hadt alles aangewend om de ongelukken te dugten uit een zo onbeschryflyk grooten toevloed van Menschen, als te wagten was, te voorkomen, buiten de *Haagpoort* en in de Stad, staketzels opgerecht; aan den waterkant binnen de Stad waren hier toe tusschen de dertien en veertien honderd paalen, zes voeten van elkander, in den grond geslaagen, vier voeten hoog boven den waterkant, van onder en boven met planken aaneengehegt; boeten gesteld op het komen tusschen dezelve, op het leggen van vaartuigen in de gragten of wateren, waar de

Lyk-

Lykſtaatie voorby moest, op het beklimmen van Luifels en andere ongeſchikte plaatzen, en op het heen en wederloopen, het dringen, en wat dies meer zy; dit alles bragt te wege, dat het zonder eenig ongeluk afliep, terwyl de opgevulde Kamers, en ſtelladien, voor veel gelds verhuurd, met de opgepropte ſtraaten, eene allerontzaglykſte vertooning maakten. —— 's Volgenden daags bedankte de Regeering van *Delft* de Officieren en Hoofdluiden der Burgerye, voor hunne wakkerheid, trouwe, hulpe, goede orde, en de betoonde ſtaatlykheid der rouwkleedye, met verzoek om de Schutters desgelyks uit haaren naam, dank te zeggen: en ontving elk Schutter, naderhand, tot eene gedagtenis, een Afdrukzel van de Dankbetuiging haarer Koninglyke Hoogheid voor 't beleid der Magiſtraat en het gedrag der Schutterye (*). —— Het dof gebrom der Klokken, die acht dagen naa het overlyden agter een, en drie dagen voor en op den dag der Begraafeniſſe, volgens hoog bevel, moesten luijen, vervulde al het land met eene doodſche treurigheid. LXXXI. BOEK. 1752.

Op den dag deezer Uitvaard, en kort daar naa, deeden, in meest alle Hooge Schoolen des Vaderlands, de Hoogleeraars plegtige Lykredenen; de Gehoorplaatzen en de Geſtoelten, waren met zwart bekleed, de Hoogleeraars en Curatooren verſcheenen Lykredenen en Lyk-Gedichten.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 122.

LXXXI. BOEK. ——— 1752.

nen in diepen rouw, een deftig Treurmuzyk opende en ſloot dit rouwſtaatig bedryf. In meest alle Steden, en op verſcheide Dorpen, hielden de Leeraars, zo op aanzoek der Kerkenraaden, als uit eigen verkiezing, deftige Lykredenen, die der *Augsburgſche Belydenisſe*, der *Doopsgezinden* en *Remonſtranten* betoonden hier in niet min yvers dan anderen. De gedrukte Lykredenen, die men zomtyds in één bundel aantreft, kunnen hier van nog getuigen. Dat de Dichters niet in gebreke bleeven om Lykcypresſen te ſtrooijen behoeft nauwlyks te worden aangetekend, geheele Lykdichtverzamelingen komen nog menigwerf voor, behalven de Treurzangen in de Werken der Dichteren en Dichteresſen van dien tyd.

Rouw hier, en vervolgens ook op *Batavia* aangenomen.

Gelyk in deeze Gewesten het draagen van den rouw voor Staatsperſoonen en Militairen bepaald was, zo bereikte de tyding van 's Vorſten dood de Hoofdplaats van *Nederlandsch Indie* niet of de Raad maakte, in dit wydafgeleegen Gewest, ſchikkingen op den Rouw over den *Opperbewindhebber*, *Opper-Gouverneur Generaal der Nederlandſche Oost-Indiſche Maatſchappye* (*).

JACOB MOSSEL Gouverneur Generaal van *Neerlandsch Indien.*

Aldaar was, door het overlyden van den Gouverneur Generaal GUSTAAF WILLEM *Baron van Jimhoff*, Stedehouder van zyne Hoogheid (†), op den eerſten van Slacht-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 548.
(†) Zie het Leeven deezes Heers in de *Leevens-*

Slachtmaand des Jaars MDCCL. deeze hoog- aanzienlyke Bediening opengevallen. De Heer JACOB MOSSEL, van *Enkhuizen* geboortig; doch in zyn vroegſte jeugd op *Batavia* gekomen, en van Waardigheid tot Waardigheid opgeklommen, intuſſchen, by voorraad, in *Nederlandſch Indie* tot diens Opvolger aangeſteld, in afwagting der goedkeuringe van zyne Hoogheid, als Opper-Gouverneur Generaal, en van de Edele Hoogagtbaare Heeren Bewindhebberen der Compagnie, ontving dezelve, en geſchiedde den vier en twintigſten van Hooimaand de Inhuldiging op de plegtigſte wyze, onder het betoon van de daar gebruiklyke Eeretekenen, die meer dan een zweem van Vorſtlyke grootheid hebben. De onlangs aangekome maare van het overlyden des Stadhouders, en de daar door veroorzaakte rouwe, verbande alle luidrugtige vreugdebetooningen (*).

LXXXI BOEK. 1752.

Hoewel reeds op den achtſten van Slachtmaand des voorleden Jaars eene plegtige Bezending uit hunne Hoog Mogenden aan de Prinſes Gouvernante was afgevaardigd, om haar den Eed af te vorderen, wegens het neemen van Zittinge in den Raad van Staaten (†), liep het tot den éénentwintigſten van Wintermaand deezes Jaars aan eer haare Koninglyke Hoogheid,

De Gouvernante neemt zitting in de Hooge Vergaderingen.

beſchryving van eenige voornaame meest Nederlandſche Mannen en Vrouwen. III Deel. bl. 274.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752, bl. 549 enz.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1751. bl. 1036.

1751. heid, in die Vergadering, zittinge nam,
1752. zonder eenige plegtigheden, wordende
derwaards alleen vergezeld door den Opperhofmeester den Generaal VANBURMANIA, den Opperstalmeester Luitenant Generaal VAN GROVENSTEINS, en den Kamerheer VAN VOLGT. Zy vertoonde zich den eigen dag in de andere Hooge Vergaderingen: want, naa eenigen tyd toevens in den Raad van Staaten, liet zy zich in een Draagstoel naa het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden van *Holland* en *Westfriesland* brengen, en begaf zich van daar naa de Vergaderplaats der Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, waar de Raadpensionaris STEIN haar, uit naam van hun Edele Groot Mogenden, met eene welgepaste Redenvoering begroette, welke door haar minzaam beantwoord werd.

Haar Voorstel by Staaten van *Holland* tot vermindering van Krygsvolk.

In den Stadhouderlyken Stoel gezeten, leverde zy, onder betuiging, dat zy altoos bedagt was, om, de bezwaarde Finantien der Gewesten, zo veel mogelyk, te verligten, een Plan over, 't welk zy hadt doen ontwerpen, tot vermindering van de *Gardes du Corps*, als mede van de *Hollandsche* en *Zwitzersche Gardes*, 't geen 's jaarlyks eene somme van 110480 Guldens zou besparen (*), niet twyfelende of hun Ed. Groot Mogenden zouden 't zelve aanzien als een blyk van haaren yver voor het Gemeenebest, en byzonder voor *Holland*, ook

(*) Zie dit Plan in de *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 10.

ANNA
Princesse Douariere van Oranje en Nassau,
Gouvernante der Vereenigde Nederlanden.

ook 't zelve met hunne goedkeuring ver- LXXXI. eeren, en voorts alles te werk ſtellen, wat BOEK. ten beste van den Lande kon ſtrekken; 'en ——— by voegende, dat zy niet kon naalaaten, 1752. te dezer gelegenheid aan te bevelen, dat in de zaak raakende de Ampten, met allen mogelyken ſpoed, een beſluit mogt genomen worden. Naa dankbetuiginge, werd zy te rug geleid door alle de Leden dier Vergaderinge, en door eenige Leden van de Ridderſchap, vergezeld tot in een der vertrekken van de Heeren Staaten Generaal, waar zy eene Raadpleeging bywoonde met Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden en den Raad van Staaten gehouden. Eindelyk nam de Gouvernante ook ziatinge in de Vergadering van hunne Hoog Mogenden, wordende, naa het ſcheiden der Vergaderinge, door drie Edelen, benevens den Griffier FAGEL, tot aan de koets uitgeleid.

Geen wonder, dat het Voorſtel in de Beſluit Staatsvergaderinge van *Holland* gedaan, daar op en vervolgens ter Algemeene Staatsvergade- genomen. deringe overgeleverd, daar eene algemeene goedkeuring vonde, en in een Beſluit Voordeeveranderde, om 'er den Staat van Oorlog, len, gevoor het toekomende Jaar, volgens te hegt aan 't ſchikken (*). In Wintermaand des voor- Plan van leden Jaars was reeds het Beſluit genomen, de Gouom met Grasmaand 's Lands Krygsvolk vernante 2008 Man te verminderen. (†). Ook hadt omtrend het Krygsvolk ingeleverd.

de

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 12.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 5.

LXXXI. BOEK. 1752.

de breedvoerige Voorſlag van de Gouvernante, om de Troepen van den Staat op een meer vasten en min kostbaaren voet dan tegenwoordig, te brengen, in 't Voorjaar medegedeeld (*), de bewonderende goedkeuring van 's Lands Hooge Magten weggedraagen, als zodanig ingerigt, - dat, naar voordragt van den Raadpenſionaris STEIN, de volvoering van dat Ontwerp, met den tyd, zou geeven een voordeel van meer dan vyftien Tonnen Gouds, en van nu af aan eene baate van ruim acht Tonnen Gouds, terwyl de Armé van den Staat, in getal van gemeene dienstdoende Manſchappen, niet meer dan ruim zestien honderd zou verminderen. — Dat, daarenboven, by 't zelve, verſcheide nieuwe en noodzaaklyke voordeelen aan de overblyvende Militie waren toegevoegd, geſchikt om de Compagnien te zuiveren van menigvuldige gebreken, thans in dezelve plaats vindende, als mede dat 'er een voegelyk middel was aangeweezen, om de Troepen voortaan, zonder uitſtel, te betaalen. —— Dat voor de zodanigen, die hunne Posten zouden verliezen, gezorgd was op een wyze, welke, aangemerkt de volſtrekte noodzaaklykheid eener groote Hervorminge, geene wettige reden van klaagen overliet, en alomme aan de Republiek eere zoude moeten aandoen. —— Dat, hoe wonderſpreukig en ſtrydig het ge-

(*) Zie dit Ontwerp *Nederl. Jaarb.* 1750. bl. 263 enz.

gezegde, in den eerſten opſlage, mogt voorkomen, men alles, by een nauwkeurig onderzoek van het Ontwerp, en de daarby gevoegde ſtaaten zou bewaarheid vinden. — Voorts hadt men alle Partydigheid en Onregt vermydt, en was niet aangegaan tegen eenige Capitulatie, uitgezonderd met opzigt tot de drie Battaillons van *Oranje Nasſau*, en de twee Battaillons van den Heere Vorst VAN WALDECK hier te Lande, by dit Ontwerp behandeld op den voet van Nationaale Troepen, ſchoon ze eigenlyk overgenomen Corpſen waren; doch dat haare Koninglyke Hoogheid, ten opzigte van de eerstgemelden, gaarne haare toeſtemming daar toe hadt gegeeven; en dat zy, met betrekking tot de laatstgenoemden, den Vorst van WALDECK alvoorens hadt laaten polsſen, en uit diens antwoord, by den Voorſlag overgeleverd, gezien dat deeze, op eene edelmoedige wyze toeſtemde, dat zyne twee Regimenten, in dienst van den Staat, en hier te Lande zynde, zouden worden zamengevoegd om maar één Regiment te maaken, en ten dien opzigte gelyk te ſtaan met de Nationaale Troepen, onder eene zeer aanneemelyke voorwaarde, thans mede opengelegd. —— Dat, wanneer het voordeel van dit Ontwerp gevoegd werd by het voordeel der reeds by voorraad gedaane Afdanking, de geheele ſom dier beide, met den tyd, meer dan achttien honderd acht en zeventig duizend Guldens zou bedraagen, en van nu af aan boven de

LXXXI. BOEK. 1752.

LXXXI. BOEK. 1752.

elf honderd vyf en dertig duizend Guldens: een voordeel nimmer te verwerven door eene vermindering der Troepen op de gewoone wyze, of de Afdanking van Corpsen, of van Onder-Officieren of Gemeenen, zonder de Krygsmagt van den Staat tot die laagte te brengen, dat het even veel zou zyn of zy dezelve hadt, dan niet (*).

Schikkingen op de Kleeding der Militairen.

Haare Koninglyke Hoogheid, die eene nuttige voorziening gedaan hadt, ten opzigte van de Schuldbekentenisſen der Officieren: dewyl deezen, in verlegenheid om geld op te neemen, de flegte ſtreeken van baatzugtigen opvolgden, en zich, tegen een hoogen Intrest, voor meerder Penningen ſchuldig ſtelden, dan de Schuldenaars waarlyk genooten hadden: waar uit wederzydſche ongelegenheden reezen (†), maakte eene nieuwe Schikking op de Monteering der Troepen van den Staat. De Regimenten Dragonders zouden in 't Blaauw gekleed blyven; de Regimenten Cavallery, uitgezonderd de Gardes te Paard, die de blaauwe Kleeding bleeven behouden, zouden allen in 't Wit gekleed worden; uitgenomen de *Schotſche Brigade*, welke in 't Rood bleef, zouden de Regimenten Infantery alle in 't Blaauw worden uitgedoscht. Voorts liet zy het aan de Hoofden der Regimenten over, om zodanige Opſlagen, verdere Uitmonſteringen, en Kamiſoolen te geeven,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 311.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 5.

ven, als deezen zouden goedvinden; uitgezonderd dat 'er geen Goud of Zilver, zelfs geene van goud of zilverdraad gewerkte Knoopen, hoe of op wat wyze het zou mogen weezen, mogt voorgeſchreeven worden, behalven by de Gardes Dragonders, Gardes te Paard, Gardes te Voet, en de Zwitzerſche Gardes; dan ſtondt het den Hoofden vry, om aan de Hoeden der Officieren zodanige Boordzels en gewerkte Knoopen, 't zy van Goud of Zilver, te geeven als zy verkoozen: en kreegen alle Krygsofficieren, van den Colonel af tot den Vaandrig ingeſlooten, teffens last om aan het *Hof van* haare Koninglyke Hoogheid niet te verſchynen, dan in hunne Regiments-monteeringe (*). LXXXI. BOEK. 1752.

Waarom voor de Landmagt zo zeer gezorgd, en de Zeemagt onvoorzien gelaaten werd.

Baart het eenige verwondering, dat de Gouvernante, zo van den aanvang haars Beſtuurs, als by haar eerſte Verſchyning in *Hollands* Raadzaal, het oog meest ſcheen gevestigd te hebben, op de Landmagt van den Staat, en het maaken van Hervormingen in dezelve, deeze zal ſpoedig verdwynen als wy ons herinneren, dat LODEWYK, Hertog van *Brunswyk*, in den Jaare MDCCL, in dienst van 't Gemeenebest getreeden, aangeſteld was, om, het algemeen Opperbevel te voeren over de Troepen van den Staat, geduurende den tyd van 's Stadhouders Minderjaarigheid. Wat hy daaromtrent voorſtelde, droeg de toeſtemming van

(*) *Ndrl. Jaarb.* 1752. bl. 6 en 362.

LXXXI. BOEK. 1752.

van haare Koninglyke Hoogheid weg, en wat deeze voorſloeg, kon niet miſſen te behaagen, in de Hooge Vergaderingen, zodanig als dezelve toen geſteld waren. Hoe breedvoerig ook en uitgewerkt een Plan omtrent de Landmagt werd ingeleverd, en geheel omhelsd, ſchoon 'er niet weinig op zou hebben kunnen worden aangemerkt, van de Zeemagt repte men zo min als of dezelve in ons Gemeenebest geen beſtaan altoos hadt.

De uitvoer van 't geen tot de Houtzaagery behoort, verboden.

Hadden 's Lands Vaders, met het afloopen van het voorgaande Jaar, zich gedrongen gevonden, om, door een geſtreng Plakaat, de baatzugt tegen te gaan van zommigen, die den pligt het Vaderland ſchuldig vergeetende, zich niet ontzagen om de goede Ingezetenen, het Houtzaagen, Touwſlaan, Weeven, Twynen, en dergelyke Hanteeringen verſtaande, te verleiden en door ſchoonſchynende beloften en hooge geldbelooningen uit te lokken, ten einde deeze Landen te verlaaten, en met hunne Kundigheden, in die Handwerken, na elders te vertrekken, tot groot nadeel derzelven in deeze Gewesten, zy vonden dit niet genoegzaam, althans niet ten opzigte van de Houtzaagerye, zedert veele Jaaren zulk een voordeelige Trafiek. Buitenlanders, dien het gelukte Werkvolk te krygen tot de Houtzaagerye in ſtaat, bleeven verlegen om Houtzaagmolens, en wat tot dezelve noodig was, te bekomen, zonder ze van hier te ontbieden; 't welk gelegenheid gaf tot lastgeevingen om Molens en de voornaam.

naamſte gedeeltens aan de Zaagerye behoorende, of afbraken van Molens, te koopen, tot welker uitvoering onbedagte en baatzoekende Ingezetenen zich lieten gebruiken. Zy gingen dit tegen, door een ſtreng Plakaat, teffens de vervoering zeer bezwaarlyk maakende (*). LXXXI. BOEK. 1752.

Nood is Moeder veeler Kunſten, geen wonder dat ons Land, 't welk zich zonder Rivier-Sluis- of Dyk-werken, niet boven water kan houden, uitmunt in Lieden daar op afgerigt, en van de noodige Werktuigen voorzien. De kundigſte Aanneemers en bekwaamſte Werklieden te *Werkendam*, *Hardingsveld*, en daar om ſtreeks, woonagtig, hadden, van tyd tot tyd, zich verbonden om buiten de Landen van den Staat, dergelyke Werken aan te neemen, het Werkvolk, de Schuiten, en de Werktuigen derwaards heen te voeren. Dit onbegrensd zynen gang gaande, konde niet dan ten nadeele van den Lande ſtrekken; immers ſtondt het geſchaapen, by opkomenden nood, deeze bekwaame Lieden met de benoodige Werktuigen te misſen; waarom Staaten van *Holland* goedvonden, zodanige Aanneemingen, buiten den Staat, te verbieden; nogthans wilden zy de Nabuuren van derzelver hulpe niet geheel verſtooken laaten, uit welken hoofde het hun vry ſtondt, uitdruklyk verlof van Heeren Staaten te verzoeken (†). Bepaaling by *Holland* omtrent de Dykwerkers.

De

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 5. 74.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 60.

LXXXI. BOEK. 1752.

Vryheden aan de Handelaars op *Spanje* verleend.

De Kooplieden, op *Spanje* handeldryvende, verwierven by de Algemeene Staaten, op hun verzoek, voor den tyd van twee Jaaren, vrydom van alle Regten, als mede van het buitengewoone Veilgeld, wegens vreemde Linnens, Gaarens, Yzerwerk en Kooperdraad, in deeze Landen gebragt, om dezelve na *Spanje* over te voeren; zullende de Linnens en Gaarens, uit *Duitschland* komende, ten einde geen nadeel toe te brengen aan de Binnenlandsche Handwerken, hier niet verkogt mogen worden, Alles onder de behoorelyke voorzorgen op dat de voorschreeven Goederen na geene andere Plaatzen of Ryken, dan *Spanje* mogten gaan (*).

De Rekenkamer van het *Noorderkwartier* uit *Hoorn*, na *'s Haage* overgebragt.

Zints de oprichting van het Gemeenebest, hebben de zeven Steden van het *Noorder-Kwartier* of *Noord-Holland*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikkendam* en *Purmerende*, de Steden van *Westfriesland*, *Kennemerland* en *Waterland* uitmaakende, een byzondere Rekenkamer gehadt, waar toe elke Stad een Lid uit haaren Raad, voor twee Jaaren, afvaardigde, onder den naam van *Rekenmeester*; alles behandelde men 'er omtrent op dezelfde wyze, als in de Rekenkamer van *Holland*, in *'s Haage*. Te *Hoorn*, waar de *Gecommitteerde Raaden van het Noorderkwartier* vergaderen, werd ook deeze Rekenkamer gehouden (†); de-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 207.
(†) *Tegenw Staat der Verén. Nederl.* V.D. bl. 374.

deezelve nam, met Bloeimaand deezes Jaars, aldaar een einde, wordende na *'s Gravenhaage* overgebragt, om met de Rekenkamer van *Holland* te gemaklyker en eenſtemmiger te kunnen handelen (*).

WILLEM DE V. tot Ridder van den Kouſeband verheeven.

De Hofplaats *'s Gravenhaage*, meer en meer, naa de verheffinge des Stadhouders, het middelpunt van verrigtingen, die naa Vorſtlyke Grootheid ſmaakten, aanſchouwde thans de volvoering eener Plegtigheid, om derzelver zeldzaamheid, eene omſtandige melding waardig. Hadt zyne Majeſteit de Koning van *Groot-Brittanje*, zyn Schoonzoon met het uiterſte genoegen tot de hooge Waardigheden in deeze Landen zien verheffen, dit aangemerkt als een bykomenden band van Vereeniginge tuſſchen zyne Ryken, en den Staat der *Vereenigde Gewesten*, en, by diens afſterven den Staatſecretaris Lord HOLDERNES herwaards afgevaardigd, om by de Prinſes Weduwe den rouw te beklaagen, wegens het verlies van haaren Vorſtlyken Gemaal, en haar in deeze treurige omſtandigheden met raad en daad te ondersteunen, 's Konings genoegen by de Algemeene Staaten betuigende over het vaardig ten uitvoer brengen der ſchikkingen op de Erfopvolging in den Jaare MDCCXLVII beraamd, hy was, ten deezen Jaare, zynen Kleinzoon byzonder gedagtig, en betoonde zulks door hem met de Ridder Orde van den Kous-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 143.

LXXXI. BOEK. 1752.

Kousseband te vereeren. Deeze is de oudste onder alle Wereldlyke Ordes, door Koning EDUARD DEN III. ingesteld, en welker Leden nooit het getal van zes en twintig overtreffen, altoos bestaande uit Persoonaadien van den eersten rang, Acht Keizers van het *Duitsche* Ryk, negen en twintig Koningen van andere Ryken in *Europa*, vyf Prinsen van *Oranje*, benevens verscheide Paltsgraaven, Keurvorsten en Hertogen, buiten *Engeland*, waren Medegenooten geweest van deeze Ridder Orde. Onder de Prinsen van *Oranje*, daar mede vereerd, was ook de jongstoverleden Stadhouder. De Grootvader van WILLEM DEN V. dagt hem deeze eere toe, en liet ze op de staatlykste wyze opdraagen, naa dat hy hem, in een Capittel van die Orde, plegtig tot Ridder hadt verklaard.

De vyfde van Zomermaand was bestemd tot de volvoering van de Ridderlyke Inhuldiging in het Huis de *Oranjezaal*. Derwaards hadt zich, in den voormiddag het aanzienlykste gedeelte der Gardes, alle in hunne groote monteeringen, vervoegd, en zo geschikt als den meesten luister kon byzetten aan de op handen zynde plegtigheid. In het voorhuis stonden alle de Liverybedienden van het Hof, op 't kostbaarste uitgedoscht, benevens een Stalmeester, binnen de Vertrekken bevonden zich de Pages: alle de Officieren van de Regimenten *Hollandsche* en *Zwitzersche* Gardes waren in hunne groote monteering,

zo

zo op het Bordes als in de Vertrekken, om de Plegtigheid by te woonen; van tyd tot tyd vloeide een ongelooflyk aantal Perſoonen van rang van beiderlei Sexen toe, die boven, beneden, en in het Voorhuis, plaats namen, zo als zy oordeelden het vreemde Schouwſpel, 't geen nu op het punt ſtondt van geopend te worden, best te kunnen zien. LXXXI. BOEK. 1752.

Niet lang werd der Aanſchouweren verwagting uitgeſteld. Voor één uuren verſcheen de Colonel YORKE, Afgezant des Konings van *Groot-Brittanje*, by deezen Staat, met den Heer ANSTIN, eerſte *Wapen-koning* van dien Monarch, overgekomen om den jongen Vorst tot Ridder in te huldigen, gezeten in eene zeer kostbaare koets met zes paarden beſpannen, door een Looper voorgegaan, en van vier Liverybedienden vergezeld. De Officieren en het geſchaarde Krygsvolk betoonden de gewoone eerbewyzingen, en werden die Heeren beneden aan de Koets ontvangen, door alle de Hooge Officieren, Edellieden, en Generaal-Adjudanten van haare Koninglyke Hoogheid. De Prins Erfſtadhouder ontving hun op het bordes van de ſtoep, ſtaande tuſschen den Opperhofmeester Generaal Baron VAN BURMANIA en den Opperſtalmeester en Lieutenant Generaal GROVESTEINS, en geleidde ze na het vertrek der Gouvernante. Kort daar op kwamen in twaalf Koetzen, voorafgegaan door Staatenboden en te wederzyden omſtuwd met Liverybedienden, de

LXXXI. BOEK. 1752.

de Afgevaardigden zo van hunne Hoog Mogenden, als van den Raad van Staaten, tot het bywoonen deezer Plegtigheid benoemd: zy werden met dezelfde eerbetooningen ontvangen, en door Zyne Hoogheid na een Vertrek geleid.

De Afgezant en Wapen-koning aan de Prinſes Gouvernante voorgeſteld, overhandigden haar hunne Geloofsbrieven, en het Boek der Wetten van de Ridderorde. Die Vorſtin leverde hun een Geſchrift over met handtekening en zegel bekragtigt, waar in zy beloofde „ te zul„ len tragten, dat de Prins, haar Zoon, „ wanneer hy tot rypere Jaaren zou geko„ men weezen, zou nakomen alle de Ar„ tykels dier Wetten, welke niet ſtreeden „ tegen den Godsdienst, waar van hy Be„ lydenisſe zou doen, noch ook tegen de „ Regten en Vryheden van de Republiek „ der *Vereenigde Nederlanden*, waar van „ hy Erfſtadhouder was, noch tegen den „ Eed, dien hy naderhand, ingevolge „ van die Waardigheid, zou moeten doen." Deeze uitzondering was uitdruklyk door den Koning aan zyn Kleinzoon vergund (*)

Hier

(*) De gewoone Eed, die een Ridder voorgeleezen en door hem afgelegd wordt, is van deezen inhoud: *Gy, verkooren zynde tot een Medegenoot deezer Hoog Edele Ridder-Orde van den* Kousseband, *belooft en zweert, by de Heilige Euangelisten, daar hier uw hand op ligt, dat gy, willens of weetens, nooit eenig Reglement van deeze Orde, of eenige Ar-*

Hier op ging men ter Inhuldiginge zelve over. De groote Zaal van 't Lusthuis was tot die Plegtigheid geschikt. In het Opperste gedeelte hadt men den grond derwyze opgehoogd, dat dezelve twee treden boven den gemeenen vloer verheeven was, om dit verheven gedeelte stondt eene balustrade, en kostbaare tapyten bedekten 't zelve. Te midden van dien verhoogden grond was een Koninglyk gestoelte geplaatst, overdekt met een verhemelte, bestemd om ledig te blyven, en te verbeelden, als of de Koning van *Groot-Brittanje* zelve tegenwoordig was, ten welken einde het verhemelte met de Koninglyke Wapenen van *Groot-Brittanje* praalde. Ter slinker hand was een ander dergelyk Gestoelte voor den Jongen Prins van *Oranje*, met de Vorstlyke Wapenen vercierd, waar by twee andere Stoelen geplaatst waren, een voor den Afgezant YORKE, en een voor den Wapen-koning ANSTIN. Tegen over dezelve stonden verscheide Armstoelen onder een verhemelte, voor de Afgezondenen uit de Algemeene Staaten, en den Raad van Staaten, naby de balustrade was een Gestoelte gezet voor de Prinses CAROLINA. Eerst wer-

LXXXI. BOEK. 1752.

Artykelen daar in vervat, breeken zalt, behoudens dat zy overeenkomen, en niet strydig zyn, met de Wetten van GOD *Almagtig, of van dit Koningryk, zo veel van U afhangt en U toebehoort. Zo help U* GOD *en zyn Heilig Woord!* Tegenw. Staat van Groot-Brittanje I. D. bl. 324.

LXXXI. BOEK. 1752. werden die Heeren Afgevaardigden, door twee Edellieden, afgehaald, ter Zaale ingeleid, om plaats te neemen op de voor hun geſchikte ſtoelen, onmiddelyk daar op verſcheen Prinſes CAROLINA, vergezeld door eenige Edellieden, en alle de Staatdames van het Hof, en nam plaats. De Intrede van zyne Hoogheid zelve, met de Inhuldigers, ging op deeze wyze toe. Vooraf de Generaale Adjudanten twee aan twee; agter deezen de Edellieden mede by paaren, en naa dezelven de Kamerheer Generaal Major BIGOT; hier op volgde de Wapen-koning in zyn Plegtgewaad, draagende den Koninglyken Lastbrief, op pergament geſchreeven, liggende het Zegel in eene kostbaare doos, benevens de Cieraaden van de Orde op een rood fluweel kusſen; de Afgezant YORKE vergezelde hem, en onmiddelyk daar op vertoonde zich de aanſtaande Ridder, gaande tusſchen den bovengemelden Opperhofmeester en Opperſtalmeester, gevolgd door de Officieren van Ordonnantie, zo van de *Gardes du Corps* als van de *Cent Suiſſes*. Alle die Perſoonen, die tot deezen optocht behoorden, maakten, de Zaal intredende, drie Eerbewyzingen voor het Geſtoelte van zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, by het inkomen, in het midden, en als zy plaats namen. Zyne Hoogheid met den Afgezet en Wapen-koning gingen zitten. Naa het eindigen van een ongemeen fraay Muzyk reezen de twee laatstgemelde Heeren op. Dit deedt ook zyne Hoog-

Hoogheid; en de Heeren Afgevaardigden. LXXXII
Terwyl zy dus op hunne plaatzen overeinde BOEK,
ſtonden, maakte de Heer YORKE eene
diepe buiging voor 't Geſtoelte van zyne 1752.
Groot-Brittanniſche Majeſteit, vervolgens voor zyne Hoogheid, en hem met deeze Aanſpraak, in de *Franſche* taal, begroetende.

„ MONSEIGNEUR! Het is op bevel „ van den zeer hoogen, zeer uitmunten„ den en zeer vermogenden Monarch, „ uwen Koninglyken Grootvader, GEOR„ GE DEN II., door GODS Genade Ko„ ning van *Groot-Brittanje*, *Frankryk* „ en *Ierland*, den Verdediger des Ge„ loofs, dat wy de eere hebben tot Uwe „ Doorlugtige Hoogheid te naderen, en „ denzelven, uit naam des Konings, als „ Souverain der zeer edelen en roemrug„ tige Orde van *St. Joris*, genaamd de „ KOUSSEBAND, kennis te geeven, dat „ het zyne Majeſteit behaagd heeft, in „ een Capittel in deszelfs tegenwoordig„ heid den vierentwintigſten van laatſtle„ den Maart gehouden, Uwe Doorlugtige „ Hoogheid, met toeſtemming van alle „ Mede-ridderen, toen tegenwoordig, te „ verkiezen, om Ridder dier roemrugtige „ Orde te weezen, en dat zyne Majeſteit „ ons naderhand belast heeft, de Tekens „ daar van aan U te bezorgen. Wy ver„ zoeken Uwe Doorlugtige Hoogheid, „ ons te willen vergunnen om te openen, „ en aan dezelve voor te leezen de Aan„ ſtelling, waar mede ons zyne Majeſteit

LXXXI. BOEK. 1752.

„heeft gelieven te vereeren, en volgens „welken wy, overeenkomstig met de be„velen van zyne Majesteit, zullen voort„gaan, om uwe Doorluchtige Hoogheid, „met de Cieraaden van die zeer edele „Orde te bekleeden."

Met eene buiging beantwoordde de jonge Vorst deeze Aanspraak. De Wapenkoning ANSTYN nam daar op de Aanstelling, gaf ze aan den Afgezant, die ze aan zyne Hoogheid overhandreikte, uit wiens hand de Secretaris HORST dezelve ter voorlezinge ontving. Onder dit leezen stonden alle de aanwezenden overeinde. Zyne Hoogheid dezelve weder ontvangen hebbende, gaf ze terug aan den Wapen-koning, wanneer een ieder zich nederzette. Andermaal hief het Muzyk aan, en leezen naa 't zelve de Afgezant en Wapenkoning weder op, maakten hunne Eerbetooningen; laatstgemelde Heer nam den KOUSSEBAND (*), dien overgeevende aan YORKE, welke dit hooge Ordeteken aan 't slinker been van zyne Hoogheid gespte, terwyl de Wapen-koning het Formulier las. Voorts reikte hy het *Blauwe Lint*, met een daar aan hangenden Gouden Pen-

(*) Deeze *Kousseband* is een Band van blaauw Fluweel, omboord met fyn Gouddraad, gemeenlyk met de Letters van de Zinspreuk der Orde, HONY SOIT QUI MAL Y PENSE, (*Het gaat hem kwalyk, die 'er kwaad van denkt*) bestikt, verciert met een Gouden Gesp, en somtyds met kostbaare Geteekenen.

Penning, waar op *St. Joris* te paard is ver- LXXXI.
beeld, den Draak met een Speer doorſtoo- BOEK.
tende, aan den Afgezant over, die 't zelve
den jongen Vorst omhing, onder het ten 1752.
tweede maal leezen van het Formulier.
Vervolgens werd de *Purperen Mantel*, de
Halsband, de *Degen*, het *Boek der Staten*
en de *Muts* met Pluimen, op dezelfde
wyze, aan den Afgezant overgehandigd,
die deeze Ordes Cieraaden aan zyne Hoog-
heid vertoonde; doch van wegen zyne
jonge Jaaren, niet aandeedt, de Wapen-
koning lag ze weder op het Kusſen neder.
De Ridder werd, door den *Groot-Britan-
niſchen* Gezant, in 't *Fransch*, op deezen
trant aangeſprooken.

„ Gy zyt tegenwoordig bekleed, MO-
„ SEIGNEUR! Gy zyt Ridder geworden
„ van eene Orde, die, buiten tegenſpraak,
„ alle de andere Militaire Orden van 't
„ Heelal in Oudheid overtreft, en tot nu
„ toe haaren Adeldom en haare Zuiver-
„ heid, zonder eenige ſmet of wraaking,
„ behouden heeft. — Op U, MON-
„ SEIGNEUR! zyn de Hoope, de Ver-
„ wagting, en alle de Wenſchen van eene
„ groote en wyze Republiek gegrond.
„ De Loopbaan, welke aldaar voor U ge-
„ opend is, verdient uwe zorgen, en ik
„ kan niet twyfelen of Uwe Doorlugtige
„ Hoogheid zal, als dezelve, onder de
„ oogen, en onder de wyze en voorzigti-
„ ge zorgen, van haare Koninglyke Hoog-
„ heid de Prinſes uwe Moeder en Voog-
„ deſſe, tot ryper ouderdom gekomen is,

LXXXI. BOEK. 1752.

„ zich waardig maaken, om, in de Histo-
„ rie van deeze Orde, onder het getal der
„ Helden, die aan dezelve den uitmun-
„ tendſten luister hebben toegebragt, eene
„ plaats te vervullen.

„ Ik, een yverig en getrouw Dienaar van
„ mynen Koning en myn Vaderland, op-
„ regt en met de daad in het Geluk van
„ de Republiek der *Vereenigde Nederlan-*
„ *den* belang neemende, en een Vriend
„ zynde der Vryheid, die het Voorwerp
„ der gemeene zaak tuſſchen die beide
„ Volken is, ſtort de kragtigſte wenſchen
„ uit, dat de roem van Uwe Doorlugtige
„ Hoogheid evenaare, den roem der Hel-
„ den, welke met deeze Orde, zints haa-
„ re eerſte Inſtelling, zyn verciérd ge-
„ weest, en welker gedagtenis nooit zal
„ worden uitgewischt. — Schoon ik wilde
„ ik zou geen Loopbaan kunnen openen,
„ die heerlyker en den naayver van uwe
„ Doorlugtige Hoogheid waardiger is dan
„ het Leeven en de Daaden van alle die
„ Christen Ridders, welke deeze edele
„ Tekenen, waar mede gy werklyk be-
„ kleed zyt, gedraagen hebben. Zinne-
„ beeldige Tekenen van een Orde, die
„ byna vyf honderd Jaaren geleeden, door
„ den zegenryken Koning EDUARD DEN
„ III. van *Engeland* ingeſteld, en door
„ een volgende reeks *Brittanniſche* Ko-
„ ningen, tot onze dagen, zonder ver-
„ breeking gehandhaafd en gedraagen is.
„ Ten deezen opzigte moet ik tot de
„ goedheid van uwe Doorlugtige Hoog-

„ heid toevlugt neemen. De paalen, wel- LXXXI.
„ ke ik my dien voor te ſchryven, ver- BOEK.
„ bieden my ergens anders, dan in de ——
„ Jaarboeken van het zeer oude en door- 1752.
„ lugtige Huis van *Oranje* voorbeelden
„ te zoeken, wegens 't geen ik de eer
„ heb voor te draagen. De MAURIT-
„ SEN, de FREDERIK HENDRIKKEN,
„ de WILLEMEN I. II. III. en IV, Stich-
„ ters of Beſchermers van deezen Onaf-
„ hangelyken Staat, zyn Naamen, die nooit
„ zullen ophouden van aan waare Bemin-
„ naars der Vryheid dierbaar te zyn. ——
„ Hunne voorbeelden mogen het weezen,
„ waar door het jonge en tedere Hart van
„ Uwe Doorlugtige Hoogheid aangedree-
„ ven en vuurig worde; hunne Daaden
„ moeten uwe Studie zyn; hunne Helden-
„ ſtukken, hunne Wysheid, uw Leevens-
„ richtſnoer uitmaaken! Erfgenaam hun-
„ ner Eertytelen! wees teffens Erfgenaam
„ hunner Deugden!

„ Met welk een vermaak en genoegen
„ zal zich uwe Doorlugtige Hoogheid
„ niet ten eenigen dage, dit aanmerke-
„ lyk Tydſtip te binnen brengen, toen
„ de Koning, myn Meester, aan dezelve,
„ in een zo tederen Ouderdom, dat daar
„ van bykans geen voorbeeld is, de Eer
„ opgedraagen heeft van de Orde, welke
„ hy zelve draagt; terwyl zyne Majeſteit,
„ door zulks te doen, een der ſterkſte be-
„ wyzen heeft gegeeven, van zyne Ko-
„ ninglyke Genegenheid jegens uw Door-
„ lugtig Huis, zo als ook jegens deeze

LXXXI. BOEK. 1752.

„ Republiek, waar van de Vriendſchap „ aan denzelven, ten allen tyde, lief en „ waard geweest is, en waar van de Be„ houdenis en Quaf hangelykheid ſteeds „ met die van zyne eigene Koningryken „ op een eenpaarigen voet, en van even „ groot gewigt zyn.

„ Deeze Bedenkingen, MONSEIGNEUR! „ ben ik verzekerd, en 't zy my geoor„ loofd zulks te voorzeggen, zullen „ ten eenigen tyde, uwe Doorluchtige „ Hoogheid aanſpooren, om door alles, „ wat in zyn vermogen weezen zal, tot „ de handhaving en bevestiging van de „ gelukkige Eendragt, met dien zo na„ tuurlyken Bondgenoot van de Republiek, „ mede te werken: eene Eendragt, van „ welke de veiligheid der Proteſtantſche „ Religie en de Beſcherming der Vryheid „ van *Europa* af hangt."

De Opperhofmeester Baron VAN BURMANIA, beantwoordde deeze zwellende Aanſpraak, welke gepast mogt heeten, in zo verre zy op den Ridderlyken toon geſtemd was. — De Wapenkoning ANSTIN, beſloot de Inhuldiging met de Tytels van den Jongen Ridder uit te roepen, onder welker aanhooren elk over einde ſtondt. Ten derden maale hief het Muzyk aan, en de Verrigters met de Aanſchouwers van deeze Ridderlyke Plegtigheid, verlieten de Zaal. De Prins met de Ordetekens, welke hy draagen kon, omhangen, vervoegde zich na 't vertrek van zyne Vrouw Moeder, om dezelve te laaten zien. Zy, om-

WILLEM V. vertoont zich, tot de Ridderorde van den Kouſeband verheeven.

omhelsde, wel voldaan over de beweezene Eere, haaren Zoon, teffens last geevende, dat hy zich op 't bordes zou vertoonen aan de menigte van aanschouweren, van allerlei rang, omtrent het Lusthuis, vergaderd. De Heeren, die zyne Hoogheid, te deezer staatlyke gelegenheid, steeds opgepast hadden, traden met hem buiten, vergezeld van zyne Zuster CAROLINA. De lugt weergalmde van het vreugdegeroep der ontelbaare menigte; de jonge Ridder bedankte met buigingen, en kushanden. Elk was in zyn schik over de voegelykheid, waar mede de vierjaarige Prins zich gedraagen hadt geduurende deeze Plegtigheden, vry omslagtig voor een Kind. Op een Prinslyk Middagmaal van veertig borden onthaalde men ten Hove den Afgezant YORKE, den Wapen-koning ANSTIN, de Afgevaardigden der Algemeene Staaten en uit den Raad van Staaten; en andere Persoonen van rang, aan 't zelve bevondt zich mede de jonge Ridder, en 's avonds gaf de *Engelsche* Afgezant aan de Heeren van de Regeering, aan Heeren van 't Hof, den Buitenlandschen Gezanten, en andere aanzienlyke Persoonen van de beide Sexen, een voortreflijk Avondmaal en Bal. Eene toepasselyke Gedenkpenning vereeuwigde vervolgens deeze Gebeurtenis (*). LXXXI. BOEK. 1752.

Toen omtrent half Wintermaand de *Fran-*

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 457. van 't Jaar 1753. b. 14.

LXXXI. BOEK. 1752.

De *Franſche* Afgezant DE BONAC legt een Bezoek by zyne Hoogheid af.

Franſche Afgezant, de Marquis DE BONAC, van *Parys* in den *Haage* was aangekomen, liet hy, kort daar op, aan 't Hof van haare Koninglyke Hoogheid vraagen, wanneer het den Prins Erfſtadhouder best gelegen zou komen, om, den volgenden dag, een Bezoek van hem te ontvangen. De tyd werd op drie uuren 's namiddags bepaald. De ſtaatlykheid van dit Bezoek en van het Tegenbezoek vordert, dat een en ander, door eene eenigzins omſtandige beſchryvinge, bewaard blyve. Een Kamerdienaar, twee Pagies en een Stalmeester reeden te paard voor op, gevolgd van twee Loopers; een koets met zes paarden beſpannen, voerde vier Edellieden van den Marquis, en een tweede met een zelfde ſpan, den Afgezant, vergezeld van zyn Broeder den Ridder DE BONAC, den Heer MARIAN en den Heer DURAN. Aan 't Huis de *Oranjezaal* genaderd, bejegende de Wagt hem met Krygseere, en kwam zyne Hoogheid, tuſſchen den Opperhofmeester VAN BURMANIA en den Opperſtalmeester VAN GROVESTEINS, vergezeld door een ſtoet Edellieden, tot aan de Koets den Afgezant tegen, en geleidde hem door verſcheide vertrekken; waar in de gewapende Manſchappen, Officieren, Generaals en andere Perſonen van aanzien zich bevonden, tot in het Kabinet: hier begroette de Afgezant den Erfſtadhouder met weinig woorden, 't welk hy zelf kort beantwoordde: waar op zyne Hoogheid, op gelyke wyze als by de ontmoeting, den Marquis tot

tot aan de Koets te rug leidde. Deeze, met zyn gevolg tot aan de Hofbrug gereeden, keerde weder, en hadt een byzonder Gehoor, onvergezeld van plegtigheden, by de Gouvernante, en Prinſes CAROLINA. LXXXI. BOEK. 1752.

Tegenbezoek des Erfſtadhouders by DE SOMNAC.

Den volgenden dag deedt de Erfſtadhouder, naa voorgaande beletvraaging, een Tegenbezoek in volle ſtaatie. Voor af ging een Trompetter; naa deezen kwamen de Luitenant VAN SLINGERLAND en vier en twintig Man, benevens een Wagtmeester van 't Regiment Gardes te paard; daar op twee koetzen met zes paarden beſpannen, zittende in de eerſte koets de Heeren Generaals Adjudanten CRONSTROM, CRETSMAR en D'AUBONNE, in de tweede de Adjudant en Luitenant Generaal ROUSE, met den Baron WULKNITZ; toen volgde een Officier en acht Lyfwagten; voorts de Stalmeester GROOS en vier Pagies te paard; naa dezelven twee Loopers, en vervolgens de Koets van zyne Hoogheid met acht paarden beſpannen, hy zat 'er in met de bovengemelde Opperhof-en Opperſtalmeester, voor op ſtonden twee Pagies, achter op zes Lakeien, aan de portieren gingen de Heidukken, en aan elke zyde acht van de *Cent Suiſſes*. Daarop vertoonden zich weder een Trompetter, en Officier en zestien Gemeenen van de Lyfwagt; en twee koetzen ieder met zes paarden beſpannen, zittende in de eerſte de Kamerheer Baron VAN VOIGT, de Heer LASSARA, Capitein der *Cent Suiſſes*, met den Graaf DE MARSIN, Kamer-

LXXXI. BOEK. 1752.

merheer van haare Koninglyke Hoogheid; in de tweede de Heeren Colonel RENGERS en Baron VAN HEYDEN, Edellieden; de trein werd geſlooten door den Cornet LOOS, met vier en twintig Man en een Wagtmeester van het Regiment Gardes te paard. In deeze ſchikking ging die ſtaatlyke ſtoet van de *Oranjezaal* na het Hotel des *Franſchen* Afgezants, op de *Prinſesſe Gragt*. Met een talryk gevolg tradt de Marquis DE BONAC, op het aannaderen, den Erfſtadhouder te gemoet tot aan het portier der Koetze, geleidde hem na het Kabinet; en, naa eenige oogenblikken toevens in 't zelve, weder tot aan de koets te rug: wanneer de ſtaatlyke te rugtocht andermaal het oog der Aanſchouweren verlustigde (*).

Liefdaadige Onderſteuning der *Franſche* Vlugtelingen.

Ten deezen Jaare vonden de Ingezetenen deezer Gewesten gelegenheid, om, op nieuw, blyk te geeven, dat hun Geluk niets grootſcher hadt, dan dat het hun in ſtaat ſtelde, om aan veelen wel te doen, en dat hun Inborst niets beter bezat, dan dat zy zulks wilden. Schoon dit betoon van Liefdaadigheid meerendeels ſlegts in 't voorbygaan geſchiedde, mag het egter niet vergeeten worden. De Vervolging om den Godsdienst, zints omtrent een Jaar, in *Frankryk*, voornaamlyk in *Languedok* en *Dauphine*, haare voor eene verlichte Eeuw zo ſchandelyke rolle, met toeneemende woede, ſpeelende, hadt een groot

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1296.

groot getal dier arme verdrukten in *Zwitzerland*, dat geweld ontvlugtende, lyfberging gezogt, en gevonden; doch kon dit Land, om verſcheide redenen, hun tot geen beſtendige ſchuil en verblyfplaats ſtrekken. Zy zagen na elders uit, om deeze aan te treffen. — Eenige Biſchoppen, voornaame Heeren, en andere Liefdaadige Perſoonen, in *Ierland* werden, met het afloopen des voorleden Jaars, te raade, een Fonds te verzamelen, tot onderhoud van de zodanigen dier Vlugtelingen, welken zich op hun Eiland zouden willen nederzetten. In *Engeland* bragten eenigen, met deeze menschlievenden in *Ierland* briefwisſeling houdende, het hunne toe, om dat Fonds te vergrooten. Schoon de Koning van *Groot-Brittanje*, eenigen tyd geleden, aan de Regeering van *Ierland* liet weeten, dat hy vyf duizend Ponden Sterlings geſchikt hadt tot ondersteuning van buitenlandſche *Proteſtanten*, die zich in *Ierland* zouden willen nederzetten (*), bleek het niet, dat de Hooge Regeering zich, tot hier toe, deeze zaak aantrok.

LXXXI. BOEK. 1752.

De Vlugtelingen in *Zwitzerland* kreegen zo ras geen kondſchap, van dit treffelyk en hun heilzaam oogmerk, of een aantal van honderd en veertien beſlooten, met een Predikant aan 't hoofd, zich van daar en na *Ierland* te begeeven. Omtrent het einde van Zomermaand namen zy den optocht aan. In het doortrekken van *Zwitzerland*, en op reis, had-

(*) *Tegenw. Staat van Groot-Brittanje.* II. Deel bl. 976.

LXXXI. BOEK. 1752.

hadden zy de voortduurende blyken van hulpvaardige Menschlievenheid, en mogten *Holland* zo beroemd door deeze Deugd, naderende, zich een ruim betoon daar van belooven. Te *Rotterdam* zouden zy zich ontschepen, om van daar met een Schip, door het liefdaadig Genootschap in *Ierland* uitgerust, afgehaald te worden. De Gouvernante, met het lot deezer zwervende Ballingen bewoogen, die allen in *Frankryk* een eerlyk bestaan gehadt, en zommigen zelfs zeer voordeelige Kostwinningen gedreeven hadden, maakte na *Rotterdam* eene aanzienlyke geldsomme, te hunner ondersteuninge, over. De Regeering dier Stad deedt niet alleen een fraay geschenk, ten dien zelfden einde; maar liet, in een der openbaare Gestichten, voeglyke verblyfplaatzen voor die ongelukkigen bereiden. Het milddaadig hart en de ruime hand van veele byzondere Persoonen te dier Stede, bekend van wegen hun hulpryk mededoogen aan Landgenooten en Vreemden, ontsloot zich, tegen hunne aankomst. Wanneer zy in Hooimaand aankwamen, verwekte het gezigt dier Vlugtelingen, by groot en klein, eene algemeene deernis. Alles wat mogelyk was, werd aangewend, om hun allen gerak en gemak te bezorgen; behalven Huisvesting, Spys en Drank, ontvingen zy, Kleederen, Godsdienstige Boeken, andere behoeften en verkwikkingen, geduurende een verblyf van twaalf dagen, wandeer zy dus beweldaadigd scheep gingen, om de Zee oversteekende, aan te

land

landen by de Beſchikkers, van hunnen op- LXXXI.
tocht. Vier Huisgezinnen bleeven hier, BOEK.
vervolgens door haare Koninglyke Hoog- ——
heid, te *Breda*, van eene behoorlyke ver- 1752.
blyfplaats en kostwinning bezorgd.

Nauwlyks waren deezen in *Holland* ge- Inzame-
komen, of een aantal van één en zestig lingen,
verliet *Zwitzerland*, en genoot te *Rotter-* ten hun-
dam een zelfde onthaal, waar men één nen be-
Schip vervaardigde, om ze na *Ierland* over hoeve,
te voeren. 't Was zeer ligt te voorzien, gedaan.
dat de Geloofsverdrukking aanhoudende, het getal der Vlugtenden zeer zou vermenigvuldigen, en dat veelen, gelyk weleer, zich *in deeze* Gewesten, zouden willen nederzetten. Dit bewoog den Kerkenraad der *Franſche* Kerke in *Utrecht* tot het doen eener Inzamelinge voor de *Gereformeerde Franſche* Vlugtelingen, deeze beliep boven de twee duizend Guldens; en ging de gifte, vergezeld van de belofte eener ryke gaave, indien zy in *Utrecht* hunne woning verkoozen. In de *Waalſche* Kerk te *Deventer*, aan de Huizen van den Predikant, Ouderlingen en Diakenen dier Gemeente, zamelde men een ſom van twee duizend en ruim acht honderd Guldens in, ten behoeve der *Franſche Gereformeerden*, die, ter oorzaake van hunne Godsdienstbelydenisſe, op de Galeien gebannen, in de Gevangenisſen geworpen, of na andere Landen gevlugt waren. — De vervolging en het vlugten aanhoudende, liet ook de Milddaadighid niet af de hand te openen. *Middelburg*, *Vliſſingen*, *Zierikzee* en *Goes* wa-

LXXXI. BOEK.

1752.

Schipbreukelingen van Capt. STENIS en andere ruimt de *Moorsche* Slaverny verlost.

waren, eenigen tyd laater, hier in voorbeeldelyk, en reikten de *Doopsgezinden* in dit Gewest, het hunne rykelyk toe (*).

Strekte men dus hoogstloffyk de hulpbiedende hand uit aan Vreemdelingen, 'er waren Landsgenooten, die derzelver toereiking niet minder behoefden, ongelukkig zugtende, onder de harde Slaaverny der *Mooren*. 's Lands Capitein HENDRIK CORNELIS STENIS, 't Fregat *het huis in 't Bosch* voerende, was in Wintermaand des voorleden Jaars, op de *Moorsche* Kust, by harden storm gestrand; van de honderd twee en dertig Zielen, waar mede het bemand was, kwamen 'er, met lyfsgevaar, honderd zeven en twintig aan land. Een *Hollandsch* Koopvaardy Fregat beliep, dien zelfden dag, 't zelfde ongeluk, negen Menschen bleeven behouden. De aanbreekende dag ontdekte deeze Schipbreukelingen, wier Schepen, korten tyd naa het verlaaten, geheel aan stukken sloegen, dat zy zich op de *Moorsche* Kust bevonden, zonder eeten en alleen voorzien van het weinige, 't geen zy, in de vlugt, hadden konnen by zich steeken. Op 't strand, en dieper landwaards in, den weg vervorderende, om *Ceuta* te bereiken, kwam een hoop *Mooren* toeschieten, die deezen geheel weerloozen gevangen nam, als beesten voortdreef, na een Kasteel, waar de Paar-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752 bl. 931. 1336. 1337. van 't Jaar 1755. bl. 102.

Paardestallen hun ten verblyfplaats dienden, en een ſtukje zwart oneetbaar brood, met een dronk water, hun ten voedzel en drank verſtrekte, en zy van alles, wat hun op weg niet reeds ontnomen was, beroofd en naakt uitgeſchud werden. De Bevelhebber van *Tétuan* verſcheen den volgenden dag, vergezeld van Ruitery en Voetvolk, beklaagde den Capitein over zyn ongeluk, en liet het uitgehongerd Scheepsvolk een Broodje geeven. Deeze voerde hun, voor den Capitein en eenige Officieren Paarden en Muilezels bezorgd hebbende, na *Tétuan*, waar zy, na veel vermoeijenis, *uitgehongerd*, aankwamen. Onder een ongelooflyk grooten toevloed van *Mooren*, de ongelukkigen met allen hoon, ſmaad en ſpot bejegenende, gingen zy in de gevangenis, in welke zy met een ladder zeer diep tot onder den grond moesten nederklimmen. Van dit akelig hol bleef de Capitein niet bevryd: toen de Officieren en Gemeenen 'er één voor één waren ingegaan, ſteeg hy van 't paard af, om in het zelfde lot met het Scheepsvolk te deelen. Doch 't leedt weinig tyds, of de *Engelſche Conſul* vervoegde zich by den Capitein, met verlof des Bevelhebbers, dat deeze, nevens zestien Man, mogten overgaan in eene andere Gevangenis, beter dan die, waar in de Onderofficieren met de Gemeenen bleeven zitten: terwyl zy van dien zelfden Conſul, en de Christen-Kooplieden, in hunnen nood, eenige ververſchingen ontvingen.

LXXXI. BOEK. 1752.

Eeni-

LXXXI. BOEK. 1752.

Eenigen tyd in dien Kerker doorgebragt hebbende, vonden zy zich genoodzaakt, zeer zwaaren arbeid te doen, onder eene nu zagter dan harder behandeling, naar de gewoonte der Inwoonderen van *Barbaryen*, om, door die verdrukkingen, de Vrienden der ongelukkige Slaaven te dringen, tot het betaalen van een hoogen Losprys. Te midden van dat leed genooten zy den verzagtenden onderſtand hunner Medechristenen, en mogten zich ſtreelen met het vooruitzigt op een naderende Verlosſing; dewyl alle moeite om hun de Vryheid te doen erlangen, werd aangewend, en over den Losprys gehandeld.

Met geen ydele hoop voedden zich die beklaagenswaardige voorwerpen: want in Slachtmaand gingen, ter voldoening aan dit verlangen, twee *Hollandſche* Oorlogſchepen, gevoerd door de Capiteins HOOGSTRAATEN en PICHOT van *Gibraltar* na *Tetuan* onder zeil; eerstgemelde Scheepsvoogd, vergezeld van de *Conſuls* der Algemeene Staaten FRANCOIS en LOUIS BUTLER, werden, by hun aan land ſtappen, door den Basſa der Haven van *Tetuan*, en de Afgevaardigden des Keizers van *Marocco*, met allen betoon van agtinge ontvangen, als gezonden, om de Verlosſing hunner Landgenooten en het herſtel des Vredes te bewerken. Behalven de Gevangenen van het Oorlogs Fregat, *het Huis in 't Bosch*, en het Koopvaardy Fregat, dien zelfden dag geſtrand, bevondt zich nog een aantal ongelukkigen door de Onderdaanen van

zy-

zyne *Maroccaanſche* Majeſteit, by het neemen van zes Koopvaardyſchepen, zints den Jaare MDCCXXXII, tot Slaven gemaakt: van de vroegst genomenen was ſlegts één enkel Man, van de laatere een meerder getal, nog in leeven: dat van allen beliep één en veertig; en dewyl, door ziekte, ongeluk, mishandeling en moord, eenigen van 't geſtrande Volk des Oorlogs-Fregats, middelerwyl, uit het leeven gerukt waren, bleeven 'er honderd en negen ter losſinge over. LXXXII. BOEK. 1752.

De Losprys deezer honderd en vyftig Perſoonen, en het Geld voor de Vernieuwing van den Vrede, vondt men op 318954 Guldens, behalven nog eenig Geld, ten geſchenke voor de *Mooren* (*). Wanneer deeze Overeenkomst getroffen, en, daags daar aan, door de *Hollandſche* Gevolmagtigden de Heeren BUTLER, en twee Baſſas van wegens den Keizer van *Marocco*, getekend was, kondigde men terſtond den Gelosten, het heuglyk nieuws, hunner her-

(*) In den Brief van Dankzegging door den Keizer aan de Algemeene Staaten, den vierden van Wintermaand 1752 geſchreeven, geeft hy de betaalde ſom in deezer voegen op. „ Wy hebben ontvangen uwen „ Brief, welken gy ons gezonden hebt, door uwe „ Staatdienaars FRANCOIS en LOUIS BUTLER, „ en met denzelven het Geld voor uwe Onderdaanen, die in onze handen zyn: vyfhonderd harde „ *Spaanſche* Daalders voor ieder Gevangenen, gelyk mede dertig duizend dergelyke Daalders, benevens een Diamant-ring en twee Metaale Stukken, „ welken het U behaagd heeft ons ten geſchenk te „ zenden." *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 874.

LXXXI. BOEK. herkregene en duurgekogte Vryheid aan, en werden zy, nog dien eigenſten dag, tegen de bedongene Losſpenningen, op deeze behoedzaame wyze, uitgewisſeld. Zo ras de Vrygekogten zig in de *Moorſche* Sloepen begeeven hadden, om na 't Oorlogſchip van den Capitein HOOGSTRAATEN overgevoerd te worden, zetten de Capiteins der Oorlogſchepen hunne Sloepen met het Losgeld uit; een bedryf van wederzyden met twee Seinſchooten aangekondigd. Vervolgens roeiden de Sloepen elkander te gemoet; te halver wege by elkanderen gekomen, gingen de gelosten in de Sloepen van de Oorlogſchepen over, en werd het Losgeld in de *Maroccaanſche* ontſcheept. Reeds voor het einde van Slachtmaand bereikten de Verlosten de Haven van *Gibraltar*, waar zy van de geledene ongemakken een weinig uitgerust zynde, op het Oorlogſchip van Capitein HOOGSTRAATEN, en dat des Capiteins VAN STOKKEN verdeeld, nog voor het einde des Jaars, na 't Vaderland ſtevenden, en in Sprokkelmaand des volgenden Jaars behouden *Texel* bereikten. *Amſterdam* aanſchouwde het zeer aandoenelyk tooneel der ontmoetinge deezer Vrygemaakten, Inboorlingen en Buitenlanders, onder welken eenigen van vroegtydig genomene Koopvaarders, die Jaaren lang in ſlaaffche ketenen gezugt, en de hoope der verlosſinge reeds opgegeeven hadden. Onbeſchryflyk groot was de dankbaarheid voor dit geſchenk der Vryheid, met geen ſchatten op te wee-

1752.

weegen. Wie geene byzondere betrekking tot hun hadt, en alleen de inſpraaken der gemeene Menschlykheid hoorde, voelde het welgeplaatſte hart kloppen van de tederſte aandoeningen; en was de vreugd van Bloedverwanten en Vrienden, deeze wedergekeerden begroetende, boven alle beſchryving. —— Capitein STENIS begaf zich voorts na *'s Gravenhaage* om de Hooge Regeering, en haare Koninglyke Hoogheid, dank te zeggen voor de goedheid in 't losſen van hem en de zynen beweezen. LXXXII. BOEK. 1752.

De Vrede met de *Marocaanen* geſlooten.

Middelerwyl waren de Heeren BUTLER te *Tetuan* gebleeven, om de Bekragtiging der geſlootene Overeenkomst, en van den vernieuwden Vrede af te wagten. Dit Verdrag van Vrede en Koophandel, te *Tetuan* op den éénentwintigſten van Slachtmaand geſlooten, bevestigde de Keizer MULEY ABDALA op den vierden van Wintermaand. Van welke toeſtemming hy, ten dien zelfden dage, by eenen Brief, den Algemeenen Staaten berigt gaf. Grootendeels kwam het overeen met dat in den Jaare MDCLXXXIV. geſlooten (*).

In *Groenland* geſaatene Schepen door de Staaten in beſcherming genomen.

Zorgden dus 's Lands Vaders voor een aantal Perſoonen in den beklaaglykſten ramp ingewikkeld, en diende het Vredeverdrag om te voorkomen, dat zulk een lot den Ingezetenen van den Staat niet weder

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 137. Voor 't jaar 1753. bl. 16. 170. Het geheele Verdrag wordt aldaar bl. 859 enz. opgegeeven.

DXXXI. BOEK. 1752.

der zou treffen, zy leenden ook bereidwillig het oor aan Onderzaaten, wier verlaate Goederen, buiten hooge beſcherming, veeg ſtonden voor den eerſten bezitneemer. Drie Schepen ter Walvischvangst na *Groenland* uitgevaaren, waaren in 't Ys zodanig bezet geraakt, dat de Commandeurs en het Scheepsvolk alle moeite, om uit de bezetting te komen, te vergeefsch aangewend hebbende, in 't einde zich genoodzaakt vonden, tot behoudenis van hun leeven, dezelve te verlaaten, en met een ander Schip na 't Vaderland te keeren. Eer zy van dezelve afgingen, hadden zy de Ankers op de Wal gebragt, en daar mede de Schepen, zo veel mogelyk, beveiligd en vastgemaakt, met oogmerk, om dezelve daar weder te vinden, en met de vangst geheel, of ten deele, na deeze Landen te brengen, door Schepen, welke zy ten dien einde ſtonden uit te rusten. Doch de Belanghebbers der zo verre verlaatene Schepen vreezende, dat de baatzugt zich niet zou ontzien, om, dezelve vindende, ze zonder eenigen aanſchouw, als een goeden Buit en Zeevond aan te tasten, verwierven van hunne Hoog Mogenden eene Voorziening tegen dit onredelyk bedryf: dewyl die Schepen niet volſtrekt verlaaten; maar, zo veel de Landsgeſteltenisſe, en omſtandigheden eenigermaate gehengden, bezorgd waren, en der Eigenaaren oogmerk was, dezelve af te baalen. Eene Waarſchuuwing, ten deezen einde afgegeeven, wettigde hun tot het weder in bezit

nee-

neemen der Schepen en Goederen, op dien voet, als in vroegere Jaaren omtrent het agter gelaatene in *Groenland* gebruiklyk was. —— Van de *Engelſchen*, in de *Groenlandſche Viſchery*, onze grootſte mededingers, ſtondt onder de Buitenlanderen meest zulk eene bezitneeming te dugten, in gevalle, geen hooger Magt dit belette. De Heer *Hop* overhandigde een Vertoog hier toe betreklyk, aan een der eerſte Secretarisſen van Staat, van zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, 't welk in de groote Raadsvergadering ingeleverd, en overwoogen, dit bevel des Konings ten gevolge hadt: „ Dat niemand zyner Onderdaanen „ 't zou hebben te onderſtaan, die *Hollandſche* Schepen te neemen, te vermeesteren, of af breuk te doen, of de Laadingen „ van één of meer derzelven aan te tasten, „ of zich op eenigerlei wyze met dezelve te bemoeijen, buiten toeſtemming „ der Eigenaaren, of van de geenen, die „ gemagtigd zouden worden, om voor „ dezelve zorge te draagen, op ſtraffe, dat „ zy anderzins daar voor verantwoordelyk „ zouden weezen." —— Schoon geen dier Schepen te regt kwam, was die Voorzieninge niet geheel vrugtloos, want men borg uit alle nog eenige Goederen. (*).

Oprichting der *Hollandſche* Maatſchappy.

Hoe zeer de Buitenlanders, op den roem onzer Landzaaten gebeeten, denzelven trag-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1292. Voor't Jaar 1753. bl. 167. 1230.

LXXXI. BOEK. 1752. der Weetenſchappen te *Haarlem.*

tragten te verdonkeren, en nimmer in dit hun haatlyk oogmerk beter ſchynen te ſlaagen, dan wanneer zy de Ingezetenen afmaalen, als geheel beſtaande uit een Handeldryvend en Handwerken voortzettend Volk, zonder zugt, om Kunſten en Weetenſchappen te kweeken, hebben de ſpreekendſte bewyzen hunne ſmaadtaal menigmaal gelogenſtraft, en getoond, dat de *Nederlanders*, ſchoon zich minder, dan wel andere Volken, toeleggende op Uitvindingen en Kunſten, die naauwlyks ergens toe kunnen dienen, dan om Pragt en Weelde voedzel te geeven, en de heerſchende dwinglandy des weifelende Mode te onderſteunen, geenzins, de laatſten zyn in het uitdenken en toeſtellen van zulke zaaken, welke, naar 's Lands geſteltenisſe, hun nuttig zyn en noodzaaklyk, ook ten weezenlyken dienſte van andere Volken, en van geheel het Menschdom, kunnen ſtrekken. Eene lyst van dusdanige Bedryven, moet den ſnaaterenden tegenſpreeker doen bloozen, en de Naamen van Mannen, die de Hooge Schoolen van ons Gemeenebest tot Cieraaden dienden, terwyl zy, met onbezwalkten luiſter, by den onvooringenomen Vreemdling ſchitteren, en van anderen, die door Kunst en Lettermin uitſtaaken, zullen altoos duurende Gedenktekens blyven, dat het den Landzaat, aan Vernuft, Geest, Verſtand, Oordeel, en vlytige Letteroefening niet ontbrak (*).

Tot

(*) Zie onder anderen ENGELBERTS *Verdedi-*
ging

Tot nog toe, 't is waarheid, zag men, in de *Vereenigde Gewesten*, 't geen zeker bevreemding moet baaren, geene Geleerde Maatſchappy, of Genootſchap, opgericht, gelyk aan die der Buitenlanderen (*); hoewel het zints Jaaren, niet ontbrak aan Gezelſchappen, die zich boven al op de Natuurkunde bevlytigden (†), en de vertaalde Werken der buitenlandſche Genootſchappen, zo geheel, als by uitgekooze ſtukken uitgegeeven, een welkom onthaal by den Weetgierigen aantroffen. Dan, 't verwyt van dit gemis kon ons dit Jaar niet meer gedaan worden. *Haarlem*, prat op LXXXI. BOEK. 1752.

ging van de Eer der Hollandſche Natie. Tweede Druk, bl. 26. enz.

(*) Als, by voorbeeld, de *Florentynſche Academie del Cimento*, in den Jaare 1657, door den Hertog van *Toscaanen* opgericht; de *Keizerlyke Academie der Natuuronderzoekeren*, door Keizer LEOPOLD DEN I. in den Jaare 1687, met uitſteekende Voorregten voorzien; de *Koninglyke Societeit te Londen*, door Koning CAREL DEN II. in 't Jaar 1660 bevestigd; de *Koninglyke Academie der Weetenſchappen te Paryſ*, in 't Jaar 1666 door LODEWYK DEN GROOTEN, vastgeſteld; de *Koninglyke Academie der Weetenſchappen te Berlyn*, in 't Jaar 1700, door FREDERIK DEN I. geſticht; de *Koninglyke Academie der Weetenſchappen te Petersburg*, door Czaar PETER DEN I., in 't Jaar 1723 aangelegd, en *de Koninglyke Societeit der Weetenſchappen te Gottingen*, in 't Jaar 1751 ingeſteld; om van andere, in *Spanje*, *Frankryk*, *Duitſchland*, *Zwitzerland*, *Zweeden*, *Deenemarken*, of elders, niet te ſpreeken.

(†) P. VAN MUSSCHENBROEK *Beginſels der Natuurkunde.* Voor. bl. 1.

LXXXI. BOEK. 1752.

op de Uitvinding der Drukkunſte, waar het nimmer, zints het herleeven der Geleerdheid, aan Liefhebbers en Voorſtanders der Fraaije Weetenſchappen ontbrak, hadt de eer, om binnen haare muuren, de *Eerſte Maatſchappy der Weetenſchappen*, de *Hollandſche* bygenaamd, te zien gebooren worden: derzelver Oprichting verdient hier geboekſtaafd.

„ De allereerſte Gebeurtenisſen", ſchryft de Secretaris deezer Maatſchappye, „ die „ den eerſten grond tot de *Hollandſche* „ *Maatſchappy der Weetenſchappen* gelegd „ hebben, zouden zich in 't oneindig klei„ ne byna geheel verliezen" (*). Wat het *oneindig kleine*, hier bedoeld, geweest hebbe, beſtondt, daar in, dat twee eenvoudige Menſchen in den omtrek van *Haarlem* gingen wandelen, van de Sterrekunde ſpraaken, hunne onervaarenheid daar in beklaagden, aan een derden, dien zy ontmoetten, onderrigting vroegen, en met hem beſlooten eenige vaste Byeenkomſten tot oefening te houden. Een ander Gezelſchap verééenigde zich, byna ten zelfden tyde, binnen *Haarlem*, tot naſpeuring van Natuurkundige Weetenſchappen, een derde bepaalde zich tot Letterkundige Oefeningen; deezen voegden zich, met den tyd, zamen, en vormden al-

(*) Dit zyn de woorden van den Eerw. Heere VAN DER AA, toen hy, als Secretaris van den *Oeconomiſchen Tak deezer Maatſchappye*, de eerſte Vergadering met eene *Aanſpraake* opende.

allengskens de Maatſchappy (*). — Men werd, naamlyk bedagt, of men niet, al ware het van verre, en met ongelyke ſchreeden, den loflyken Yver van andere Koningryken en Gemeenebesten, in het onderſteunen en aanmoedigen van Weetenſchappen en Kunſten, in *Nederland* zou kunnen navolgen, en oordeelde, dat men, door het vergaderen van fraaije Lettervrugten, en het uitdeelen van zekere Pryzen, op wel uitgewrogte Schriften, dit oogmerk best bereiken kon. De eerſte Grondleggers der Maatſchappye, allen Leden der Regeeringe van *Haarlem*, te weeten AREND DE RAAT, PIETER VAN SCHUILENBURGH, CORNELIS ASCANIUS VAN SYPESTEYN, ANTONIS SLICHER, JOOST HUIGENS, ANDRIES HESHUYZEN, en JAN THEODORUS KOEK, hielden ten dien einde, op den éénentwintigſten van Bloeimaand deezes Jaars, de eerſte opzettelyk daar toe belegde byeenkomst, en beſlooten het Beſtuur-

LXXXI. BOEK. 1752.

(*) Volgens ons medegedeelde Berigten, en ook éénſtemmig met het geen dien Secretaris, in de Opgave zyner *Aanſpraake* in de *N. Nederl. Jaarboeken* 1778. bl. 9. wordt in den mond gelegd. Dan deeze Heer, by het beſluit tot het drukken zyner *Aanſpraake*, de vryheid bedongen hebbende, om 'er eenige veranderingen in te mogen maaken, heeft kunnen goedvinden, die *kleine byzonderheden* agter wege te laaten, ſchoon ze, onzes inziens, der Maatſchappye geenzins tot oneere verſtrekken, en de Waarheid der Geſchiedenisſe, met derzelver opgave gediend is.

LXXXI. BOEK. 1752.

ſtuur daar van op zich, en een proef te neemen, hoe verre men het brengen kon, tot Secretaris verzoekende den Eerw. C. C. H. VAN DER AA, Leeraar der Gemeente toegedaan de *Augsburgſche Confeſſie*, binnen die Stad; voorts zich bevlytigende om werkzaame en aanzienlyke Leden, aan dat Lichaam toe te voegen, waarin zy gelukkig ſlaagden.

In deezer voege hadden dan de Beſtuurders en Leden zich verëénigd, om gemeenzaamer hand te arbeiden tot welvaard en roem des Vaderlands, en tot aanmoediging van Kunſten en Weetenſchappen; ook beſlooten de Beſtuurders, 's jaarlyks eene Vraag van gewigtig nut voor *Nederland* op te geeven, en een Prys, beſtaande in een Gouden Gedenkpenning, aan den geenen, die ze best beantwoordde, uit te deelen, om welks rand de Naam des Perſoons, die ze behaalde, en 't Jaar, wanneer hy ze wegdroeg, zou gevoegd worden, om dit Eerteken dus, in den volkomenſten zin, tot een Eerteken voor hem, die het verdiende, te maaken.

„ De Hoofdwet onzer Inſtellinge is," gelyk zy zich uitdrukken, „ ons niet be„ zig te houden met dingen, die geene „ opzetlyke of rechtſtreekſche nuttigheid „ hebben. Ons doel is, alles noestig op „ te zamelen, of gereedlyk, wanneer 't „ ons aangebooden wordt, aan te neemen, „ 't geen eenigzins kan dienen, tot verbe„ tering of cieraad, van dit vrye Volk. —

„ Ons

„ Ons Werk zal zyn, om alles na te ſpoo- LXXXI.
„ ren, 't geen de Welvaard van dit Ge- BOEK.
„ meenebest, zo wel van buiten als van ——
„ binnen, zo wel in tyden van Oorlog als 1752.
„ van Vrede, betreft; zorgende zelfs, zo
„ wel voor het geene onzer Nakomelin-
„ gen, als 't geen onzen Tydgenooten,
„ dienſtig zou kunnen zyn. Eenen edelen
„ nayver voor 's Lands beste in de *Neder-*
„ *landen*, aan te kweeken; eenige Werken
„ of Kunsttuigen, minder kostlyk, en ge-
„ maklyker, te maaken; wat Kruid-Schei-
„ Ontleed- Genees- en Heelkunde belangt,
„ en van aanmerkelyken dienst is, na te
„ gaan, en aan te moedigen, dit alles zal
„ het voorwerp zyn, onzer overweegin-
„ gen. En gemerkt het tot verbeteringe
„ van een Volk, niet alleen genoeg is, voor
„ deszelfs tydlyke welvaard te zorgen,
„ zullen eenige der Leden, (hoe zeldzaam
„ en vreemd dit ook in Genootſchappen
„ der Weetenſchappen zy,) zich bevlyti-
„ gen, om, in dit ſtuk, de hand aan 't werk
„ te ſlaan, en in Godgeleerde zaaken tel-
„ kens eenige Aanmerkingen of Verhan-
„ delingen, mede te deelen; maar te gelyk
„ niet vergeeten, dat zy voor *Nederland*
„ in 't algemeen ſchryven, hunne Verhan-
„ delingen zo ſchikkende, dat ze door een
„ iegelyk *Christen*, zonder eenigen aan-
„ ſtoot, kunnen geleezen worden. —— In
„ hoe verre men zich dan ook van Letter-
„ Geſchied- Natuur- Overnatuur- Zede-
„ Aardryks-kundige en Regtsgeleerde Stuk-
„ ken

LXXXI. BOEK. „ ken zal bedienen, is uit het voorgemel-
„ de genoeg op te maaken" (*).

1752. De Hooge School te *Groningen* was, zedert eenigen tyd, in een deerlyk verval geraakt, en het getal der Hoogleeraaren, op zeer weinigen na, geheel uitgeſtorven. Hoop op herleeve ſchepte dezelve, toen wylen zyne Doorlugtige Hoogheid tot *Curator Primarius* en *Rector Magnificentiſſimus* aangeſteld, nieuwe aanblyvende Curatoren benoemde, aan hun het Beſtuur der Hooge Schoole, onafhangelyk van eenig ander Collegie, overleverde, en zyn voornemen te kennen gaf, om het getal der Hoogleeraaren te vermeerderen, als het regte middel, om de Hooge School te doen bloeijen, teffens beloovende, aan de Leeteroeffenende Jongelingſchap, te hunner aanmoediginge, verſcheide Vryheden te zullen toeſtaan. Zyn dood ſcheen alle die gunſtige uitzigten te zullen doen verdwynen, of althans zeer te verminderen: dan haare Koninglyke Hoogheid volvoerde een groot deel van dit heilbeloovend plan, ten deezen Jaare, met overleg van Heeren Curatoren, zeven Hoogleeraaren aanſtellende (†). Van dit tydperk af mag men de herſtelling dier Hooge Schoole dagtekenen.

De Hooge School te *Groningen* herſteld.

Ont-

(*) *Verhandelingen van de Holl. Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem.* I. Deel. Voorr.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 272. enz.

Ontving *Engeland*, en voorts de geheele *Christenheid*, zints het laatſte der jongſt verloopen Eeuwe, een ſchat van Leerredenen, uitgeſprooken en gedrukt, ingevolge des Uiterſten Wils, van den Godvrugtigen Wysgeer ROBERT BOYLE, Ridder Baronet, die een gedeelte zyner aanzienlyke middelen, ten dienſte der *Christenheid* ſchikte, om 'er jaarlyks zekere ſomme van uit te keeren aan kundige en ſchrandere Godgeleerden, die op hun beurt, elk Jaar, acht Leerredenen moesten doen, tot wederlegging van het Ongeloof, en ter verdeediging van den Natuurlyken en Geopenbaarden Godsdienst (*); in *Holland* drukte diens voetſtappen, de Heer WALTER SENSERF, Ridder Baronet, Burgemeester van *Rotterdam*, en Bewindhebber der *Oost-Indiſche* Maatſchappye in Oogstmaand deezes Jaars overleden; begeerende in zyn Laatſten Wil, dat, 's jaarlyks, uit zyne Nalaatenſchap, vyf honderd Guldens zou worden uitgereikt, aan een der Leeraaren in Gereformeerde Kerken, binnen *Rotterdam*, ter keuze van zyne na te laatene Weduwe. 's Jaarlyks zou deeze moeten doen acht Leerredenen, zo tegen de *Atheisten*, *Naturalisten*, *Deisten* als *Heidenen*, *Jooden* en *Mohamedaanen*, en voorts tegen alle andere openbaare Tegenſpreekers van het Christlyke

LXXXI. BOEK. 1752. Inſtelling van WALTER SENSERF.

(*) MOSHEIMS *Kerkelyke Geſchiedenis*. VIII. D. bl. 77 78.

LXXXI. BOEK. 1752.

lyke Geloof: de eerſte, die dit Werk volgens haare keuze, op zich nam, was de Eerw. JOAN PATYN (*); doch, voor zo verre wy weeten, is het drukken dier Leerreedenen, by de Inſtelling, niet bepaald, 't geen de nuttigheid, zo anders die gewigtige taak wel volvoerd worde, binnen veel enger paalen omheind, dan de Wereld getrokken heeft, en noch trekt, van BOYLES Stichting, welke Leerredenen thans eene vry groote en aanzienlyke Verzameling uitmaaken, die, door geheel *Europa* bekend, de treffelykſte dienſten gedaan heeft, aan de zaak der Waarheid en der Deugd.

De herbouwde Kerk te *Bergen op den Zoom* ingewyd.

Bergen op den Zoom, in de laatſte Belegering, met eene by veelen ſchandelyke en by allen betreurde overgaave geëindigd, deerlyk plat geſchooten en verwoest, begon thans, door de welbeſteedde onderſtandgelden, van 's Lands wege, en de Liefdegaaven van weldaadige Ingezetenen, uit de asch der verwoestinge te herryzen, en was de volbouwing der Nieuwe Groote Kerk, ten tyde des belegs, door Bomben en vuurige Kogels in brand geſchooten, zo dat ze met al wat 'er brandbaar in gevonden werd, verteerde, op den vyftienden van Wynmaand dezes Jaars, zo verre voltrokken, dat 'er de Godsdienst in kon verrigt worden, gelyk geſchiedde door de Leeraaren dier Stad K. G. LEIDEKKER, en J. JANS-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1170.

JANSSEN. Beiden gedenken zy aan eene groote Kerkkroone, van den bovengemelden milddaadigen SENSERF, aan dat nieuwe Kerkgebouw toegedagt, en door diens Weduwe, Mevrouw J. F. DE GEER, aan dezelve geſchonken, om tot gebruik, en ter eeuwige gedagtenis van des Vereerders liefdaadigheid, opgehangen te worden (*). LXXXI. BOEK. 1752.

Het oog veeler Liefhebberen en Oudheidkundigen, mogt zich, den zeven en twintigſten van Wynmaand, en de twee volgende dagen, verlustigen met het aanſchouwen der ſchaars geziene Overblyfzelen van *het aloude Huis te Britten* (†). Een Oosten en Zuidoosten wind, eenige dagen aanhoudende, veroorzaakte eene zeer laage Zee, en omtrent zes honderd ſchreeden van *Katwyk op Zee*, bykans tachtig ſchreeden zeewaards in, van 't gemeenlyk bloot liggende Strand, ontdekten zich de Grondſlagen, en Ruïnen van dat Gebouw. De paalen ſtonden alle, gelyk de Heer J. LE FRANC VAN BERKHEY, Ooggetuigen en Opneemer van het zich toen vertoonende, verklaart, in een vasten Kleigrond geheid, terwyl zich hier en daar ook Het *Huis te Britten*, vertoont zich by laageZee.

(*) Zie de Leerredenen dier Eerw. Heeren, door den druk gemeen gemaakt.

(†) De grondſlagen van dit Gebouw heeft men ontbloot gezien in de Jaaren 1520. 1552. 1582. 1694. 1701., en by die gelegenheden, voornaamlyk de vroegſte, veele Overblyfzels gevonden; door GUICCIARDIN, PARS en VAN LOON, in 't breede beſchreeven en afgebeeld.

LXXXI. BOEK. 1752. ook een zwarte, Darygrond vertoonde: de Banken daaromſtreeks, waren vast en hoog, en hier en daar ongeſchikt gelegen, zo dat 'er een ſpoor van den loop des Zeewaters ſcheene. De Grondſlagen en verdere Ruïnen van dat Gebouw, beſtonden uit een rei paalen, drie aan drie in de breedte, tegen elkander aan geheid. De paalen waren rond, tuſſchen de drie en vier duimen dik, en omtrent een halve voet, zommige meer, boven den grond. Derzelver lengte was onmogelyk te ontdekken, van wegen de diepte in den grond. Ze waren meest weg en verſleeten, zo dat men 'er veele op zich zelven zag ſtaan. De uitgebreidheid van het geheel, of de afſtand van de twee uiterſten, daar paalen ſtonden, was, naar een goeden mans tred, zeventig treeden. In het midden zag men eene ruimte en inham, tuſſchen de twee grondſlagen in. Aan het einde van deeze ruimte was een Rond, gelegen tegen een Zandbank, op dat Rond werd men, nevens eenige brokken Steenen, de indrukzels van gehouwen Hardſteenen gewaar: welke Steenen men waarſchynlyk hadt weggenomen: eenige halve en geſleete ſtukken lagen 'er nog naast, als getuigen. De grootte van de rondten, die, tot het groote Fundament behoorden, was ieder over 't kruis vyf treeden; de wydte daar tuſſchen, tien treeden, en de afſtand der gemelde rondten, van zes paaltjes, die ook nog grondſlagen aanduidden, beliep wel vyftig treeden. In deezen Inham was het

het zand lugtig opgespoeld, daar veele dunne Zeestroompjes over heen golpten, terwyl het overal met groote oude Steenen en Daryhoopen, als bezaaid lag. Omtrent uit het midden van de voornaamste Overblyfzels der Grondslagen liepen twee reiën Paalen, na den Duinkant, die niet ongelyk scheenen, aan dat gedeelte der Afbeeldinge van A. PARS, van het *Huis te Britten* (*). Men heeft, by die gelegenheid, ook twee of drie Gebakken Steenen, waar op blyken van Letters, als mede eenige weinige Koperen Penningen, gevonden (†). LXXXI. BOEK. 1752.

Voegt het der Geschiedkunde, zonder aanzien van Persoonen, daaden van Edelmoedigheid en Dankbaarheid op te tekenen, dan mogen wy niet vergeeten, hier te vermelden, het ontdekken van eene voorlang beweezene Begiftiging, zo groot als onverwagt, onlangs, in *Breda*, voorgevallen, en waar van, ten deezen Jaare, de eerste openbaare betooning geschiedde. Zekere JOHAN VAN COLLEMA, te *Breda*, in het Burgerkinderen Weeshuis opgevoed, was, ten bekwaamen tyde, met den gewoonen uitzet, en eenige honderd Gulden, hem aanbestorven, uit dat Huis gegaan, en hadt zich vervolgens na *Lon-*

J. VAN COLLEMA begiftigt het Burgerweeshuis te *Breda*.

(*) J. L. F. VAN BERKHEY, *Natuurlyke Hist. van Holland*. I. D. bl 164. 167., waar eene bygevoegde Plaat dit alles opheldert.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1211.

LXXXI. BOEK. 1752.

Londen begeeven, waar hy door de Draay-kunst en Koophandel veel gelds overwon. In den Jaare MDCCXXXVII overleden zynde, beſprak hy eene ſom van 5000 Ponden Sterling, of 55000 Guldens, om geſteld te worden, onder bewaaring van eenige Leden der *Duitſche* Kerk te *Londen*, met begeerte, dat de Hoofdſom altoos in haar geheel zou blyven, terwyl Mevrouw LIDIA CATHARINA, Hertogin van *Chandois*, haar leeven lang, de vrugten moest trekken; en dat, naa haar overlydon, deeze ſom zou uitgekeerd en beſteed worden, aan zodanige Perſoonen, en tot zulke gebruiken, als hy, door eenig Geſchrift, onder zyn hand en zegel, zou bevelen. Dit Geſchrift was den gemelden Kerkenraad ter hand geſteld, met een opſchrift, dat het niet, dan naa den dood der Hertoginne, mogt geöpend worden. Zy overleed in den Jaare MDCCLI. De Kerkenraad opent het verzegeld Geſchrift, en vondt een geſlooten Brief, welks opſchrift hieldt aan de Heeren Regenten van het Burgerweeshuis te *Breda*, met verzoek, dat dezelve hun mogt gezonden, en volgens derzelver antwoord en bevelen gehandeld worden, omtrent het verkoopen der Fondſen, door het overlyden der Hertoginne, thans vervallen. De Regenten, zagen met zo veel bevreemding als genoegen deeze Erfmaaking, en vonden een nader verzegelden Brief, behelzende de Voorwaarden, op welken dezelve, hun zou ter hand geſteld worden.

Zy

Zy moesten naamlyk, op de ontvangst, 5000 Guldens uitkeeren aan het Armenkinderhuis, daar ter Stede, en de overige 50000 Guldens aanleggen, om uit de vrugten daar van, 's jaarlyks, op een beſtemden dag, aan alle Kinderen in het Burgerkinderen-Weeshuis, zo Meisjes als Jongens, een halven Ryksdaalder te geeven, beſpreekende voorts aan elk Kind, zonder onderſcheid van Sexe, by het uitgaan uit het *Huis*, boven 't geen zy anders ontvingen, honderd Guldens: met de noodige voorzorge, tot in ſtandhouding der Hoofdſomme, in gevalle, door de menigvuldigheid der *Kinderen*, de Vrugten niet mogten toereiken tot de geheele volkomene beſtemde uitgave, en de handelwyze, omtrent het overſchot, indien dit mogt plaats hebben. Op den dertienden van Wynmaand deezes Jaars geſchiedde de eerſte uitreiking; en ſtelden de Regenten den Doopdag des Weldoenders vast, tot een vriendlyke byeenkomst, om zyne Liefdaadigheid, op eene vrolyke wyze, zichte herinneren, laatende een Zilveren Beker, met gepaste Cieraaden, daar toe vervaardigen; gelyk ook het Wapen van COLLEMA, met voeglyke Byſchriften op de Regentenkamer, ter eeuwige gedagtenisſe van dit gelukkig en erkentelyke Weeskind, werd opgehangen (*).

LXXXI. BOEK. 1752.

De

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 58.

LXXXI. BOEK. 1753.

De ſtrydige belangen der Verééniġde Bondgenootſchaplyke Gewesten, en de byzondere Lichaamen in dezelve, gaven, van tyd tot tyd, ſtoffe tot veel geſchils. Een oud en lang gehangen hebbend geſchil tusſchen de Admiraliteit van *Holland* en *Zeeland*, werd, met den Aanvang des Jaars MDCCLIII, afgedaan. Van het *Licent* of Verlofgeld, geſteld op de Uitgaande en Inkomende Goederen, die de *Zeeuwſche* Stroomen moeten doorvaaren, hadt de *Hollandſche* Admiraliteit, reeds in de voorige Eeuwe, tot den Jaare MDCLXXXVI de helft genooten, wanneer de *Zeeuwen*, ook daar en boven het andere halve Verlofgeld daadlyk afvorderden, en dus de Verlofgelden, tegen dank der overige Gewesten, met de helft verhoogden (*). Niet zonder reden ſtondt deeze invordering, van het geheele Verlofgeld, door *Zeeuwſche* Commieſen in *Holland*, tot het laatſte des voorleden Jaars, in *Holland* ontvangen, de *Hollandſche* Admiraliteit tegen, en poogde, zich weder in 't oude bezit der Helft van 't Verlofgeld te ſtellen, vermids de Goederen, daar aan onderhevig, zo wel de *Hollandſche* als de *Zeeuwſche* Stroomen door moesten. Jaaren geleden, hadt de Admiraliteit van *Holland*, haaren eisch aan die van *Zeeland* voorgedraagen, die haare tegenredenen en be-

Geſchil tusſchen de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Admiraliteiten, over de Verlofgangers.

(*) P. PAULUS. *Verkl. der Unie van Utrecht*, 3 D. bl 267-270.

belangen daar tegen inbragt, hier uit reezen oneenigheden, welke tot die hoogte liepen, dat het Collegie ter Admiraliteit te *Amſterdam* de jaarlykſche 50000 Guldens aan de *Zeeuwſche* Admiraliteit verſchuldigd, weigerde te betaalen. LXXXI. BOEK. 1753.

Om deeze oneenigheeden uit den weg te ruimen, vondt men, in den Jaare MDCCXLIX goed, de beſlisſing te laaten aan den Stadhouder; deeze vóór zyn dood niet gekomen zynde, nam de Gouvernante, naa vrywillige onderwerping van Partyen, dit ſtuk ter hand, en deedt, op den éénentwintigſten van Herfstmaand des voorleden Jaars, deeze *uitſpraak*: „ dat de Admiraliteit van „ *Holland*, met den aanvang deezes Jaars „ MDCCLIII, weder de Helft van 't Ver„ lofgeld zou genieten, op den zelfden „ voet als in den Jaare MDCLXXXVI; „ en dat het Collegie ter Admiraliteit van „ *Amſterdam*, de geweigerde ſom van „ 50000 Guldens als voorheen, 's jaarlyks „ aan de Admiraliteit van *Zeeland* zou be„ taalen, 't welk met het begin diens zelf„ den Jaars een aanvang zou neemen." Van deeze beſlisſinge kreeg men kennis aan de Admiraliteits Collegien, en waar men verder des kundſchap behoorde te hebben, om in gevolge daar van te handelen. De Admiraliteit van *Zeeland* nam hier in geen genoegen, en men volhardde, met van de *Hollandſche* Schepen, op de *Zeeuwſche* Stroomen vaarende, de andere Helft des Verlofgelds af te vorderen. Stof-

Door haare Kon. Hoogheid beſlist. Wat des voorviel.

LXXXI. BOEK. 1753.

fe, voorwaar, van gegronde klagten door de *Hollandſche* Schippers en Kooplieden, by de Collegien der Admiraliteit van *Holland* uitgeſtort en aangenomen; die van daar by de Algemeene Staten overgebragt, de uitwerking baarde, dat hun Hoog Mogenden, op den twintigſten van Louwmaand, het veel beduidend beſluit namen, om de Collegien der *Hollandſche* Admiraliteiten op de volſtrekſte wyze te magtigen, om den geenen, wien, zedert den eerſten deezes Jaars, het Halve *Hollandſche* Verlofgeld, op *Zeeuwſche* Comptoiren, of door *Zeeuwſche* Officieren, zou zyn afgevergd, 't zelve, zonder eenige nieuwe kosten, weder te geeven. Overeenkomſtig hier mede werd eene ſcherpe Waarſchuwing der *Hollandſche* Admiraliteiten, weinig dagen daar naa, afgegeeven, wel ſterk alle Bedienden tot het invorderen van het Verlofgeld in deeze Landen geſteld, verbiedende, ten behoeve van *Zeeland*, op eenigerlei wyze te ontvangen; en dat, in gevalle eenige Officieren op de Comptoiren deezer Reſorte, wegens het Collegie in *Zeeland*, tot den ontvang van 't *Zeeuwſche* Verlofgeld aangeſteld, mogten weigerig vallen, om *Expeditie* te doen, onder voorwendzel, dat aan hun het Half *Hollandsch* Verlofgeld betaald moest worden, den Kooplieden en Schippers, de Papieren en Bewyzen te verleenen en het Half *Zeeuwſche* Verlofgeld mede te ontvangen, en tot nader order te bewaaren. —— Deeze genomene Maatregels bragten te wege

ge, dat de *Zeeuwen*, in de gemaakte ſchikkingen, volgens de uitſpraak van haare Koninglyke Hoogheid, berusteden (*).

1753. Twist tusſchen de Staaten van *Friesland* en het Hof Provinciaal, over het te Regt ſtellen van Misdaadige Militairen.

Deedt de veelvermogende Uitſpraak der Gouvernante, dit Geſchil tusſchen de twee Gewesten af; deeze werd in *Friesland* ingeroepen in een twist, reeds lang hangende, tusſchen de Staaten van dat Gewest, en het Hof Provinciaal. Wy zyn genoodzaakt, ten rechten verſtande, dit wat hooger op te haalen. — De Staten van *Friesland*, hadden, naa den Stadhouder geraadpleegd te hebben, op diens raad, in 't laatst van Wintermaand des Jaars MDCCXVIII, een Beſluit genomen, dat voortaan alle Misdryven, door Militairen begaan, 't zy gemeene of andere, ter kennisneeminge van den Militairen Regter zouden ſtaan, en diens volgens alle Militaire Perſoonen, aan denzelven zouden moeten worden overgegeeven (†), met vernietiging van het Regt van Preventie, door het Hof Provinciaal, zedert de oprichting van het Gemeenebest, onafgebrooken, uitgeoeffend. Wanneer 't zelve, zonder des gehoord te zyn, of eenige voorkennis gekreegen te hebben, van dit Beſluit berigt ontving, maakte zulks op de gemoederen der Leden, een diepen indruk: zy zagen zich beroofd van een aanmerklyken tak der Lyfſtraflyke Regtsoeffening,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 92. enz. en *Byvoegzel op de Nederl. Jaarb.* XX. Deel. bl. 533. enz.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1749. bl. 292.

LXXXI. BOEK. 1755.

ning, zints zo lang genooten, en op de wettigſte wyze verkreegen: en ſtonden gereed, om zich terſtond by de Staaten te beklaagen. Doch oordeelden het voegelyk, met eenen Brieve, van dit hun voorneemen, aan zyne Hoogheid kennis te geeven, en te verzoeken, dat hy met zyn Gezag wilde tusſchen beide treeden, om, op de voegelykſte wyze, de intrekking van dit Beſluit te bewerken. De Stadhouder verzogt dat hem Gelastigden mogten gezonden worden, eer hy zich verklaarde op de ingeleverde bedenkingen, om met hun te ſpreeken. —— Twee Gelastigden keerden weder met verſlag, dat zy niets ter beoogde veranderinge, hadden kunnen te wege brengen: zyne Hoogheid hadt hun te verſtaan gegeeven: „ dat hy niet „ alleen was het eerſte Lid van de reſpective Collegien; maar ook teffens het „ Eminente Hoofd van de Militie en Capitein Generaal van de Unie, dat hier „ uit proflueerde, en dat het altoos van „ een conſtant gebruik geweest was, dat „ in die Provincien, waar van de Heeren „ Stadhouders te gelyk waren Capitein „ Generaal van de Unie, de Militaire Perſoonen, omtrent allerlei ſoorten van Delicten hadden geſtaan, ter judicature van „ den Militairen Regter. De Provincie „ *Friesland*, nu nimmer een Stadhouder „ gehad hebbende, die te gelyk bekleed „ was geweest met het Character van Capitein Generaal der Unie, dan alleen „ tegenwoordig; het, derhalven, billyk „ en

„ en redelyk was, dat ook nu in deeze LXXXI.
„ Provincie geobſerveerd wierd het zelfde BOEK.
„ Regt, 't geen voormaals in andere Pro- ——
„ vincien hadt gevigeerd." Zy voegden 1753.
'er, als een troost by, de betuiging van zyne Hoogheid, „ dat hy op zyn uiterſte
„ Regt niet zou blyven ſtaan, en genegen
„ was, aan het Hof eenig genoegen te
„ geeven." Doch ſtonden de Leden des Hofs grootlyks verwonderd, als zy vernamen, hoe zyne Hoogheid verwagt hadt, dat de Gelastigden, van wegen het Hof, nadere voorſtellen zouden gedaan, en met last bekleed geweest hebben, om over die zaak te handelen, zonder 't welk hy zich in geene onderhandelinge zou inlaaten.

Wanneer de Stadhouder, middelerwyl in *Friesland* kwam, hervatten de Gelastigden de zaak in een Mondgeſprek; en de Leden van het Hof, lieten in Wintermaand des Jaars MDCCXLIX een naderen Brief aan zyne Hoogheid afgaan, bevattende eenige voorſlagen, welke zy meenden, dat zouden kunnen ſtrekken, tot het maaken van verandering in 't genomene Staatsbeſluit. Eer zy eenig antwoord ontvingen, verzogt het Krygsgerigt, om de overgaave van een Gevangenen, onder hevig vermoeden, van ſchuldig te zyn aan Huisbraak, ten minſten aan Diefſtal, niet van wegen die gepleegde Misdaad; maar dewyl hy zich, zo gezegd werd, voor omtrent zeven Jaaren, aan Defertie hadt ſchuldig gemaakt, om dus als een Militair, ingevolge van het be-

LXXXI. BOEK. 1753.

kende, doch betwiste Staatsbesluit, gevonnist te worden. — Het Hof gaf by eenen Brieve kennis aan den Stadhouder van dit geval, zeer zonderling in de daad: dewyl deeze Persoon in *Friesland*, zo veel Jaaren, onder 't oog der geheele wereld gerust verkeerd hadt, en zyn naam reeds uit de Rolle was uitgedaan; en deeze Gemeene Misdaad door hem zou bedreeven zyn, jaaren, vóór dat het Staatsbesluit, het licht zag: zy maakten des zwaarigheid, om de gevorderde overgave te doen, en verzogten, in deezen Brief, teffens antwoord te mogen erlangen op den voorigen, aandringende op de gunstryke verklaaring van 's Vorsten genegenheid, om aan het Hof eenig genoegen te geeven; dan, tot hun leedweezen, verstonden zy, uit het gezondene antwoord, dat hy, eensdeels, geen genoegen nam, in de gedaane Voorslagen, en anderdeels, zich volstrekt aan het genomene Besluit houdende, het Hof raadde den Persoon in geschil, aan den Militairen Regter over te leveren.

Dit bragt hun in de volstrekte noodzaaklykheid, om de redenen van hun beklag, in Geschrifte te stellen, en den Staaten ter overweeginge aan te bieden; doch het tusschen komende overlyden van den Stadhouder baarde een uitstel, om dit voorneemen te volvoeren, tot den zesentwintigsten van Grasmaand des Jaars MDCCLII, wanneer zy een breedvoerig Vertoog aan Staaten van *Friesland* inleverden. Een vertoog, in 't welke zy,

naa

naa de opgaave van het voorgevallene, hun Regt, om Gemeene Misdaaden der Militairen te beoordeelen en te vonnisſen, zo vóór, als by, en naa de Oprichting van het Gemeenebest, aandringen, en toonen, dat het een Grondwet der *Frieſche* Regeering is; bekragtigd door het Reglement van zyne Hoogheid, van den éénentwintigſten van Wintermaand des Jaars MDCCXLVIII, waar in, met zo veele woorden, te leezen ſtondt, *by het Hof van Juſtitie zal de volle zo crimineele als civile Juſtitie, als van ouds, gehadt hebben, worden geëxerceerd.* Hier op hadden niet alleen alle de Leden van hun Edel Mogenden, maar ook het Hof, den plegtigſten Eed afgelegd, en wel op den eigenſten dag, op welken het Beſluit, het Hof zo benadeelende genomen was; eene zaak, waar aan zy betuigden, niet zonder de uiterſte aandoening te kunnen gedenken. Zonder Eedſchennis konden zy van hunne verpligting, om het Regt, *zo als van ouds geſchied was*, te handhaaven, niet afzien. — Zy merken, daarenboven, op, dat het neemen van zodanig een Beſluit, buiten kennis van het Hof, ſtreedt met een Staatsbeſluit, in den Jaare éénenzestig der voorgaande Eeuwe. —— Men hadt ten grondſlage van dit Beſluit gelegd, het voorkomen van alle *Verwarring*; doch zy toonden, dat 'er veel *Verwarrings* uit ſtondt gebooren te worden, ook hadt men de Hooge School te *Franeker*, in herhaalde Beſluiten, den rang voor 't Krygs- LXXXI. BOEK. 1753.

LXXXI. BOEK. 1753.

't Krygsgericht toegekend. —— Het Gemeen hadt, in den Jaare MDCCXLVIII, zo wel als in den Jaare MDCLXXIII, met veel aandrangs gewild, *dat het Hof van Friesland zou behouden, eene vrye Oefening van Juſtitie, zonder eenige belemmeringe, naar de Inſtructie aan dezn Hove gegeeven*, tot een onbetwistbaar bewys, dat men het Hof altoos hadt aangemerkt, als het ſteunzel van de veilige en geruste zamenleeving der goede Ingezetenen. „ Zynde dit te meer opmerkenswaardig", dat men", gelyk zy zich uitdrukken, „ daar nog om gedagt heeft, in den Jaare „ MDCCXLVIII, wanneer de Menſchen, „ eer door Furien, dan door redelyke Begrippen, ſcheenen beſtuurd te worden." —— Tot wederlegging van het aangevoerde des overleden Stadhouders, in 't geſprek met de Gelastigden, hier boven vermeld (*), merken zy aan, dat het bewys, ontleend uit het geen voortyds, in andere Gewesten plaats vondt, omtrent een Stadhouder, bekleed, met het Character van Capitein Generaal der Unie, omtrent *Friesland* niet in gevolge kon getrokken worden. Naardemaal elk der Gewesten, onbetwistbaar, zyne byzondere Regeeringsvorm hadt, en de Souverainen in dezelve, de Magt, om, wegens de Bediening des Regts, zodanige Schikkingen te maaken, als zy, ten meesten nutte der In-

(*) Zie hier boven bl. 72.

Ingezetenen, oordeelen te behooren, ge- LXXXI.
lyk in *Friesland* geſchied was, omtrent BOEK.
het thans betwiste ſtuk. — Zy erkenden, ——
zo zeer als iemand de Doorlugtige Waar- 1753.
digheid eens Capiteins Generaals der Unie; doch het kwam hun voor, dat de hoedanigheid van Stadhouder en Capitein Generaal van eene Provincie, binnen in dezelfde Provincie, meerder was, dan die van Capitein Generaal der Unie. Hadt nu zyne Hoogheid, in eerstgemelde hoedanigheid, nooit gevorderd, dat het Regt des Hofs, omtrent de Gemeene Misdaaden der Militairen zou ophouden, zo konden zy niet begrypen, hoe de vereeniging dier twee hooge Waardigheden zulks zou vorderen, ſtrydig met zo veele, en zo ſterke Staatsbeſluiten. — Ten ſlot gaven zy te kennen, dat in *Friesland* gevonden wierd, een Militaire Regtbank, hoedanig in geen der andere Gewesten plaats hadt; een Regtbank niet ondergeſchikt aan den hoogen Krygsraad, noch aan eenigen Militairen Regter; ook niet, zo veel zy konden zien, aan den Capitein Generaal der Unie, in die hoedanigheid; maar aan de Hooge Regeering van *Friesland*, en aan de Heeren Stadhouderen, als Stadhouderen van dat Gewest, voor zo verre de Edel Mogende Heeren Staaten, dat Regt aan hun hebben opgedraagen (*).

Ter-

(*) Zie *Deductien door het Hof van Friesland overgegeven aan de Ed. Mog. Heeren Staaten dier Prov.* bl. 8. Te Leeuw. by P. KOUMANS. 1752.

LXXXI. BOEK. 1753.

Terwyl deeze klagten, niet te onregt *wakkere klagten* geheeten (*), nog onbeantwoord voor Staaten van *Friesland* lagen, viel 'er weder een geval voor, 't geen het Hof belette het Regt, *als van ouds*, uit te oeffenen, naa het gevangen neemen van een Militair Perſoon, aan Moord ſchuldig. Zy verzogten de Uitſchryving van een buitengewoonen Landdag, tegen den vierden van Wintermaand MDCCLII, en leverden op denzelven een nader Vertoog in, over het te regt ſtellen van Militaire Perſoonen. Zy gedroegen zich aan hun voorgaand Vertoog, wegens het Regt, 'er alleen byvoegende, dat het *tegenwoordig* gebeurde, zeer tot ondersteuning diende van het *toen* geſtelde, dat de Militaire Regter, onmogelyk in ſtaat was, om de gepleegde Misdryven behoorelyk te ontdekken, en de ſchuldigen te ſtraffen: dewyl, zonder tusſchenkomst van den Burgerlyken Regter, en inzonderheid van het Hof, dit Misdryf nooit aan den dag gekomen zou zyn, althans niet in dier voege, dat de vermoedelyke Bedryvers in handen des Geregts waren geraakt. Dat, gevolglyk, den Burgerlyken Regter, zich het onderzoek der Misdaaden, door Militairen gepleegd, onttrekkende, of daar op geen agt mogende geeven, een wyde deur geopend werd, voor de gruwzaamſte en den Bur-

(*) Door PIETER PAULUS in de *Verklaaring der Unie van Utrecht*, II. D. bl. 128.

Burgerſtaat ontrustendſte euveldaaden. Zy verzogten daarom, andermaal, door haar Geweeten gedrongen, dat het Regtsoefening verhinderend Beſluit, mogt ingetrokken, of buiten kragt geſteld worden.

De Gouvernante ondersteunt de Staten.

Staaten van *Friesland* namen het voorheen en het thans ingeleverd Stuk, terſtond in overweeginge, als mede een Brief van de Gouvernante, inhoudende, dat, het Hof Provinciaal, niet gehoorzaamd hebbende, aan de ernſtigſte beſtraffinge haars overleden Gemaals, wegens deszelfs wederhoorig gedrag, omtrent eenen door den Militairen Regter opgeëischten Gevangenen, nu, op nieuw, op het Blokhuis, een Soldaat, als medepligtig aan een begaanen moord, gebragt, en op den eisch der uitleveringe, door het Krygsgerigte, geen overgifte gedaan, of eenig antwoord gegeeven hadt. Waarom haare Koninglyke Hoogheid niet langer kon nalaaten, hun Edel Mogenden, op 't allerernſtigſte te verzoeken, om Raaden van den Hove Provinciaal te gelasten, deeze beide Perſoonen, zonder eenigen verderen uitſtel, aan het Krygsgerigte over te leveren, terwyl zy, van haaren kant, niet zou nalaaten, om, gelyk zy verpligt was, het meergemelde Staatsbeſluit te handhaven. Men verſtond, dus gerugſteund, by het Beſluit te volharden, en, naar uitſpraak der Gouvernante, de Militaire Gevangenen van het Hof op te eiſchen, gelyk terſtond geſchiedde; en werden den twaalfden van Louwmaand deezes Jaars, de beide Perſoo-

LXXXI. BOEK. 1753.

soonen, door een Luitenant, met vier en twintig Grenadiers, vergezeld van drie Stokkenknegten, of Geweldige Dienaaren, onder 't aanschouwen eener verbaazend groote zamengevloeide menigte, van het Blokhuis, geboeid na de Provoost of Gevangenis der Militairen gebragt: en één hunner in Sprokkelmaand door het Krygsgeregt gestraft (*).

Persoonen door haar benoemd, om dit stuk te onderzoeken.

By het laatstgenome Besluit der Staaten, om, in deeze zaak, zich te houden aan dat van Wintermaand MDCCXLVIII, door de Gouvernante goedgekeurd, werden 'er Gelastigden benoemd, om na te speuren, welke ongelegenheden, uit de volvoering van dit Besluit, zouden kunnen voortkomen, die te onderzoeken, in geschrifte te vervatten, en daar van ter Vergaderinge verslag te doen; om 't zelve met de beide Vertoogen des Hofs te zenden aan haare Koninglyke Hoogheid, met verzoek, dat het haar mogt behaagen, één Heer, uit ieder der vier Kwartieren van den Staat, te benoemen, om met haar in onderhandelinge over dit onderwerp te treeden, ten einde men vaste en bekwaame middelen mogt beraamen, om de Misdaaden, door Militaire Persoonen gepleegd, anderen ten voorbeelde, te straffen. —— Mevrouwe de Gouvernante benoemde de Hee-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 42-51. 588. van 't Jaar 1754. bl. 469.

Heeren HESSEL DOUWE ERNST VAN AYLVA, uit *Oostergo*, SJUK GERROLT JUCKEMA VAN BURMANIA RENGERS, uit *Westergo*; MARTINUS VAN BOURICIUS, uit de *Zevenwouden*, en EPO SJUK VAN BURMANIA, uit de Steden. Verzoekende, onderrigt te mogen worden, wegens de Misdaaden der Militairen, waar van men, in algemeene uitdrukkingen, gewaagde, als tot nog toe door den Militairen Regter, ongeſtraft gelaaten. LXXXI. BOEK. 1753.

De Perſoonen, door haare Koninglyke Hoogheid benoemd, kreegen van de Staaten *last, tot de* beraamde onderhandeling; die geen onmiddelyken voortgang hadt: dewyl het ter Staatsvergadering ingebragte, van wederzyde, omtrent den last, welken hun zou gegeeven worden, zodanig ſtreedt, dat het niet overeengebragt kon worden, twee tegen twee, en dus in dat geval ſtondt, waar in, volgens een Staatsbeſluit (*), de beſliſſing aan de Stadhouders, in den tyd, werd opgedraagen. Waarom Staaten van *Friesland* goedvonden, by eenen Brieve, Mevrouwe de Gouvernante, van het verwyl der komſte dier vier Heeren, en de redenen deezes uitſtels, te verwittigen; haar tevens de Papieren, tot dit onderwerp behoorende, toeſchikkende, met verzoek, dat het haar behaagen mogt, in deeze ſtrydigheid van Gevoelens, haare Uitſpraak, tot afkomst van

(*) Van 19 Aug. 1748.

LXXXI. BOEK. 1753.

van zaaken, te verleenen. De Heeren Raaden van het Hof Provinciaal, hadden, door hunne Gelastigden, mondeling, nadere opening doen geeven, van de Gevallen, waar in eenige Misdryven, van Militaire Perſoonen, gepleegd, door den Militairen Regter, tot nog toe, ongeſtraft gelaaten waren. Hun Edel Mogenden, daar door in ſtaat geſteld, om aan de uitgedrukte begeerte van haare Koninglyke Hoogheid, ten deezen opzigte, te voldoen, lieten haar berigt toekomen.

Beſluit door de Gouvernante opgemaakt.

Eerlang vervoegde zich de vier uitgekooze en benoemde Heeren, by de Gouvernante, en verſlag van hun wedervaaren gegeeven hebbende, werd, op den vyfden van Hooimaand, dit nader Beſluit, wegens de Strafoefening van Misdryven der Militairen, gebooren; dat aan den Militairen Regter, by aanhoudenheid zou worden vrygelaaten, de magt, om Militaire Overtreeders, geheel *Friesland* door, te doen in hegtenis neemen, en dat, die onverminderd, tot beter volvoering des Beſluits van den achtentwintigſten van Wintermaand MDCCXLVIII, tot naauwkeuriger ontdekkinge, nazettinge, en ſtrafoefeninge der Misdryven, door het Hof, zo wel als door de Nederregters, op het doen vatten van alle Misdaadigers, zonder onderſcheid, 't zy het Burgerlyke, 't zy het Militaire Perſoonen zyn, en het inneemen van berigten, dien aangaande, gelykerhand, en naar behooren, zou worden gewaakt. Zo dat de Misdaadigers, op last van

van het Hof gevat, of door de Nederregters aan het Hof overgezonden, als zy bevonden werden, Militaire Perſoonen te zyn, te gelyk met de ingewonnene berigten, ook ten opzigte van weggevlugte Misdaadigers, op verzoek, en ſchoon niet verzogt, by aankundiging tot afhaaling, aan den Militairen Regter zouden worden overgegeeven, ten einde deeze verder hun geding mogt opmaaken, en naar behooren vonniſen (*)

LXXXI. BOEK. 1753.

By dit nadere Staatsbeſluit, werd ook bepaald en bevolen, dat alle Burgerlyke of buiten Militairen Dienst zynde Perſoonen, voor den Militairen Regter, zo wel in 't Burgerlyke als Lyfſtraflyke gedaagd wordende, om getuigeniſſe der Waarheid te geeven, daar voor zouden hebben te verſchynen, en daar toe onwillig zynde, door den Regter, waar onder zy behoorden, geregtlyk zouden genoodzaakt worden. —— Haare Koninglyke Hoogheid, dit den Burger bevelende, beloofde eene gelyke voorzieninge te zullen doen, omtrent alle Militaire Perſoonen. 't Welk ook in 't einde van Hooimaand geſchiedde, door een Publicatie van het Krygsgeregt in *Friesland*, inhoudende, dat deezen wederkeerig, verpligt zouden weezen, voor den Burgerlyken Regter, in gelyke gevallen,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 52. 54. 589. Dit kwam hoofdzaaklyk op 't zelfde uit, als de bepaaling in den Jaare 1746 in *Friesland*, omtrent de *Zwitzers*, daar Garniſoen houdende, gemaakt.

LXXXI. BOEK. 1753.

len, tot het geeven van Getuigenis der Waarheid opgeroepen, daar te komen onder het zelfde verband van Geregtlyken dwang, als onwilligheid daar tegen mogt aandruisschen (*).

De vyfde Jaardag van WILLEM den V. gevierd.

Thans hadt Mevrouwe de Gouvernante, nevens haare geheele Hofhouding, den rouw over haaren Gemaal afgelegd, en konde de Vyfde Verjaardag van den jongen Erfstadhouder, met openbaare vreugdebedryven, voegelyk vereerd worden: zy ontving op denzelven de Gelukwenschingen der Hooge Vergaderingen, van de Gezanten der buitenlandsche Mogenheden, en andere aanzienlyke Persoonen, op het *Huis de Oranjezaal*, van waar Hoogstdezelve, met den Erfprins en Prinses CAROLINA, benevens alle de Heeren en Dames van het Hof, zich 's avonds na 't *Huis van Prins Maurits* begaven, waar alles tot een luisterryk Bal, en kostbaaren Maaltyd, vervaardigd was, gelyk 'er ook, op 't *Huis de Oranjezaal*, een Bal voor jonge Lieden gegeeven werd. Het getal der Persoonen, die dit Geboortefeest bywoonden, kan eenigzins opgemaakt worden, uit dat der Koetzen, 't welk meer dan viet honderd beliep. Geheel *'s Gravenhaage* was vol vreugdebetooningen, met welker beschouwing het Voorwerp van deezen Dag zich verlustigde in den avond de aanzienlykste straaten doorrydende. — In andere Ste-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 592. 730.

Steden en Plaatzen ontbrak het niet aan Lieden, die deezen dag vierden. *Leeuwaarden* ſtak onder deezen in *Friesland* uit; de Afgevaardigden uit de Steden, ten dien dage ſtaatswyze vergaderd, benoemden vier Heeren uit hun midden, om de Vorſtin Douariere, als Grootmoeder, over deeze Verjaaring geluk te wenſchen; die deezen last verrigtende, alle tekenen van eere en vriendſchap ontvingen, en den volgenden dag plegtig ten maaltyde onthaald werden (*). LXXXI. BOEK. 1753.

De *Frieſche* Steden, in verknogtheid aan het Stadhouderlyk Huis boven alle uitmuntende, hadden onlangs een nieuwen *Gouden Stedepenning* laaten vervaardigen, met het Borstbeeld van haare Koninglyke Hoogheid, de Wapens van *Oranje* en de Wapens der Elf Steden, en met een aanſpraak aan de Gouvernante laaten overhandigen. Een nieuwe Stedepenning in *Friesland* vervaardigd.

Was de begroeting des *Franſchen* Afgezants DE BONAC, by den Stadhouder, op 't einde des voorleden Jaars, afgelegd, ſtaatlyk, zyne openbaare Intrede, op den dertigſten van Grasmaand deezes Jaars, ging dezelve verre te boven, en vergezeld van Plegtigheden en Onthaalen, voegende aan den Vertegenwoordiger van een der magtigſte Vorſten van *Europa*. Een kort verſlag, zal een denkbeeld kunnen geeven, van Intrede van den *Franſchen* Afgezant DE BONAC.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 1178.

LXXXI. BOEK. 1753.

van het daarby in agt genomene. De Hofmeester hunner Hoog Mogenden vertrok 's morgens, vergezeld van twee Staaten Booden, in het Jagt des Raads van Staaten, gevolgd door dat der Staaten van *Holland*, na *Delft*, boven de andere Steden bevoorregt, om de Gezanten van Gekroonde Hoofden, by derzelver openbaare Intrede, te ontvangen. De Afgezant reedt eenige uuren laater, met vier Koetzen van *'s Haage* na *Delft*, werd in de Stads Doele geleid, en door de Regeering, by monde van den Penſionaris PIETER VAN BLEISWYK verwelkomt, en voorts op een zeer kostbaar Middagmaal onthaal. Wanneer een Renboode, van den *Haage* afgezonden, te *Delft*, de tyding bragt, dat de Heeren Afgevaardigden uit de Algemeene Staaten, de Baron PIEK, Heer van *Brakel* en *Zoelen*, en de Heer REEPMAAKER Heer van *Strevelshoek*, afgereeden waren, om den Afgezant, aan de *Hoornbrugge* te ontvangen, ſtondt het Gezelſchap van tafel op, en begaf zich na de Jagten, met welken zy, om vier uuren, aan de *Hoornbrugge* kwamen; op 't eigen oogenblik, toen de Afgezant, op een byzonder daar toe gemaakten Steiger, met een Tapeit gespreid, voet aan land zette, was 'er de Koets van Staat, met de gemelde Heeren Afgevaardigden, en het verdere Gevolg. Na het afleggen der Pligtpleegingen, geleidden zy den Afgezant na de Staatenkoets, en plaatsten zich tegen over hem. De trein, in de hier onder opgenoemde orde

[illegible]rde geſchikt (*), aan het *Sieken* in den *Haage* genaderd, ſtelde zich de Luitenant Co- LXXXI. BOEK. 1753.

(*) De Trein beſtondt. 1. Twee Staaten Poſtil-*lons*. 2. Vier Staaten Booden. 3. De Heer OCKERSE, Hofmeester van Staat, pragtig gekleed en gezeeten in een fraaije Koets, met vier paarden beſpannen, gaande nevens dezelve twee van deszelfs Livery Bedienden, in groote Monteeringe. 4. De *Zwitzer* zyner Excellentie te Paard, zynde de Zadel en Chabrak van rood Fluweel, ryklyk met Goude paſſementen en Franje bezet, en deszelfs Kleed en Bandelier, van eene groene kleur, zodanig met Zilveren Kanten belegd, dat men naauwlyks de ſtof kon onderkennen. 5. Twee Loopers in groen Damast, ryklyk met Zilver geſtoffeerd, gekleed, met geborduurde Mutzen op 't Hoofd. 6. Twaalf Livery Bedienden, allen in 't groen, kostlyk met Zilver omboord. 7. De Hofmeester van den Ambasſadeur, in een met Gouden kanten bezet ſcharlaken Kleed, te Paard, zynde het Chabrak en Zadel van rood Fluweel met Goud. 8. Veertien, zo Officieren, als Kamerdienaars, allen te Paard, en gekleed in Carmoſyn Laken met Zilver, en zeer kostbaare Vesten; zynde de Chabrakken groen met Zilver, hebbende twee van de Kamerdienaaren de Mantelrokken van zyne Excellentie, die met Zilveren Paſſementen belegd waren, voor op hunne Paarden. 9. Vier Handpaarden met ryke Dekkleeden, waar op de Wapens van Zyne Excellentie in 't Goud geborduurd ſtonden, wordende door een gelyk getal Stalknegten, in de groote Monteeringen gekleed, geleid. 10. De Stalmeester te Paard, omtrent op dezelfde wyze als de Hofmeester. 11. Twee Pagies te Paard, in groen Fluweel, met Zilver belegd, draagende Nestelingen van Carmozynen kleur, met Zilver geborduurd. 12. De Koets van Staat met zes Paarden, waar in zyn Excellentie, met de gemelde Heeren zat. 13. De Lyf koets zyner Excellentie, met zes Paarden, ledig. 14. De tweede Koets van zyne Excellentie, mede met zes Paarden, waar in gezeten waren de Ridder DE BONAC, de Secretaris van zyne Excellentie, en twee Edellieden,

LXXXI. BOEK. 1753.

Colonel NUTSLER, als Groot Major dier Plaatze, aan 't hoofd, voorgegaan, door twee Sergeanten, den tocht door de voornaamſte ſtraaten na het *Huis van Prins Maurits* richtende. De Staaten Trompetters, Paukers, op dat Huis geplaatst, lieten zich, by het aannaderen van den Stoet, luſtig hooren. De twee Heeren Afgevaardigden geleidden den Afgezant binnen, en reeden, naa eene korte wyl toevens, in de Staaten Koets, met Staaten Boodens omringd, na het Hof, om van hun afgelègden last, en de aankomst des Afgezants, kennis te geeven. Acht Afgevaardigden uit hunne Hoog Mogenden, in vier Koetzen gezeten, van Staaten Boodens vergezeld, begaven zich na het *Huis van Prins Maurits*, waar zy door den Afgezant ontvangen, en in een ter ontvanginge geſchikte Kamer geleid werden. De Baron VAN HEECKEREN, Heere van *Brantzenburg*, wegens *Gelderland*, aan 't hoofd deezer Bezendinge, voerde het woord van Pligtpleeginge, door den Afgezant beäntwoord. Naa het verrigten deezer Plegtigheid, keerden zy weder, en verſcheenen dien avond

den. 15. De derde Koets van den Ambasſadeur, met zes Paarden, waar in een Secretaris, en een Edelman. 16 De vierde Koets van zyne Excellentie, met zes Paarden, waer in diens twee Zoonen en twee Edellieden geplaatst waren. Hier agter volgden nog twee Koetzen, allen met zes; vyf en dertig met vier, en negen en dertig met twee Paarden deſpannen, *Nederl. Jaarb.* 1753, bl. 369.

avond op nieuws in 't zelfde Huis, om deel te neemen aan een Maaltyd, op kosten van den Staat bereid, waar men de Hooge Gezondheden, onder Trompetten en Pauken geſchal, dronk. LXXXI. BOEK. 1753.

Geen wonder, dat deeze Inhaaling, zo grootsch en pragtig, en te *Delft*, en aan de *Hoornbrugge*, en langs den geheelen weg, en in den *Haage*, een zo groot getal Aanſchouwers lokte als niemand geheugde ooit by den anderen gezien te hebben. De goede ſchikkingen voorkwamen alle verwarring, allen ongeluk. De Feestlykheden namen hier mede nog geen einde; want 's anderen daags op den middag begaf zich de Afgezant, benevens eenige Heeren van zyn Gevolg, na 't *Huis van Prins Maurits*, en werd, kort daar naa, door de meeste Heeren der Regeeringe en andere Perſoonen van aanzien, verwelkomt; en voorts, gelyks ook des avonds, en op den volgenden dag, op een kostbaaren Maaltyd, onthaald.

Heeft het eerſte openbaar Gehoor by hun Hoog Mogenden.

Met een bykans even ſtaatlyken Optocht, doch met verwisſeling van eenige omſtandigheden, naar de gelegenheid en eisch der zaake, hadt, op den derden van Bloeimaand, de Afgezant DE BONAC het eerſte openbaar Gehoor ter Vergadering van hunne Hoog Mogenden. Zo ras hy ter Vergaderkamer intradt, gaande tusſchen de Afgevaardigden hunner Hoog Mogenden den Baron VAN BORSSELEN, eerſte Edele van *Zeeland*, en de Baron D'ABLAING, Vryheer van *Gieſſenburg*, ſtonden

LXXXI. BOEK. 1753.

alle de Leden der Vergaderinge op, terwyl de Afgezant geleid werd naa 't eene einde van de Tafel, waar een met Fluweel bekleede Armſtoel voor hem gereed ſtondt, recht tegen over den Voorzitter der Vergaderinge, den Graaf van BENTINK Heer van *Rhoon* en *Pendrecht*. Voor zyne plaats gekomen, maakte hy eene buiging recht voorwaards, vervolgens eene na de rechter en eene na de ſlinker zyde; waarop hy, als mede alle de Leden, zich nederzetten en dekten. Aan den Voorzitter handigde hy zyne Geloofsbrieven over, welke de Griffier FAGEL overluid las. Eene korte Aanſpraak des Afgezants, in 't *Fransch*; werd door den Voorzitter, in die zelfde taal, beantwoord. Zo menigmaal, by het doen dier Aanſpraaken, de naam hunner Hoog Mogenden en die des Konings van *Frankryk* genoemd werd ontdekten de Afgezant en alle de Leden der Vergaderinge hunne hoofden.

's Anderen daags lag de Marquis DE BONAC de pligtpleeging van dankzegging af by de Leden van den Staat, voor de eere hem, gedurende drie agtereenvolgende dagen, in zo hoogſtaatlyk en kostbaar een onthaal aangedaan. De voornaamſte Heeren der Regeeringe, hadden de eer om den volgenden dag, in 't Hotel des Afgezants, aan een pragtigen Maaltyd aantezitten, welke eer veele Heeren van de Regeering, nitheemſche Gezanten, en andere Perſoonen van rang, den volgenden dag, genooten. Dit laatſte middagmaal werd

werd 's avonds gevolgd van een luisterryk Bal, 't welk men den naasten avond hetzelfde, en waar mede alle die Plegtigheden, welke eene meer dan ter loopsche melding verdienden, eindigden (*). LXXXI. BOEK. 1753.

De Heer DURAND, *Fransche* Staatsdienaar, die de zaaken des Hofs van *Versailles*, zints het vertrek van den Marquis DE ST. CONTEST, door den Koning in zynen Raad opontboden, by deezen Staat waarnam, hadt, op de aankomst deezes nieuwen Afgezants, Brieven van terugroepinge ontvangen hebbende, een treffend Affcheid van hun Hoog Mogenden genomen (†).

De jonge Erfstadhouder vervoegt zich aan 't hoofd der *Haagsche* Schutterye.

De jaarlykse Trekking der *Haagsche* Schutterye geschiedde in Bloeimaand deezes Jaars, welke Maand der Staatlykheden scheen toegewyd, op eene meer dan gewoone omslagtige wyze, en ging vergezeld van twee omstandigheden, die dezelve gedenkwaardig maakten. Het geheele Stadhouderlyke Gezin, vergezeld door een aanzienlyk getal Generaals Perfoonen, Edelen, en andere Lieden van rang, behalven het gewoon gevolg, kwam de Schuttery bezigtigen. In de Staaten tent was een Ontbyt voor dit aanzienlyk gezelschap in gereedheid gebragt. De jonge Prins, begeerig om de Wapenoefening der Schutterye

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 365. 373.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1781. bl. 13.

LXXXI. BOEK. 1753.

rye van naby te zien, werd door den Burgemeester en Colonel DIERQUENS, nevens den Opperſtalmeester Baron VAN GROVESTEINS, en eenige andere Edellieden, na het Front, en, naa het eindigen der Wapenoefeninge, weder in de Staaten Tent geleid. Zo ras de marsch der Burgery optrok ſtelde de vyfjaarige Prins, daartoe zeker verzogt en opgewekt, zich aan derzelver hoofd, met de halve Piek in de hand, en groette, in 't voorbytrekken van de Staaten Tent, Mevrouw zyne Moeder en Zuster, by welke hy dit verrigt hebbende, zich weder vervoegde.

Gouden Beker van wylen WILLEM DEN IV, aan de Schuttery geſchonken.

Wanneer de Heer DIERQUENS, zyne Pligtpleeging in de Staaten Tent by de Vorſtlyke Familie kwam afleggen, ſtelde haare Koninglyke Hoogheid hem een zeer kostbaar en konſtig gewerkten, met Zinnebeelden en Opſchriften vercierden Gouden Beker ter hand, dien wylen Zyne Doorlugtige Hoogheid, ter eeuwige gedagtenisſe van zyne genegenheid tot de *Haagſche* Schuttery, ten geſchenke hadt doen vervaardigen. —— De Officieren der Schutterye, korte dagen daarnaa, belet gevraagd hebbende, om haare Koninglyke Hoogheid dank te betuigen voor dit fraaije Geſchenk, vervoegden zich, in hunne Monteerings Kleederen, Sjerp en Ringkraag uitgezonderd, in twintig Koetzen gezeten, na het *Huis de Oranje-Zaal*, en deedt de Heer DIERQUENS de Dankzegging aan de Vorſtinne die hun ſtaande

de tusschen de Vorstelyke Spruiten opwagtte (*).

LXXXI. BOEK.

1753.

Des overleden Stadhouders Voorslag, tot herstel der binnenlandsche Fabrieken, in den Jaar MDCCXLIX, gedaan (†), was van zo weinig vrugts geweest, dat haare Koninglyke Hoogheid, op daar over ingeleverde Klagten, Staaten van *Holland* liet weeten, hoe zy, overtuigd van de noodzaaklykheid der instandhouding van de Inlandsche Fabrieken, en om een goed voorbeeld te geeven, voor haar Persoon, Huis, en allen die tot derzelver Hof en Dienst behoorden, by het besluit bleef, om aanhoudend zich van Inlandsche Stoffen te bedienen, in verwagtinge, dat, ter naavolginge van haar voorbeeld, ook nadere schikking zou kunnen worden gemaakt ter bevorderinge dier Fabrieken. ——— Staaten van *Holland*, genegen om alles aan te wenden, wat tot opbeuring van een zo aangelegen Tak strekken kon, dit stuk in overweeging genomen en des met Mevrouwe de Gouvernante geraadpleegd hebbende, beslooten, dat de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders Burgemeesters en Regeerders der Steden, Leden hunner Vergaderinge, gelyk ook Burgemeester en Regeerders der verdere Steden, en voorts alle Beampten en Officianten binnen dit Gewest, uitgenomen die Be-

Vrugtlooze pooging om de Inlandsche Fabrieken te begunstigen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 382.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 410. *Nederl. Jaarb.* 1749. bl. 706.

LXXXI. BOEK. 1753. Bedieningen hadden, welker Bezitters of Waarneemers niet hooger dan Arbeiders of Daglooners waren aan te merken, by het maaken van Kleederen van Lakenen, Wollen of Zyden Stoffen, zo voor zich zelven als voor hunne Vrouwen en Kinderen, in hunne Huizen woonende, als mede voor hunne Liverybedienden, geene andere dan Inlandſche zouden gebruiken. — By de Publicatie deezer Inrigtinge, die met Bloeimaand des volgenden Jaars een aanvang zou neemen, de Winkeliers onder bepaalde boetens, gelastende by het aanbieden en verkoopen hunner Waaren den Kooperen te verklaaren of het Inlandsch dan Buitenlandsch was, 't geen zy met hun verhandelden, en dit op de Rekeningen uitdruklyk, onderſcheiden, te ſtellen. Ten ſlot het voorbeeld der Gouvernante, en hun eigen, alle Ingezetenen aanpryzende (*). ——— Naardemaal, dit voorbeeld, niet volkomen werkte, en men het tegenwoordig, even min als voor heen, geraaden vondt den Invoer van vreemde Stoffen, waarby ook uitheemſche Mogenheden, met welken de Staat in Verbond ſtondt, belang hadden, en die voor veelen in den Lande geen onaanzienlyken Handel-Tak uitleverden, te verbieden, of verder te bepaalen, en die Stoffen, of in deugd, of in fraayheid voor het oog, of in prys, veelen beter dan de Inlandſche be-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 791.

behaagden; terwyl anderen enkel hunne zindelykheid volgden, bleef de Kleederdragt, ondanks deeze ſchikkingen, veel al op den ouden voet, en bragten ze niets toe tot opbeuring der vervallene en zugtende Inlandſche Fabrieken. LXXXI. BOEK. 1752.

's Lands Koophandel, een hoofdvoorwerp van de zorg der Vaderen des Vaderlands, zag zich in gevolge van een Staatsbeſluit hunner Hoog Mogenden, op den dertigſten van Lentemaand genomen, geſtut door een Handel-Verdrag met den Koning van beide de *Sicilien*: by 't welke de wederzydſche Onderdaanen, ten opzigte van de Zeevaard en Handel eene volle vryheid verkreegen, door alle de Koningryken, Staaten en Gewesten in *Europa* gelegen, en aan beide de Hooge Magten toebehoorende. De Onderzaaten van den Staat zouden volle vryheid van Geweeten en Godsdienst in de Landen van Zyne Majeſteit genieten, niet onderworpen zyn aan eenig Geestlyk Gerechtshof, in welk een geval het ook zou mogen weezen, zullende zy in alles wat den Godsdienst aanging, op dezelfde wyze als in *Spanje* en *Frankryk* gehandeld worden: terwyl de Onderdaanen van zyne *Siciliaanſche* Majeſteit, ten deezen opzigte, dezelfde vryheden en voordeelen zouden genieten, als die van hunne Catholyke en Allerchristlykſte Majeſteiten. Dit Handel-Verdrag, in Oogstmaand geſlooten, werd, voor het einde deezes Jaars, door den Koning bekragtigd, die zynen buitengewoonen Gezant

Handelverdrag met den Koning der beide *Sicilien*.

LXXXI. BOEK.

zant FAULON FINOCHETTI, by deezen Staat, dit werk volbragt hebbende, terug ontboodt (*).

1753.

De Prins Bisschop van *Luik* krygt den Tytel van *Doorlugtige Hoogheid.*

De Bisschop en Prins van *Luik*, by de andere Hoven van *Europa*, den Tytel van *Doorlugtige Hoogheid* voerende, liet door den Heer HULST, zyne belangen by deezen Staat waarneemende, verzoeken, dat de Algemeene Staaten, hem het zelfde Ceremonieel en dien zelfden Tytel gelieffden te verleenen; een verzoek van eene onmiddelyke toestemming gevolgd (†).

Het Dok te *Vlissingen* herstéld.

Het Dok te *Vlissingen*, waar in een Vloot van tachtig Oorlogschepen geheel kan worden opgelegd, by 't welk een *Droog-Dok* is, geschikt om de grootste Schepen, met den Vloed daar in gebragt, en wederzyds onderstut, op de gemaklykste wyze, tot op den kiel toe te bezien, schoon te maaken en te herstellen; 't welk daarenboven, door 't met geweld by Ebbe geloosde Water de slikken met den Vloed in de Haven gespoeld, na buiten voert en de Haven van eene genoegzaame diepte houdt; dit voor den Zeedienst van den Lande onschatbaar Werk, in den Jaare MDCLXXX aangelegd, en met de daar toe benoodigde Sasen of Sluisdeuren voorzien, was vervallen, ingestort, en onbruikbaar geworden. Met alle rede besloot men tot herstel en maakte daar mede eenen aanvang in

(†) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 796. 1169.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 875. II. Deel

in den Jaare MDCCL, en zag het thans bykans tot ſtand gebragt (*).

Te *Middelburg*, waar men een dergelyk, doch zo uitgeſtrekt een Dok niet heeft (†); was 't zelve in goeden ſtaat; maar men bevondt dat de doortocht voor de Zeeſchepen, na de Stad loopende, van tyd tot tyd, bezwaarlyker wierd, door het opſlikken der Haven, weshalven de raadſlag viel; om een gedeelte van den Dyk op te neemen, en denzelven eenige roeden agterwaards te leggen; het geen niet alleen de Haven aan den mond wyder zou maaken; maar ook te wege brengen, dat het Water uit het Stads Dok komende, de Haven kragtiger zou ſchuuren en de verdroogende ſlikken mede ſleepen. Dit werk dagt men voor den Winter af te maaken, en men beloofde zich van deeze verandering nog een voordeel, naamlyk om eene hinderlyke Plaat, tuſſchen *Middelburg* en *Vliſſingen* gelegen, den Zeelieden onder den naam van den *Kloot* bekend, die ſterk aangroeide, door ſtroomafſchuuring te verminderen (§). Dit laatſte ſchynt het gevolg niet geweest te hebben.

LXXXII BOEK. 1753. De Haven te *Middelburg* verbeterd.

Be

(*) *Tegenw. Staat van Zeeland* bl. 116.

(†) *Tegenw. Staat van Zeeland* bl. 215.

(§) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 326.

LXXIX. BOEK. 1753.

Belastingen te stellen op zaaken niet tot de Noodwendigheden des Levens behoorende, en alleen tot Weelde en Vermaak dienende, werd, ten allen tyde, als het minst drukkende aangemerkt, en ontbrak het aan de zodanige hier te Lande niet: dan meende men tegenwoordig, in navolging der *Engelschen*, geen ongepast voorwerp hier toe gevonden te hebben in de tot nog onbelaste Speelkaarten en Dobbelsteenen. Staaten van *Holland* gaven, in Slachtmaand, eene breede Ordonnantie uit, wegens een Regt, 't welk, met den ingang des toekomenden Jaars, zou geheeven worden van deeze veel gebruikte en dikwyls zo zeer misbruikte werktuigen van Vermaak, Uitspanning en Winzugt. Doch, eer de vastgestelde tyd daar was, bevonden de Staaten, dat, tot het rigtig uitvoeren van het beraamde plan der invorderinge, nog eenige schikkingen moesten gemaakt worden, waar om zy, in Wintermaand, de volvoering, tot nader Aankondiging, opschorten (*).

Bezwaaren omtrent de Speelkaarten en Dobbelsteenen te belasten, niet volvoerd.

De Heer CHARDON opent, in den *Haage*, een Militair Kweekschool.

Met goedvinden van wylen zyne Doorluchtige Hoogheid hadt de Heer W. ERSKINE, in den Jaare MDCCXLVIII, een Wiskundig en Militair Kweekschool, in 's *Gravenhaage* opgericht; de Heer CHARDON, gewoon Ingenieur in dienst van den Staat, zou hem, wat het Militaire betrof, de

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 1013. 1166.

de hand bieden; doch, by mangel van een genoegzaam aantal Leerlingen, werd deeze Leerschool, korten tyd naa het openen, weder gesloten. De laatstgemelde Heer, door deeze eerste mislukking niet afgeschrikt, waagde het thans anderwerf, met goedkeuring van hunne Hoog Mogenden, en onder bescherming van haare Koninglykke Hoogheid, dit Onderwys, met behulp van zyn Zoon, te hervatten; ten welken einde hy die Leerschool, in Grasmaand, in *'t Huis van Prins Maurits*, op nieuw met eene Redenvoering opende, zich een gelukkiger gevolg van het mededeelen zyner kundigheden, in een reeks van meer dan veertig Jaaren verzameld, en van zynen yver ten dienste van den Staat beloovende (*).

LXXXI. BOEK. 1753.

Het Beroeringswerk in de Kerken door een Besluit der Classis van *Schieland* tegengegaan en gestuft.

Het zogenaamde Beroerings werk, 't welk in den Jaare MDCCXLIX, te *Nieuwkerk op de Veluwe* eenen aanvang nam, en voorts, met de kragt aan de besmettende Dweeperye eigen, als een loopend vuur, de daar omstreeks liggende Dorpen, het *Sticht* en *Gooiland* aanstak, in *Groningen* en het Landschap *Drenthe* de vreemdste verschynzels baarde, en in *Zuid-holland* oversloeg, waar over zo veel ter verdeediging en wederlegging geschreeven werd (†), bleef, ondanks verscheidene ge-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 301.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 377. Men vind des, als mede van de Schriften daar over-

 uit

LXXXI. BOEK. 1753.

genomene voorzorgen van de Overheden; die op de meeste plaatzen, eene gewenschte uitwerking hadden, hier en daar dezelfde den openbaaren Godsdienst ſtoorende, en ſchandvolle rolle, ſpeelen. — De Clasſis van *Schieland*, in Zomermaand te *Schiedam* vergaderd, nam, tot ſtuiting des gevaarlyken voortgangs van zo ſchandelyke Opſchuddingen en Ongeregeldheden in de Kerk, een verſtandig, voorzigtig en kragtdaadig Beſluit: gebiedende de Leeraars en Kerkenraaden tegen alle zodanige Godsdienſtſtoorende Beroeringen te waaken; zorgvuldig agt te geeven op de Oefeninghouders, die dit vreemde werk onderſchraagden, en daar tegen te voorzien, de Beroerden uit de Kerk te brengen, de zich daar tegen verzettende, als zy Ledemaaten waren, naar de Kerkelyke Tugt te behandelen, die niet onder de Ledemaaten behoorden, of de Kerkentugt veragtten, als Verſtoorders van den openbaaren Godsdienst aan te klaagen, en geenzins te dulden, dat zodanige hoogſchadelyke Opſchuddingen, en Ongeregeldheden, onder voorwendzel van het Werk des Heiligen Geests, in de Gemeente langer aanhielden. Begeerende dat dit Beſluit, op alle plaatzen, in gemelde Clasſis, waar deeze Beroertens nog niet geheel waren opgehouden,

uitgekomen, en eene beoordeeling van de oorzaaken, waar aan men 't zelve toeſchreef, een opzettelyk breedvoerig en zeer leezenswaardig verſlag in de *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 621 - 905.

den, of waar die, naa deezen, mogten ontſtaan, woordlyk des Rustdags van den Predikſtoel der Gemeente zou worden voorgeleezen; 't geen ook zou kunnen geſchieden in die Gemeentens, welker Leeraars zulks tot waarſchouwing noodig oordeelden (*). Een Beſluit zeer geſchikt, om, gepaard met ernſtige maatregulen der Overheden, een einde te maaken aan eene Verwarring, die zo lang, zo veele Onnozelen misleid, zo veele Bedriegers gelegenheid tot het pleegen van Godsdienſtig bedrog verſchaft, zo veele Verſtandigen grootlyks geërgerd, en allen Beminnaaren van redelyken Godsdienst, de grievendſte ſmerte veroorzaakt hadt; en mogen wy het ophouden deezes wydklinkenden Beroeringswerks, een ſtof van de vinnigſte ſpottery, die, by wederomſtuiting, ook den waaren Godsdienst by de niet onderſcheidenden, trof, van deezen tyd af aan, bykans dagtekenen, waar om wy 'er ter loops van gewaagden. LXXXI. BOEK. 1753.

Schoon de Genootſchappen der *Vry Metzelaaren*, in den Jaare MDCCXXXV, door Staaten van *Holland*, verbooden waren, met bevel om ze terſtond, waar ze ingevoerd mogten weezen, te doen ophouden, en de Wethouders der Steden, aanſchryvings gekreegen hebbende om ze te ſtuiten, het met de daad deeden, ontbrak het in deeze Landen niet aan Lieden 't Gevalvan de Broeders MERKES, die men om Vrymetzelaary, tot geen Lidmaaten der Kerke wilde aanneemen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 582.

LXXI. BOEK. 1753.

den, die geene zwaarigheid maakten, om te erkennen, dat zy, tot dit oude, en in de meeste Staaten van *Europa*, stand hebbende Genootschap, behoorden. Naa het uitkomen deezer Waarschuwinge, vernam men, in eenen geruimen tyd, niets van deeze Byeenkomsten in *Holland*. Naderhand, kwamen zy 'er weder ter baane, en meer aangemerkt wordende als vrolyke Gezelschappen, welker voorheen zo gedugt geheim, slegts in eenige ydele plegtigheden bestondt, dan, dat 'er eenig byzonder nadeel voor Kerk of Staat van zou te dugten zyn, terwyl men teffens verzekerde, dat Persoonen van den hoogsten Rang, beide in den Burgerstaat en Kerke, onder die Broederschap waren aangeschreeven, weerde men ze in *Holland*, zo min als in andere Gewesten (*). Ten aanziene van de Broederschappe der *Vry-Metzelaaren* ontstondt, in den voorleeden Jaare, te *Nymegen* een zeer veel gerugts wekkend geval. Twee Broeders LEONARD, ARENT MERKES, en FRANS CHRISTIAAN MERKES, Zoonen van een oud Rentmeester dier Stad, hadden, zich by eenen Catechiseermeester geoefend hebbende, by hunnen Wyk-Predikant, M. J. BROEN, aangegeeven met verzoek om tot Ledemaaten der Hervormde Kerk te worden

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 170, *Beschryv. van Amst.* VI. Stuk. b. 298, 299.

den aangenomen: dit werd den eerstgemelden geweigerd, alleen om dat hy tot het Genootschap der *Vry-Metzelaaren* behoorde, en den laatstgenoemden om dat hy niet wilde belooven, zich nooit in dat Genootschap te willen begeeven. Zy leverden beiden een beklag in, by Staaten van *Gelderland*, over die weigering des Kerkenraads te *Nymegen*, die aldaar mede een Bericht zondt: deezen begreepen dat de Predikant en de Kerkenraad te verre gegaan waren, en geen voldoende reden van hun gedrag gegeeven hadden, gebiedende dat deeze Persoonen niet langer, om die reden, van het Lidmaatschap der Kerke, zouden geweerd worden (*).

LXXXI. BOEK. 1753.

Door een vriendlyken brief, verzogten de Broeders MERKES den Leeraar, om, vervordering van hunne zaake, overeenkomstig met dit Staatsbesluit. Dan deeze vondt goed, dien minnelyken weg niet te bewandelen, hun geen bescheid altoos te geeven; maar Kerkenraad te beleggen, in welken men besloot zich by de Magistraat der

(*) Dit Bericht des Kerkenraads is te *Nymegen*, by A. VAN GOOR, uitgegeeven, met eene menigte van Aantekeningen, waar in de Heeren MERKES tragten aan te toonen, dat de Kerkenraad in 't zelve den staat des Geschils met hun verdraayt, en zich, te hunnen bezwaare, behelpt met naamlooze Schriften, vol onwaarheden, en ongetrouw opgegeevene getuigenissen. —— Men vindt het Bericht en het Praadvies van den Hove, waar op dit Staatsbesluit steunde, in de *Nederl. Jaarb.* 1753 bl. 214-290.

LXXXI. BOEK. 1753.

der Stad te vervoegen, met verzoek om handhaaving en beſcherming. Dit bewoog de Heeren MERKES, om zyn Eerwaarden, en den Voorzitter des Kerkenraads, geregtlyk te dagvaarden: deeze Dagvaardingen kwamen, met een tweede Verzoekſchrift des Kerkenraads, voor de Magiſtraat te *Nymegen*. Tot beſcheid gekreegen hebbende, „om in deeze zaak „naar raade te doen, deeden zy des verſlag aan de Broeders, met betuiging van zich te zullen vervoegen, waar het behoorde. Naa eenigen tyd beidens vonden de Broeders zich gedrongen, den weg van Regten in te ſlaan, en ten Hove een Verzoekſchrift aan te bieden, om, ingevolge van het voorheen gegeeven gunſtig Staatsbeſluit, waar aan men zich ontrok, behandeld te worden. De Staaten gaven andermaal Bevel, om de Broeders MERKES niet langer te weeren, en dat, indien zy mogten goedvinden, zich elders te laaten aanneemen, de Predikant, die dit Saaatsbeſluit werd vertoond, zulks zou hebben te doen, en daar van een behoorelyk Getuigſchrift te geeven, welk Getuigſchrift de Kerkenraad van *Nymegen* gehouden zou weezen te aanvaarden. Zy gaven deswegen verſlag, aan den Leeraar BROEN, met neyensgaande betuiging, dat zy, den zagtſten weg, hun aangeweezen, om zich buiten de Stad te doen aanneemen, zouden inſlaan, hem verzoekende om geene nieuwe zwaarigheden te maaken, of te helpen maaken, wanneer zy zich

zich met een Getuigschrift by den *Nymeegschen* Kerkenraad vervoegden. Geen zeer minzaam antwoord van zyn Eerwaarde ontvangen hebbende, zetten zy hunne zaak voort by den Predikant te *Beuningen* en *Ewyk*, die een Getuigschrift gaf overeenkomstig met het vertoonde Staatsbesluit. Zy leverden 't zelve ten Kerkenraade in 't Voorjaar deezes Jaars over; doch 't leedt een geruimen tyd, dat zy des niets vernamen. Deezes verwyls moede verzogten zy een Afschrift van 't Besluit des Kerkenraads, 't geen eindelyk in Herfstmaand kwam, behelzende „ dat de Naamen der Heeren, L. A. en C. F. C. „ MERKES in 't Ledemaaten Boek der „ Kerke aangeteekend, en voor de Gemeente, naar gewoon gebruik, afgeleezen „ waren." Hier mede nam dit zo veel gerugts gemaakt hebbend geval, waar in de Geestlykheid, door alle bedaarden en bedagtzaamen geoordeeld werd, zich te veel aanmaatigend en te wederstreevend gedraagen te hebben, een einde. (*)

LXXXI. BOEK. 1753.

Hoe zeer het regt van vrye Godsdienstoefening, den Ingezeten deezer Landen wettig toekome, vonden zich de *Roomschgezinden* meermaalen, in dat voorregt, deerlyk belemmerd. Zedert de tyden der Hervorminge, hadden de Landlieden van die

Ongeregeldheden by het Inwyen van een *Roomsch Kerkhuis* in de *Ommelanden* gepleegd.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 412. 1198. 1268. voor 't *Jaar* 1753. 213. 267. 361. 363. 851.

LXXXI. BOEK. 1753.

die Godsdienstbelydenisse in de *Oldampster* en *Westwoldingerland*, geene Kerk gehad, en moesten, ter verrigtinge van hunnen Godsdienst, na *Sapmeer* gaan, 't welk zommigen op zeven of acht uuren reizens te staan kwam en veelen ondoenlyk was. Niet vreemd dat zy eene gereeder gelegenheid wenschten: deeze meenden zy verkreegen te hebben, door 't verlof om eene Kerke te mogen bouwen: dan zy vergenoegden zich met een Huis by *Winschoterzyl*, op den kant van het Riviertje de *Aa*, dat het *Oldampt* en *Westwoldingerland* van elkander scheidt, van binnen tot hunnen Kerkdienst te laaten bekwaam maaken. De eerste van Grasmaand was ter Inwyinge bepaald. 't Gerugt hier van verspreid, lokte eene menigte van *Protestantsche* Landlieden derwaards, niet om de nieuwsgierigheid te boeten; maar stoorenis te verwekken. In 't Kerkhuis gekomen; rukten zy den Predikheer; na dat hy den dienst geëindigt hadt, het Choorkleed af, scheurden het in stukken, en wierpen hetzelve, 'er steenen in geworpen hebbende, in 't Riviertje, de Beelden, Kerkcieraaden, haalden zy van boven neder en aan brokken, stiseten ze, nevens de Boeken, en alles wat zy vinden konden, dat tot de Kerk behoorde, by het Choorkleed. De Kerkgangers, die met zo veel blydschaps deezen dag begonnen, moesten die mishandelingen met leede oogen aanzien, en hun yver met een dragt slagen boeten. De Procureur Generaal

taal van *Stad en Lande* trok zich die Feitlykheden, deeze Eeuw, dit Land, ter Schandvlekke ſtrekkende, aan. (*)

LXXXI. BOEK.

1753.

Smert het de Vaderlandſche Geſchiedkunde, als haar blad, waarheid boekende, niet kan nalaaten Dwaaling, bekrompenheid van Geest en blinden Godsdienst yver te vermelden, gelyk hier toe de twee laatſte byzonderheden aanleiding gaven, zy verheugt zich, wanneer zy, by afwisſeling, van een uitgebreid Hart en een welverlicht Verſtand, in den Landzaat mag reppen.

Inſtelling van den Heere JAN STOLP.

En wie zal deeze treffelyke hoedanigheden ontzeggen, aan den Heere JAN STOLP, den dertienden van Wynmaand, te *Leyden*, in hoogen ouderdom, overleeden. Een Man, die zyn geheele leeven, der Weetenſchappen hadt toegewyd, meest door zyne wyduitgeſtrekte Geleerdheid, groote Zielsvermogens, zonderlinge Zedigheid, manlyke Godsdienſtigheid, dan door Eertyteken by de Beminnaars van nuttige Weetenſchappen, en Voorſtanders van een redelyk *Christendom* bekend. Niet genoeg oordeelde hy het, door zyne geſprekken en voorbeeld, Waarheid, Deugd en Godsdienst voorgeſtaan, en, zo veel in hem was, gehandhaafd te hebben: naa zyn dood wenschte hy daar aan nut, beſtendig nut, te doen; en hoort van zyne opregte zugt, om de zo noodige kennis van het aanbiddelyk OPPERWEZEN

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 543.

LXXXI. BOEK. 1753.

zen in hooger top te heffen, den Godsdienst, en alle *Christlyke Deugden*, voornaamlyk onder onze Landsgenooten, aan te kweeken, een schitterendst blyk gegeeven. Hy besprak naamlyk uit zyne naa te laatene goederen, aan de Hoogeschool te *Leyden*, eene somme van tien duizend Gulden, uit welker Renten alle twee Jaaren, een Eerprys, bestaande in een Gouden Penning, ter waarde van twee honderd en vyftig Guldens zou toegereikt worden, aan den Schryver van het beste Antwoord op eene voorgestelde Vraage, Onderwerpen betreffende, waar in hy by zyn leeven het grootste belang gesteld hadt. —— De verstandige en Godvrugtige Stichter, wilde, dat de nyvere Voorstanders van Godsdienst en Christlyke Deugden, welken het gevallen mogt, na de opgehange Eerbelooning te dingen, hunne schranderheid en vlyt aan zodanige onderwerpen zouden besteeden, die of den Grondslag van allen Godsdienst, het Bestaan en de Volmaaktheden van het Oneindig, Almagtig, Alwys, en Algoede OPPERWEEZEN, uit de Beschouwinge van het Heelal ten kragtigste bevestigden; of de Zedelessen van het *Euangelie*, niet alleen in haare Redelykheid en Overeenkomste met, maar inzonderheid in haare Voortreflykheid boven de Wetten en Pligten, die, zonder het behulp der Openbaaringe, uit het Licht der Rede gekend worden, in helder daglicht plaatsten; ten einde derzel-

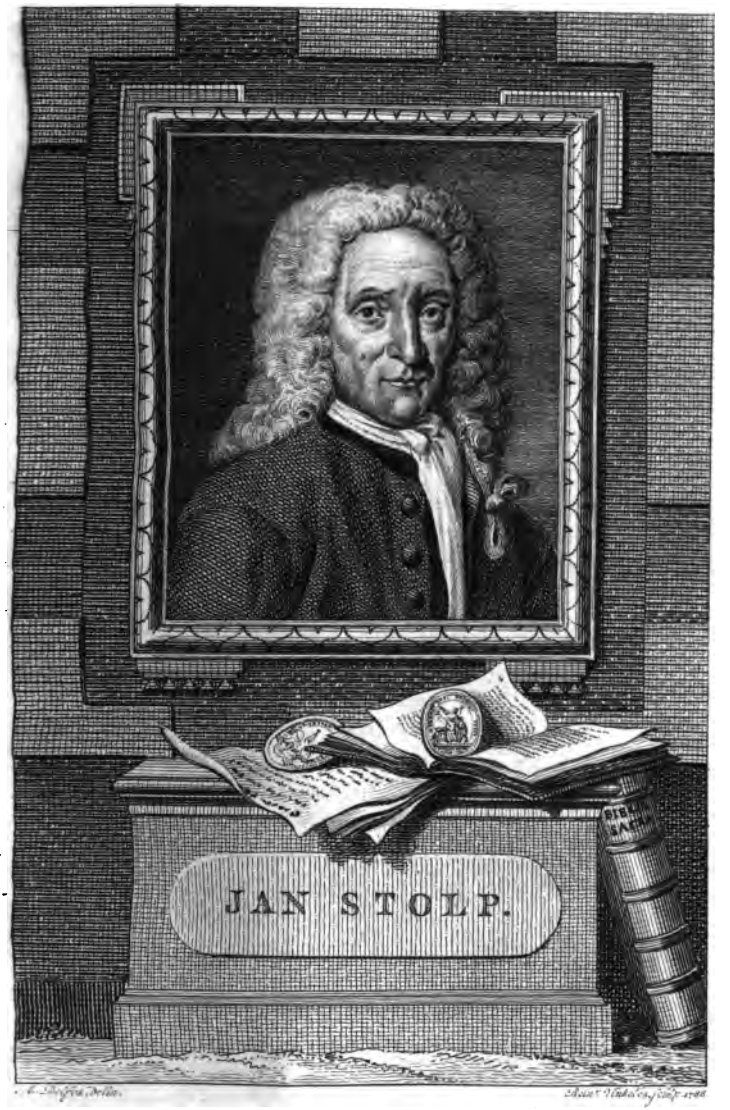
JAN STOLP.

zelver betrekking tot, en invloed op de bevordering van de Gelukzaligheid der Menschlyke Zamenleevinge, als mede van de heerlyke Hoope op een toekomend beter Leeven, daar uit opgemaakt, en de Godlyke Oorsprong van den *Christlyken Godsdienst*, dus tevens, by wettigen gevolge, ten duidlykste beweezen wierde. LXXXI. BOEK. 1753.

De Heer STOLP was wel overtuigd, dat, over deeze Onderwerpen, zich in twee hoofdverdeelingen onderscheidende, zedert eenigen tyd, zo in ons Vaderland, als elders voortreflyke Schriften waren in 't licht gebragt; doch meende, egter, dat die Onderwerpen overvloedige stoffe zouden opleveren tot menigvuldige Verhandelingen, indien dezelve niet alleen in 't algemeen; maar ook in de byzondere deelen beschouwd wierden, om de gemelde waarheden, daar uit te bevestigen en in een klaarder licht te stellen, en om aan alle goede verstanden, voornaamlyk aan die geenen, die geschikt zyn om deeze hoogwigtige Leerstukken aan anderen te onderwyzen, aanleiding te verschaffen, om dezelve wat ernstiger te behartigen, dan by veelen wel geschiedt. En vermids de bovengemelde waarheden, van alle *Christenen* worden erkend, begeerde de Insteller van dit Eeregoud, wiens Verdraagzaamheid in den Godsdienst, hem by alle regtschaape *Christenen* in zyn leeven bemind maakte, dat elk *Christen*, van welk een Volk, of van welk eene byzonde-

LXXXI. STUK. 1783.

dere Gezindheid, zou worden toegelaaten na den Eerprys te dingen, mits niets daar onder mengende, 't geen de byzondere gevoelens van zyn Gezindheid betrof, en van andere betwist werd.

Tot uitvoerders van dit loflyk en Godvrugtig oogmerk benoemde de Heer STOLP acht Heeren, uit den Academischen Senaat, zyne byzondere Vrienden, met magt om Opvolgers aan te ſtellen. Deeze Hoogleeraaren, gemagtigd om over de inkomende Verhandelingen het vonnis te ſtryken, waren alleen uitgeſlooten van Mededingers te mogen weezen. De aart der Onderwerpen, over welke zy Prysvraagen uitſchreeven, was meest altoos van dien aart, dat de behandeling niet bepaald kon blyven, binnen den engen kring van eene byzondere Gezindheid; maar zich tot alle *Christenen*, in de grootſte ruimte, uitſtrekte. Zy begreepen daarom te regt, die Algemeenheid in 't oog te moeten houden, en geene Schryvers te mogen uitſluiten, welker begrippen niet in allen deele met die der Hervormde Kerke ſcheenen over een te ſtemmen, voor al wanneer zy zich onthielden, van eene ſtellige voordragt der byzondere, en door anderen betwist wordende, gevoelens hunner eigene Gezindheid; hier in handelende naar het voorſchrift des agtenswaardigen Inſtellers van hun Genoodſchap, meermaals uitdruklyk verklaarende, dat zy geenzins wilden gerekend worden, alle gezegden, en alle redeneeringen goed te ken-

keuren van elken Schryver, wiens Verhandeling zy bekroond, of, indien dezelve den Eerprys niet behaalen kon, nochthans het licht waardig geoordeeld hadden. Zy lieten verſcheide zaaken, waar over zy voor zichzelven anders dagten, voor rekening der Schryveren; doch vonden, in dit verſchil hunner gedagten, geene genoegzaame reden om de Verhandelingen zelve geheel aftekeuren, in zo verre het voorſtel dier zaaken, eene bekwaame aanleiding gaf om verder te denken, en de waarheid vlytiger uit te vorſchen. In deezer voege volkomen in den ſmaak des Inſtellers werkende, kon het niet misſen of zy haalden zich, door hunne Beoordeelingen, het ongenoegen op den halze van kwaalyk te vredene en bedilzieke Menſchen, die hun haatlyk aanvielen; doch aan welker gebas zy zich niet ſtoorden. (*)

LXXX. BOEK. 1753.

Behalven de Tien Duizend Guldens, beſtemde de overleedene nog Duizend Gul-

(*) Wy oordeelden het niet ongepast, voor de Eer der Bezorgeren van deeze Inſtelling, aan welker oordeelkundige keuze van Vraagſtukken, en wel gewikte beoordeeling, het Vaderland reeds een ſchat van Verhandelingen heeft dank te weeten, die voor geen Bundel van dien aart in de geheele geleerde Wereld behoeft te wyken, deeze handelwyze te vermelden, volgens hunne Opgave, in de *Voorrede* van IV. Deel der *Verhandelingen over eenige voornaame Stukken van de Christlyke Zedekunde.*

LXXXI. BOEK. 1753.

Guldens, tot het maaken van den Stempel des Gouden Eerpenningx, die keurlyk getekend en door den Heer STOLP zelve met zeer gepaste randſchriften voorzien is. Hy beſprak, daarenboven, dat het overſchot der bovengemelde Renten zou beſteed worden, tot de inkoop van goede Schryveren, die tot verdeediging van den *Christlyken Godsdienst* in 't algemeen de pen hadden opgevat, over de Zedekunde, de Natuurlyke Hiſtorie en de Natuurkunde handelden, en wier Werken op de Boekery van *Leydens* Hoogeſchool nog ontbraaken, om daar op geplaatst te worden (*).

GEERTSEMA te *Groningen* herſteld in zyne eere.

In het ongeſtuimig Jaar MCCCXLVIII, wanneer de Onweersbui der Plunderzugt in *Groningerland*, met eene byzondere zwaarte nederſtortte op den Burgemeeſter JOHAN GEERTSEMA, zo dat niet alleen zyn Huis, en Buitenplaats en Egtgenoote der woede des Graauws ten doele ſtondt; maar ook Burgemeeſters en Raad der Stad, hem lieten aanzeggen, dat hy, by voorraad, uit alle Raadsvergaderingen en Magiſtraatsgeſtoelten in de Kerken zou hebben te blyven; en drie Heeren aanſtelden, om wegens zyn gedrag, van rondſomme van Knevelaary beſchul-

(*) Medegedeelde Berichten van Tydgenooten en Bekenden des Overledenen. *Voorrede* van het I. Deel der *Verhandelingen over eenige Stukken der Natuurlyke Godgeleerdheid. Handvesten der Stad Leyden* bl. 584—589.

ſchuldigd, nader onderzoek te doen. Ingevolge hier van werd hem eerst Civiel Arrest in zyn Huis aangezegd, en vervolgens een Dag bepaald, om zich in Perſoon binnen *Groningen*, buiten welke Stad hy zich toen bevondt, ter verantwoordinge te moeten ſtellen (*). Wegens deeze handelwyze beklaagde zich de Heer GEERTSEMA by eenen Brieve, en zyne Huisvrouwe door een Verzoekſchrift, by Burgemeeſteren en Raaden dier Stad, verzoekende te weeten, wie zyne Beſchuldigers wären, en welke Beſchuldigingen men tegen hem inbragt, teffens om *Tydsbepaaling*, om daar op te kunnen antwoorden. Hy ontving des geen beſcheid. Waar op hy beſloot zich met een Verzoekſchrift te vervoegen by den Stadhouder, ten einde deeze zich zyner zaake geliefde aan te trekken, en hem gelegenheid te verleenen, om, wegens de beſchuldigingen ten zynen laſte, zich voor zyne Hoogheid te verantwoorden en te regtvaardigen. Van dit Verzoekſchrift gaf hy kennis aan Burgemeeſteren en Raaden der Stad. Hun Edel Mogenden vonden, vervolgens ook goed, de zaak des Burgemeeſters aan de volſtrekte beſliſſing van zyne Hoogheid te laaten; die den Prins andermaal met een Verzoekſchrift aanging.

LXXXI. BOEK. 1753.

(*) WAGENAAR *Vaderl. Hiſt.* XX. bl. 203. *Nederl. Jaarb.* 1748. bl. 498. 286. 646. 752.

LXXII. BOEK. 1753.

ging (*); om afdoening zyner zaake, of zo Hoogstdeszelfs gewigtige bezigheden hem zulks mogten beletten, dezelve aante bevelen aan een Onzydig Gerigtshof in eene der *Vereenigde Gewesten*. Tot dit laatste hielde zyne Hoogheid over, en verzondt, in den Jaare MDCCL de zaak aan het *Hof Provinciaal* in *Stad en Lande*, 't welk eerst in Bloeimaand deezes Jaars, uitspraak deedt, ten voordeele des Oud-Burgemeesters, verklaarende een lange lyst van Beschuldigingen onvoldoende, en hem ontslaagen van alle Criminecle Regtsvordering, van het Civiel Arrest, als mede van de byzondere Bevelen, door den Stads Secretaris hier boven gemeld, naa het verloop van zo langen tyd, ontheeven (†).

't Voorgevallene met J. J. MAURICIUS in *Suriname* en hier te Lande.

Dit Jaar maakte desgelyks een einde, aan een lang gehangen hebbend, en zeer hoogloopend, geschil in *Suriname*. Derwaarts was, als Landvoogd, in den Jaare MDCCXLII heen getoogen, de onder *Neerlandsch* Dichteren beroemde, JOAN JACOB MAURICIUS, voorheen Pensionaris der Stad *Purmerende*, en toen Minister van hunne Hoog Mogenden by den Ver-

(*) Deeze Requesten, en andere Stukken, vindt men byeen in de *Stukken en Beschreiden, raakende Proceduren tegen den Heere en Mr.* JOHAN GEERTSEMA, by den Boekverkooper *J. Bolt* uitgegeeven.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 603—654.

Nedersaxischen Kreits. Niet lang hadt hy deeze Landvoogdye bekleed; of zyn gezag betoon deedt eenigen het hoofd opsteeken; zy gaven zich den naam van *Republicainschen*, en beweerden, dat het Octtroi, gemaakt onder eene Stadhouderlyke Regeeringe, thans, te weeten in den Jaare MDCCXLVI, voor zo veel 't zelve het *Eminent* Gezag des Gouverneurs raakte, niet meer gelden moest; zy zogten de Burgers tegen hem op te zetten, en den Landvoogd in 't Vaderland zwart te maaken. De verheffing van zyne Hoogheid tot Stadhouder, wierp hun eerste stelzel tegen Landvoogds Gezag ter neder, en vierde hy deeze voor hem gewenschte gebeurtenis vol vreugde, het gelukkig uur gebooren agtende, om het vuur van twist te smooren. Eensgezind met den Raad en Burgery, dagt hy toen het oude Landkrakeel verzoend te hebben; doch hy vondt zich in zyne verwagting bedroogen. De aankomende Schepen bragten uit het Vaderland, om zo te spreeken, laadingen van klagten mede, waar onder de Landvoogd bykans bezwyken moest. Wat hy deedt 't was vergeefsch. Een geslooten verdrag, met goedkeuring van den Staat bestempeld, werd niet gehouden, men bondt hem de handen in 't volvoeren zyner plans tot beveiliging der Volkplantinge, duidde zyne poogingen in het vervolgen der oproerige Negerslaaven ten kwaade, als mede een vrede met hun geslooten. „De roep zyner partyen

LXXXI. BOEK. 1753.

 „was,

LXXXI. BOEK. 1753.

„ was, de Gouverneur moet weg!" In den Jaare MDCCL, tekenden zy een Verzoekschrift om MAURICIUS van de Landvoogdy te ontzetten.

Hy verzogt verlof, om, zo tot zyne verdeediging, als tot herstel van zyne door veel wederwaardigheden gekrenkte gezondheid, voor een Jaar, in 't Vaderland te moogen komen; de Vergadering der Societeit en zyne Hoogheid stonden dit toe, doch eer het verlof op *Suriname* kwam, was MAURICIUS reeds na 't Vaderland vertrokken: de Heeren C. BOSSCHAART en J. DE SWART STENIS, door den Stadhouder, die MAURICIUS zeer begunstigde, na de Volkplanting gezonden, tot onderzoek, en, zo veel mogelyk, tot herstel der zaaken, hadden goedgevonden dat hij, behoudens zyne Eer en Wedde, na 't Vaderland zou gaan: waar hy in Hooimaand des Jaars MDCCLI, aankwam. Niet alleen deedt hy de Staaten een voldoend verslag, wegens den toestand der zaaken op *Suriname*; maar wist zich van de Beschuldigingen, tegen hem ingebragt, dermaate te zuiveren, dat hunne Hoog Mogenden, ingevolge van het Advys des Hoogen Raads van *Holland*, *Zeeland* en *Westvriesland*, in Bloeimaand deezes Jaars, een voor hem allergunstigst vonnis streeken. Een Vonnis, 't welk het verzoek van SALOMON DU PLESSIS, en diens Aanhangers, welken op de Afzetting des Landvoogds gedrongen hadden, afsloeg, in de kosten te deezer gelegenheid gemaakt

maakt verwees, den beledigden Gouver- LXXXI.
neur het Regt laatende, om, wegens de BOEK.
Beledigingen hem aangedaan, verhaal te
doen: en zouden de ſtukken van dit Ge- 1753.
ding, met het geen daar toe behoorde,
den Fiscaal ter hand worden heſteld, om
het Regt van den Souverain te handhaa-
ven (*).

Dus geregtvaardigd lag hy, met eene zeer aandoenlyke Aanſpraake, zyn Ampt als Gouverneur Generaal van *Surinaame*, in de Vergadering der Societeit, in Oogſtmaand, neder; en bekwam van den Voorzitter, Burgemeeſter HOP, uit naam der *Societeit*, dit getuigenisſe, dat zy wel gewenscht hadden, langer van zyn dienst genot te trekken, als ten uiterſte voldaan over zyn gedrag, beleid, en wys beſtuur, geduurende zyn Gouvernement gehouden en betoond; dat de Societeit gevoelig was aangedaan, en de uiterſte ſmart gevoelde, over zyn vraage om Ontſlag; doch dat dezelve, hoe zeer ook genegen om hem in zyn Ampt te bewaaren, en het te doen volduuren, het verzogte Ontſlag niet kon noch behoorde te weigeren. Zy bedankten hem voor de beweezene dienſten, trouwen yver in het onderſtutten en voorſtaan der Regten en Geregtigheden van de Societeit, uit welker Eed en Dienst zy hem ont-

(*) *Recuil der Surinaamſche Stukken in de zaak van du Pleſſis*, en *Nederl. Jaarb.* 1752. bl. 454.

ontſloegen (*). Hadt zyne Aankomst in 's Vaderland, om zich te verdedigen, vele Dichters bewogen om hem, by voorraad, als de gelasterde Onſchuld met yetzen te begroeten, zy ſpanden, naa dat dezelve gebleeken was, hunne ſnaaren op hooger toon (†).

Verandering der Regeering op *Surinaame*.

Inmiddels waren op *Surinaame*, in den Jaare MDCCLII, naar luid eens Briefs van haare Koninglyke Hoogheid, aan den Heere WILHELM GROMMELIN, in dien tuſſchentyd de Landvoogdyſchap bekleedende, in gevolge van een Beſluit van hunne Hoog Mogenden, alle de toen in dienſt zynde Raaden bedankt, van hun Eed en Dienſt ontſlaagen, en door anderen, in hunne plaats benoemd, vervangen; ook werd den Ingezetenen, door trommelſlag zamengeroepen, ter voldoeninge der Bevelen van hunne Hoog Mogenden, en het oogmerk der Gouvernante, eene *Generaale Amneſtie* voorgeleezen (§).

De zaaken gaan in de *Oost-Indien* voorſpoedig.

Voorſpoediger loop hadden de zaaken in 't *Oosten*. By de *Oost-Indiſche Maatſchappy* beantwoordde het Bewind des Gou-

(*) Men vindt deeze Aanſpraak en het Antwoord, in de *Byvoegzelen op 't Beſluit der Dichtlievende Uitſpanningen van* J. J. MAURICIUS bl. 216.

(†) De eerſte komen ons voor in de *Dichtlievende Uitſpanningen*, door J. J. MAURICIUS bl. 189. enz. de laatſte in 't vervolg zyner *Dichtlievende Uitſpanningen*, bl. 361. *enz.*

(§) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 254 *enz.*

Gouverneurs Generaals J. MOSSEL (*) LXXIII.
aan de opgevatte verwagting. De goede BOEK.
tydingen, uit deeze wydafgelegene Volk-
planting ontvangen, de gelukkige aan- 1758.
komst der Schepen, zo te *Batavia* als in
't Vaderland, deeden de Actien der Maat-
schappye, voorheen zeer gedaald, ter uit-
de hoogte ryzen. Hadden twee Sche-
pen en een Bark, onder het grobt getal 't
geen toen de *Indische Zee* behouden door-
kruiste, en de plaats hunner beſtemmin-
ge bereikte, het ongeluk om eene ge-
heele Vloot, van de berugte Zeerooverſ,
die naar zekeren ANGRIA, den naam voe-
ren van *Angriaanen*, en zints langen tyd
de *Indische Zeen* onveilig maakten, te
ontmoeten, en om te komen, by welke
gelegenheid een der Capiteinen, JAN
LOUIS PHILIPPI, ten einde raad en
geen kans ter langer verdediging ziende,
zyn Schip met de reeds geëntende Zeeroo-
vers, ten getale van eenige honderden,
in de lugt liet ſpringen: dit nadeel werd
ruim en ryklyk vergoed (†).

De Heer KNIPHAUZEN, verwierf,
op zyn Krygstocht eerlang na *Basſora* in
de Golf van *Perſie*, ondernomen, voor
zich zelven Krygsroem door zyn kloek-
moedig gedrag, en bewerkte het voordeel
der Maatſchappye. De kwaade trouw en
de ſchelmeryen van den *Turkſchen* Baſſa
deezer Plaatze, en zyne herhaalde weige-
ring

(*) Zie boven bl. 16.
(†) *Nederl. Jaarb.* 1754. 139. voor 't Jaar 1755.
bl. 1095.

LXXXI. BOEK. 1753.

ring om eene groote ſomme aan de Maatſchappy verſchuldigd te betaalen, bewoogen dien Vlootvoogd tot een welgelukt beſtaan. Twee ryk gelaade *Moorſche* Schepen bemagtigd hebbende, vermeeſterde hy een Fort, 't welk de Engte van *Basſora* beſtreek, zo dat geen ſchip, zonder zyne toelaating, in of uit kon loopen: hy voegde 'er een ſchrikbaarenden inval by op een Landgoed eens voornaamen Heers. De Basſa, in 't nauw gebragt, tradt in onderhandeling, op den voorſlag, dat zyne weigering van volkomene voldoening ten gevolge zou hebben, dat de Heer KNIPHAUZEN, terſtond na *Bagdad* zou zenden, om aan den Basſa aldaar, van welken die van *Basſora* geheel afhing, klagten te doen. Zulks ſpelde hem niet alleen het verlies van Ampt, maar ook van Leeven. De vermogende Ingezetenen, de laading der twee genomene Schepen, en 's Basſas eige kas leverden, binnen den tyd van drie dagen, vergoeding van de geledene ſchade der Maatſchappye. Meer nog betekende het dat de Heer KNIPHAUZEN, de vryheid verkreeg, om de Factory der *Hollanderen*, en alle hunne overige vastigheden te *Basſora* te verkoopen, 't geen, in vroegeren tyd, altoos was belet, op dat zy hun Kantoor niet na het Eiland *Careek* zouden verplaatzen, gelyk thans gebeurde. Alles derwaards overgevoerd hebbende, bouwde hy daar eene Vesting, wel voorzien van Geſchut en Manſchap, om zich vervolgens

gens tegen de *Moorſche* Inhaaligheid te beveiligen. Zelfs lag hy de grondſlagen eener nieuwe Stad, ten dienſte der inhuiſige Kooplieden, die zich onder de Regeeringe en beſcherming der *Oost-Indiſche Maatſchappye* wilden nederzetten, welken in groote menigte, boven al van *Benderik*, toevloeiden, zo om de geweldenaaryen des Bevelhebbers van dié plaats te ontvlieden, als om de Handelvoordeelen deezer nieuwgebouwde Koopſtad te genieten. De gemelde Bevelhebber, vondt zich niet alleen genoodzaakt om den Eigendom van *Careek*, door zyn Vader aan de Maatſchappye afgeſtaan, te bevestigen, maar ook het geheele Oppergebied des Eilands, door zyn Voorzaat nog behouden, over te geeven. De Cheik van *Bouchera*, die alles wat in zyn vermogen was aanwendde, om deeze nieuwe Bezitting der *Hollanderen* te dwarsboomen, werd ras te raade hunne Beſcherming te verzoeken door een Gezantſchap, met aanzienlyke geſchenken. (*)

LXXXI. BOEK. 1753.

(*) *Leevensbeſchryvingen van voornaame Mannen en Vrouwen.* VIII. D. bl. 136–240.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE EN TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

LXXXII. BOEK.

Overſtroomingen in Gelderland. Dykbreuken in Overyſſel. Redding der Mastenbroekeren. De Koning van Pruiſſen verkoopt eenige Heerlykheden in Holland, uit de Naalaatenſchap van WILLEM DEN III. *hem aangekomen, aan* WILLEM DEN V. *Bezitneeming derzelven.* WILLEM DE V. *tot Ridder van St. Joris verheeven. Reis van de Gouvernante met het Vorſtlyk Gezin na Friesland. Te Haarlem begroet. Onder den weg op de Dorpen vereerd. Toeft te Alkmaar. 't Voorgevallene te Schermerhorn, wegens een Eereboog in de Beemſter. Eerbetooningen te Hoorn, in de Streek, en te Enkhuizen. Steekt na Friesland over. Onthaal te Leeuwaarden. De Gouvernante neemt, by haare te rugreize, te Hoorn Zitting by Gecommitteerde Raaden van het Noorderkwartier, en by de Admiraliteit. Komt in den Haag te rug-*

veig. *Beziet de Kabinetten van de Heeren* BISSCHOP *te Rotterdam, onder veel Eerbetoons dier Stad. Gelderland maakt ſchikking op de Voogdy enz., ingevalle van het overlyden der Gouvernante. Utrecht doet zulks desgelyks. Een en ander Oproerig Geſchrift te Amſterdam verbrand en verboden. Plakaat tegen de Paskwillen, door Staaten van Holland. De vrye Vaard op Africa verlengd. De zaaken in de Oost-Indien gaan min voorſpoedig dan voorheen. Pragt bepaalende Weiten aldaar gegeeven. Stichting der Vrouwe* VAN RENSWOUDE. *Sphera Perfecta door* JAN VAN DEN DAM *vervaardigd. De Franſche Schouwburg, buiten Amſterdam brandt af. Het Landſchaps Tugt en Werkhuis te Leeuwaarden in de aſche gelegd. Gedraagene voorzorgen van den Staat om den Vrede met de Algerynen te bewaaren. Gerugten en Tydingen der Vredebreuke met Algiers. De Oorlog door den Dei verklaard. Hoop dat de Porte de Algerynen tot den Vrede zou beweegen. Oorlogstoerustingen hier te Lande, en beſteemingen van Convoyen. Het Hof van Madrid verleent, op eene verpligtende wyze, Convoy aan onze Schepen in de Middellandſche Zee. Ontmoeting van Capitein* ADRIAAN VAN DER KAM *met de Algerynen, door de Spanjaarden gered. Frieslands Voorziening op de Voogdyſchap enz. Overyſſel aangeſogt om ook op de Voorziening bedagt te weezen. Dit werk baapert te Zwolle, waar de Meante in het Ontwerp geen genoegen nam.*

LXXXII. BOEK.

nam. Rustige taal der Meente te dier Stede. Te Kampen verzet de Meente 'er zich ook tegen. De Meente te Zwolle neemt geen genoegen in het antwoord der Gouvernante. Te Hasselt en Steenwyk is de Meente mede niet te vrede. De Ridderschap van Overyssel hadt ook eenige Bedenklykheden. De Gouvernante geeft eenige verzagtingen op de Bedenklykheden der Ridderen. De Voorziening vastgesteld. Een der Ridderen levert eene Tegenaantekening in. Volkomen Besluit daarop genomen. By Stad en Lande, dit stuk bepaald. Zeeland maakt desgelyks beschikking op de Voogdyschap. De Haagsche Schuttery wordt den Eed aan den Stadhouder afgevorderd. Kerkgeschillen met Ds. A. V. D. OS. Kerktwist met Ds. P. L. S. MULLER te Leeuwaarden. In Friesland wordt TAYLOR'S *Werk over de Verzoening verboden. Oude Munten by Kuilenburg ontdekt. Weersgesteldheid deezes Jaars. Aardbeeving te Helmond gevoeld. Aardbeeving en Waterberoering op den eersten van Slachtmaand in deeze Gewesten, een gevolg van de Aardbeeving, die Lissabon verwoestte. Stremming des Handels daar door veroorzaakt.*

Overstroomingen in *Gelderland.*

Het Jaar MDCCLIII, welks Lotgevallen wy overwoogen hebben, schakelde zich aan 't volgende, 't geen ons thans staat te beschryven, vast met een droeve

scha-

ſchakel, welke meermaalen hier te Lande 't eene Jaar aan 't ander hegtte. *Gelderland* en *Overyſſel* hadden hier van de treurigſte ondervinding. Het Riviertje de *Berkel*, uit *Munſterland* vlogyende, en zich in den *Yſſel*, binnen *Zutphen*, ontlastende, door het zo genaamde Broekwater, ter ongemeene hoogte gezwollen, overſtroomde niet alleen; maar zette alle de omliggende Landen onder water, zodanig dat, by menſchen geheugen, 't zelve nooit tot die hoogte ſteeg. In de Heerlykheid *Borkelo* moeſten Menſchen, wier huizen voorheen altoos voor waternood beveiligd waren, dezelve ontvlugten. Hadt dit Riviertje de gewoone ontlasting in den *Yſſel* kunnen bekomen, welhaast was dan dit water geweeken; doch, het *Yſſelwater* was zeer hoog en wiesch van tyd tot tyd, aan; zo dat die Rivier, in ſtede van het overtollige uit de *Berkel* te ontvangen, het te rug dreef: en zyn eigen water daar in ontlastte, 't geen de Overſtroomming aan den *Berkelkant* vergrootte, en het Graafſchap *Zutphen* heind en veer onderzette. De geſtaadig aanwasſende *Yſſel*, en de Doorbraaken by *Emmerik* en *Zevenaar*, vermeerderden dit ſchielyk en onverwagte Waterwee, 't geen, behalven de ſchrik en verbyſtering, met groote ſchade aan Vee en Gewaſſen, van onderſcheide ſoort, vergezeld ging. De Menſchen, met hunne tilbaare have, vlugtende, genooten de hulpbiedende hand der *Zutphenſche* Regeering, die alle ſchuiten, wel-

LXXXII. BOEK. 1754.

LXXXII. BOEK. 1754.

welke eenigzins konden dienen, afzonde, met allerlei voorraad aan de noodlydenden; gereed om by verder aangroeyen van den nood Menschen en Vee te redden: gelyk geschiedde, toen het water op zommige plaatzen de huizen tot de daken onder zette. Men borg de Ongelukkigen in de Gilden, en andere openbaare Huizen, waar zy, door Bestel der Regeeringe en de liefdaadigheid van byzondere Ingezetenen, huisvesting, kost, drank, vuur en licht genooten. — Droeg de Regeering dus zorge voor de Ongelukkigen, buiten het Regtsgebied der Stad, zy waakte ook tegen de Inhaaligheid, die zich meermaalen van 's naasten nood bedient tot voldoening haarer schraapzugt, binnen haare muuren, verbiedende Koornkoopers, Grutters, en andere dergelyke Winkeliers, hunne Koopwaren hooger dan naar gewoonte uit te veilen: en daar de behoeftige Ingezetenen der Stad, geene gemeenschap met de Buitenlieden hebbende, verstooken waren om driemaal ter week ter markt te kunnen gaan, om Turf en andere Behoeften te koopen, besloten zy aan alle Burgers en Inwoonders, die niet van den Armen onderhouden werden, van Stadswege, zeker hoeveelheid Turf te laaten uitdeelen, op dat niemand zich, in den Winter, verlegen mogt vinden. — Hoe veel zorgs men droeg om Doorbraaken te voorkomen, 't welk soms gelukte, kwamen 'er twee in den *Berkeldyk*, waar door de toegang tot alle de Stadspoorten, één uit-

uitgenomen, werd afgeſneden, en het water in de Stad zodanig zwol, dat het niet alleen in alle kelders ſtondt, maar over de laage plaetzen en ſtraaten heenen ſtroomde, in één der Kerken kon men tot diep in Louwmaand geheel niet, in de groote ſlegts één maal prediken. De Postwagen, van *Arnhem* op *Zutphen* moest het, toen het water de grootſte hoogte bereikt hadt, ter halven wege laaten ſteeken. LXXXII. BOEK. 1754.

Te *Arnhem* geraakte men, wegens de ongewoone, ſchielyke en bykans nimmer gehoorde wyze, waarop het *Rhynwater*, in Wintermaand, opklom, in groote verlegenheid, niet zo zeer voor de Stad zelve als uit bekommerdheid voor de *Overbouwe*; doch kreeg deeze ontzet, toen by *Emmerik* en *Zevenaar* twee geweldige Doorbraken kwamen; deeze vergrootten het Waterbed des Graafſchaps *Zutphen*, en deedt *Overyſſel* in het noodlot der Overſtroominge deelen. Het hooggezwolle *Yſſelwater* zette aldaar eerst een Poldertje, by *Kampen*, gelegen onder; en ſtroomde vervolgens, met veel aandrangs, tot aan de kruin van den *Kampervaarſchen Yſſeldyk*, voorts daar overheen, en veroorzaakte eerlang een Doorbraak: de Dorpen *Kampervoor*, *Oſterwolde* en een gedeelte van de vryheid der Stad *Kampen* werden overſtroomd. De gedreigde zeer groote ſchade der Inwooneren dier Dorpen, werd afgeweerd door een geweldige breuk in den Dyk aan de overzyde van den *Yſſel*, die de Polder van *Maſtenbroek* in een baare Zee veranderde. Het geperſte

Dykbreuken in *Overyſſel*.

LXXIII. BOEK. 1754.

ſte Rivierwater zette die vrugtbaare landsdouwe te dieper onder, daar zy laag ligt. —— Van de Stadswallen te *Zwolle*, gaf men door Kanonſchooten kennis dier Doorbraake aan de Ingelanden van *Maſtenbroek*. De moeilykheid om het Vee over de nauw toegevroone ſlooten, niet ſterk genoeg om 't zelve te draagen, heen te brengen, en de langzaamheid, waar mede het water in 't eerst aanwiesch, deedt de gewaarſchuwden niet veel haast ter ontvlugtinge maaken; doch de aanwasch verdubbelende namen zy, in groote menigte, met hun Vee, de wyk na *Zwolle*, waar zy op dezelfde wyze als hunne Lotgenooten te *Zutphen* huisvesting vonden. Ook ſtelde de Regeering orde, om met ſchuiten, de noodlydenden, die anders met hun Vee zouden hebben moeten omkomen, afrehaalen: 't welk door veelen ſchoon niet zonder leevensgevaar, van wegen den zwaaren ysgang, met allen yver en hulpvaardigheid, geſchiedde. Zeventien Menſchen met een Schuitje van *Haſſelt* het *Zwarte Water* willende overvaaren, dreeven door den ſtroom tegen het touw der Veerponte aan, een Yſcholle deedt het omſlaan, en tien hunner verlooren het leeven. —— By *Deventer* veroorzaakte het *Yſſelwater*, desgelyks eene Doorbraak in de *Snippelings-dyk*, waar van het geloste Kanon de Huislieden kennis gaf. Op 't eigen oogenblik deezer Doorbraake, bevonden zich vier Mannen in een ſchuit voor den Dyk, ter plaatze

waar

waar dezelve van voor 't geweld des wa- LXXXII.
ters week; de sterke stroom voerde hun, BOEK.
met een onwederstaanbaare kragt, gezwind ——
door het gat heenen, tot de schuit stuiten- 1754.
de aan stukken brak, en die 'er in waren
in 't water geraakten; drie hunner wisten
zich te redden, waar de vierde gebleeven
en de in stukken geslaagen schuit beland is,
weet men niet. De Magistraat en Burgery van
Deventer volgden, in 't redden en hulp
toebrengen aan de verlegenen, het voor-
beeld van *Zutphen* en *Zwolle*; terwyl die
van *Arnhem* en *Kampen* niet in gebreken
bleeven, om het hunne tot verligting van
de noodlydenden te verleenen.

Om het ondergezette *Mastenbroek* eene Redding
ontlasting van water, zoo spoedig moge- der *Mas-*
lyk, te bezorgen; maakte men Hulpgaten *tenbroeke-*
en Doorsnydingen op drie plaatzen, welke *ren.*
eene zo gezegende uitwerking baarden,
dat reeds in Louwmaand veele Huisliedeu
na hunne verlaate wooningen wederkeer-
den; doch zy bevonden zich in een zeer
benarden toestand, zo door rechtmaatige
bekommering voor nieuwe Overstroomin-
gen, welke uit het smelten der Sneeuw in
de Bovengewesten, en den zwaaren Re-
gen in den Voortyd, zouden kunnen ge-
booren worden: dewyl de Doorbraken in
de Dyken nog geheel openlagen, en des
geen kragtdaadige voorzieningen konden
geschieden, dan naa den *Overysselschen*
Voorjaars Landdag in Lentemaand; als
mede door den reeds drukkenden nood,
die eerlang nog feller stondt te prangen,

LXXIII. BOEK. 1754.

zo dat de geringe voorraad van Hooi, by veelen reeds weg, zou verteerd zyn. Van het overgehouden Hooi, dat tot den Voorzomer moest ſtrekken, om het talryk Vee die ſtreeke te voeden, ſtondt een goed deel in 't water, verbroeid, kragtloos en onbruikbaar; de Landen bleeven, ondanks de gunſtige ontlasting, blank van water, en zouden, opdroogende, zeer laat Gras geeven, en niet door de Beeſten kunnen betreeden worden, zonder den grond door te trappen, kruid en wortel te bederven. Geen benoodiger zaak, derhalven, dan Hooi; en hier van bleeven de zugtende Ingezetenen niet verſtooken. Eenige *Haarlemmers*, die altoos, in het hulpbieden aan noodlydenden onder de milddaadige *Hollanders* uitſtaaken, ſchikten twee Laadingen uitmuntend Hooi na *Kampen* en twee dergelyke na *Zwolle*, 't welk aan de des benoodigde Huislieden, naar gelang van ieders aantal Vee, werd uitgedeeld. Een Onderſtand van meer vrugts, dan het overmaaken van Geld, 't welk, niet in Waaren, doch in klinkende Munt, uitgedeeld, der, inhaaligheid gelegenheid verſchaft, om haare ſchandrolle te ſpeelen, en de waakendſte voorzigtigheid der Uitdeeleren te misleiden. Leevensnoodzaaklyk voor het hongerend Vee te ontvangen, was het gepaste redmiddel deezer Lieden, die, naa 't herſtellen der Dyken, zich in ſtaat zouden bevinden, om hun eerlyk brood te winnen; de kosten van 't herbouwen en weder bewoonbaar maaken,

der

der Huizen en Boerenwooningen, zoo grootendeels voor de Eigenaaren der Landeryen komen. (*) LXXIII BOEK.

Strydige Erfmaakingen hadden, zints lang, een geschil verwekt over het Regt tot de Naalaatenschap van WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Britanje*, laatste lynrechte Afstammeling van WILLEM DEN I, tusschen den Koning van *Pruisen* en den Prins van *Oranje* en *Nassau*. (†) Na den dood van JAN WILLEM FRISO, werd het slegts, by voorraad, bemiddeld. (§) By de meerderjaarigheid van diens Zoon, WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, hervatte men de meermaals afgebrookene Onderhandelingen, en sloot, omtrent het nog onverëffende, in den Jaare MDCCXXXII een Verdrag van Verdeelinge. (‡) Ingevolge van 't zelve bekwam de Koning van *Pruisen*, verscheide Heerlykheden in *Holland* gelegen, als de *Hooge* en *Lage Zwaluwe*, *Klein Waspik*, *Twintighoeven*, *Naaldwyk*, *Hoenderland*, *Waderingen*, *Oranje-Polder*, *'s Gravezande*, en *Zeldam*, 1754. Verkoop eeniger Heerlykheden hier te Lande door den Koning van *Pruisen* aan WILLEM DEN V.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 1. 33. 188.

(†) WAGENAAR geeft ons den grond van dit geschil, in zyne *Vaderl. Hist.* XVII. D. bl. 191.

(§) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XVII. D. bl. 400.

(‡) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 94 enz.

LXXXII. BOEK. 1754.

dambagt, het Huis in den *Haage* het *Oude Hof* genaamd, met deszelfs Tuinen, Gebouwen en andere Toebehooren, als mede het Huis van *Hondsholredyk*; met de Landeryen, Wooningen en verdere Aanhoorigheden.

Voorloopige Gerugten ſpraken, zedert eenigen tyd, van eene Onderhandelinge tuſſchen zyne *Pruiſſiſche* Majeſteit en Mevrouwe Gouvernante, wegens de Aankoop deezer Heerlykheden en Goederen, voor haaren Zoon. De gegrondheid dier gerugten bleek in Louwmaand deezes Jaars, door het ſluiten van de Koop, by welke de Koning van *Pruiſſen*, ten behoeve van WILLEM DEN V, den volledigſten Afſtand deedt, van deeze hem by verdrag aangekome Heerlykheden en Bezittingen, de Meubelen der Huizen daar onder begreepen, volgens eene lyst in den Jaare MDCCXLIX, deswegen gemaakt. Van deeze Koop waren nogthans uitgezonderd de Renten vastgeſteld op de inkomende en uitgaande Regten op de *Maaze*. (*) De Prys der Heerlykheden was bepaald, op Ze-

(*) Ten deezen opzigte luidt „het XII Artykel „van het *Verdeelings* Verdrag Aangaande de twee „Renten van Tachtigduizend en van Twintigduizend Guldens, op de inkomende en uitgaande „Regten langs de *Maaze* geaffecteerd, is geſtipuleerd en verdraagen, dat de Heer KONING voor „zich zal behouden, die van Tachtigduizend Guldens, en dat de Heer PRINS voor zyn aandeel „zal hebben, die van Twintigduizend Guldens." *Europ Merc. July Dec.* 1732. bl. 48.

Zevemaal Honderd Duizend Guldens; en die der Meubelen op Vyf Duizend Guldens, terwyl alle noodige beschikkingen omtrent de Kooppenningen, de Bezwaaren, de Bedieningen, de Agterstallen en de Inkomsten, zeer uitvoerig werden te neder gesteld, door de Onderhandelaars van wederzyden getekend, en door den Koning, als mede door haare Koninglyke Hoogheid, bekragtigd. (*) LXXXII. BOEK. 1754.

Toen in Sprokkelmaand de Uitwisseling der Bekragtiginge van die Koop geschied was, volgde de Bezitneeming der Goederen, vergezeld van de daar byvoegende staatlykheden, Feesten Vreugdebedryven. De Gevolmagtigden van Konings wege, LODEWYK PHILIP VAN HAGEN en BRUNO VAN HELLEN, en de Gevolgmagtigden haarer Koninglyke Hoogheid, PIETER BENJAMIN DE BEAUFORT en FRANÇOIS BÖHMER, begaven zich, met andere Heeren van aanzien, in twee Jachten, uit *'s Haage* na *Hondsholredyk* om dit Lusthuis, met de Heerlykheden en Goederen in *Delfland*, of het *Westland*, gelegen, als *Naaldwyk*, *Hoenderland*, *Oranje-Polder*, *Wateringen*, *'s Gravezande* en *Zandambagt*, in bezit te neemen. — Op 't gemelde Lusthuis, vonden

(*) *Traité d'Achat* &c. *da* 11 *Janv.* 1754. en *Nederh. Jaarb.* 1754. bl. 137—153.

1754. den zy die van den Geregte der opgenoemde Heerlykheden, met alle de hooge en laage Amptenaaren vergaderd. By de Overdragt werden zy van den Eed den Koning van *Pruissen* gedaan ontslagen, en in dien van haare Koninglyke Hoogheid aangenomen. Het aanzienlyk Gezelschap hieldt voorts een heerlyken Maaltyd, en zaten die van den Geregte en andere Amptenaaren der Heerlykheden aan eene byzondere tafel; onder het losen van Kanon, derwaards aangevoerd, en het geschal der Trompetten, dronk men de Gezondheden der Hooge Persoonadien, tusschen welken de Koop geslooten was, en der Souverainen van den Lande. —— De Overdragt van het *Oude Hof* in *'s Gravenhaage* werd in stilte, door de wederzydsche Gevolmagtigden verrigt. Doch zy begaven zich met het Binnenjacht, van haare Koninglyke Hoogheid na *Rotterdam*, en met het Buitenjacht na de *Zwaluwe*, om in de *Hooge Zwaluwe* de Overdragt te doen, van de Heerlykheden in *Zuid-Holland*, de beide *Zwaluwen*, *Klein Wapik* en *Twintighoeven*, 't geen met meer omslags dan in *Delftand* toeging. De gezamenlyke Burgery en Ingezetenen verscheenen, op den dag tot deeze verrigting bestemd, 's morgens in 't Geweer, met nieuwe Vaandels en Oranje-Cocarden op den hoed, zich in twee ryen schaarende van de plaats, waar het Jacht aankwam tot het Regthuis. De Baljuw en de Magistraat verwelkomden de Gemagtigden, die

zich

zich na het Regthuis begaven, waar de Overgeeving en Overneeming der Heerlykheden, met alle staatlykheid volbragt zynde, zulks aan 't Gemeen werd bekend gemaakt, onder het teeken der Trompetten, het losbranden van 't Kanon, en verscheide salvos der Burgerye, vergezeld van het luiden der Klokken, en het uitsteeken van Vlaggen en Wimpels. Een prachtige Maaltyd voor de Gemagtigden aangericht, en verscheide tafels, waar aan die van den Geregte, de Amptenaaren en de voornaamste Burgers zich vervoegden, vervrolykten voorts dien dag, op welken het 's avonds aan geen vreugdebetoon der Ingezetenen ontbrak; de Klokken werden andermaal geluid, de Toren en alle de Huizen waren geïllumineerd, en onder het afsteeken van Vuurwerken, hoorde men het onophoudelyk geroep, *Vivat Oranje! Lang leeve zyne Hoogheid! Hoezee!*

LEVEN. BOEK. 1754.

Haare Koninglyke Hoogheid, beschonk den Heere VAN KLINGRAF, die van wege den Koning van *Pruissen*, ter bevordering van deeze Koop, met den Heere CHARON ST. GERMAIN, Raadsheer van zyne Hoogheid, Briefwisseling gehouden hadt, met eene somme van Achtienhonderd Rykdaalders, tot erkentenis van de genomene moeite, en bewees de Koning aan den gemelden Raadsheer eene gelyke erkentenis. Ook deedt hy aan de Heeren DE BEAUFORT en BÖHMER, een geschenk van een zeer fraaye Gouden Snuiftabakdoos, met zyn Afbeeldzel met

LXXXII. BOEK. 1754.

Diamanten bezet, ter hand ſtellen. 't Welk de Gouvernante beantwoordde, door de Heeren VAN HAGEN en VAN HELLEN, eene dergelyke Gedagtenis van haar genoegen over dit volbragte werk eigenhandig over te leveren, (*)

Baarde deeze Aankoop vreugde, op de Plaatzen daar in betrokken, de vermeerdering van luiſter, den Huize van *Oranje*, daar door toegebragt, als herſteld in een oud bezit, van Goederen in den Lande gelegen, was den Landzaat, over 't algemeen, welgevallig. De korts daar op volgende Zesde Jaardag des Erfſtadhouders, werd ten Hove, onder uitneemende vreugdebewyzen, en geen minder pragts, dan in den voorleden Jaare, gevierd. (†) Deeze, als mede de Verjaardags-blydſchap in den *Haage*, en andere Steden en Plaatzen te beſchryven, zou op een verveelend herhaalen uitloopen.

WILLEM DE V. wordt *Ridder van St. Joris.*

Van eenen anderen aart, en daarom eener byzonderder melding waardig, is het, dat zyne Hoogheid, wiens Inhuldiging tot Ridder van de *Kouſebaand*, wy hier boven gedagten (§), weinig dagen, naa dat hy in zyn Zevende Jaar trad, tot Ridder van *St. Joris* verheeven werd. Van de Inſtelling der Broederſchap van *St.*

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 153—156. 310. 783.

(†) Zie hier boven bl. 36.

(§) Zie hier boven bl. 27.

St. *Joris* in den *Haage*, welker Leden zich *Ridder* noemen, heeft men geen zeker beſcheid, dezelver oudheid lydt geen twyfel, en vast gaat het, dat zy in vroegertyde, by groote Hoogagting aanzienlyke Voorregten bezaten. Veel Heeren van hoogen Rang, vindt men onder deeze Ridders, die in de Doele, naar het Hoofd der Orde, de *St. Joris Doele* geheeten, een Gebouw hun toebehoorende, om de twee of meer Jaaren een plegtigen Maaltyd houden, en nieuwe Ridders inhuldigen (*). —— Aanzienlyker en talryker Inhuldiging dan 'er nu, op den één en twintigſten van Lentemand, geſchiedde beleefde geen der Broederen. Voor niet minder dan honderd en zeventien Perſoonen was tegen den Middagmaaltyd, in de onlangs volbouwde Vorſtlyke zaal, gedekt. De Ridders begaven zich derwaards, en hadden tot Gaſten de voornaamſte Heeren van het gevolg der Gouvernante; die van tafel opſtonden vóór het aandienen van het keurlyk Naageregt, om den aanſtaanden Ridder aftehaalen: die met een Draagkoets, onder een ſtaatlyk geleide, voor de Doele genaderd, aan dezelve ontvangen werd door de Heeren Graaven van WELDEREN, BENTINK, Heer van *Rhoon* en *Pendrecht*, HENDRIK VAN NASSAU LA LECK, en VAN HOMPESCH

LXXXII. BOEK. 1754.

(*) *Tegenw. Staat van Holland.* VI. D. bl. 72.

LXXXII. BOEK. 1754.

PESCH Heer van *Genderen*, als Hoofdmannen der Broederſchappe. Zy geleidden hem na de groote Zaal, met eenige honderden van lampen fraay verlicht, aan de Deur ontving de Baron VAN WASSENAAR, Heer van beide de *Katwyken*, als Deken, met de Heeren FRANK VAN DER GOES, den Baron van HEKEREN TOT BRANTZENBURG en de Heer Griffier J. DE BACK, als Raaden der Broederſchappe, den Jongen Vorst. In een ſtoel gezeten, hoorde hy Mr. WILLEM VAN DER ESCH, als Penſionaris, uit naam van 't geheele Genootſchap, eene korte en welgepaste aanſpraak doen, welke hy, op eene wyze voor een Kind zeer voldoende, beantwoordde. Hier op volgde de Inhuldiging zelve, de Deken omhing hem met het Ordeteken, beſtaande in een Gouden Keten en Penning, terwyl de Heer VAN DEN BOETZELAAR, als Vaandrig, hem het Vaandel over 't hoofd zwaayde. De Prins zag hetzelfde verrigten aan den Jongen Hertog van RICHMOND en verſcheide anderen, waarop hy vertrok, en de Broederſchap voortvoer met andere Heeren, meest van den eerſten Rang, tot Ridders te verheffen; het getal beliep omtrent vyftig. In den avond ſtak de Broederſchap een zeer kunſtig Vuurwerk af, waar in de werking van *St. Joris* en *de Draak* boven al opmerking verdienden. Haare Koninglyke Hoogheid vergezelde den nieuwlings aangeſtelden Ridder,

der, na een Huis naast de *Doele*, om van daar dit Vuurwerk te beschouwen (*).

LXXXII. BOEK.

1754.

Reis van de Gouvernante met haar Gezin na *Friesland*.

Niets dan eene zeer aanneemelyke en voor allen geloofbaare waarheid zouden wy te nederstellen, indien wy, met een enkelen regel, schreeven, dat de zugt om het Huis van *Oranje*, alle mogelyke Eere aan te doen, de heerschende neiging was der Landzaaten; doch het zal, ter vollediger begrip hier van, dienstig weezen op byzonderheden stil te staan, die tot doorstaande bewyzen van deeze waarheid strekken, en die Volksneiging ten klaarste aan den dag leggen. Allergeschikst hier toe is de heen en weder reize, van het Stadhouderlyk Gezin na *Friesland*, in Zomermaand deezes Jaars aangevangen. —— Haar Koninglyke Hoogheid hadt zich bepaald, om met de Vorstlyke Spruiten, vergezeld van den Opperhofmeester Baron van BURMANIA, en den Opperstalmeester Baron van GROVENSTINS, benevens eenige andere Heeren en Dames van de Stadhouderlyke Hofhouding, 't Vorstlyk Lusthuis 't *Oranjewoud* in *Friesland*, voor eene wyl te betrekken, en dit Gewest, wel eer haar verblyf, en nog de woonplaats van de Prinses Weduwe, te bezoeken. Zy begaf zich, naa, benevens haare Kinderen, de afscheidgroete en behouden reis wenschingen, van meest alle Buitenlandsche Gezanten, Heeren van Re-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 157.

LXXXII. BOEK. 1754.

Regeering en Adel in den *Haage*, ontvangen te hebben, in vier koetzen, met zes paarden beſpannen, met haar gezelſchap op reis. Het Adelyk Lusthuis *Berkenroode*, toebehoorende aan den Heer MATTHEUS LESTEVENON, Afgezant van deezen Staat aan 't *Franſche* Hof; doch thans op zyne Heerlykheid zich bevindende, was ter ontvangst, onthaal, en nagtverblyf voor 't hooge Gezelſchap geſchikt. Alles beantwoordde aan 't aanzien van de Gasten en de ryklykheid van den Gastheer; de pragtig voorziene Tafel en het fraaye Vuurwerk ſtaaken boven alles uit.

Te *Haarlem* begroet.

Haarlem, de eerſte Stad, door welke dit hooge reizend Gezelſchap heen trok hadt zich tot begroeting van 't zelve gereed gemaakt. Reeds vroeg in den morgen waren de Burgers en Schutters op hunne loop plaatzen, en ſchaarden zich vervolgens in die ſtraaten, waar het Vorſtlyk Gezin zou doorryden. Op het oogenblik der intreede loste men 't geſchut van de bolwerken; de Stads Adjudant geleidde den trein door de geſchaarde Burgers, vergezeld van twee en dertig Sergeanten. Ten huize van den Voorzittenden Burgemeester PIETER SAMUEL CROMMELIN, waar de Hoofdofficier, de regeerende Burgemeeſters, Schepenen en twee Secretarisſen zich bevonden, werden de Vorſtlyke Perſoonaadien binnen geleid en door den Hoofdofficier, JAN VAN STYRUM, met eene op de Reize toepaſſelyke aan-

aanſpraak begroet; de Colonellen, ten gehoor toegelaaten, ontvingen de betuigingen der Gouvernante van haar genoegen over de *Haarlemſche* Schuttery. Naa het gebruiken van eenige ververſchingen, ryklyk opgedischt, weder in de koetzen getreeden, verlieten zy *Haarlem* onder het andermaal losbranden des geſchuts. LXXXII. BOEK. 1754.

Onder den weg op de Dorpen vereerd.

Onder den weg liet Mevrouw de Weduwe CORNELIS TRIP, van haare aanzienlyke Buitenplaats *Meervliet*, aan het Stadhouderlyk Gezin een ruim geſchenk aanbieden, van de ſchoonſte in de kas getrokken Perzikken en een keurlyken Kanteloep Meloen. In de *Beverwyk* pronkte het Raadhuis der Stede en de Kerktoorn met vlaggen, het ongelyk aankomen der koetzen, en het veranderen van voorſpan, gaf den *Beverwykeren* en de ongelooflyk groote menigte aanſchouweren, van wyd en zyd, derwaards gevloeid, gelegenheid, om naar genoegen, het Vorſtlyk Gezin te zien. De Dorpen *Kaſtrikum* en *Limmen*, lieten het by de Vlaggen op de Kerktoorens berusten; doch de Inwoonders van *Heilo* hadden, daar en boven, by de inkomst van het Dorp eene Eerepoort opgericht, en ſtonden de Landlieden, met den Schout aan 't hoofd, in de wapenen, doende, terwyl de koetzen ſtapvoets doorreden, met een houding beter dan men van die Landlieden zou hebben durven wagten, de gewoone wapengroete, en by het vertrek een algemeen ſalvo.

Alk-

LXXXII. BOEK.

1754.

Te *Alkmaar* ontvangen.

Alkmaar volgde *Haarlems* voetſtappen in het eerbewys, en reeden de Vorſtlyke Perſoonen, by 't inkomen, met Kanonſchoten begroet, door de geſchaarde Burgers na de Groote Kerk, ſchoon het voornemen niet was, hier langer te vertoeven, dan het verwiſſelen van paarden vorderde, traden zy egter af om de Groote Kerk te bezigtigen; de Voorzittende Burgemeeſter ontving ze op het plein, en de overige Heeren der Regeeringe met hunne Vrouwen, wagtten ze op in de Kerk, waar veelerlei Ververſchingen, kostbaar opgeſchoteld, gereed ſtonden. Een weinig hier van genuttigd hebbende, verlieten zy de Kerk en de Stad, onder 't losſen des Geſchuts.

't Voorgevallene te SCHERMERHORN wegens een Eereboog in de *Beemſter*.

Te *Schermerhorn*, hadden de Landlieden een Eereboog vervaardigd. Een fraayer ſtondt voor de *Burg* van dit Dorp op den *Beemſterdyk*, door Schout en Schepenen, der laage Regtbank van de *Beemſter*'s avonds te vooren, eigenhandig opgericht. In den nagt was deeze niet alleen van de voornaamſte cieraaden benoofd, maar ook van ſchooren ontbloot; dan, door de wakkerheid des Bailjuws van de *Beemſter*, W. BLYDENBERG, zo verre herſteld, dat men 'er veilig onder door kon ryden. Deeze Heer vervoegde zich te paard, zo ras de Koetzen onder het Regtgebied van de *Beemſter* gekomen waren, naast dezelve, begroetende het Vorstlyk Gezin, naast de koets der Gouvernante rydende, bleef hy niet in gebreke, om de ſchennis der Eere-

poor-

poorte, en het gevaar, waar in het Stad houderlyke Gezin zou hebben kunnen geraaken, te vermelden: zy gaf haar verontwaardiging te kennen, zich verzekerd houdende, dat Bailjuw en Hoogheemraaden van de *Beemſter*, dit bedryf met geen onverſchillige oogen zouden aanzien (*), Gelyk de Vrouw en Zuster des Bailjuws benevens andere Heeren en Dames, by het inryden van de *Beemſter*, van een Buitenplaats op den Dyk getreeden, in 't voorbygaan, het hooge Gezelſchap gegroet hadden, zo begaf zich de Heer COIMANS, Dykgraaf van de *Beemſter*, met het Jacht dier weelderige ſtreeke, tusſchen *Scher-*

LXXXII. BOEK. 1754.

(*) Op een den volgenden dag belegde Vergadering der Hoogheemraaden, beloofde men honderd Gouden Ducaaten, aan den geenen, die den Daader of Daders wist aantewyzen, welhaast werden 'er drie Perſoonen van de armſte ſoort te *Schermerhorn* geligt en in hegtenis genomen. Zy bekenden eenpaarig 't gedaan te hebben, op aanraaden des Schouts van *Schermerhorn*; die ook naderhand beleedt, deeze Lieden daar toe te hebben aangezet, niet om haare Koningiyke Hoogheid, of het Vorſtlyk Huis, eenig leed, aan te doen, of kleinagting te betoonen; maar enkel uit jalouſy om dat de *Beemſter* Eereboog de zyne ſcheen te overtreffen Op een ingeleverd Verzoekſchrift werden de gevangenen ontſlagen; de Schout van *Schermerhorn*, gaf 'er desgelyks een over; doch moest, op byzonderen last van Mevrouwe de Gouvernante, by 't verkrygen van Strafbevryding, voor den Hove van *Holland* verſchynen, om beſtraft te worden over zyn gedrag, en werd by, door Burgemeeſteren van *Alkmaar*, als Ambagtsheeren, in zyn Schout en Secretariſchap eerlang herſteld. *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 635. 815. 1216.

LXXXII. BOEK.

1754.

Schermerhorn en *Avenhorn* liggende, benevens eenige Heeren en Dames op den Dyk om dezelfde pligtpleeging af te leggen. Haare Hoogheid bedankte den *Baljuw*, wanneer hy aan 't einde van de *Beemster* affcheid nam voor de oplettenheid der Heeren en Dames aan 't Vorstlyk Huis beweezen.

Eerbetooningen te *Hoorn*.

Te *Hoorn* waaiden de Prinsevlaggen van Stadhuis, Groote Kerk Tooren, en de Vergaderplaatzen der Collegien in die Stad. De Burgery, uit het Tuighuis van de Heeren Gecommitteerde Raaden van het *Noorderkwartier*, met gelyke geweeren voorzien, stondt geschaard; en voor het Huis van den Oud-Voorzittenden Burgemeester JOAN ABBEKERK CRAP, waar het doorlugtig Gezelschap den Maaltyd zou houden, was, door de Gebuuren, eene Eerpoort toegesteld. Een der Toorenwagteren gaf door 't blaazen van 't bekende Airtje, *Wilhelmus van Nassouwen*, kennis van de aannadering; en by 't binnenryden, hoorde men zeven Kanonschoten van ieder der vier Stadsbolwerken, één en twintig van het Admiraliteits Magazyn, en elf van de Timmerwerf der *Oost-Indische* Compagnie; het steeken van de Trompet op den Tooren, en het Klokkespel ving daar op weder aan, en duurde zo lang het hooge Gezelschap zich in de Stad onthieldt; 't welk ten huize van gemelden Oud-voorzittenden Burgemeester, de Begroetingen van de Magistraat der Stad, van de Leden der beide Collegien van Gecom-

komnitteerde Raaden, van de Bewindhebbers der *Oost- en West-Indiſche Compagnien*, Gelastigden uit den Gereformeerden Kerken Raad, en veele andere Perſoonen van beiderlei Sexen, ontving. By het uitryden werden de Eereſchooten herhaald. LXXXII. BOEK. 1754.

In de *Streek*, een reeks van Dorpen aan een ſtraatweg, die van *Hoorn* tot *Enkhuizen* loopt, waren alle de Toorens der Dorpen met Vlaggen vercierd; de Dorpklok luidde by het doorryden in elk Dorp; *Lutgebroek* en *Bovenkarſpel* onderſcheidden zich van de overige door Eerepoorten. — *Enkhuizen*, betoonde zyne vreugd door 't afſchieten des Geſchuts, by de aankomst des Vorstlyken Gezins, de Burgery ſtondt in de wapenen geſchaard, zo dat zy den weg afgebaakend hadden tot aan de Haven, waar het Jacht op de komst des Doorlugtigen Gezelſchaps wagtte, in 't welk de Heeren van de Magiſtraat en Gecommitteerde Raaden van de Admiraliteit hunne Hoogheden verwelkomden. In de *Streek* en te *Enkhuizen*.

Een gunſtige wind voerde het Vorstlyk Gezin na de *Lemmer* over; van waar de gereedſtaande Koezen, 't zelve na 't *Oranjewoud* bragten. De Prinſes Grootmoeder, van *Leeuwaarden* op 't *Oranjewoud* gekomen, reedt haare Dogter en Kleinkinderen te gemoete; dezelve, by de ontmoeting, met de hartlykſte genegenheid omarmende. Steekt na *Friesland* over.

Friesland's Hof en Hoofdſtad *Leeuwaarden*, ſtak boven alle uit in betooningen van Onthaal te *Leeuwaarden*.

LXXXII. BOEK. 1754.

Eerbewys. De Magiſtraat, verzekerd van den dag op welke de Gouvernante, nevens de Vorſtlyke Spruiten, die Stad met een bezoek zou vereeren, deedt zes koetzen, voor het Raadhuis komen, ieder met twee paarden beſpannen: deeze zo wel als de Bedienden waren ryklyk met Oranjelinten, Cocarden, en andere cieraaden, opgepronkt. Voor de koetzen reedt de Ceremoniemeeſter te paard, ter zyde der koetzen, waar in Burgemeeſters zaten, gingen de Livereidraagende Bedienden der Stad, de Wagtmeeſter kwam te voet agter alle de koetzen, en gevolgd door de vier Stadsbodens, wier Staven met Oranjelinten omvlogten waren. In deeze orde reedt de trein tot het uiterſte van *Leeuwaardens* grondgebied. Toen het Vorſtlyk Gezin, met eenigen der Hofhoudinge, daar kwam, in vier koetzen ieder met zes paarden, traden de Heeren der Magiſtraat uit de koetzen, en verwelkomden de hooge Perſoonadien by monde van den Burgemeeſter GUBERTUS KNOCK. Weder in de Koetzen getreeden, reeden zy voor die hunner Hoogheden, om dezelve dus ter Stad in te geleiden. De tien Burger Compagnien, op 't cierlykſt uitgeſtreeken, ſchaarden zich in twee ryen van de Poort na het Hof van de Prinſeſſe Douariere, zo verre dezelve kon ſtrekken, de Krygsbezitting vulde het overſchietende aan. De Grootmoeder der Vorſtlyke Telgen ontving op het Hof haar doorluchtig Geſlacht op het teederſt; en werd daar

an-

anderwerf door den Burgemeester KNOCK begroet. By het speelen der Klokken, en het blaazen op Walthoorens en Trompetten, paarde zich 't gebalder van 't Geschut en het gekletter der Snaphaanen der afvuurende Burgeren; die, dit verrigt hebbende, binnen de barriere van het Hof trokken, waar de Officiers, met Sponton en Vaandel, het Vorstlyk Gezelschap groetten. —— De Schippers, op eene wyze hun eigen, hunne genegenheid en yver, voor 't Stadhouderlyk Gezin willende aan den dag leggen, plaatsten een Schip aan den eenen kant van de *Wirdummer* Brugge, een ander aan den overkant by het Bolwerk, en voorwaards lag het Prinsenjacht. Van deeze Vaartuigen zwierden een groot getal Vlaggen en Wimpels, alle naar de kunst geschilderd; op ieder lagen negen stukken Kanon, en elk hadt een Trompetter, die, op gepaste tyden, het meergemelde *Wilhelmus van Nassouwen* blies. By het doortyden van den Vorstlyken Stoet streek men de Vlaggen, ter begroetinge, met eene verwonderenswaardige vaardigheid. Het losbranden van het Kanon op de Vaartuigen beantwoordde dat van het Stads Geschut. De Capiteins voerden het bevel met uitgetooge Sabels. Buiten de Stad alles verrigt hebbende, trokken de Schippers, als een afgezonderd Burger lichaam, zeer cierlyk met Goud, Zilver en Oranje opgepronkt, met Vlaggen, Wimpels, en vergulde Tuigjes boven op

LXXXII. BOEK. —— 1754.

LXXXII. BOEK. 1754.

dezelve, in eene welgeregelde orde, ſtedewaards. De Capiteins traaden voor uit, die van het Prinſen Jacht in 't midden, agter deezen de Conſtapels, toen de Vlaglieden, verder een groot lichaam van Schipperen, met de blaazende Trompetters voor op. Voor het Hof der Vorſtinne Douariere gekomen, begroetten zy de Vorſtlyke Perſoonaadien, met de uitgetooge Sabels en Vlaggen, en kwamen, het Prinſen Hof, en de Magiſtraat voorby getrokken zynde, in hunne Schepen te rug, waar zy den avond, onder het betoon van veele vreugdetekenen, ſleeten. —— 's Avonds keerde het hooge Gezelſchap, een teder affcheid van de oude Vorſtinne genomen hebbende, weder na 't *Oranjewoud*; waar zy tot den zestienden van Hooimaand zich onthielden, en de Vorſtin Grootmoeder, die wederom derwaards gegaan was, vaarwel gezegd hebbende, na de *Lemmer* vertrokken, om naa *Hoorn* over te ſteeken.

De Gouvernante neemt op haare te rugreis zitting by Gecommitteerde Raaden van 't *Noorder-Kwartier*.

Hadt Mevrouw de Gouvernante, in den Jaar MDCCLII, in de Hooge Vergaderingen in *'s Graavenhaage*, Zittinge genomen (*), Gecommitteerde Raaden van het *Noorder-Kwartier* verlangden, die zelfde eere te mogen genieten, en gaven haar, by eenen Brieve hier van kennis, terwyl zy zich in *Friesland* bevondt. Een gunſtig antwoord was een voldoende wenk voor-

(*) Zie hier boven bl. 17.

voor den Heer WILLEM BLYDENBERG, dien wy, als Baljuw van de *Beemſter*, zo vol blaakenden yver zagen in het Stadhouderlyk Gezin, met alle tekenen van hoogagting te ontvangen, om, als Oud Burgemeeſter van *Purmerende*, in de Vergadering van Gecommitteerde Raaden te *Hoorn* zitting hebbende, zich na 't *Oranjewoud* te begeeven, en, naa 't afleggen der pligtpleegingen, uit naam hunner Edel Mogenden, met de Gouvernante de wyze van opwagting te beraamen. —— De *Hoornſche* Magiſtraat, de Leden der aanzienlyke Vergaderingen binnen die Stad, en de Burgerye, waren allen, op de wederkomst diens Heers, den vastgeſtelden dag, tot het volvoeren dier plegtigheden beraamd zynde, onvermoeid bezig om alles tot eene Opwagting gereed te maaken, veel luiſterryker dan de voorgaande. Drie Eerepoorten, een van meer dan negentig, een van dertig, en een van omtrent twee honderd dertig voeten, in een en dezelfde ſtraat opgericht, van boven en aan de zyden met eene menigte van Bloemen en groenende Palm kunſtig digtgemaakt, vormden in 't verſchiet een overdekte laan van aan elkander gegroeid jeugdig geboomte. De laatstgemelde zeer groote Eerepoort, door de Scheepstimmerlieden vervaardigd, pronkte aan het boveneinde, teegen over het Collegie van Gecommitteerde Raaden, met een groote Oranjevlag, het Scheepstimmermans Gilde toebehoorende. De Voorzittende Bur-

LXXXII. BOEK. 1754.

gemeester L. MERENS hadt voor zyn huis, in eene andere straat, een niet min fraaye Eerepoort, ter langte van bykans negentig voeten laaten oprichten. Ontelbaar waren de Eeretekens, die de Huizen van byzondere Persoonen vercierden, alle bestemd om de hartlyke genegenheid der Bewoonderen voor het Stadhouderlyk Gezin uit te drukken. Voor de Raadkamer der Gecommitteerde Raaden, hadt men het Basecour, om den regen, overdekt, en op den grond tapyten gespreid. In 't vervaardigen van al deezen toestel, stak de Heer BLYDENBERG uit in yver en zorgvuldigheid, op dat alles, by tyds, in orde mogt zyn, en de Hooge Persoonadien, 't zy in het uittreeden van de Koetze, of in het doorryden, geen de minste belemmering ontmoetten. De Burgery was weder met gelyke snaphaanen uit het Arsenaal voorzien.

De zeventienden van Hooimaand, was de bepaalde en gewenschte dag: 's avonds te vooren betrok een der Burger Capiteinen de Nagtwagt, om, onmiddelyk op de komst van haare Koninglyke Hoogheid, gereed te zyn. Toen de Poortklok, in den vroegen morgenstond, op den gewoonen tyd, luidde, zeilde het Prinslyk Jacht voor de Stad, en ankerde agter den Wierdyk. Een afgevaardigde Sloep, verwittigde de Magistraat van de aankomst, met verzoek dat 'er in de Stad geene beweeging mogt gemaakt worden, eer de Gouvernante eenige rust hadt genooten, als

als mede dat 'er geen Gehoor voor negen uuren zyn zou. De begroeting werd uitgeſteld, en de Burger Capitein, die de Nagtwagt gehouden hadt, trok met ſtille trom na 't Hoofd. De zugt ter vreugdbetooning kon zich, egter, nauwlyks een uur bedwingen, althans, toen dit verſtreeken was, begon het Klokkenſpel en 't blaazen van den Tooren, op last van den Voorzittenden Burgemeeſter. Dit voorſpel van blydſchap, beſtaanbaar met het verzoek der Gouvernante, werd twee uuren laater, toen het Jacht het anker ligtte, het Zeehoofd der Stad naderde, en na binnen ſchoot, gevolgd van het roeren der Trom door alle de wyken, en alle de gewapende Burgers begaven zich op de posten in ryen langs de gragt en ſtraaten, door welke de Hooge Perſoonadien na 't Collegie der Gecommitteerde Raaden van het *Noorder-Kwartier* zouden ryden. LXXXII. BOEK. 1753.

Twee Bezendingen, een uit het gemelde Collegie, en een, uit dat der Admiralieteit, waar in haare Koninglyke Hoogheid desgelyks Zitting zou neemen, vervoegden zich door deeze geſchaarde Burgers na het Jacht, om haar, en de Vorſtlyke Kinderen, te verwelkomen. Een ſtaatlyke trein van Koetzen geleidde en bragt het hooge Gezelſchap na 't Collegie van Edel Mogenden; het Geſchut, zo op de Bolwerken als het Admiraliteits Magazyn, en de Timmerwerf der *Oost-Indiſche* Compagnie, werd gelost even als

LXXXII. BOEK. 1754.

by de eerſte Intrede (*): het geſchal van Pauken en Trompetten, beurtelings afgewisſeld door het ſlaan der Trom, uit de venſters van een der bovenvertrekken des Raadkamers, vervulde de lugt, al den tyd dien haare Hoogheden by Gecommitteerde Raaden verbleeven. Voor derzelver Collegie ſtondt een gedeelte van het Regiment Gardes Dragonders te *Hoorn* in bezetting liggende, in de wapenen. Haare Koninglyke en Doorlugtige Hoogheden werden, by het uittreeden uit de koets, door vier Leden van den Raad ontvangen, en langs den met tapyten beleggden weg na binnen geleid. Andere Leden bragten de Gouvernante in de Raadkamer, waar zy door den Voorzitter ontmoet, zitting nam. Intuſſchen vermaakte zich de Erfſtadhouder en de Prinſes CAROLINA, in een der vertrekken met de aanweezende Heeren en Dames. Naa het eindigen der Vergaderinge verzogt men de Vorſtlyke Kinderen in de Raadkamer; zy vertoonden zich eenigen tyd, voor de opengeſchoove raamen aan de zamengevloeide menigte, terwyl zy zich vermaakten met het gezigt op de fraaye Eerepoorten; de Jonge Prins bedankte, op last zyner Moeder, met eene vriendlyke handkus, de Burgers van *Hoorn* voor de beweezene eere. Een fraay ontbyt en eenige Frui-

(*) Zie hier boven bl. 60.

Fruiten boodt men in een ander vertrek het hooge Gezelſchap aan.

De gewapende Burgery hadt middelerwyl zich in orde geſchaard, langs den weg van het Collegie der Gecommitteerde Raaden, tot voor de Vergaderplaats der Heeren van de Admiraliteit of het *Prinſenhof*. De Gouvernante tradt 'er binnen onder 't blaazen der Trompetten, en nam, ſtaatlyk ingeleid en opgewagt, Zitting in de Raadkamer, waar de Secretaris haar uit naam, des Zeeraads van het *Noorder-Kwartier* begroette. —— 't Viel juist in dat, ten deezen tyde, in de Groote Kerk het Clasſis van *Hoorn* vergaderd was; de Leden van 't zelve hadden verzogt, dat het Stadhouderlyke Gezin, zich in hunne Vergadering mogt laaten vinden; de Erfſtadhouder en CAROLINA, op die hoogte gekomen, terwyl zy met de Vorſtin Moeder in eene koets gezeten, den weg na 't *Prinſenhof* namen, ſtapten, ter voldoening van dat verzoek, uit dezelve en traden de Kerk in, aan de deur opgewagt door twee Gelastigden, die den Erfſtadhouder op den ſtoel des Voorzitters bragten, en CAROLINA nevens hem plaatſten. De Voorzitter verwelkomde, met eene Aanſpraak, de Vorstlyke Spruiten, boven al deeze rigtende aan CAROLINA, haar ſmeekende een voorſpraak deezer Vergaderinge by haaren Broeder te willen zyn, als zyne Hoogheid het Stadhouderlyk Bewind zou aanvaard hebben. Voorts bezigtigden zy het merkwaardige dier Ker-

1754. Als mede by de Admiraliteit.

LXXXII. BOEK. 1754.

ke, en reeden na het *Prinſenhof*, waar zy, even als hunne Vrouw Moeder ontvangen, en in 't gezelſchap van aanzienlyke Dames in de Prinſekamer opgewagt werden, tot de Raad ſcheidde, en het hooge Gezelſchap, in dat vertrek eenige ververſchingen nam. —— Hier mede was deeze lang by veelen gewenſchte Zittingneeming voltrokken. Mevrouw de Gouvernante, de Erfſtadhouder en CAROLINA plaatſten zich elk in een byzondere koets, en verlieten *Hoorn*, onder het losſen van 't kanon op dezelfde wyze als by het inkomen geſchied was.

Komt in den *Haag* te rug.

Haare Koninglyke Hoogheid hadt beſlooten, op haare terugreize, geene Stad door te trekken, dan *Hoorn* alleen, ter voldoeninge van 't verzoek der beide Hooge Vergaderingen. Zy nam haaren weg buiten *Alkmaar* om; doch kon zulks niet beletten, dat zy in den *Hout* gekomen, de begroeting uit het geſchut van Stadswallen, ontving, en aan den Lusthof van een der regeerende Burgemeeſteren JACOB JOSIAS VRYBURG, door Burgemeeſters vergezeld van derzelver Egtgenooten, ontmoet, en onder het verſpannen der koetzen in dezelve gezeten, op eene ſmaaklyke ververſching van Fruiten getoefd wierd. — Onder het gejuich van Stedelingen en Landlieden, zetten zy de reis, over de *Beverwyk*, voort na *Haarlem*; driemaal brandde hier 't Geſchut los, terwyl het Vorrtlyk Gezelſchap buiten omtrok, en op de Lustplaats *Berkenrode* den avondmaal

maaltyd en de nagtrust te neemen. De Heer LESTEVENON, was intusschen na *Frankryk* verreisd, en wagtte de Baron PIEK, Heer van *Zoelen* en *Brakel*, met Mevrouwe zyne Gemalinne, het Vorstlyk Gezin aldaar op, 't geen 's anderendaags, naa een afweezen van vyf weeken, op het Huis de *Oranjezaal* terug kwam, hoogstvoldaan over de eere in *Hollands Noorderdeel* en in *Friesland* genooten. (*)

LXXXII. BOEK. 1754.

Het Stadhouderlievend *Rotterdam*, wilde voor de *Noordhollandsche* Steden in Eerbetoon niet onderdoen, wanneer, in deezen Zomer zich de gelegenheid aanboodt, om het Vorstlyk Gezin binnen zyne muuren te ontvangen. De kostbaare Verzamelingen van Zeldzaamheden zo in Natuur als Kunst, door de rykbemiddelde Broeders JAN en PIETER BISSCHOP, zints lang aangelegd en tot eene aller aandagt strekkende grootheid aangegroeid, werden door aanzienlyke Vreemdelingen en Vorstlyke Perſoonen, zich te *Rotterdam* eenigen tyd onthoudende, met de bezigtiging vereerd. Haare Koninglyke Hoogheid hadt te verstaan gegeeven, dat zy, met de Vorstlyke Kinderen, zich in de beſchouwing van die Kunst en Natuur Kabinetten gaarne zou verlustigen. De Regeering, van dit oogmerk en den dag verwittigd, nam alle maatregelen tot weering van wanorde in die volkryke Stad, waar

Beziet de Kabinetten van de Heeren BISSCHOP te *Rotterdam*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 434. 548. 554. 562.

LXXXII. BOEK. 1754.

waar het onbezuisd vreugdebetoon veelligt droeve gevolgen naa zich zou ſleepen, deedt de Burgery in de wapenen komen, om den weg van de Poort tot het Huis des Voorzittenden Burgemeeſters MEINERS in ryen geſchaard te bezetten. De tyding, dat de Vorstlyke Stoet de Stad begon te naderen, kwam niet of het geſchut der beide Bolwerken werd gelost, terwyl de Schepen en Jachten, op Stroom liggende, dit gebalder beantwoordden. —— Onder den weg hadt Mevrouw de Gouvernante, de Prins, en CAROLINA, iede in eene byzondere koets gezeten; doch na by de Stad gekomen, traden de Prins en Prinſes in de koets van haare Koninglyke Hoogheid, en reeden ſtapvoets, om aan den verbaazenden toevloed van Menſchen het genoegen te geeven, dat zy met gemak, in éénen opſlag, de hooge Perſoonadien konden aanſchouwen. De Major der Stede geleidde in de Stad den trein na 't Huis des gemelden Burgemeeſters, waar zich de Hoofd-Officier, zyne drie Medeburgemeeſters, met den Penſionaris en Secretaris, benevens nog eenige andere Heeren, bevonden, om het Stadhouderlyk Gezin te verwelkomen. Terwyl de Prinſesſen hier vertoefden en iets van het kostlyk toebereide Ontbyt gebruikten, reedt de Jonge Vorst, vergezeld van de Hoofd-Officier, de Stad door, en tradt, het voornaamſte bezienswaardige, in 't voorby gaan, hem aangeweezen zynde, voor de Beurs uit de koets, en bezag dat

Koop-

Koopgebouw, onder een uitbundig vreugde geroep der zamengeſchoolde menigte. Vervolgens voldeedt het Vorstlyk Gezin, aan 't bekende oogmerk der reize, na de Kabinetten der Heeren BISSCHOP in twee onderſcheide Huizen gaande. In 't eerſte, op de Oostzyde van de *Leuvenhaven*, booden de Broeders by 't kunstkeurig gezigt, eenige ververſchingen, in het laatſte in het *Hang* by de *Vischmarkt*, ieder der Vorstlyke Perſoonadien, iets uit den overvloed hunner Verzamelinge aan, en hadden het genoegen dat dit blyk van hoogagting gunſtig werd aanvaard. Een Jacht aan de *Delftſche* Poort gereed liggende, wagtte het hooge Gezelſchap op, dat, zeer vergenoegd over het gezigt der Kabinetten, en het Onthaal der Broederen, als mede over de Eerbetooningen der Magiſtraat, *Rotterdam* verliet, met uitdruklyk verzoek, om de Hoofden der Burgerye te bedanken, voor derzelver verſchyning in de wapenen: deeze was den geheelen tyd in 't geweer gebleeven, naar den weg, dien het Vorstlyk Gezin ſtondt te neemen, ſteeds van ſtandplaats veranderende (*)

LXXXII. BOEK. 1754.

Ernſtiger zaaken, het Stadhouderlyk Huis betreffende, kwamen in dit Jaar ter baane. Staaten van *Gelderland* hadden, reeds in 't voorjaar van MDCCLII, in overweeginge genomen, of het niet raadzaam

Gelderland maakt ſchikking op de Voogdyenz. inge-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 630.

LXXXII. BOEK. 1754.

zaam ware, eenige schikkingen te ontwerpen, omtrent de Voogdyschap, voor zo verre het het Stadhouderlyke van dat Gewest betrof, over den Jongen Erfstadhouder, of, by zyn vooroverlyden, over de Prinsesse CAROLINA, in gevalle Mevrouwe de Gouvernante, vóór de Meerderjaarigheid haarer Vorstlyke Kinderen, iets menschlyks mogt overkomen. Zy gaven toen by eenen Brieve hier van kennis aan haare Koninglyke Hoogheid, verzoekende haare hoogwyze bedenkingen over dit onderwerp. 't Leedt tot Lentemaand deezes Jaars eer zy antwoord kreegen, hier op uitkomende, dat haare Koninglyke Hoogheid zich het voorneemen der Staaten liet welgevallen, en meende op de gevoeglykste wyze haare bedenkingen te zullen kunnen geeven, indien zy de ontworpe schikkingen van hun Edel Mogenden, eerst mogt ontvangen, wanneer zy zich niet wilde onttrekken van haare gedagten des betreffende mede te deelen. Men draalde niet eenige Heeren te gelasten, tot het vormen van het begeerde Ontwerp, dat in gereedheid gebragt, en des verslag gedaan zynde, der Vorstinne werd toegezonden, die 't zelve, met weinige veranderingen, goedgekeurd, in Bloeimaand den Staaten van *Gelderland* weder toeschikte. Het Hof Provinciaal schreef, in Zomermaand, eene buitengewoone Staatsvergadering uit tegen den vyftienden dier Maand, om dit Ontwerp in een Staatsbesluit te veranderen. 't Zelve, was

valle van 't overlyden der Gouvernante.

zeer

zeer uitgestrekt, handelende over *'t geen betrekking hadt tot de Opvoeding van haare Hoogheden, bestemd tot het Erfstadhouderr, Capitein en Admiraal Generaalschap —— over 't geen de Zeven Vereenigde Gewesten in 't gemeen raakte —— en over 't geen het Huishoudelyke van Gelderland byzonder betrof;* hoofdzaaklyk kwam deeze Vaststelling hier op neder. LXXXII. BOEK. 1754.

„ Zonder over de Opvoeding iets by-
„ zonders te bepaalen, werd de zorg daar
„ over aanbevolen aan de schikking van
„ haare Koninglyke Hoogheid, zo als zy
„ tot welzyn van den Staat, tot behoud
„ der tegenwoordige Regeeringsvorm, en
„ tot het beste der Vorstlyke Kinderen
„ zou oordeelen te behooren. Nogthans
„ in dat vertrouwen, dat de Gouvernante,
„ uit alle de Gewesten, de Unie uitmaa-
„ kende, eenige verkiezende om 't opzigt
„ te hebben over de Opvoeding, *Gelder-*
„ *land* niet zou voorbygaan: dewyl ieder
„ Gewest een byzonder Regeeringsbe-
„ stuur, en op zich zelven staande Belan-
„ gen hadt, waar omtrent haare Hoogh-
„ den, door Lieden des kundig, behoor-
„ den onderrigt te worden.

„ Omtrent 't geen de Zeven Vereenigde
„ Gewesten in 't gemeen raakte, zouden de
„ Afgevaardigden ter Algemeene Staats-
„ vergaderinge, een Voorstel doen of het
„ niet raadzaam ware te overleggen, wat
„ van wegen de gezamenlyke Gewesten
„ behoorde vastgesteld te worden, inge-
„ valle van de afwyzigheid der Gouver-
„ nan-

LXXXII. BOEK. 1754.

„ nante, eer de Kinderen de Meerderjaa-
„ righeid bereikt hadden, om de Staa-
„ ten van *Gelderland* verſlag te doen. —
„ Dat zy, dien onverminderd, hunne
„ Gelastigden, thans voorſchreeven, hier
„ op te letten, dat de Meerderjaarigheid
„ van zyne of haare Hoogheid werd vast-
„ geſteld op den vervulden ouderdom van
„ *achttien Jaaren*, wanneer de Opvolger
„ of Opvolgſter, zonder eenige verdere
„ Staatsoverleggingen, de Waardigheden
„ en Ampten van het Erfſtadhouder Ca-
„ pitein en Admiraal Generaalſchap zou
„ aanvaarden, op gelyke Commiſſie en
„ Eed als wylen zyn Doorlugtige Hoog-
„ heid; met alle de Voorregten aan den-
„ zelven opgedraagen, onder in agtnee-
„ minge van het bygevoegde op den ze-
„ ven en twintigſten July MDCCXLVIII,
„ ten aanzien van Prinſes CAROLINA.
„ Dan ten einde de Jonge Vorst of Prin-
„ ſes, op dien vastgeſtelden ouderdom,
„ te meer kennis van Staatszaaken mogten
„ hebben, zou, met den vervulden Ou-
„ derdom van vyftien Jaaren, aan dezel-
„ ve, naa afgelegden Eed van Geheimhou-
„ ding, Zitting worden verleend in de
„ Vergadering van hunne *Hoog Mogenden*,
„ en in den *Raad van Staaten*. —
„ Voorts moeſten zy Afgevaardigden, zo
„ veel mogelyk de zaak, derwaards hee-
„ nen wenden, dat de Heer Veldmar-
„ ſchalk, Hertog LODEWYK VAN
„ BRUNSWYK, voor Repreſentant van
„ den *Capitein Generaal* verklaard, en
„ hem,

„ hem, by Lastbrieve, zodanig eene Magt en Gezag gegeeven wierd, als men, met goedvinden van haare Koninglyke Hoogheid, geschikst oordeelde. Wat het geeven der Patenten voor het Krygsvolk betrof, dit zouden zy wel mogen laaten berusten op dien voet, als gedaan was, zedert den dood van WILLEM DEN III. tot de verheffing van WILLEM DEN IV; doch eenige Punten, zoer tot vermeendering van den invloed des Representants, omtrent de Patenten, de Besluiten in den Raad van Staaten, en het Wagtwoord, moesten zy tragten smaaklyk te maaken.

„ Het *Admiraal Generaalschap*, in tyden van Vrede, van gering belang zynde, kon onbepaald, en zo verre het Bedryf des Admiraals Generaals ter Admiraliteit betrof, gelaaten worden op dien voet als voor de Verheffing van wylen zyne Hoogheid.

„ Omtrent het Erfstadhouder en Capitein Generaalschap over de Generaliteits Landen, zou in het onverhoopte geval van Minderjaarigheid, het Bestuur, huns oordeels moeten gelaaten worden, aan hunne Hoog Mogenden, als Voogden, uitgezonderd in zo verre het Bevel over het Krygsvolk aan den Hertog Veldmarschalk zou worden opgedraagen.

„ Wat het Huishoudelyke van *Gelderland* byzonder betrof, stelden zy vast, dat alles, wat de laast overleden Erfstadhouder, of Mevrouw de Gou-

LXXXII. BOEK. 1754.

„ vernaamt, met opzigt tot de Regeering „ hadt verrigt, en wat nog ten uitvoer „ gebragt moest worden, zonder eenige „ verandering stand zou grypen. Het af„ sterven der Vorstinne zou daar in geene „ verandering te wege brengen, ja zelfs „ zou men ten dien einde geen voorslag „ mogen doen. Dat de Staaten van „ *Gelderland*, in alles, waar zulks voeg„ lyk geschieden kon, in het waarneemen „ der zaaken des Erfstadhouders, de „ Vóógdy zouden aanvaarden, en ook „ deeze Magt oefenen ten aanzien van „ de Magistraats bestellingen, de Kwartiers „ en Landschaps Ampten, daar over in „ de onderscheidene Kwartieren zodanig „ handelende, als by derzelver begeevin„ ge vóór den Jaare MDCCXLVIII was „ geschied. Dat, ten opzigte van „ de Provinciale Ampten, te weeten de „ Raaden in den Hove, en Rekenmeesters „ in de kamer van Rekeninge, óp de ge„ legenheid der drie byzondere Kwartie„ ren zou worden gelet; en ten aanzien „ van andere Provinciale Posten, gehan„ deld volgens de neiging van dat Kwar„ tier, van welke de beurt van begeeving „ ge vóór den Jaare MDCCXLVIII was „ gekomen, en voorts mogt volgen, zon„ der agt te geeven op de tusschen inge„ vallende verandering, met betrekkinge „ hier toe, door wylen den Erfstadhou„ der of de Gouvernante gemaakt. —— „ Omtrent het voorslaan van Persoonen, „ tot het bekleeden van Binnen- en Bui-

ten-

„ landsche Commissien, zouden de Staaten de Voogdy oefenen, nogthans met dien verstande, dat men, omtrent de Benoemingen van dezelve te werke „ ging, als naar de ordre van Regeering „ behoort gehandeld te worden. —— Het „ Regt om Verschillen tusschen de Leden „ en de Kwartieren, te bepaalen en te „ beslissen, geene waarneming lydende, „ zou, gedurende de Minderjaarigheid „ des Erfstadhouders, opgeschort blyven, doch verder alles, schoon niet „ woordlyk, in dit Reglement uitgedrukt, „ wat door hun, als Voogden, kon worden verricht, aan hun staan.

„ Aan den Hertog VAN BRUNSWYK „ zou het Capitein Generaalschap en het „ Militaire, van wegen *Gelderland*, gedurende de Minderjaarigheid, worden „ opgedragen, met de magt, om, volgens eenen hem gegeevenen Lastbrief „ van welken de Staaten aan zich behielden de uitlegging van alle duisterheden, benevens het maaken der noodige „ vermeerderingen en veranderingen, over „ het Krygsvolk, tot *Gelderland* behoorende, bevel te voeren: — met uitdrukkelyke uitzondering egter van het geeven der Patenten, welke verleend en afgegeeven zouden worden, zo als een nader Besluit der Algemeene Staaten zou „ bepaalen. Aan den Hertog zou, tot wederzeggens toe, de begeeving staan, van „ alle Krygswaardigheden van Collonel „ tot Vaandrig toe, zo veel mogelyk, egter,

LXXXII. BOEK. 1754.

LXXII. BOEK. „ ter, den rang en ouderdom der Officie-
„ ren in 't oog houdende."

1754. Deeze Vastſtelling bepaald en de Inſtructie voor den Hertog opgeſteld zynde, benoemden Staaten van *Gelderland* eenige Perſoonen uit hun midden, om by haare Koninglyke Hoogheid een byzonder Gehoor te vraagen, na vereischte pligtpleeging, het Beſluit bekend te maaken, en een Affchrift van 't zelve over te leveren. Ook zouden die zelfde Gelastigden aan den Hertog VAN BRUNSWYK, een Affchrift van dit Staatsbeſluit, voor zo verre 't zelve het Capitein Generaalſchap betrof, als mede van de ontworpe Inſtructie ter handdoen ſtellen, op zulk eene wyze, als met overleg, van haare Koninglyke Hoogheid, voeglykst geoordeeld werd. Hem, uit naame van dit Landſchap, verzoekende om aan het vertrouwen, 't geen hun Edel Mogenden in zyn Perſoon ſtelden, te willen beantwoorden, en, als het onverhoopte geval daar was, deezen Last, ten Dienſte van den Lande, en tot Bevordering der Belangen van den Minderjaarigen Stadhouder, of Stadhouderesſe, op zich te neemen. —— In Oogstmaand vertrokken de benoemde Heeren na den *Haage*, en kreegen den negentienden van dezelve Gehoor by de Gouvernante op het Huis de *Oranjezaal*, onder ſlaande Trom en vliegende Vaandels ingehaald en uitgeleid wordende. —— De Hertog ontving, eenige dagen laater, dit Gezantſchap, met het uiterſte genoegen, en onthaalde 't zelve

ve op een pragtig Middagmaal. De goedkeuring der Staaten van *Gelderland* over het verrigte, gaf het volle beslag aan deeze schikkingen, die door den Hove Procinciaal ter Drukperse en aan alle Ampten en Steden toegezonden werden (*).

Utrecht desgelyks

In Lentemaand hadt de Gouvernante aan Staaten van *Utrecht* een Brief afgevaardigd, betreffende de Schikkingen, die zy oordeelde, dat, in 't geval van Minderjaarigheid, moesten beraamd worden, en werd daar op in Grasmaand reeds een Besluit ter Staatsvergaderinge genomen, overeenkomstig met de gesteltenisse van dat Gewest, in 't hoofdzaklyke met dat van *Gelderland* zamenstemmend (†).

Oproerige Schriften te *Amsterdam* verboden en verbrand; en een Plakaat daar tegen van Staaten van *Holland*.

Hoe zeer alles in rust scheen, en zich vereenigde om de thans standhebbende Regeeringsbeschikking deezer Landen te onderschraagen, ontbrak het niet aan Lieden, boven al te *Amsterdam*, die hun ongenoegen deswegen te kennen gaven, eene menigte van Schriften en Aanmerkingen verspreidden, die men elkander onder de hand in stilte mededeelde, waar in de Hooge Regeering werd aangetast, met het schadelyk uitzigt om verregaande Oneenigheden op te wekken.

(*) Men vindt de Oorspronglyke Stukken in de *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 1148——1177.

(†) Dit Staatsbesluit, eerst in den Jaare 1759. openbaar geworden, is geheel te vinden in de *Nederl. Jaarb.* van dat Jaar bl. 321. ezn.

LEEZEL BOEK. 1754.

heden en Bewegingen onder de ingezetenen te verwekken. Dit bewoog de Regeering van *Amsterdam*, in Louwmaand, eene Publicatie daar tegen af te kondigen, waar in zy niet alleen, op nieuws, verboden het maaken, drukken en verspreiden van Paskwillen, overeenkomstig met de Plakaaten van den Lande en de Keuren der Stad; maar ook Duizend Guldens beloofden aan den geenen, die eenige Maakers, Drukkers en Verspreiders dier Oproerige Geschriften wist aan te wyzen. Twee deezer liepen boven al in 't oog (*), en werden in Bloeimaand op 't kleine Schavot, voor 't Stadhuis, door Beuls-

(*) Het eerste voerde ten Tytel. *Het Gedrag der Stadhoudersgezinden verdeedigd door Mr.* A. V. K. *Regtsgeleerde;* het tweede hadt ten Opschrift. *Het Stadhouderschap wettiger gehandhaafd, en de Doelisterygezinden kragtiger verdeedigd, als door den Regtsgeleerden Adv. V. Kwaazaaken, zamengesteld door Esopus den Beschermer, gedrukt in 's Gravengen, by Jan Spekhals* Ao. 1754. In het Vonnis wordt het eerste beschreeven, als bevattende verscheide stellingen, strekkende tot geheele Omkeering van alle Regeeringe, aanhitzingen tot Oproer, en vol smaadredenen tegen de Overheden van *Amsterdam*; het tweede, als schendende de nagedagtenis van wylen den Stadhouder en het verschuldigd ontzag aan haare Koninglyke Hoogheid, vergezeld van verscheide beledigende Aanmerkingen over Beampte en Amptlooze Persoonen. Alles ingerigt om zo de hooge als mindere Regeering, te gelyk met de veiligheid en gerustheid der goede Burgeren en Ingezetenen, over te leveren aan de Muitzugt, en te stellen in eene volstrekte afhanglykheid van woelzieke Geesten.

Beulshanden verbrand: eene herhaalde openbaare Afkondiging, verklaarde deeze Boekjes voor oproerig, lasterlyk en verderflyk voor 't gemeene welzyn, en ſtelde drie Duizend Guldens op het aanwyzen van de Schryvers, Drukkers of Uitgevers. —— Staaten van *Holland* lieten desgelyks het drukken en verſpreiden, van beledigende en ergerlyke Geſchriften en Prenten, waar in de hooge Regeering en Regeeringsvorm, en hooge Perſoonadien by hun ten hoogſten agtbaar, ſchandelyk werden gelasterd, en doorgeſtreeken, en de Gemeente tot oproerige beweegingen aangezet, niet ongemerkt doorgaan: doch voorzagen daar tegen, in Lentemaand door een ſtreng Plakaat (*). LXXXII. BOEK. —— 1754.

Liep ten deezen Jaare de Vergunning der Vrye Vaard op de Kusten van *Africa*, in den Jaare MDCCXXXIV, voor de twintig eerst volgende verleend, ten einde, de Belanghebbenden in deeze Vaard vervoegden zich by de Algemeene Staaten om des verlenging tot den Jaare MDCCLX te verzoeken; zy verwierven deeze met de voorheen daar aangehegte voordeelen, zo ten aanziene van de Belastingen als van den Slaavenhandel (†). De vrye vaard op *Africa* verlengd.

Groot

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 69. 175. 333.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 160.

LXXXII. BOEK. 1754.

De zaaken in de *Oost-Indiën*, gaan min voorſpoedig, dan voorheen

Groot nadeel leedt de *Oost-Indiſche Maatſchappye* by de inkruipende misbruiken van de geoorloofde en opengeſtelde Vaard en Handel voor byzondere Perſoonen. De Gouverneur Generaal MOSSEL nam zulks met de Raaden in *Neerlandsch Indie* in ernſtige overweeginge, 't geen ten gevolge hadt eenige veranderingen, nadere ſchikkingen en bepaalingen, om alle verboden Handel en Sluikeryen, door baatzugtigen, van tyd tot tyd, ondernomen en gepleegd, te weeren, en het ontvreemden en verduiſteren van de Goederen der Maatſchappye voor te komen (*). De voordeelige Staat der zaaken in dat Werelddeel, onder het Bewind van deezen oplettenden Algemeenen Beſtuurder, kreeg dit Jaar een krak, door een zamenloop van Onheilen van onderſcheiden aart. — Eene ſchriklyke Vuurſpuwing van den brandenden Berg op *Ternate*, vergezeld van een geweldig onderaardſch gedruisch, ging eene allerverſchriklykſte Aardbeeving voor, die het Eiland *Amboina*, en de daaromſtreeks liggende Eilanden, by herhaalde ſchokken, met eene volſlaagene verwoesting dreigde; de openbaare Marktplaats het onderſtboven keerde, de Kerken ten onbruik maakte, het Kasteel van zyne ſterkte beroofde, de Huizen tegen den grond wierp, veele Inwoonders onder 't puin bedolf, en een on-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 802——814.

onnoemelyke ſchade toebragt, aan de kostbaare Goederen, zo der Maatſchappye als van byzondere Perſoonen. (*) LXXXII. BOEK.

Een vreeslyke Orkaan en Watervloed, deedt op de kust van *Bengale*, de zee verre buiten haare oevers treeden, zette het land onder water en wierp, tot onbeſchryflyk nadeel, veele Pakhuizen der Compagnie om verre. De kust van *Coromandel* trof hetzelfde lot, en het aanzienlyk Kantoor van *Negapatnam* liep groot gevaar, om voor het hooggezwollen water en den ſlag der baaren te bezwyken; terwyl de Plundering des Kantoors van *Bilimipatnam*, door de *Maratten*, de Maatſchappye op verſcheide tonnen ſchats te ſtaan kwam. (†) 1754.

Konden de Onheilen der Verwoeſtingen uit Aardbeeving en Watersnood herkomſtig, door menſchlyk beleid niet geweerd worden, in de *Oost-Indiën*, en boven al in *Batavia*, was een bron van ramp, die lang gevloeid en thans eene alle verbeelding te boven gaande, overvloeying gekreegen hadt, ondanks de pooginge van voorgaande Gouverneurs om dezelve te ſtuiten; de Pragt, naamlyk, uit eene zotte Hovaardy herkomſtig. De Gouverneur MOSSEL, geſterkt door een uitdruklyken last der Heeren Zeventienen, nam de noodige maatregelen tot beteu- Pragt bepaalende Wetten aldaar gegeven.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 814.

(†) *Leevens van Voornaame Mannen en Vrouwen*, VIII. D. bl. 240.

LXXXII. BOEK. 1754.

teugeling van dit verdervend kwaad, en gaf een Plakaat met het afloopen deezes Jaars in 't licht, om met het volgend Jaar eenen aanvang te neemen, uit niet minder dan een honderd vier en twintig Artykelen beſtaande, ſtrekkende tot bepaaling van veel Pragtvertoons, en tot beſnoeijing van veelerhande openbaare geldkwistingen, onder de Bedienden der Maatſchappye, de Burgeren van *Batavia*, en de verdere Ingezetenen, die elkander, door overdaadige weelde, bederven. (*) Niet nieuw in ſpoort waren deeze Bepaalingen, in het één en dertigſte Jaar der voorige Eeuw reeds en in deeze Eeuwe by herhaalinge, en laatst in het drie en dertigſte Jaar voorgeſteld. Onder 't oog eens nauwlettenden Gouverneurs, en in den beginne, mogt men zich van deeze maatregelen eenige gunſtige uitwerking belooven; doch met den tyd, even zeker als voorheen, eene verſlapping voorzien.

Stichting der Vrouwe van *Renswoude*.

Heeft ons Geſchiedblad den naam van COLLEMA, den Begiftiger van het Burger Weeshuis te *Breda*, met dubbelverdienden lof gedagt, (†) 't zelve mag dien niet ver-

(*) Dit Reglement, volledig te vinden in de *Nederl. Jaarb.* 1755 bl 947—979. en verkort in de *Leevens der Mannen en Vrouwen* bl. 242. verſchaft ons in de bepaalingen, één denkbeeld van de bykans alle verbeelding te boven gaande Pragt der *Nederlanderen* in 't *Ooſten*.

(†) Zie hier boven bl. 65.

verzwygen, van eene Edele Mevrouwe, in Grasmaand deezes Jaars, in eenen meer dan negentig Jaarigen ouderdom te *Utrecht* overleden. MARIA DUIST VAN VOORHOUT, Baronesse van *Rhede*, Vryvrouwe van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, Vrouwe van *Mynsheerenland*, *Moerkerke* en *Middelharnas*, Douariere van den Heere FREDRIK ADRIAAN, Baron van *Rhede*, Vryheer van *Renswoude* en *Emminkhuizen*, in leeven Voorzitter des Ridderschap 's Lands van *Utrecht*, was de laatste van haaren Stam, en stelde, by Uiterſten wille, in den Jaare MDCCXLIX gemaakt, en thans door haar dood bekragtigd, om van aanzienlyke uitkeeringen, in eenige haarer Heerlykheden, en andere, niet te spreeken, het Ambagtskinderhuis te *Utrecht*, de Weeshuizen te *Delft* en in den *Haage*, ieder voor een derde, tot haare eenige en algemeene Erfgenaamen aan, beloopende ieder derde gedeelte ruim vyfmaal Honderd Duizend Guldens. Zo groot en aanzienlyk deeze Erfmaaking is, zo nuttig moeten de byzondere eindens geoordeeld worden, waar toe zy begeerde, dat dezelve zou worden aangelegd. 't Gebeurt vaak, dat in dergelyke Gestichten zich Jongens opdoen, wier ontluikende bekwaamheden, hunne verordening tot een hooger beroep dan dat eens gemeenen Ambagtsmans en Daglooërs aanduidden; doch de bekrompenheid der Middelen, of de vastgestelde Regelen dier Stichtingen, laaten veel al niet

LXXXII. BOEK. 1754.

LXXXII. BOEK. 1754.

niet toe, die geestneiging, hoe duidelyk ook tekenende, door het noodig onderwys op te kweeken, waar door zy, indien geen eigen kragt hun uit de laagte verheffe, of byzondere Perſoonen zich huns aantrekken, onder den gemeenen hoop, nutloozer voor den Burgerſtaat, dan zy anders zouden hebben kunnen worden, doorgaan. — Ter voorkominge hier van wilde gemelde Vrouwe, dat elk deezer tot Erfgenaamen geſtelde Huizen, de Inkomſten van zyn aandeel in de Erfenisſe, bepaald zou aanleggen, om eenigen der bekwaamſte Jongens, niet jonger dan vyftien Jaaren, af te zonderen, in de Wiskunde, Teken-Schilderkunst, Beeldhouwery, en andere Vrye Kunſten, te doen onderwyzen. Deeze Kweekelingen moeſten, door eene onderſcheidene Kleeding, van de andere Kinderen afgezonderd, uit deeze Erfenisſe, opgebragt en onderweezen worden. — In *Utrecht* zag men eerlang, nevens het Ambagtskinderhuis, een deftig Gebouw uit de inkomſten dier aanzienlyke Hoofdſomme opgehaald, tot Huisvesting deezer veelbelovende Jongelingen. Gelyk dit ten altoosduurenden Gedenkteken ſtrekt van deeze welgeplaatſte Milddaadigheid, heeft men allen grond van hoope, dat eene Stichting, op welk *Nederland*, als een Kweekſchool van de nuttigſte Zamenleevings-Kunſten, roem mag draagen, veel nut aan den Burgerſtaat zal toebrengen en Mannen uitleveren, die aan de Burgerlievende oog-

oogmerken der Stichteresse beantwoorden. (*)

1754. *Sphera Perfecta* door JAN VAN DEN DAM vervaardigd.

Strekte opgemelde Stichting, om anders dikwyls in 't duister verhoolen blyvende bekwaamheden, te voorschyn te brengen, althans de gunstigste gelegenheid tot derzelver ontwikkeling aan te bieden, dezelve brengt ons in gedagten, de Uitvinding van een Kunststuk, thans vervaardigd, door een Man, wiens opleg tot een der gemeenste Handwerken, niets van dien aart beloofde; doch, door overheerschende zugt, tot Wis en Werktuigkunde gedreeven, daar in zo goede vorderingen maakte, dat hy te *Amsterdam* openbaare Lessen in de Natuur en Starrekunde gaf, naamlyk JAN VAN DEN DAM. Een Kunststuk, door hem, met den naam van *Sphera Perfecta* betyteld, bestondt uit een Spheer, op een voetstuk, waar in een uurwerk was, geplaatst, dit bragt alle de Hemelsche Lichaamen, als ook onze Aarde,

(*) *Nederl. Jaark.* 1754. bl. 357. *Tegenw. Staat van Utrecht*, bl. 403. Laater heeft men vastgesteld, dat, onder de *Vrye Konsten*, zouden begreepen worden, het Steenhouwen, het Scheepstimmeren, het Molenmaaken, de Bouwkunde, zo in't Burgerlyke als in den Kryg, de Zeevaardkunde, de Stuurmanskunst, de Heelkunst, het maaken van Mechanische en Astronomische Werktuigen en Horlogien, zelfs het Timmeren en Metzelen en dergelyke Handwerken, zo verre dezelve tot de Bouwkunde, of eenige andere der gemelde Vrye Kunsten, volstrekt vereischt worden. *Tegenw. Staat als bov.* bl. 404.

LXXXII. BOEK. 1754.

de, in beweeging, zo dat men daar, met één oogslag, alles kon waarneemen wat aan het uitspanzel voorviel; ook kon het uurwerk afgezet, en alles met de hand in beweeging gebragt worden. Het stelde iemand in staat, om, binnen één Maand, van de Starrekunde een uitgestrekter en duidelyker begrip te krygen, dan naar de gewoone wyze, door veel tyds daar aan te besteeden. Beknoptheid, fraayheid en maakzel gaven aan dit Werktuig, den voorrang boven alle Planetariums tot nog uitgevonden, en konden de Liefhebbers het zelve by den Uitvinder en Maaker bekomen, van onderscheide grootte, en met meer of minder byzonderheden, naar ieders verkiezing. Zyn werktuigkundig vernuft vervaardigde, veele andere Kunststukken, die de bewonderende goedkeuring der Liefhebberen wegdroegen. (*)

De *Fransche* Schouwburg buiten *Amsterdam* verbrant.

Een *Fransche Schouwburg*, buiten *Amsterdam*, in den Jaare MDCCLII, aan den *Overtoomschen Weg*, gebouwd, en, schoon van hout, pragtig opgehaald, en van binnen met de noodige gemakken en Tooneelcieraaden wel voorzien, speelde, naa het ondergaan van veele onvoordeelige lotwisselingen, deezen Zomer, met redelyken toeloop, tot op den twaalfden van Oogstmaand, in den voornagt, een felle brand,

(*) Medegedeelde Berigten, en *Korte Verklaaring van een nieuw geinventeerd en gemaakt Planetarium, genaamd Sphæra Perfecta vertoond in een Kunstplaat*, door JAN VAN DEN DAM.

brand, dezelve geheel verteerde. Het ingeworteld Vooroordeel tegen alle Tooneelvertooningen beklaagde deezen ramp niet; maar juichte veel eer over dit ongeluk, zodanig een Leerschool van Zedeloosheid, gelyk men 't noemde, overgekomen; greetig sloeg het geloof aan een uitgestrooid gerugt, dat het vertoonen van de Hel, aanleiding tot deezen brand gegeeven hadt, en dezelve, als een wraak des Hemels, over zulk een boos bestaan, moest aangemerkt worden. Doch het vondt zich beschaamd, over alle de gemaakte aanmerkingen, althans gelochenstraft, toen 't bleek, dat het Spel, 's avonds vóór den brand vertoond, de *Misanthrope* van den beroemde MOLIÈRE geweest was, gevolgd door eene Opera *Les Sœurs Rivales* of *de Zusters Medevrysters*; Stukken, waar in niets naar de Hel gelykende te passe kwam. Een verzuimde Kaars, werd, met grond, voor de oorzaak gehouden. — Even verkeerd als men over den oorsprong van dien brand sprak, schreeven zommigen, het geheel verteeren toe, aan onmedoogenheid of kwaadaartigen yver tegen de *Fransche* Schouwburg, welke te wege gebragt zou hebben, dat de aangevoerde spuiten van rondsom *Amsterdam*, zich met de behoudenis van het brandend Gebouw weinig bekreunden: de waare reden was, dat, by het uitbarsten der vlamme, het vuur zo hevig woedde, dat 'er geen bykomen veel min redden aan was, waarom men de zorg ge-

LXXXII. BOEK. 1754.

LXXXII. BOEK.

1754.

geheel aanwendde tot het bewaaren der Huizen, die te weder zyden van het brandend Gebouw, en zeer veeg, ſtonden. Gelukkig was het voor vyf en twintig duizend Guldens verzekerd. —— Van dit Gebouw, 't welk een vry grootſche vertooning maakte, ongelukkig beroofd, lieten de *Franſche* Schouwburgſpeelers den moed niet zakken, om het *Franſch Tooneel*, buiten *Amſterdam*, weder op te richten. Toen het hun mislukte, dit te doen in een Tent aan den *Amſtel*, buiten de *Utrechtſche* Poort, keerden zy na den *Overtoomſchen Weg* weder, en ſloegen naast de Puinhoopen van hun afgebrand Tooneel, een Tent of Loots op, waar zy, in de volgende Maand ten Tooneele traden, en een der Tooneelſpeelderen, by het ophaalen des Gordyns, het gezelſchap der Aanſchouweren, met eene welgepaste aanſpraak, over 't geleden ongeluk begroette, en zich met de zynen hunner, goedgunſtigheid aanbeval. (*)

't Landſchaps Tugt en Werkhuis te *Leeuwaarden* verbrandt.

Van meer leeds vergezeld, van grooter ſchade, en ernſtiger gevolgen, was het afbranden van het Landſchaps Tugt en Werkhuis, te *Leeuwaarden*, tuſſchen den twaalfden en dertienden van Slachtmaand. Een Brand, die, door de ligt aan te ſteeken Brandſtoffen van Wol en Brazilienhout, welhaast zich onredbaar vertoonde. Vyf Mansperſoonen zaten op een plaats waar

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 626. 810.

waar toe men, te hunner reddinge, niet kon geraaken; den ſmertlykſten dood voor oogen ziende, ſtaaken zy de handen door de tralien, ſmeekende zo lang om hulpe tot dat zy, door den rook verſtikt, geen geluid meer konden geeven, en in de vlam omkwamen; ook het deerlyk lot eener gevangene Vrouwe, aan de Vallendeziekte onderheevig, die zich gelyk de andere Vrouwen, niet wist te redden, met van eene verdieping na beneden te ſpringen. Andere gevangenen Mansperſoonen, waar onder eenigen zich reeds, uit benauwdheid en wanhoop, by elkander op ſtroo nedergelegd hadden, in geene andere verwagting dan door de vlamme verteerd te zullen worden, kreegen met geweld van binnen te maaken en hulpe van buiten toegebragt, uitkomst, en zagen meest allen na een goed heen komen, gelyk ook één der Vrouwen de Gevangenis ontvlugtte. Met allen mogelyken ſpoed, bragt men de aangevoerde Brandſpuiten aan den gang; doch met weinig baat, terwyl de Brand vast aanwakkerende hooger rees, langs de geſpanten van het dak opklom, de zolderingen aantaſtte, te regter en ſlinker hand, door vleugels van 't Gebouw vloog, den voorraad van Hout en Turf aanſtak, waar door de Vlam toorenshoogte in de lugt opſteeg, en, by een ſterken wind, de gloeiende vonken, als een vuurigen regen, over de Stad dreef. Welhaast ſtondt het geheele Gebouw in vollen brand; geen moeite, geen wakkerheid kon tot

LXXXII. BOEK. 1754.

LXXXII. BOEK. 1754.

reddinge baaten; weshalven men deeze met vrugt aanwendde, tot behoud van het na by staand Blokhuis, of de Gevangenis van het Hof Provinciaal, 't welk reeds aangestooken, de elende scheen te zullen vermeerderen. By 't vlytbetoon ter behoudenisse, kwam het omloopen van den wind, waar door het gevaar van het Blokhuis verminderde, Stads Turfhuis en Ammunitiehuis behouden bleef, en de zorg der Brandblusseren zich alleen behoefde te bepaalen, aan het Timmerhuis, en een groote schuur met Hooi, reeds met Brandzeilen bedekt. Met het aanbrecken van den dag lag dit Gebouw, voor omtrent honderd Jaaren gesticht, geheel in puinhoopen, asch en kooken. De nieuwsgierigheid heeft geene voldoening bekomen, wegens de oorzaak van dit Ongeval, 't welk hoe erg, nog erger dreigde af te loopen.

Op een buiten gewoon beschreeven Landdag, in de volgende maand gehouden, besloot men tot den weder opbouw van het Tugt- en Werkhuis, en volmagtigden de Staaten de Raaden in den Hove Provinciaal, om de Gevangenis der behoudene Tugtelingen thans op het Blokhuis, zittende, in een Uitbanning te veranderen, voor zo langen tyd als zy anders, naar gestreeken vonnis, zouden hebben moeten gevangen blyven. Dit was het lot van één en twintig Tugtelingen, waar onde vier Mansperssoonen, die volgens gewoon gebruik omtrent de Bannelingen, naa

naa het voorleezen van dit nieuwe Vonnis LXXXII.
één Gulden reisgeld kreegen, om daar me- BOEK.
de, binnen daags Zonneschyn van dien ——
dag, *Leeuwaarden*, en binnen drie da- 1754.
gen, *Friesland* te ruimen. Veelen beviel deeze vryheid, waar in zy nu konden deelen, met twaalf die by den brand zich weggemaakt hadden. Onder de Vrouwen storten eenige traanen over haar lot, bekommerd hoe zy, gebannen buiten *Friesland*, in 't holst van den Winter, aan de kost zouden geraaken. —— Voorts besloten de Staaten, om zodanige Overtreeders van 's Lands Wetten, en andere Misdaadigers, als men, zints eenige Jaaren, gewoon geweest was, tot den arbeid in het Landschaps Tugt- en Werkhuis te verwyzen, met het Banvonnis buiten *Friesland* te straffen, tot dat het Huis weder in staat zou weezen, dit slag van Boosdoenders en Kwaadwilligen te bevatten en te bewaaren (*). —— Binnen twee Jaaren herrees dit Huis, volheerlyk uit zyne asschе, en mag *Friesland* thans op een Tugt en Werkhuis boogen, dat voor geen Gesticht van dien aart in een der andere Gewesten behoeft te wyken (†).

Ondanks de herhaalde Waarschuwingen 1755.
door de Collegien ter Admiraliteit, inge-
vol-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 1. 1316. voor 't Jaar 1755. bl 57 enz.

(†) *Tegenw. Staat van Friesland. II. D. I. Stuk* bl. 126.

LXXXII. BOEK. 1755.

volge van een Beſluit der Algemeene Staaten van den Jaare MDCCXLVII, waren verſcheide Schippers en Stuurlieden deezer Landen in gebreke gebleeven, om de Vaartuigen van *Algiers* of andere *Franſchen* en *Moorſche* Volken, zodanig te bejegenen, als de Verbintenisſen der Staaten met die Volken vorderden; ter voorkoming dier moeilykheden, gaven 's Landsvaders, in den Jaare MDCCLIII, een Voorſchrift uit, hoe de *Nederlandſche* Schippers zich omtrent de *Turkſche* en *Moorſche* Vaartuigen, met welke het Gemeene best in vrede was, moeſten gedraagen, alle vyandlykheid ſtreng verbiedende, en gelastende hunne Vlaggen en Pasſen op de bepaalde wyze te vertoonen (*) Schikkingen omtrent Pasſen van de oude en nieuwe Prent en Snede, dienden tot meerder beveiliging, der Zeevaarenden, tegen allen overlast der Roveren. De *Hollandſche* Conſul PARAVICINI hadt, in Grasmaand des Jaars MDCCLIV, de bovenſtukken der nieuwe Paspoorten aan den Dei van *Algiers* overgeleverd, die, te deezer gelegenheid, zyne voldoening betuigde, over de Schikkingen van hunne Hoog Mogenden, en onder andere verklaarde; „ Dit is alles zeer wel! De *Hol-*
„ *landſche* Schippers moeten zich ſlegts
„ wagten, van op onze Kaapers te ſchie-
„ ten, indien de *Franſchen* niet op dezel-
„ ve

Gedraagene voorzorgen om den Vrede met de *Algerynen* te bewaaren.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1753. bl. 790.

„ ve geſchooten hadden, zy zouden in de laatſte ongelegenheid niet geraakt zyn, en ik heb gemeend te moeten doen, 't geen ik gedaan heb, ten einde zy zich voortaan omzigtiger jegens ons gedraagen!" Hier op verzekerde de Heer PARAVICINI den Dei; „Dat hun Hoog „ Mogenden, altoos gewoon eene behoorlyke agting te vertoonen, voor de Mogenheden, met welke zy in Vrindſchap „ leeven, reeds, op de zwaarſte ſtraffen, „ aan hunne Schippers verboden hadden; „ op de *Algierſche* Vaartuigen, die zy „ mogten ontmoeten, te ſchieten." De Dei toonde zich zeer geneegen, om alles van zynen kant, toetebrengen, wat het veroorzaaken van moeilykheden kon voorkomen; en in't Vrede-verdrag werd een Artykel ingelascht, wegens de nieuwe Paspoorten, tot genoegen van den *Hollandſchen* Conſul; en werd des aangaande den Reederen en Schipperen, hier te Lande, de noodige bekendmaaking gedaan (*). LXXXII. BOEK. 1755.

Moord aan den Dei gepleegd.

Deeze verrigtingen ſcheenen den Vrede met *Algiers*, die reeds meer dan acht en twintig Jaaren ſtand gehouden hadt, en door 's Lands hooge Magten zo zorgvuldig was aangekweekt, te zullen doen volduuren; en zou dit, zonder den moord aan den toenmaaligen Dei gepleegd, waarſchynlyk het gevolg geweest hebben. Dan deeze werd, in Wintermaand des Jaars MDCCLIV,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1754. bl. 422——425.

LXXXII. BOEK. 1755.

MDCCLIV, in zyn Paleis, door een Pistoolschoot, om 't leeven gebragt. Het Krygsvolk hadt eene Zamenzweering tegen hem gemaakt, op den tyd van de betaaling der Soldye volvoerd; de Thesaurier kwam door handen van dit zelfde Vloekgespan om, en het Opperhoofd van 't zelve zette zich op den zetel van den Dei, in de vaste verwagting dat hy tot het bekleeden dier Waardigheid zou worden uitgeroepen, waar toe hy last begon te geeven; doch eenige Officieren van den vermoorden Dei, beslooten op de Vloekverwanten aan te vallen: geholpen door veelen van hunnen Aanhang schooten zy de voornaamste der Zamenzweerderen, en onder deezen derzelver Opperhoofd, dood: terstond ALI EFFENDI AGA, Hoofd der *Moorsche* Ruitery, tot Dei uitroepende.

Gerugten en tydingen der Vredebreuke met *Algiers.*

De maate van dit voorval vloog in Lentemaand, niet herwaards over, of de Kooplieden vreesden voor eene Vredebreuke: eene vrees die welhaast aanwiesch door zeer bedenklyke tydingen uit *Marseille*, dezelve uitdruklyk vermeldende, welke terstond van hooger hand werden bekend gemaakt. Dan scheen die vrees te moeten verdwynen, wanneer, kort daar op, Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit te *Amsterdam*, tot geruststelling van allen, wien het mogten aangaan, verzekerden, dat, volgens Brieven van den Consul PARAVICINI aan den Staat, de jongst bekragtigde Vrede, op den vyf-

vyftienden van Sprokkelmaand nog ſtand hieldt. Veelen ſloegen nu de eerſte Bekendmaakingen in den wind, niet bedenkende, dat de Berigten uit *Marſeille*, ſchoon ſlegts op mondlyke overleveringen van laater tyd rustende, duidelyker ſpraken dan die uit *Algiers*, ſchoon deeze volkomen waarheid behelsden. Hoe wel de gerugten van een Vredebreuk toenamen, konden zy de hoop, op de tyding des Staatsdienaars gebouwd, niet doen wankelen, en hieldt deeze ſtand, tot dat in Grasmaand Brieven van dien Conſul, de Oorlogsverklaaring buiten allen twyfel ſtelden. LXXXII. BOEK. 1755.

Men verſtondt toen, dat, zints den vyftienden van Sprokkelmaand, te *Algiers* alles in beweeging was, door 't gemor van 't Krygsvolk en 't Gemeen, even zeer om Oorlog ſchreeuwende, met bedreiging van tot het uiterſte te zullen komen, wanneer men niet terſtond, den Vrede met eenigen der *Chriſten* Mogenheden verbrak. Dit dol begrip nam hand over hand toe. De nieuwlings aangeſtelde Dei, benevens zyne Staatsdienaaren, voor de woede des misnoegden Volks dugtende, ſpanden den Divan, om te beraadſlaagen tegen welk eene Mogenheid, zy den Oorlog zouden verklaaren. Dat dit moest gedaan worden, wilden zy hunne Hoofden bewaaren, leedt geen twyfel meer. Regtmaatigheid kon in deeze keuze de wet niet voorſchryven, Belang moest het Raadsbeſluit opleveren; een Oorlog, die het meeſte en ze- De Oorlog door den Dei verklaard.

LXXXII. BOEK. 1755.

kerſte voordeel beloofde, zou het Volk aangenaamst weezen. De raadſlag luidde „ dat, naardien de *Hollanders* veele „ en rykgelaadene Schepen op Zee hadden, en 't getal hunner Oorlogſchepen, „ om dezelve te dekken, niet zo groot „ was, als dat der *Franſchen* en *Engelſchen*, het breeken met de *Hollanders* „ veiligſt en voordeeligſt zou weezen." De Dei, in de maatregelen zyns Voorzaats treedende, mogt veele redenen, ten voordeele der *Hollanderen*, bybrengen, en, onder andere, verklaaren, „ dat zy de „ Verbintenisſen altoos ſtipt naakwamen, „ ryke Geſchenken overzonden, en geen „ de minſte reden van klaagen opleverden," hy yverde, met gevaar, te vergeefsch. De Divan zou wel gehoor geleend hebben aan zyne bedenkingen, ons Land zo zeer tot eere ſtrekkende, als het tot ſchande diende, dat eene verzwakte Zeemagt, 't zelve boven alle andere *Christen-Volkeren* ten doel des Oorlogs ſtelde; maar de vrees voor een Opſtand, en een Bloedbad, hadt de overhand; het Gemeen moest te vrede geſteld, en de raadſlag van den Divan werd een volledig Befluit. De bekendmaaking hier van ſtilde het morrend ongenoegen, en de Weerſpannelingen, die reeds het moordgeweer tegen den Dei gewet hadden, lagen 't zelve wel voldaan neder.

Een Amptenaar van den Dei, vervoegde zich, 's volgenden daags, by den *Nederlandſchen* Conſul PARAVICINI, met de-

deeze onaangenaame boodſchap. „ Myn „ Heer, Conſul! de voortreflykſte Dei „ zendt my tot u, om u te verklaaren, „ dat 'er een Beſluit genomen is, om den „ *Hollanderen* den Oorlog aan te doen, „ en dat het, derhalven, gevoeglyk is, „ dat gy van hier vertrekt; maar dat hy „ u, uit eene byzondere gunst, den tyd „ van twee maanden toeſtaat om u naar „ dit bevel te ſchikken. Gy moet wel „ zorg draagen, van met geen *Turk*, „ *Moor*, of *Christen*, te ſpreeken, om den „ voortreflykſten Dei van gevoelen te doen „ veranderen; dat doende, zoudt gy uw „ Hoofd in gevaar ſtellen." PARAVICINI antwoordde, „ dat het oogmerk „ van den Dei zou worden nagekomen." — 's Anderen daags verſcheen die Amptenaar weder, met eene nadere verklaaring van 's Deis welbehaagen, op den toon der volſtrekſte eigendunklykheid, betuigende; „ De tegenwoordige wil van „ den voortreflykſten Dei is, dat gy, in „ ſtede van twee maanden met uw vertrek „ te wagten, de eerſte gelegenheid daar „ toe, zo ras mogelyk, zult waarneemen. „ Weet ook, dat zo dra de Xebecqen in „ Zee zullen geloopen zyn, alle *Holland-* „ *ſche* Schepen, welke zy op Zee ont- „ moeten, voor goeden prys zullen ver- „ klaaren, en Schip, en Laading, en Man- „ ſchap." —— Een Bevel van dien dringenden aart bewoog den Conſul, om, met allen ſpoed, alles tot zyn vertrek gereed te maaken. De beſchikking van het

LXXXII. BOEK. 1755.

LXXXII. BOEK.

1755.

noodwendige deedt hem nog veertien dagen te *Algiers* vertoeven, in geduurige vrees van, op nieuw, onaangenaame boodschappen te zullen ontvangen, tot dat hy zich eenigzins gerust gesteld vondt, door eene weete van wegen den Dei, „ dat het „ Tydsbestek van twee maanden zou stand „ grypen, ten aanziene der *Hollandsche* „ Schepen, en dat de Xebecqen, voor den „ twintigsten van Grasmaand, geene vy„ andlykheden tegen dezelve zouden plee„ gen." —— De algemeene kennis, die PARAVICINI van den onbestendigen aart der *Algerynen*, en de nog verse proeve, welke hy van de veranderlykheid des Deis hadt, deedt hem op die belofte niet veel vertrouwen, en bediende zich van het eerste Schip, 't welk na *Gibraltar* vertrok, om de Heeren BUTLER, Consuls van den Staat, aldaar te onderrigten van het gevaar, 't welk de *Hollandsche* Schepen liepen van de *Algerynen*. Zelve ging hy met zyn Huisgezin en Goederen aan boord van een *Engelsch* Schip, om na de eerste Haven in *Provence* over te steeken.

Schoon de Oorlogsverklaaring tegen de *Hollanders* genoeg was, om het misnoegen der *Algerynen* te doen bedaaren, wilde de Divan, den Oorlog verklaard zynde, het Volk een volkomen genoegen schenken, door hun Rooflust meerder ruimte te geeven, en de Kaapvaard open te stellen tegen alle Mogenheden, wier Zeemagt geen gedugt vertoon maakte;

maakte; van hier de voorſlag om met alle Volken, *Frankryk* en *Engeland* uitgezonderd, te breeken. De Conſuls van *Zweeden* en *Deenemarken* wisten, zo men wil, door Geſchenken, en door den AGA der *Moordſche* Ruiterye, wiens gezag en invloed te *Algiers* veel vermag, in hunne belangen te trekken, deezen ſlag af te keeren. 's Keizers Conſul gelukte dit niet, waar om hy het gevaar, waar aan hy zich vondt bloot geſteld, ziende, nog voor het einde van Lentemaand, vertrok en te *Livorno* aanlandde. LXXXII. BOEK. 1755.

Onmiddelyk naa de Oorlogsverklaaring, repte alles te *Algiers* de handen, om Vaartuigen ter Roof- en Kaapvaard uit te rusten. Reeds met den aanvang van Lentemaand, lagen 'er eenige Xebecqen gereed, en men ſprak van een nog grooter aantal toe te rusten; doch gebrek aan bekwaame Stuurlieden, en bevaare Manſchap, vertraagde dit werk, waar om de Dei na alle plaatzen langs de *Algierſche* kust zondt, om zo veel Zeelieden, als men bekomen kon, te werven.

Hoop dat de Porte de *Algerynen* tot den Vrede zou beweegen.

MAHOMETH DE V, in Wintermaand des afgeloopen Jaars te *Conſtantinopole* overleden zynde, werd onmiddelyk door zyn Broeder OSMAN DEN III. opgevolgd, en deeze voor Keizer uitgeroepen. De Baron de HOCHEPIED, Afgezant van hunne Hoog Mogenden by de *Ottomanniſche Porte* hadt, in 't begin van Louwmaand gehoor, by den eerſten Vizier, om zyne Gelukwenſchingen af te leggen, die twee

LXXXII. BOEK. 1755.

twee dagen laater den gemelden Baron weder ten Gehoor noodigde, te welker gelegenheid hem een Brief van den Grooten Heer werd overgeleverd, aan hunne Hoog Mogenden, tot Bekendmaaking van zyn komst tot den Throon, vergezeld van eene gunſtige aanſpraak des Groot-Viziers, met verzekering, dat de nieuwe Keizer geneigd was alle de Verdragen, die ten tyde zyner Voorzaaten ſtand gegreepen hadden, onſchendbaar in agt te neemen. —— Eenigen gisten, dat de dood van den vreedzaamen Sultan MAHOMETH DEN V, de *Algerynen* tot het vorderen van den Oorlog hadt aangezet, in hoope dat zy ſteun zouden vinden, in diens Opvolger OSMAN DEN III, verwagtende, dat deeze, door Krygszugtiger geest gedreeven, dien ſtap zou goedkeuren; doch niets ſcheen grond te geeven, om zulks te wagten. Hier te Lande vleide men zich met het denkbeeld, dat de *Ottomanniſche Porte*, die met geweld doorgedronge Vredebreuk, hoogst zou mishaagen: naardemaal het rooven der *Algerynen* den *Levantſchen* Handel, voor de *Turken* zelve zeer veel naadeels toebrengt, en was men niet zonder hoope, dat de altoos veelvermogende Vertogen der Porte de *Algerynen*, hoe zeer ook op roof verhit, tot bedaarder gedagten zouden beweegen, althans de ſpraak ging, dat de Afgezant van deezen Staat ten Hove des Sultans, last ontvangen hadt, om ten dien einde de ernſtigſte verzoeken te doen.

Hier

Hier op, nogthans, liet men het in de *Vereenigde Gewesten* niet aankomen: een kragtdaadiger en zekerder middel, tot bedwang der Zeerooveren, beſtondt in Oorlogſchepen na de *Middelandſche Zee* te zenden, tot dekking der Zeevaard, en afbreuk van den Vyand. Terwyl de *Oost-Indiſche* Maatſchappy een Berkantyn toerustte, om op de t'huiskomende *Oost-Indiſche* Schepen te kruisſen, en dezelve van de Vredebreuk te verwittigen; bragt men verſcheide Oorlogſchepen in gereedheid, om na de *Middelandſche Zee* te ſtevenen. Herhaalde Waarſchuwingen van de Admiraliteit te *Amſterdam*, maanden het Volk, onder bedreiging der ſtraffe, op de nalaatigen geſteld, aan, om zich, zonder uitſtel, binnen een' bepaalden tyd, aan boord te begeeven, van de ſchepen der Zeevoogden onder welken zy dienst genomen hadden. — Ook maakte die Zeeraad bekend, dat, met den eerſten goeden wind, naa den eerſten van Bloeimaand, Convoy zou verleend worden, na *Liſſabon* en *Cadix*, en dat de Capiteins gelast waren, alle zodanige Schepen der Ingezetenen van deezen Staat, als van hun geleide zich zouden willen bedienen, tot zo verre te vergezellen, als deeze hunne beſtemming eenigzins zou toelaaten. — Vervolgens verleende men dit Jaar, van tyd tot tyd, Convoy, zo na *Cadix*, als de *Middelandſche Zee*, tot *Livorno* toe, en na *Smirna*. Twee Oorlogſchepen door de Admiraliteit van *Amſter-*

LXXXII. BOEK. 1755.

Oorlogstoerustingen hier te Lande.

LEKKIL. BOEK. 1755.

ſterdam uitgerust, gingen kruiſen op de t'huiskomende *Oost-Indiſche* en andere Koopvaardyſchepen. —— Wyders liet de Zeeraad aankondigen, dat, aangezien het Vredeverdrag met den Keizer van *Marocco* geſlooten, en de vriendlyke Schikkingen, zedert eenigen tyd met die van *Tunis* en *Tripoli* gemaakt, vorderden, dat de Ingezetenen van den Staat, niettegenſtaande den verklaarden Oorlog met die van *Algiers*, nog moeſten blyven vaaren, met *Turkſche* Paspoorten, de Regten daar op, geduurende den Oorlog met de *Algerynen*, zouden worden verminderd. —— De Algemeene Staaten moedigden, by de openbaare bekendmaaking van den Oorlog, het Volk in den Zeedienst van den Lande aan, tot het doen van alle mogelyken afbreuk, door niet alleen, aan de Schepen van Oorlog, die een *Algerynsch* Schip mogten veroveren, tot belooning te laaten, het ganſche aandeel, 't welk het Gemeene Land in den Prys toekwam; doch daarenboven een geſchenk van vyftig Guldens toe te zeggen, voor ieder man, die zich, by 't aanvangen van 't Gevegt, of op het bemagtigde of vernielde Schip had bevonden; voorts de noodige beſchikkingen aankondigende, wegens het opbrengen der Pryzen, en het heroveren van reeds door de Roovers genomene Schepen.

Spaansch Convoy op eene verpligtende

Allerbelemmerendst en gevaarlykst was de onverwagt ontſtaane Vredebreuk, met die van *Algiers*, voor de Schepen, die zich in de Havens der *Middellandſche Zee* bevon-

vonden, en van Vaderlandsch Convoy verſtooken, ten gereeden prooy zouden ſtrekken, van de greetige Roofzugt, indien zy het waagden, onbeſchermd, die Havens te verlaaten, om hunne reizen te vervorderen. De Baron VAN WASSENAAR, Afgezant van deezen Staat aan 't Hof van *Madrid*, met hun lot begaan, vervoegde zich, van de Oorlogsverklaaring onderrigt, terſtond by RICARDO WALL, Secretaris van Staat, om *Spaanſche* Beſchutting voor de *Nederlandſche* Schepen te verzoeken: deeze ging onmiddelyk den Minister van *Zeezaaken* den Heer ARRIAGA ſpreeken, en kwam, binnen een vierendeel uurs, vol blydſchap, te rug, verzekerende dat alles naar 's Afgezants wensch bezorgd was, en de daar toe noodige bevelen, nog dien zelfden avond zouden worden afgevaardigd. — Dit beſtondt in het verleenen van twee Oorlogſchepen, een van zeventig en een van zestig Stukken, om de Koopvaarders tot buiten het Nauw van de Straat van *Gibraltar* te geleiden. De vaardigheid en beleefdheid gaf aan dit hulpbetoon eene dubbele waarde. De Baron VAN WASSENAAR betuigde 's anderen daags, by den Heer WALL zynen dank, en deedt van deeze heuchlyke ſchikking kennis geeven aan de Koopvaarders, die zich in de *Spaanſche* Havens aan de *Middellandſche Zee* bevonden, ten einde zy na *Alikanten* zouden zeilen, van waar dit Geleide zou vertrekken. Men wilde ook, dat 'er in den Raad des Konings van *Spa-*

LXXXII. BOEK. 1755. wyze aan onze Schepen in de *Middellandſche Zee* verleend.

je

LXXXII. BOEK. 1755.

je ſtondt beraadſlaagd te worden, om den *Algeryen* verderen afbreuk te doen. (*)

Dat men hier toe beſloot, is af te neemen, uit het eerſte geval in deezen Oorlog, zonderling genoeg, om onderſcheiden vermeld te worden, als een tafereel van uiterſte benauwdheid, en vreemdſten lotwisſel opleverende. ADRIAAN VAN DER KAM, voorheen Commandeur onder de Admiraliteit van *Zeeland*, was toen de Vrede hem geen vooruitzigt van beſtaan of bevordering, in 's Lands, Zeedienst beloofde, te raade geworden, als Capitein ter Koopvaardy te vaaren. Reeds in den Jaare MDCCLII, zeilde hy van *Middelburg* na de *Middellandſche Zee*, van de eene Haven op de andere vaarende, zonder in 't Vaderland weder te keeren. Met het begin deezes Jaars, bevondt hy zich te *Venetien*, van waar hy in Sprokkelmaand onder zeil ging, om na *Vigos* in *Spanje* te ſtevenen. Het Fregat, door hem gevoerd, was wel geboord voor zes en twintig Stukken Geſchuts; doch hadt niet meer dan veertien kleine Stukjes op, en even zo veel Manſchap aan boord, eene geringe verdeediging en zwakke bemanning, doch ter Handelvaard genoeg, en geſchikt naar de weinige waarſchynlykheid van gevaar: by zyn vertrek van *Venetie*, wist men daar nog niets van

Ontmoeting van den Capitein ADRIAAN VAN DER KAM met de *Algerynen*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 154. 163. 206. 213. 220. voor 't Jaar 1756. bl. 441.

van de Vredebreuk. Door Storm en On- LXXXII
weêr op zyne reis vertraagd, was hy, op BOEK.
den veertienden van Grasmand, tot het
Eiland *Tvica* gevorderd. Hier ontdekte hy 1755.
drie *Turkſche* Xebecqen, die blykbaar hun best deeden, om by hem te komen, gelyk gelukte. VAN DER KAM, van alles kwaads onkundig, en niets van dien aart vermoedende, deedt alles wat de Bevelen van den Staat, by het ontmoeten van *Turkſche* Vaartuigen, vorderen. Doch, in ſtede dat de Stuurman, dien hy met zyn Pas aan 't boord van een der Xebecqen zondt, met de manſchap te rug kwam, bevonden zich in de ſloep twaalf *Turken*, met het geweer onder de lange kleederen verborgen. De Capitein ontving de Officiers met alle beleefdheid, die de *Hollandſche* netheid preezen en verzogten de Kajuit te zien. Het uitzetten der Barkaſſen van de Xebecquen, waar in men Beddegoed, Kaarten en Boeken pakte, baarde niet weinig agterdenken by den Stuurman van VAN DER KAM; zyne blykbaare ongerustheid tragtte men te verdryven, door te zeggen dat zyn Pas goed was, en men ſlegts voor hadt eenig water van zyn Capitein te verzoeken.

Op die verraaderlyke wyze met de Barkaſſen aan boord van 't Fregat genaderd, ſprongen 'er tuſſchen de veertig en vyftig *Turken* over, die het Volk met het platte hunner Sabels ſloegen, tot op 't hembd uitkleedden, en onder den Scheldnaam van *Honden* na de Sloep dree-

LXXXII. BOEK. 1755.

ven, welk lot ook den Kapitein te beurt viel, in weêrwil zyner bedreiging van na *Algiers* te zullen zeilen, om over hun te klaagen. Indien hy niet zweeg bedreigden zy hem met een oogenbliklyken dood, en hy werd met zyn Volk na de Xebecq gevoerd. Hy kon niet te weeten komen wie de Capitein was; doch vernam de Vredebreuk, als mede dat zyn Schip prys was, en hy benevens zyn Volk Slaaven. Geen donderſlag kon ſchriklyker klinken dan die tyding; verbaasdheid en wanhoop ſtondt op aller weezens, vergeefſche traanen vloeiden uit de oogen, en vrugtlooze jammerklagten vervulden de lugt. Het Fregat werd na *Algiers* opgezonden en het Volk op de drie Xebecqen verdeeld: waar zy alle mishandeling moesten verduuren. Tegen den avond zag men land, de Stuurman der *Algerynen* begeerde uit VAN DER KAM te weeten, waar hy het voor hieldt: deeze antwoordde *St. Martyn*, een uithoek aan den *Spaanſchen* Wal. De *Turkſche* Stuurman beweerde dat het *Tyica* was; waar uit VAN DER KAM opmaakte, dat deeze zich twintig mylen vergiste, en, gelyk hy zyn Stuurman te kennen gaf, hoope op verlosſing uit de Slaaverny ſchiep. De *Algerynen* zetteden hun kours voort, en den volgenden dag ontdekte hy nog duidelyker hunnen misſlag, alle verkenningen weezen uit, dat zy de Baai van *Allikanten* naderden. VAN DER KAM zag vyf *Spaanſche* Xebecqen onder den wal, van dit bemoedigend gezigt, gaf hy kennis aan zyne

ne lotgenooten, die zich met hem op de- LXXXII.
zelfde Xebecq bevonden. De Xebecqen BOEK.
ontgingen het oog des *Algerynſchen* Stuur- ——
mans niet; doch hy hieldt ze voor *Cate-* 1755.
laanſche Barken. Schoon de Commandeur, naar zyn gevoelen gevraagd, onbewimpeld zyne meening verklaarde, vondt dezelve geen ingang by de *Algerynen*, die geen vermoeden hadden, dat 'er *Spaanſche Xebecqen* in Zee zouden weezen, en zich in hun begrip verſterkten, om dat de *Spanjaarden* gewoon waren hunne Xebecqen, op de *Turken* afgezonden, altoos door één of twee kloeke Oorlogſchepen te laaten dekken.

Het meér opkomen van den dag bevestigde de giſſing des Commandeurs. De *Turkſche* Stuurman wendde na de *Algerynſche Xebecq*, die 't Opperbevel voerde, hy kreeg last meer van den *Spaanſchen* wal af te houden, na de *Moorſche* kust koers te ſtellen, en, daar de *Spanjaards* op hun afkwamen, alles tot een gevegt gereed te maaken, en dezelve dan in te wagten. Alle poogingen om de *Spanjaarden* in zulk een ſtand te brengen, dat zy dezelve konden enteren mislukten. De *Spaanſche* Bevelhebber toonde, dat hy een wakker Krygsman en een goed Zeeman was. Toen deeze met de vier onder hem ſtaande Xebecqen, onder 't bereik van 't Geſchut der *Algerynen* gekomen was, heeſen deezen de vlag op, en deeden ieder een ſchoot, onder een ſchriklyk getier, met de uiterſte veragting, de vyf *Spaanſche* Xebecqen niet

LXXXII. BOEK. 1755.

meer tellende, dan vyf Waterhoenders. Deeze naderden, ondertusſchen, in een welgeregelde ſlagorde geſchaard, zeilden de vyanden een en andermaal, onder 't geeven van de laag, voorby. 't Gevegt duurde van half zeven in den morgenſtond tot 's nagts ten elf uuren.

Het zonderling beloop en de gelukkige uitſlag kwam hier op neder. By den aanvang des Gevegts werd VAN DER KAM, met zyne Officieren, in een hoek van een zeilkooi geſlooten, en door vier gewapende *Turken* bewaard. Akelige toeſtand in het tegenwoordig tydſtip, en vermeerderd door het vooruitzigt op zeer mogelyke elenden! Slaaf, beroofd van alle middelen om zich te redden, blootgeſteld aan 't vernielend kanon. Welk een keer de zaak nam, zy konden zich niets dan het ergſte voorſtellen, en althans niet hoopen op een zo gunſtigen lotwisſel, als, na 't uitſtaan van duizend doodsangſten, hun, te beurt viel. Schooten de *Turken* tegen de *Spanjaarden* te kort, het was niet vreemd dat zy beſlooten, den brand in 't buiskruid te ſteeken, en het Vaartuig met alles in de lugt te laaten ſpringen; beſlooten zy tot de overgave, zy konden hun eigen Slaaven de vryheid misgunnen, en het leeven beneemen. Het Schip, reeds een menigte van grondſchooten bekomen hebbende, kon zinken, en zy in 't water een gewiſſen dood vinden. Zelfs de *Spanjaarden*, meeſter wordende, konden, in dolle woede, zonder Vriend of Vyand te onderkennen,

nen, alles wat hun voorkwam, nederſa- LXXXII.
belen. — VAN DER KAM bevondt zich BOEK.
op de buitenſte der *Algerynſche* Xebecqen, ——
die aan 't heevigst vuur blootgeſteld, zo 1755.
zwaare grondſchooten bekomen hadt, dat
dezelve dreigde te zinken. Dit ongeluk
was zyne en der zynen behoudenis. Zy
werden boven geroepen, en hoorden de
onverwagte betuiging des *Turkſchen* Capi-
teins, dat zy *Vry* en de *Algerynen* thans
Slaaven waren; hem verzoekende voor hun
by de *Spanjaarden* te ſpreeken. VAN DER
KAM belooft het, doch gaf tevens te ver-
ſtaan, dat geen voorſpraak baaten zou,
zo lang de vlag bleef waajen en alle de zei-
len byſtonden. Hier op kreegen de Com-
mandeur en zyn Stuurman ieder een Sa-
bel in de vuist, om, naar welgevallen te
gebieden; onmiddelyk beval hy de Vlag
te ſtryken en de Fok te laaten vallen. Het
vuur der *Spanjaarden* hieldt egter aan;
hy zondt Volk na beneden, om het groo-
te lek te ſtoppen, en de *Turken*, in alles
zeer gewillig gehoorzaamende, hielpen
hem het geſchut over boord werpen. Het
dek lag vol dooden en gekwetſten, ande-
ren ſmoorden om laag in 't water; de tyd
liet niet toe de dooden in Zee te werpen.
VAN DER KAM riep de naaste *Spaanſche*
Xebecq toe, dat men met ſchieten zou op-
houden; dewyl de *Turken* zich wilden over-
geeven: na nog eene laag doorgeſtaan te
hebben, zonden de *Spanjaarden* Barkaſſen
na de *Turkſche* Xebecq, waar op hy zich
bevondt; doch geen *Spanjaarden* wilden

LXXXII. BOEK. 1755.

aan boord komen: in deezen nood moest ieder, volgens 't bevel van VAN DER KAM, die het geſtopte lek weder hadt doen openen, waar door de Xebecq ten naasten by vol water liep, en op zyde ſloeg, om een goed heen komen zien. Eene deerlyke vertooning, gezonde, gekwetſte, en doode *Turken*, 't Volk van den Commandeur, dreeven, met alles wat uit de Xebecq ſpoelde, door elkander. De eenige kans ter lyfberging was in Zee te ſpringen, en na de digtst byliggende *Spaanſche* Barkas te zwemmen. VAN DER KAM met de zynen deedt dit, biddende *Chriſten ſlaaven* te willen bergen: gelyk onverwyld geſchiedde. Veertig *Turken*, de eenigen, die van twee honderd vyftig Man op dat Vaartuig, welke niet in 't gevegt of door 't water ſneuvelden, werden opgevischt.

Allervriendlykst was 't onthaal aan 't boord des *Spaanſchen* Bevelhebbers van dit Smaldeel Xebecqen, die, verſtaan hebbende wie de Commandeur en zyn geval was, als mede hoe nog verſcheide van diens Volk op de andere *Algeryn/che* Xebecqen zich bevonden, wel gaarne van den aangebooden dienst ter hulpe, om die mede te bemagtigen, gebruik maakte. De doorſchoote Zeilen beletteden den *Algerynen* het vlugten. In 't hervatte gevegt, ſchoot eerst een der *Algerynen* te kort, en begon, de Vlag geſtreeken hebbende, te zinken. VAN DER KAMS Volk op dit Vaartuig was in leeven, en werd met eenige *Turken* gered. De ander 's nagts ten elf uuren bui-

buiten ſtaat van verdediginge gebragt zynde, wilde de Capitein der *Turken* het vuur in 't eigen kruid ſteeken: doch daarin door de *Mooren* verhinderd, gaven zy hunne gereedheid ter overgaave te kennen, 't Volk werd afgehaald uit het Schip, 't geen, gelyk de twee andere, in de diepte verzonk. Zy bragten vierhonderd zes en negentig Gevangenen te *Cartagena* op, omtrent zes honderd waren 'er geſneuveld; toen VAN DER KAM ze in ketenen zag ſlaan, en hun over hun lot troostte, kreeg hy ten antwoord, *Geduld, Capitein! 't is de Fortuin der Zee!* Met die zelfde koelheid, hadt de Capitein van de tweede vermeesterde *Algerynſche* Xebecq, aan 't boord der *Spaanſche* gebragt, binnen treedende, als of 'er niets gebeurd was, in 't *Spaansch* gezegd: *Goeden avond Heeren.* (*) LXXXII. BOEK. 1755.

Was de Beſtelling op de Voogdyſchap, en 't aankleevende van dezelve, over de Vorſtlyke Kinderen, in gevalle de Gouvernante, geduurende derzelver Minderjarigheid mogt overlyden, in *Gelderland* als uit den boezem der Beſtuurderen van dat *Frieslands* voorzieningop de Voogdyſchap.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 1161. VAN DER KAM, na zo veel rampſpoeds gelukkig doorgeworſteld te hebben, kwam in 't Vaderland, en ſtak, als eerſte Luitenant, onder Capt. J. STAVORINUS in Hooimaand des Jaars 1756. in Zee, om een Convooi na de Straat te geleiden, en aanvaardde, dien Capitein in de *Middelandſche Zee* overleden zynde, het Scheepsbevel. *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 216.

LXXXII. BOEK. 1755.

dat Gewest, in 't verloopen Jaar, voortgekomen. (*) Haare Koninglyke Hoogheid begeerde dat andere Gewesten hier op desgelyks bedagt waren, en ſchreef, met het einde van Lentemaand deezes Jaars, de Staaten van *Friesland*, verzoekende dat zy vier Heeren, benevens de Lands-Secretaris, zouden benoemen en gelasten om, wegens dat gewigtig ſtuk, met haar een Plan te vormen. Men marde niet om aan dit verzoek te voldoen, en reeds, eer Grasmaand ten einde liep, hadden vier Heeren, uit de vier Kwartieren benoemd, benevens den Secretaris, over dit ſtuk gehoor by de Gouvernante: en werd den twaalfden van Zomermaand ten opzigte van *Friesland*, met goedkeuringe dier Vorſtinne, een Reglement vastgeſteld, 't geen in de groote hoofdzaaken wel zamenſtemde met de Bepaalingen in *Gelderland* gemaakt; doch eenige wyzingen kreeg, geſchikt naar het Landsbeſtuur in dat Gewest, en daarom eenige nadere melding verdient.

„ De Meerderjaarigheid werd op de „ vervulde Achttien Jaaren bepaald.— „ Betreffende de Opvoeding, zou haare „ Koninglyke Hoogheid verzogt worden „ eenige Perſoonen, en onder deezen ten „ minſten één van de Leden der Regee„ ringe van *Friesland*, of meer, naar „ evenredigheid dezelve uit andere Ge„ wes-

(*) Zie hier boven bl. 157.

„ westen zouden worden genomen, voor LXXXII.
„ te draagen, in welke voordragt men BOEK.
„ zou berusten.

„ Omtrent de Waarneeminge van het 1755.
„ Erfſtadhouderſchap, zouden de Staaten,
„ uitſpraak doen over de Geſchillen en
„ Oneenigheden, welke tusſchen het Hof
„ van Justitie, de Magiſtraaten der Ste-
„ den, en Landſchappen mogten ont-
„ ſtaan. — De openvallende Land-
„ ſchaps-Ampten, zouden te hunner be-
„ ſchikkinge weezen; zy een Grietman
„ van het *Bild* aanſtellen, en by openval-
„ linge der Grietenyen, de verkiezing
„ doen van eenen Grietman, uit de benoe-
„ ming van drie wettig geſtemde en ver-
„ kiesbaare Perſoonen. —— Zy zou-
„ den het regt van Pardon geeven uitoefe-
„ nen, doch niet anders dan met toeſtem-
„ ming der vier Kwartieren; en de aan-
„ ſtelling hebben van den Luitenant Hout-
„ vester en Secretaris van het Jagtgerig-
„ te; doch de vier Meesterknaapen zou-
„ den verkoozen worden van ieder Kwar-
„ tier, waar in het Ampt openviel. ——
„ Dit zou ook ſtand grypen, omtrent de
„ opengevallene Raadsheersplaatzen en
„ Curatorſchappen van de Academie, waar
„ omtrent het bedryf van Erfſtadhouder,
„ geduurende de Minderjaarigheid, zou
„ ſlaapen; dit zou ook 't geval zyn, by
„ het ontſtaan van oneenigheid over de
„ Belastingen, die met éénpaarigheid moe-
„ ten worden vastgeſteld, of men moest
„ met vier Kwartieren daar in overeenko-

LXXXII. BOEK. 1755.

„ men, om aan een Collegie of één Eminent Perſoon of meer Perſoonen van Regeeringe, binnen het Gewest, de beſliſſing op te draagen. Insgelyks zou de *Cura Magnificentiſſima* van den Erfſtadhouder ſlaapen, en de zorg van de Academie weder gebragt worden op dien voet als dezelve vóór den Jaare MDCCXLVIII geweest was. — De zitting van den Erfſtadhouder op het Collegie in het Hof Provinciaal en 's Lands Rekenkamer, kon geduurende dien tyd, van geene betekenis weezen. — Over de Ampten tot het Krygsgerigte behoorende, zouden de Staaten, als dezelve openvielen, beſchikken; doch de Goedkeuring der Vonniſſen van het Krygsgerigte zou aan den Hertog VAN BRUNSWYK worden opgedraagen. — Wanneer twee Kwartieren tegen twee ſtonden, of twee Kwartieren weigerden of marden met hunne Kameradviſen uit te brengen, zou de Beſliſſing ſtaan aan het Collegie, mits alle Leden voor af, by plegtigen Eede, beloofden, omtrent de uitſpraak, geen de minſte agt te zullen ſlaan op het Kwartier, waar uit zy waren afgevaardigd; maar alleen het *Algemeen Welzyn* in 't oog houden.

„ De Raadsbeſtellingen in de Steden, met den aankleeve van dien, de Beſliſſingen der Geſchillen daar uit en daar over ontſtaande, zouden uitgeoefend en door de Steden opgedraagen worden, aan haare Doorlugtige Hoogheid Me-

„ vrou-

„ vrouwe de Prinsesse, eerste Douariere van *Oranje* en *Nassau*, Grootmoeder, en, by onverhoopte aflyvigheid van dezelve, eer de Prins Erfstadhouder Meerderjaarig was geworden, aan de Prinsesse CAROLINA, de achttien Jaaren bereikt hebbende; doch indien dit geval mogt plaats grypen, terwyl CAROLINA nog verre van de vereischte Jaaren was, zou door de Steden, met kennisse en goedkeuring van de Prinsesse Grootmoeder, eene *Interims Voorzieninge* worden gedaan, gelyk ook Prinsesse CAROLINA, in diergelyk een geval zou doen om te dienen tot voorzorge, zo iets menschlyks gebeurde, eer de Erfstadhouder Meederjaarig was. LXXXII. BOEK. 1755.

„ De Hertog VAN BRUNSWYK, zou, op „ Instructie, het Capitein Generaalschap „ van *Friesland* bekleeden. Het stuk der „ Patenten, by alle de Bondgenooten te „ beschikken, bleef volstrekt uitgezonderd; doch kreeg hy, tot wederzeggens toe, als dan de Begeeving van de „ openvallende Krygsampten van Collonel tot Vaandrig ingeslooten; alles onder de noodige bepaalingen van de „ Goedkeuring der Staaten en 't verleenen „ der Commissien. Wat de Vestingen, „ Magazynen, en voorraad van Oorlog „ betrof, zou zulks in *Friesland*, omtrent „ gevallen van aangelegenheid, niet mogen geschieden dan met overleg van „ gemelden Prins.

„ Ook werden de Afgevaardigden ter

„ Al-

LXXXII. BOEK. 1755.

„ Algemeene Staatsvergaderinge gelast, „ om het *Repreſentatief van het Capiteinſchap Generaal van de Unie*, den Hertog VAN BRUNSWYK te helpen opdraagen, op zodanig een Lastbrief, als de gezamenlyke Bondgenooten, met overleg van haare Koninglyke Hoogheid, zouden verſtaan te behooren.

„ Op het Bevel over het Krygsvolk te water, zou men, by voorraad, nog geene ſchikking maaken."

By dit Reglement kwam een breedvoerige Lastbrief voor den Hertog, zo verre *Friesland* betrof. (*)

Overyſſel aangezogt om ook op de Voorzieninge bedagt te weezen.

Ten dien zelfden tyde, als haare Koninglyke Hoogheid met de Staaten van *Friesland* over de Voogdyſchap, met een zo gewenſchten uitſlag, geſchreeven en gehandeld hadt, was zy die van *Overyſſel* met eenen Brieve aan, om desgelyks hierin zodanige Voorzieninge te doen, als zy vertrouwde van hunne gewoone voorzigtigheid en yver voor het Huis van *Oranje*, en het handhaaven der tegenwoordige Regeeringsgeſteltenisſe, en hier in door verwyl geene gelegenheid te geeven, tot misverſtanden, en voor den Staat verderflyke oneenigheden. Het goedvinden der Staaten hier op te gemoet ziende, boodt zy aan, tot meerder ſpoeds hunner Raadpleegingen, zich niet te willen onttrekken om haare Bedenkingen, indien zy dezelve

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 258. 754.

ve mogten verlangen, te laaten toekomen. De *Overysſelſche* Staaten, op den gewoonen Landdag in Lentemaand te *Zwolle*, deezen Brief ontvangende, namen denzelven danklyk aan, en verzogten om de mededeeling der aangebodene Bedenkingen van de Vrouwe Gouvernante. Welhaast ontvingen zy een Ontwerp, 't welk door de Afgevaardigden der drie Hoofd-Steden werd overgenomen. *Deventer* verklaarde, zonder eenig uitſtel, 't zelve aan te neemen, zo verre die Stad aanging; Burgemeesters van *Kampen* en *Zwol* deeden desgelyks. LXXXII. BOEK. 1755.

Doch dit werk, 't geen, in 't eerst, zo vlug ſcheen te vlotten, haperde in beide de laatstgemelde Steden, waar de *Gezwooren Gemeente*, of, gelyk men ze by verkorting doorgaans noemt, *Meente*, geen genoegen nam in eene en andere byzonderheid tot het Stede-regt behoorende. Te *Zwolle* deeden Burgemeesters de Gezwoore Gemeente buiten gewoon byeenvergaderen, en aan dezelve de Brieven der Gouvernante, met het Ontwerp, voorleezen; byzonder voorhoudende de punten tot de Stad betreklyk, verklaarende dat zy, daar in daadlyk hunne toeſtemming gegeeven hadden, verzoekende de Vrienden van de Meente hier in hun voetſpoor te volgen. De Meente hieldt het Voorſtel in beraad, en verzogt, dat het geheele Plan, één dag of meer, mogt leggen in de kamer van 't Stadhuis, waar de verkiezingen van Burgemeesters en Gemeens- Dit werk haapert te *Zwolle*, waar de Meente geen genoegen nam.

LXXXII. BOEK. 1755.

meensmannen 's Jaarlyks geſchieden, om 't zelve aldaar te kunnen nagaan en overweegen. Dit werd geweigerd, zy drongen deezen billyken eisch niet verder aan; doch de verlangde toeſtemming nog uitſtellende, kreegen zy een nader aanzoek van den Magiſtraat, om zulks te doen, en deeze zaak voort te zetten: op eene derde en dringender aanmaaning, geſterkt door het voorbeeld van *Deventer*, leverde de Meente, wel verre van toeſtemming te draagen, een beredeneerd weigerend Beſluit in, 't welk te meer onze opmerking verdient: dewyl zodanig een verſchynzel van wederſpraak en het voorſtaan van Regten, 'er veel opziens baarde. Wy zullen 'er eene en andere trek uit overneemen, en teffens aantoonen, wat hier 't verſchil was.

Rustige taal der Meente aldaar.

Na eene hartlyke betuiging van alleszins te willen medewerken tot heil der Stede, en van gereedheid om in alles toete ſtemmen, wat haare Koninglyke Hoogheid, mogt voordraagen, in zo verre de Privilegiën en Wetten der Stad, welker heilige Bewaaring de groote Burgery van alouden tyde aan de Gezwooren Gemeente, onder dierbaaren Eede, vertrouwd hadt, eenigzins zouden kunnen toelaaten, merken zy op: dat zy, het tegenwoordig Voorſtel met de Stads oude Wetten en Privilegiën vergeleeken hebbende, moesten vaſtſtellen en vertrouwen, dat haare Koninglyke Hoogheid, van welke men by mogelykheid geene volkomene

Ken-

Kennisse van alle de veelvuldige byzondere Stad- en Land-regten vergen kon, in gevalle zy van de waare gesteldheid, en van de zonderlinge voorregten der drie Hoofdsteden van *Overysſel*, en byzonder van *Zwolle*, grondig berigt bekomen hadt, zeker zou onderrigt geweest zyn, „ dat „ de Stad *Zwolle* eene Vrye en van nie„ mand afhangende Stad was, wier Re„ geering bestondt in Zestien Burge„ meesters, verdeeld in acht Schepenen, „ en acht Raaden, mitsgaders in acht en „ veertig Gemeensluiden. —— Dat de „ Regeering van Burgemeesteren *alleen* „ *voor één Jaar* was. —— Dat de keur „ der Burgemeesteren volkomen aan de „ *Gezwoore Gemeenten* stondt, om die *al*„ *le Jaar*, op den gezetten Dag te „ doen. —— En dat het den Keurnoo„ ten vrystondt, tot Schepenen en Raa„ den te kiezen, alle de geenen, die „ 's Jaars te vooren, en voormaals, Sche„ penen en Raaden geweest waren, of wel „ dezelve voorby te gaan."

LXXXII. BOEK. 1755.

Deeze *Onafhanglykheid* en dit Oppergezag der Stad, hadden zy altoos gehandhaafd, en geen de minste inbreuk daar op geduld. De Voorvaders de oefening van die groote magt gevaarlyk oordeelende, wanneer ze *langen tyd* aan dezelfde Lieden betrouwd werd, hadden die, by Stads willekeuren, wyslyk binnen den Omtrek *van één Jaar* beperkt; op die wyze alleen was der Gezwoorene Gemeente de Aanstelling van Burgemeesteren overgegeeven, voor

één

LXXXII. BOEK. 1755.

één enkel Jaar, moesten zy volgens de Wet, die aanstellen; andere schikkingen mogten zy daar in noch maaken, noch gedoogen. Ondoenlyk kwam het hun, derhalven, voor, zich *by eenen anderen Eed* te verbinden, om regeerende Burgemeesters voor een *langer* tyd dan *één Jaar*, en wel *zo lang* te zullen doen aanblyven, tot aan de Meerderjaarigheid van den tydlyken Erfstadhouder of Erfstadhouderesse.

Tot zulk eene verandering in de Stadsregten konden zy niet verstaan, noch ook aan Ridderschap en Steden, onder eenigen *Titel*, 't zy van *Voogdye*, of eenigen anderen naam, den minsten indragt op Stads keuren toelaaten. Zulks zou voet kunnen geeven, om daar uit te besluiten tot zekere *Afhangelykheid*, welke de Eer van het *Onafhangelyk Zwol* op geenerlei wyze lyden kon: te meer nog, doordien, in voorige dagen, de Heeren van de Ridderschap geene geringe poogingen op dit stuk gedaan hadden, waar uit een bekende Tweespalt onder de Leden van den Staat ontstondt, poogingen, door hunne Voorzaaten, in tyds, en zodanig verydeld, dat thans, zedert eene lengte van Jaaren, niemand aan de bestendigheid van der Drie Steden volstrekte Onafhangelykheid meer getornd hadt.

Wel te regt oordeelden zy, dat haare Koninglyke Hoogheid behoorde te begrypen, dat de Regeeringsvorm der andere Gewesten, als mede de geringere Privilegiën

giën van de Steden in dezelve, byzonder van het nabuurig *Gelderland*, daar zy alle aan de Provinciaale Staaten, en aan een Hof onderworpen lägen, van *Overyssel* en de uitsteekende voorregten der Drie Hoofdsteden in dezelve oneindig verschilden, zo dat het geen elders, agtervolgens den gedaanen Voorslag, zonder eenige zwaarigheid, hadt te werk gesteld kunnen worden, in *Overyssel*, en wel bepaald in *Zwolle*, niet kon geschieden zonder de gronden der Regeeringe, door alle Regenten bezwooren, te beweegen. LXXXII. BOEK. 1755.

Zy wenschten, dat de Gouvernante de Stad by haare aloude en altoos welbewaarde *jaarlykschè* en *onafhangelyke* Keuren zou beschermen, en by nader overleg, wel willen bepaalen, dat, in het ongelukkige geval van Minderjaarigheid, dezelve Keuren, zo van Raad als Meente, *ondertusschen* en tot de Meerderjaarigheid toe, alle jaaren zouden moeten gedaan worden, op dezelfde wyze en met dezelfde uitwerking als voor den Jaare MDCCXLVII.

Hier in konden zy niet zien, dat eenige zwaarigheid stak, of voor de Stadhouderlyke Waardigheid, of voor de tegenwoordige Regeeringsvorm; dewyl de Meerderjaarigheid daar zynde, het Regeeringsbestel, agtervolgens het Regeeringsreglement van den Jaare MDCLXXV, den Heere Erfstadhouder zou worden ingeruimd, zonder eenig nader Besluit of Schikking. Op dit Reglement hadden zy hun Eed afgelegd, en konden zy niet wel verstaan,

LXXXII. BOEK. 1755.

tot het doen van een *nieuwen Eed*, op de thans gemaakte Schikkingen. Zy wenschten dat deeze bezwaaren, by eenen Brieve, ter kennisse van haare Koninglyke Hoogheid mogten gebragt worden.

Alle Leden der *Zwolsche* Meente, ondertusschen, waren niet van dit begrip der Meerderheid; eenige leverden, ten bewyze hier van, eene Tegenverklaaring in, dezelve daar op grondende, „ dat de „ Voorregten en Privilegien en de bygebragte Artykelen van het Stadsregt, „ alleen geschikt naar eene Regeeringsgesteltenisse van een Stadhouder ontbloot, „ niet toepasselyk waren, op de tegenwoordige gelukkige Regeeringsgesteltenisse, by welke de bestelling der Leden „ van den Magistraat volkomen stondt, en „ af hing van het welbehagen van den „ Heere Erfstadhouder, of die geenen, „ die den Stadhouder vertegenwoordigt. Geen wonder dat Lieden, die dus dochten en redenkavelden, het vaardig toetreeden der Stad *Deventer*, schoon vonden, en als voorbeeldlyk aanpreezen. — De Magistraat, met boven opgegeeven Besluit der Meerderheid verlegen, doedt haar best om 'er verandering in te bewerken; doch deeze bleef volharden by het ingeleverde Besluit.

Te *Kampen* verzet de Meente 'er zich ook tegen

Te *Kampen* was de Gezwoore Gemeente, althans eene Meerderheid van Negen en twintig tegen Zeven, op den zelfden grond als de *Zwolsche*, tegen de Bepaaling, dat, gedüurende de veronderstelde Min-

1755.

Minderjaarigheid, de Regeering in de Steden zou aanblyven, en dat, by openvalling, de vervulling zou moeten geſchieden onder goedkeuring der Ridderſchappe; verſcheide zamenroepingen baarden geene verandering. De Magiſtraat verzogt die groote Meerderheid om haare redenen in geſchrifte te ſtellen, ten einde ze aan de Gouvernante mogten gezonden worden; doch zulks werd van de hand geweezen, onder aanbod van dit wél te willen doen, indien haare Koninglyke Hoogheid zulks zou eiſchen.

De Meente te *Zwolle* neemt geen genoegen in het antwoord der Gouvernante.

De zwaarigheden te *Zwolle* door de Meente ingebragt, hadt men aan de Gouvernante overgeſchreeven. Zy gaf eerlang ten antwoord, dat zy wel afzag van de *Pœnale Clauſule* raakende den Eed, die alle Regenten, mitsgaders de Gemeenslieden, zouden moeten doen op de gemaakte ſchikking wegens de Voogdyſchap; doch dat zy bleef aandringen, op de twee andere tegengeſprooke punten, te weeten de Jaarlykſche Volduuring der Leden van de Magiſtraat, die ſtaande de onderſtelde Voogdyſchap in Regeering zouden zyn, en de Goedkeuring der verkiezing van Regenten, door Ridderſchap en Steden, als oefenende de Voogdyſchap, geduurende de onderſtelde Minderjaarigheid. — Schepenen en Raaden te *Zwolle*, de Gezwoore Gemeente by een geroepen hebbende, lazen het ſchryven der Prinſeſſe voor, en leverden het over ter nadere overweeginge, met allen aandrang om 'er in toe

LXXXII. BOEK. 1755.

te ſtemmen, ten einde de Magiſtraat in ſtaat zou geſteld worden, om van wegen de Stad, in dit gewigtig en geen uitſtel lydend werk, ter Vergaderinge van Ridderſchap en Steden, nevens de andere Leden, die meerendeels gereed waren, te helpen beſluiten. — Na gehoudene overweeging bleek, dat eene kleine Meerderheid thans het Voorſtel met de gemaakte veranderingen, omhelsde; de Minderheid hieldt het daar voor, dat, in eene zaak van die natuur, geene Overſtemming kon plaats hebben. De Magiſtraat kon egter goedvinden, die Meerderheid volwigtig te keuren; en de Meente te doen ſcheiden met de gewoone bewoording, *de Vrienden van de Meente worden bedankt!* Dan 't was hier mede niet afgedaan; op de gewoone Vergadering van Raad en Meente in Zomermaand, leverden dertien Leden een breedvoerig Voorſtel in, ſtrekkende om de gehoudene handelwyze der Regeeringe ten opzigte van Meerderheid, in eene zaak die met Eenpaarigheid moest geſchieden, te wraaken, en aan te toonen, dat die Meerderheid, eens geſteld zynde dat ze mogt gelden, hier op geene voeglyke wyze plaats hadt, wel ſterk zich verklaarende tegen de ongeregelde ſtappen in deezen gedaan.

Te Hasſelt en Steenwyk is de Meente niet te

't Was *Zwolle* en *Kampen* alleen niet, waar de Meente zwaarigheden opperde; te *Hasſelt* en *Steenwyk* was het even zo geſteld. In het ontworpen Plan, hadden ook eenige Heeren uit de *Overyſſelſche* Rid-

Ridderſchap Bedenklykheden gevonden, betreffende „ de Begeeving der Ampten „ by Tourbeurten van de Leden hunner „ Edel Mogenden" welke deeze Heeren oordeelden, dat „ aan de Staaten moest „ worden gelaaten", en dat de Staaten van de Perſoonen, daar toe voorgeſtaagen, „ geene Afkeuring zouden kunnen „ doen, of daar in eenige verandering „ maaken" — ten anderen „ het doen „ van den Eed, op het in den Jaare „ MDCLXXV vastgeſtelde en in MDCCXLVIII „ herdrukte Reglement gelyk ook op de „ Schikkinge wegens de Voogdye" tot welken Eed deeze Heeren oordeelden, dat de Leden niet behoorden verpligt te worden; en „ dat ook de Penaliteit, „ geſteld op het onverhoeds doen van „ eenigen Voorſlag, tegen het vastgeſtelde Reglement," geene plaats behoorde te hebben. — Wyders wilden zy dat „ de wyze van de Staaten te beſchryven, by de Meerderjaarigheid van „ den Erfſtadhouder of Erfſtadhouderesſe, by het oude gebruik, behoorde gelaaten te worden, overeenkomſtig met „ de orde van den Lande". — en eindelyk, „ dat de Troepen in *Overyſſel* „ in Garniſoen komende, of daar door „ trekkende, den Eed aan de Staaten zouden moeten doen, als vóór den Jaare „ MDCCXLVII geſchiedde."

LXXXII. BOEK. 1755. vrede.

De Ridderſchap heeft ook eenige bedenkelykheden.

Meer ingangs dan de Bezwaaren der Meente, vonden deeze Bedenklykheden der Ridderen by haare Koninglyke Hoog-

De Gouvernante geeft eenige

LXXXII. BOEK.

1755.

heid; omtrent de eerſte gaf zy eenige verzagtingen daarmede overeenkomſtig; doch ten opzigte van de laatſte, den Eed der Troepen, oordeelde Mevrouwe de Gouvernante, „ dat zulks eene overtollige Be„ denking was, dat dit ſtuk diende ge„ laaten te worden aan de ſchikkingen, „ die in 't algemeen door de Unie, met „ haar overleg, zouden worden be„ raamd." — Hier op beſlooten de Staaten van *Overyſſel*, in Herfſtmaand het Reglement wegens de Voogdye, overeenkomſtig met de verzagtingen van haare Koninglyke Hoogheid, vast te ſtellen, „ in vertrouwen, egter, dat haare Ko„ ninglyke Hoogheid, het ſtuk van den „ Eed der Militie, by het inkomen en in „ het doortrekken, zou ſchikken op een„ gelyken voet met de overige Bondge„ nooten." Twee Heeren uit de Ridderſchap verklaarden zich hier tegen, behoudens het inleveren van eene nadere Aantekening, welke één der Heeren 's anderen daags indiende, en hier op nederkwam.

verzagting op de Bedenklykheden der Ridderen. Voorziening vastgeſteld.

Een der Ridderen doet een Tegenaantekening.

„ Dat, zo noodig als men oordeelde „ een Reglement op het ſtuk der Voog„ dyſchap te weezen, het, volgens zyne „ gedagten, niet minder, ja ten hoogſten „ noodzaaklyk was, dat zulk Reglement „ op die wyze wierd beraamd, dat het „ aan de orde van de Regeeringe kon „ voldoen, en dus vereischtens hebben, „ die tot de beſtendigheid eens Staatsbe„ ſluits, van natuure als het tegenwoordi„ ge, volſtrekt noodig waren; op dat

„ daar

„ daar door het oogmerk, bestaande in LXXXIII.
„ de zekerheid van de Erfstadhouderlyke BOEK.
„ Regeeringe mogt kunnen worden be-
„ reikt. Dat, derhalven, zo lange 'er 1755.
„ geene volledige Toestemmingen van alle
„ de Leden der Regeeringe voor handen
„ waren, waar voor hy het gebeurde te
„ *Zwolle*, *Kampen*, *Hasselt* en *Steenwyk*
„ geenzins kon aanzien, (behalven dat
„ hy wel zeer twyfelde of de Leden van
„ de Gemeente de magt wel eens hadden,
„ om eene zo aanmerkelyke verandering
„ in de Keuren te mogen maaken als in 't
„ Ontwerp werd voorgesteld,) hy van oor-
„ deel was, dat in deeze zaake, voor als
„ nog, en zo lang de Toestemmingen van
„ alle de Leden niet éénpaarig daar wa-
„ ren, niets bepaalds kon noch behoorde
„ beraamd te worden; dat men in tegen-
„ deel, hier mede moest wagten, en intus-
„ schen alle voeglyke middelen in 't werk
„ stellen, om gezamenlyker hand 'er op
„ uit te weezen, dat het stuk der Voog-
„ dyschappe eenpaarig werd gebragt tot
„ zodanig een bestand, dat daar mede de
„ Erfstadhouderlyke Instelling, met be-
„ houd van elks Regten en Privilegien,
„ tot welzyn van den Lande, voor al-
„ toos, te meer werd verzekerd. Waar
„ toe hy betuigde van zyne zyde vaardig
„ te staan; agtende het, daarenboven,
„ voor al noodig, die voorziening ge-
„ schiedende, dat de Troepen in *Overyssel*
„ komende, den Eed aan de Staaten moes-

LXXXII. BDEK. 1755.

„ ten doen, op dezelfde wyze als aan „ de Magistraaten van de Drie Hoofdste- „ den, en als vóór den Jaare MDCCXLVII. „ Oordeelende, onder verbeteringe, dat „ dit stuk by de Staaten zelve moest wor- „ den beraamd en vastgesteld, zonder de „ beschikking daar van aan de Afgevaar- „ digden, ter Algemeene Staatsverga- „ dering over te geeven, die hy, egter, „ wel lyden mogt, dat gelast wierden, „ om, met vaststellinge van dit punt, ver- „ der met de overige Bondgenooten, en „ medewerking van haare Koninglyke „ Hoogheid, in onderhandeling te tre- „ den, ten einde eenpaarig te kunnen be- „ sluiten."

Volkomen Besluit daar op genomen.

Het Besluit in Herfstmaand was genomen, door de Staaten, zo verre die bestonden uit de Leden der Ridderschappe, en Afgevaardigden van *Deventer* en *Zwolle*, te welker laatstgemelde Stede, men het bezwaar der Meente in den wind sloeg. *Kampen* verklaarde toen niet gereed te weezen; doch tradt die Stad in Slachtmaand toe om het Reglement, overeenkomstig met het Plan der Gouvernante vast te stellen. Vier Heeren uit de Ridderschap verklaarden 'er zich tegen. Thans namen de Handelingen over dit stuk in *Overyssel* een einde en de Schikkingen daar gemaakt, hadden, in 't geen de Opvoeding, den tyd der Meerderjaarigheid, de zeven Gewesten in 't algemeen, als mede het Krygsbewind des Hertogs van BRUNSWYK betrof, eene vol-

volkomene gelykheid, met het in *Gelderland* beraamde. (*) Wat het Huishoudelyke van dit Gewest aanbelangt, kan de schikking, by lange na niet tot elks genoegen, genoegzaam opgemaakt worden, uit 't geen wy noodig vonden optetekenen, wegens de Bezwaaren der Meente, en de Bedenklykheden der Ridderen, 't geen teffens de verbaazend groote en bykans ontegenzeggelyken invloed der Gouvernante uitwyst. (†) LXXIII. BOEK. 1755.

By *Stad en Lande* waren, over dit eigenste Stuk der Voogdye, reeds in den Jaare MDCCLIII, eenige Gelastigden benoemd; de handeling deswegen naderhand, en met meer nadruks, in dit Voorjaar, aangedrongen zynde, brágten zy, in Grasmaand, een Raadslag uit, die voorgedraagen, zonder tegenstand, in een Staatsbesluit veranderde, en hoofdzaaklyk zamenstemde met dat van *Friesland*. (§) — Geduurende de Minderjaarigheid zouden Hun Hoog Mogenden en de Raad van Staaten aan zich neemen, en uitoefenen al die Magt en Gezag, welke zy bezeten en uitgeoefend hadden, van den Jaare MDCCII tot MDCCXLVII. Met uitzondering, dat het Bevel over het Krygsvolk van den Staat, onder zekere bepaalingen, in

By *Stad en Lande* stelt men de Voorziening vast.

(*) Zie hier boven bl. 157.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 393. 683. voor 't Jaar 1756. 458. 478.
(§) Zie hier boven bl. 83.

LXXXII. BOEK. 1755.

in een Lastbrieve vervat, zou opgedraagen worden, aan den Hertog VAN BRUNSWYK. —— Wat het Gewest zelve betrof, zou het Reglement, door wylen zyne Hoogheid, in den Jaare MDCCXLIX, op de Regeeringe gemaakt, als een onverbreeklyke Grondwet, in zyn geheel blyven beſtaan, en, by aanhoudenheid, vermeerderd met een Eed op deeze Voorzieninge, moeten bezwooren en nagekomen worden, door alle de Leden der Regeeringe, en allen die eenige Post zouden bekleeden. Ook zou een ieder daar in gefteld, 't zy door wylen zyne Hoogheid, of door haare Koninglyke Hoogheid, of daar in door hoogstderzelver goedkeuring beveſtigd, in dezelve blyven geduurende den tyd, voor welken hy was aangefteld. Zeer nauwkeurig was de Voorziening, omtrent de Amptsbegeevingen, die, dewyl het Erfſtadhouderſchap, voor dien tyd ophieldt, aan de Staaten van dit Gewest ſtonden. —— De Heeren van de Stad *Groningen*, en die der *Ommelanden* maakten ieder de noodige bepaalingen, ten opzigte van 't geen de *Stad* en de *Ommelanden*, in derzelver byzondere Huishoudingen, raakte. — Waar op die beide Leden der Staatsvergaderinge verklaarden, dat zy deeze Voorzieningen op den Eed, in den Raadſlag begreepen, in ſtede van lyflyken geſtaafden Eede aannamen, en ieder in de hunne zouden zorgen, dat die Eed afgelegd wierd, door allen, die 't zelve zou mogen aangaan, inge-

gevolge van het Reglement des Jaars MDCCXLIX en de thans gemaakte Voorzieninge. Hier mede hadt dit werk by *Stad* en *Lande* zyn vollen beslag. (*) LXXXII. BOEK. 1755.

Dit zelfde Onderwerp was in *Zeeland*, door den Heer VAN BORSSELE, reeds voor lang ter tafel gebragt, en in handen gesteld van Gelastigden, die, ten deezen Jaare, een Verslag uitbragten, grootendeels eenstemmig met de andere vermelde Voorzieningen: alleen byzonderheden behelzende ten opzigte van de Magistraatsbestellingen, te *Vlissingen* en *Veere*, en de Plaatsbekleeding van Eersten Edelen, by welke schikkingen, de Heer VAN BORSSELE, toen Representant, by voorkeuze tot het een en ander werd aangepreezen. (†) Als mede in *Zeeland*.

's Jongen Erfstadhouders genegenheid, voor de *Haagsche* Schuttery, als mede die zyner Vrouwe Moeder, door ons voorheen gedagt (§), bleef niet onbeantwoord; Schout, Burgemeesters en Schepenen dier Hofplaatze vonden goed vast te stellen, dat de nieuw aankomende Schutters voortaan, benevens den gewoonen Schutterlyken Eed van Onderdaanigheid aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, hun wet- De Eed der Haagsche Schutterye vermeerderd met dien aan den Stadhouder.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 771. enz.

(†) Het geheele Reglement den 29 van April 1756. vastgesteld, is te vinden in de *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 752.

(§) Hier boven, bl. 91.

LXXXII. BOEK. 1755.

wettige Hooge Overheid, „ ook den Eed „ zouden doen aan zyne Doorlugtige „ Hoogheid den Heere Prinſe van *Oranje* „ en *Naſſau*, als Erfſtadhouder, en me„ de geduurende de Minderjaarigheid van „ zyne Hoogheid aan haare Koninglyke „ Hoogheid, Mevrouwe de Prinſeſſe Doua„ riere van *Oranje* en *Naſſau*, als Vrou„ we Gouvernante deezer Landen." Doch werd van de toen reeds beëedigde Schutters, naardemaal Hun Edelen Agtbaaren, menigvuldige redenen hadden om overtuigd te zyn, van de opregte trouwe, gehoorzaamheid en yver der tegenwoordige *Haagſche* Schutterye voor 't Doorlugtige Huis van *Oranje*, dien Eed niet afgevorderd, en konden zy volſtaan, met op den Eed, by hunne aanſtelling tot Schutters gedaan, Trouwe en Gehoorzaamheid, aan die Vorſtlyke Perſoonen te belooven. (*)

't Kerkgeſchil met A. v. D. OS te *Zwolle.*

Ons Geſchiedblad met Kerklyke Geſchillen op te vullen zou, aangemerkt dezelve zo veelvuldig, dikwyls zo lang gerekt, zo weinig beduidend, en enkel Perſoonlyk zyn, ſlegts aan weinigen behaagen. Veel gerugts maakende, nogthans, mogen wy niet geheel ſtilzwygende voorbyſlappen, en moeten kortlyk ſtaanblyven by 't geen een ſchrander, geleerd en welſpreekend Leeraar der Hervormde Kerke te

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 732.

te *Zwolle*, den Eerw. ANTONIUS VAN DER OS, overkwam. Reeds voorlange zouden wy hier van hebben moeten ſpreeken, hadt het ons gelust den loop deezes Kerkgeſchils te volgen; dewyl het, in 't laatst des Jaars MDCCXLVIII, kort na zyne aankomst daar ter Stede, eenen aanvang nam, vervolgens allengskens toenam, en, van dien tyd af, tot dit Jaar toe, zich in allerleie gedaantens vertoonde. —— Ligte verdenkingen van Onregtzinnigheid, gaven wel ras aanleiding, om, met meer dan gewoone oplettenheid, toe te luisteren, en 't ontbrak niet aan de zodanigen, onder zyne Amptgenooten, en de Leden der Gemeente, die welhaast grond waanden te vinden, om hem te beſchuldigen, en zulks met de daad deeden. Eene groote maate van Verdraagzaamheid hem eigen, wederhieldt hem van ſterke uitdrukkingen, en boven al van uitvaaren tegen anders gevoelende *Christenen*, waar door hy, binnen kort, de gewoone haatlyke Godgeleerde Scheldnaamen van *Arminiaan*, en *Sociniaan* moest hooren, en zich in onaangenaamheden, met de meesten zyner Amptgenooten en veele Leden vondt ingewikkeld, die ſtapels getuigenisſen inleverden, wegens zyne Afwykingen van de Leer der Kerke in veele Geloofsſtukken. LXXII. BOEK. 1755.

Hy bleef, te midden van die onlusten, op den zelfden trant leeraaren, en verſchafte zyne Partyen ſtoffe van beklag, in Kerkenraad, op Clasſis, op Synode, en by Bui-

LXXXII. BOEK. 1755.

Buiten-Gemeentens; aan tegen- en verdeedigschriften was geen einde; de Staaten van *Overyssel*, en zyne Hoogheid werden 'er mede gemoeid. De omstandigheden waar in hy zich bevondt, zette hem te meermaalen aan tot de keuzen van stoffen, waar in hy voor 't vry Onderzoek in den Godsdienst pleitte; genoeg voor zyne Vyanden, om hem niet alleen als een *Verbreeker van alle Kerklyke Banden*, ten toon te stellen; maar ook dat nadeelige vermoeden van hem in te boezemen, als of hy, ten eenigen tyde, zulks omtrent de *Politieke Wetten* zou bestaan, ten minsten in bedenkinge te geeven of hy, die het eerste deedt, wel te goed was tot het laatste. In zulk een licht poogde men hem te doen voorkomen, by haare Koninglyke Hoogheid; die blaam weerde hy af, en wist tegen de gedaane beschuldigingen van Ketery uit zyne Leere getrokken, zich dermaate te zuiveren, dat niet slegts eenigen zyner Amptsbroeders, maar de Hoogleeraars JOH. VAN DEN HONERT en JOH. JAC. SCHULTENS hem van de aangetygde beschuldigingen vryspraken. — Wel verre van hier in te berusten, voer men voort met Bezwaaren in te brengen, en de Kerklyke Handelingen liepen, in dit Jaar, af met een Synodaal Besluit, 't welk hem voor afgezet en ontzet van alle deelen van den Heiligen Dienst, en zyne Standplaats opengevallen verklaarde, verzoekende de Regeering van *Zwolle*, dit gestreeken Vonnis der Synode te ondersteunen

nen en te bekragtigen, „ ten einde 't zel- LXXXII.
„ ve, gelyk het in de Handelingen der BOEK.
„ Synode ſtaat uitgedrukt, in weêrwil van
„ alle listige en geweldaadige poogingen 1755.
„ van den Vorst der Duisternisſe, en Va-
„ der der Leugenen, en tot voorkoming
„ van alle Confuſien, die door het uit-
„ voeren van de bedreigingen van Do.
„ VAN DER OS, *om, niet tegenſtaande het*
„ *enregtvaardig Oordeel van de Synode van*
„ *Overyſſel, evenwel onder* GODS *hulpe te*
„ *zullen voortvaaren, om zyne dierbaare*
„ *Gemeente van Zwolle, met Leer en Le-*
„ *ven te ſtichten*, zouden kunnen ontſtaan,
„ zyne uitwerking mogt doen." Zyn Verzoekſchrift by de Magiſtraat baatte niet. Het eerſte Beſluit was, een Bevel tot ſtilſtand van zyn dienst tot nader order; en weinig dagen daar na gevolgd, door een gebod om zich van alle deelen des Heiligen Diensts te onthouden.

VAN DER OS, hadt zich op een *Synode Nationaal* beroepen, en de Synode van *Overyſſel* dit beroepen aangenomen; hier op gronde hy by de Magiſtraat te *Zwolle* een verzoek om beſcherming en handhaaving tegen alle kwelling en verongelyking, en het behouden zyner Jaarwedde, tot den tyd, dat de Uitſpraak van het *Synode Nationaal*, de zaak geheel zou hebben afgedaan, zich zo lang als wettig Predikant te *Zwolle* aanmerkende, ſchoon hy, alleen uit gehoorzaamheid aan 't Beſluit der Regeeringe, den dienst niet waarnam. Doch men begreep in dit Verzoek,

zo

zo als het lag, niet te kunnen treeden: men hieldt hem voor geen Predikant meer; maar zou hy, ingevalle een *Synode Nationaal* ten zynen behoeve werd uitgeschreven, en hy daar zegepraalde, terstond als wettig Predikant in de *Zwolsche* Gemeente herstelt worden, als of hy onafgebrooken daar gestaan hadt, de gewoone Jaarlykse Wedde genieten, en ook, 't geen hy in dien tusschen tyd hadt moeten missen, wederkrygen. Eerlang werd hem het Avondmaal en de Zitting in der Predikanten bank ontzegd. Hier mede liep eene zaak, die zo veele jaaren hing, ten einde. 's Mans Partyen zegevierden; doch veelen oordeelden, dat de Christlyke Liefde en Zagtmoedigheid in deeze Handelingen uit het ooge verlooren waren. (*)

LEEUW. BOEK. 1755.

Met

(*) In de *Jaarboeken* van die Jaaren op 't *Art. Zwolle*, zyn in 't breede alle die Gebeurtenissen en Kerklyke handelingen te vinden. Men heeft ze ook afzonderlyk uitgegeeven. De Bundels Voor- en Tegenschriften maaken Boekdeelen uit, by de Verzamelaars der Kerklyke Verschillen. Van het *Synode Nationaal* is, gelyk te denken was, niet gekomen. Wat VAN DER OS zelven betreft, vinden wy aangetekend, „ dat hy, eenigen tyd Ampteloos geleefd, „ doch zyne Godgeleerde Studien voortgezet hebbende, deels toe die Gevoelens verviel van welke men hem voorheen, als strydig met de Leer „ der Kerke, beschuldigde. Zyn lust tot het Predikampt, en 't begrip dat hy zyne *Medechristenen*, zo veel mogelyk, ten nutte moest weezen, „ deedt hem besluiten, by eene kleine Gemeente der „ *Doopsgezinden* in de *Beverwyk*, het Leeraarampt „ te aanvaarden; doch tot hetzelve kon hy niet worden „ toe-

Met gunſtiger uitſlag voor den van Onregtzinnigheid beſchuldigden PHILIPPUS LODOVICUS STATIUS MULLER, Leeraar by de Gemeente der *Augsburgſche* Belydenisſe toegedaan te *Leeuwaarden*, liep, ten deezen Jaare, een Kerktwist ten einde, reeds vyf Jaaren, met groote hevigheid gedreeven. Men hadt, na veel omhaals, om dien Leeraar verdagt te maaken en te doen veroordeelen, als Gevoelens predikende onbeſtaanbaar met GODS Woord en de Belydenisſe der *Lutherſche* Kerke, het zo verre gebragt dat hy de zaak ſcheen verlooren te hebben. Schoon de Clasſicale Gecommitteerden uit de Kerkenraaden der *Lutherſche* Gemeentens te *Amſterdam*, *Groningen*, *Deventer* en *Zwolle*, in den voorleden Jaare, dien Predikant nevens de Leden van den Kerkenraad, die hem aanhingen, in den dienst geſchorst hadden, ſloeg men dit in den wind, en las van LXXXII BOEK. 1755. Kerktwist met P. L. S. MULLER te *Leeuwaarden.*

„ toegelaaten zonder den Doop der Bejaarden te on-
„ dergaan, die aan hem werd toegediend. 't Geen
„ der *Heerſchende Kerke* geen geringen aanſtoot en
„ gelegenheid gaf tot veele Geſchriften, waar op by
„ niet goedgevonden heeft te antwoorden: 't welk
„ zommigen hem, ten kwaade geduid, en anderen
„ hoogstpryslyk gekeurd hebben; dan 'er waren on-
„ der de *Doopsgezinden* die met de penne zyn ge-
„ drag in deezen verdeedigden.' Vervolgens werd by in eene veel talryker Gemeente dier Gezindheid, te *Oostzaandam* beroepen, waar hy nog (1787 ſtaat. CERISIER *Tafereel der Nedel. Geſch.* X. D bl. 632. Zie ook VAN EINEM *Kerkl. Geſchied.* III. D. bl. 594.

LXXXII. BOEK. 1755.

van den Predik-ſtoel af, zulks van geener waarde te rekenen; daar in gerugſteund door Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, die de Handelingen der Clasſicaalen van onwaarde verklaarden, den Predikant en den Kerkenraad verbooden aan de door hun geſtelde opſchorting te gehoorzaamen, 't welk den Eerw. MULLER bemoedigde, om terwyl deeze Clasſicaale Heeren het werk niet lieten berusten, eene verklaaring tegen alle verdere Clasſicaale Onderneemingen in te leveren, die des niet tegenſtaande voort- en tot zyne Afzetting overgingen. Zyn Eerw. beweerde de nietsbeduidenheid dier Afzettinge, en wilde dezelve met zyn Kerkenraad vernietigd hebben, intusſchen voortvaarende met het waarneemen hunner Kerkbedieningen.

Een Brief van den Voorzitter des Kerkenraads te *Amſterdam*, en een Verzoekſchrift der misnoegde Leden der *Leeuwaardſche* Gemeente, om de gedaane Afzetting van kragt te doen zyn, vonden zo veel ingangs by de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, dat zy, ondanks een Tegenverzoekſchrift van den Eerw. MULLER nevens zynen Kerkenraad, een Beſluit ten hunnen nadeele namen, hun gelastende zich aan de uitſpraak der Clasſicaalen te onderwerpen; de Kerk werd, in gevolge hier van, geſlooten. De thans in 't ongelyk geſtelden verzogten zich van dit vonnis op de Staaten van *Friesland* te mogen beroepen; doch zonder vrugt. De Kerk bleef geſlooten. De misnoegden eisch-

eischten de Sleutels, en Rekening van den toenmaaligen Kerkenraad; dit, eerst geweigerd, moest, op last der Gedeputeerde Staaten, volvoerd worden. In deezen schynbaar hooploozen toedragt van zaaken, scheenen alle gewoone redmiddelen vrugtloos; en geene ingeleverde Verzoekschriften ten voordeele van den Eerw. MULLER iets te zullen betekenen. Dan 't gelukte hem, met de zynen, eindelyk by de Staaten van *Friesland* op den Landdag gehoor en teffens een gunstig antwoord te krygen: de zaaken werden gesteld in dien stand, als zy vóór het laatstgenomen Besluit der Gedeputeerde Staaten geweest waren, en de Leeraar MULLER, van hooger hand vryheid verworven hebbende, om den Godsdienst te handhaaven, verrigtte dien den volgenden dag, voor eene groote Schaare van allerlei Gezindheden, tot zigtbaar genoegen van verre het grootste gedeelte zyner Gemeente, die, ten teken van vreugde over dit besluit van 's Lands Vaderen, het *Lutherſche* Kerkgezang, van *Te Deum Laudamus*, aanhieven. (*) LXXXII. BOER. 1753.

Dit

(*) *Antwoord van* P. L. S. MULLER *op de Bezwaaren van Lentz en Meyer.* —— *Missive des Lutherschen Kerkenraads te Leeuwaarden aan de Eerw. Kerkenraaden der Lutherſche Gemeentens in Nederland.* —— *Nulliteit der Classicale Resolutie van Deportement, ten aanzien van den Predikant en Kerkenraad der Lutherſche Gemeente te Leeuwaarden enz.* door P. L. S. MULLER. Voorts

LXXXII. BOEK. 1755.

Dit Vonnis van den Souverain ſcheen aan die netelige twistzaake perk te ſtellen; doch, daar het aanliep tegen het Beſluit door Gedeputeerde Staaten genomen, reezen 'er moeilykheden uit tusſchen die twee Vergaderingen, welke egter door de beſliſſing van haare Koninglyke Hoogheid weggenomen werden. En bleef 'er nog misnoegen in de *Leeuwaardſche Lutherſche* Gemeente, ten zynen opzigte, over, dit week eerlang door het Beroep van den Eerw. MULLER na *Erlangen* in *Frankenland*, om op die Hoogeſchool in de Wysbegeerte de post van Hoogleeraar te bekleeden. Eene verwisſeling van ſtand, die hem tot eere ſtrekte, ook verliet hy zyne *Leeuwaardſche* Gemeente, met een allervolledigst Getuigenisſe, en *Friesland* met de hartlykſte dankbetuigingen aan de Staaten van dat Gewest, wier gunſtige beſcherming hem, in zo veel ongenoegens, opgebeurd en ſtaande gehouden hadt. (*)

In *Friesland* betoonden zich de Leeraars der Hervormde Kerke waakzaam om geene Leerbegrippen, van de hunne verſchillende, onder de Gemeente ingang te doen krygen, zo anders het doen verbieden

vinden wy de voornaamſte ſtukken tot dit Kerkgeſchil betrekkelyk in de *Nederl. Jaarb.* van 1753-1755. *Art. Leeuwaarden.*

(*) *Nederl. Jaarb.* 1766. bl. 898. voor 't Jaar 1757. bl. 798.

den van een Geſchrift die uitwerking te wege brengt, waar van dikwyl het tegendeel gebeurt. Een Werkje in 't *Engelsch* door den Eerw. JOHN TAYLOR geſchreeven, en, in den voorleden Jaare, onder den Tytel van *Verhandeling van het Leerſtuk der Verzoeninge, volgens den Inhoud der Heilige Schrift* vertaald, te *Harlingen* uitgegeeven, maakte hun misnoegen gaande. Zommigen waarſchuwden hunne Gemeentens van den Predikſtoel voor dit zuurdeesſem der Ketterye; en de waakzaamheid tegen *Sociniaanſche Stoutigheden*, het kragtdaadigst en gereedſte middel om het geweerd te krygen, bragt het ten onderzoek van een der Claſſen in *Friesland*, 't welk vervolgens, by alle rondging, die by Gedeputeerde Staaten hunne gevoelens over dit Werkje inbragten. Alle ſtemden zy 'er niet geheel in overeen, om 't zelve voor *Sociniaansch* te verklaaren; doch waren het hier in ééns, „ dat het „ zelve volkomen naar den ſmaak van *So-* „ *cyns Gemeente* zynde, en daar in ſpreek- „ wyzen gevonden wordende, die van *dat* „ *Volk* niet erger konden worden uitge- „ ſlaagen, en dit Boek, te dier oorzaake, „ wel verdiende verweezen te worden tot „ eene eeuwigduurende duisternisſe; nog- „ thans zou men, om den zagtſten en ge- „ maatigſten weg in te ſlaan, 's Lands „ Fiscaal belasten, onder zekere bepaal- „ de boete, het verder verſpreiden en „ verkoopen van dat Werkje te verbieden

LXXXII. BOEK. 1755.

LXXXII. BOEK. 1755.

„ gelyk met de daad geſchiedde. (*)" Doch het eerſte Vertier over en de Verzending gedaan zynde, kon dit Verbod niet veel betekenen, en hadt te minder te beduiden, daar, zo veel wy weeten, het Werkje elders in deeze Gewesten, een vryen loop hadt, althans niet geſtremd werd op eene wyze als in *Friesland.* De Vertaaler in zyne Voorreden van de toeneemende Verdraagzaamheid der *Bisſchoplyke Kerke* in *Engeland* ten opzigte van de *Diſſenters*, onder welken TAYLOR behoorde, ſprekende, hadt gewenscht, „ dat men 't zelfde Getuigenis van de *Nederlandſche Kerke* kon geeven; wanneer men nooit meer zou hooren van „ zulke ergerlyke *Proceduuren*, als thans „ op zommige plaatzen gepleegd wierden," (†) en moest, in zyn eigen Gewest, het onaangenaame daar van, ten opzigte van dit Stukje, ondervinden.

Oude Munten by *Kuilenburg* ontdekt.

Niet vreemd was het, op een kleinen afſtand van de Stad *Kuilenburg*, op zekeren beneden weg, onder den naam van den *Groenen Weg* bekend, voornaamlyk kort na het vallen van zwaare plasregens, eenige Gouden en Zilveren Penningen, aan te treffen, die in vroegeren eeuwen gangbaare Munt waren. Wanneer het in Hooi-

(*) *Reſol. van Gedep. Staaten van Friesl.* 27 Feb. 1755.

(†) *Voorrede des Vert.* bl. 12.

Hooimaand deezes Jaars ſterk geregend hadt, vonden de betreeders van dien weg eenige dier oude Munten. Nieuwsgierigheid en hoop op voordeel, dreef, toen dit meer en meer bekend werd, veelen derwaards, onder welken niet weinigen hun oogmerk bereikten, die de gevondene Penningen aan anderen verkogten. Dezelve waren van verſchillende ſoort, en op verſcheide tyden geſlaagen. De Gouden Penningen verſchilden meer in grootte dan in gewigt, en konden meest de zwaarte van een Ducaat haalen. Eenige waren van Biſchoppen van *Utrecht*, en vertoonden op de voorzyde de Wapens met den Naam van den regeerenden Biſchop, en op de keerzyde de beeldtenis van *Joannes den Dooper;* andere van de Graaven van *Holland*, uit den Huize van *Bourgonje:* ook vondt men 'er *Vlaamſche* en *Franſche* Stukjes onder, naar oude halve Pistoolen gelykende. De Zilveren Munten hadden desgelyks onderſcheide zwaarte en grootte, en op de voorzyde het *Bourgondiſche Kruis* met het Opſchrift *Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat*, dit trof men ook op veele der Gouden ſtukken aan. — Zeldzaam was het dat men dit Geld niet op eene enkele plaats, maar verſpreid over den gantſchen weg, die zich meer dan twee honderd roeden uitſtrekte, zo wel in 't midden als aan de kanten, ja zelfs in de ſlooten langs den weg, en nergens dieper dan omtrent zes duimen beneden de oppervlakte, aantrof. Wie deeze

LXXXII. BOEK. 1755.

LXXXII. BOEK. 1755.

ſchat daar gebragt of verborgen had, en wanneer dit gebeurd was, bleef een raadzel. De ontknooping daar in te zoeken, dat dit Geld, met de Aarde, van tyd tot tyd gebruikt om den grond op te hoogen, daar zou gebragt weezen, ging met eene onoplosbaare zwaarigheid vergezeld, dewyl de Arbeiders, die van 's Lands wege daar aan gewerkt hadden, getuigden nooit eenig geld in de aarde gevonden te hebben. (*).

Proeve der Inentinge van het Rundvee, genomen.

Van den Jaare MDCCXLIV af, tot deezen tyd toe, was de Landman, in de onderſcheide Gewesten der *Nederlanden*, met de Sterfte onder het Rundvee bezogt geweest; eene menigte van behoed en hulpmiddelen uitgedagt, voorgeſchreeven en beproefd, ſlaagden op verre na niet naar wensch. Vooroordeel en klein verſtandigheid verzette zich menigwerf, om iets van dien aart te beſtaan; zy hielden de Sterfte van het Vee voor eene Bezoeking en Straf des Almagtigen, en rekenden het daarom Godloos, de hand te ſlaan aan eenige Proefneeminge of men de doodlyke Uitwerking dier Bezoekinge kon voorkomen; zy oordeelden dit niets anders, niets minder, dan de nietige hand uit te ſteeken tegen den Allerhoogſten. Redenkavelde men dus over gewoone middelen; meer opziens en tegenſpraaks mogt men met grond verwagten wegens buitengewoone, en boven

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 714. waar men eenige dier Munten vindt afgebeeld.

ven al van een Middel in de Kinderziek- LXXXII.
te, met zo veel tegenkantings van het BOEK.
vooroordeel gebezigd. Dan in 't afloopen
des voorgaanden Jaars, hadt men, in *En-* 1755.
geland, de Proeve der Inentinge met een gelukkigen uitflag genomen. (*) De, by gerugte uit *Engeland*, vernomene goede uitwerkingen der Inentinge maakten hier eenigen niet ongenegen om dezelve ook aan hun Vee te beproeven; doch zy onttrokken zich, toen het op de zaak aankwam; dit gaf aanleiding aan den Eerw. CORNELIUS NOZEMAN, Leeraar der *Remonſtranten* te *Haarlem*, AGGE ROSKAMKOOL Koopman in de *Beverwyk*, en JAN TAK, Doctor in de Medicynen te *Leyden*, een plan te beraamen om die Proefneeming in 't groot te werk te ſtellen op eene wyze, welke hun onafhangelyk maakte van anderer ongezindheid, en ook, viel het ten ergſten uit, geene ſchade van merkelyk aanbelang aan iemand in 't byzonder zou toebrengen. Zy vervoegden zich by Mensch- en Vaderlandlievende Heeren, wier hartlyke genegenheid zy kenden, tot het doen van alle nuttige Onderneemingen, en troffen welhaast meer dan vyftig Deelgenooten aan, die de benoodigde Penningen tot de aankoop van Beesten, en het doen der Proeve, zamenbragten: van de Zeventien bleeven 'er niet meer dan drie in 't Leeven.

(*) *Gentelm. Magaz.* 1754. *For. Dec.*

LXXXII. BOEK. 1755.

ven. (*) Veel verſchilde dit van 't geen de Heer DOBSON in *Engeland* wedervoer, die van de tien Ingeënte Beesten 'er negen behieldt. —— De Heer PIETER BINKHORST, Burgemeester te *Hoorn*, hadt in de *Heeren-Huigenwaard* de Proef met één Hokkeling genomen, welke herſtelde, en bleek tegen de beſmetting vervolgens beſtand te zyn. De Heer A. VAN DER GRONDEN te *Hoorn*, behieldt vyf van zes Ingeënte Kalveren; doch van geen beter uitſlag dan de *Beverwykſche* Proeven, waren eenige door den Hoogleeraar THOMAS SCHWENKE in den *Haage*. (†)

Weêrgeſteltenisſe deezes Jaars.

De vry ſtrenge en bovenal langduurige Winter deezes Jaars, (§) deedt voor Ysdammen en Ysgangen in de Rivieren, zo vaak van Dykbreuken en Watervloeden gevolgd, met reden vreezen. By *Schenkenſchans* hadt zich een Ysdam gezet, die het water geheel opſtopte, en een klein gedeelte des Kwartiers van *Nyme-*

(*) Zie *Eerſte Proefneeming over de uitwerkingen van de Inentinge der Beſmettende ziekte in het Rundvee, gedaan in de Beverwyk.*

(†) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 137. 197. 331. 333.

(§) Meer dan zestig dagen lagen de Trekſchuiten van *Haarlem* en *Amſterdam* ſtil. Op 't *Pampus* lag het ys zo vast, dat de *Frieſche* en *Overyſſelſche* Veerſchepen eerst den drie en twintigſten van Lentemaand te *Amſterdam* aankwamen. Veertig Vaartuigen met volk uit *Jutland*, en elders, komende om onze *Groenlandſche* en *Straatdavidſche Schepen* te bemannen, noch over 't *Pampus* kunnende komen, noch te *Edam* binnen loopen, moesten na *Hoorn* vaaren.

negen onder deedt loopen. Was deeze Ysdam langer blyven zitten, dan zou de *Arnhemſche* Postweg waarſchynlyk geheel vernield geworden zyn, en de Rivier den ouden loop langs de zuidzyde van *Schenkenſchans* genomen hebben: door dit wyken der Ysdam, en het maaken van hulpgaten kreegen de ondergezette Polders ontlasting, de Weidlanden waren door het Rivierwater verbeterd, en de Koornlanden hadden niets geleden. In *Holland* en in 't *Stichs* kwam men met de vrees, door het tydig los raaken der Rivieren, en het afdryven der Ysdammen vry. In de *Betuwe* hadt men eene Dykbreuke en Overſtrooming; doch het water viel, in 't kort, zo ſterk als het was aangewaſſen. LXXXII. BOEK. 1755.

Niettegenſtaande het langduurig Winterweêr, verſcheen de Lente met het aanbreeken van Grasmaand, met een Donderbui van een malſchen Regen vergezeld, en herſchiep, in korten tyd, 't geheele gelaat der Natuure. Den Beesten, vroeg in de weide gebragt, wies het gras als in den mond. Het groeiend Ryk, door dien heilzaamen Voorjaars invloed gekoesterd, vertoonde zich, in Grasmaand, zo voordeelig als of deeze met Bloeimaand gewisſeld hadt. Van allerwegen hoorde men de gunſtigſte tydingen, wegens den toeſtand der Veldgewaſſen. —— Een hevig en Langduurig Onweêr van Donder en Blixem, op zommige plaatzen met Rukwinden, Hagel en Ys-

LXXXII. BOEK. 1755.

Ysſtukken gepaard, woedde op den dertienden van Hooimaand door meest alle *Nederlandſche* Gewesten, baarde ſchrik, ſchade, brand en doodde verſcheide Menſchen en Beesten. (*)

Aardbeeving te *Helmont* gevoeld.

Wy hebben dit weinige van de Weêrsgeſteltenisſe deezes Jaars opgetekend, om te komen tot het verſlag van een verſchynzel van vreemder aart in deeze Streeken. Van *Helmont*, in de Meyery van *'s Hertogenbosch*, hadt men berigt gekreegen, dat 'er 's avonds den zes en twintigſten van Sprokkelmaand, en den daar op volgenden morgen, eene Aardbeeving gevoeld was; vergrootend bleeken de eerſte tydingen, en de zeldzaamheid eener Aardbeevinge in deeze Gewesten, deedt zommigen vaſtſtellen, dat 'er geene Aardbeeving in 't geheel geweest was, dat het waargenomen kraaken der Deuren en het trillen van het Porcelein, moest toegeſchreeven worden aan het losſen van eenig Geſchut, in eene naastgelegene Vesting; een denkbeeld, 't welk te gereeder ingang vondt; dewyl in of by de Stad *Grave* ten dien tyde ſterk zou geſchooten weezen, om een *Ysdam* te doen breeken. Eenige hielden het begrip der Aardbeevinge ſtaande, en verſterkten het met berigten van gewaarwordingen dier Schuddingen op plaatzen buiten die Stad. (†)

Aan

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 134. 179. 193. 328. 701.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 456.

Aan geen twyfel altoos was onderheevig eene Aardbeeving, op den eerſten van Slachtmaand, door geheel *Nederland* waargenomen, en van wegen derzelver meerdere en algemeene zigtbaarheid in 't Water, met den naam van *Waterberoeringe* beſtempeld. De weeklykſche, maandlykſche en andere Berigten van dien tyd tekenen veele zonderlinge en merkwaardige omſtandigheden op (*) te omſlagtig voor ons Geſchiedblad, 't welk zich tot eene algemeener opgave moet bepaalen, en zullen wy ons voornaamlyk, wat het verſchynzel zelve betreft, bedienen van 't wel opgeſteld berigt des kundigen Heeren J. F. DRYFHOUT. LXXXII. BOEK. 1755. Aardbeeving met eene zwaare Waterberoering den 1. Nov.

Het was op Saturdag, den eerſten van Slachtmaand, deezes Jaars, dat men, 's morgens omtrent Elf Uuren, een vierendeel uurs voor of na onbegreepen, (dewyl het verſchil der Klokken als mede de meerder of minder oplettendheid der Waarneemeren, het nette tydſtip eens zo onverwagten en ontzettenden Verſchynſels, te eenemaale onzeker maakt,) met zeer ſtil en mooi Weêr, de Wind alhier (†) Noord-

(*) Genoeg is het hier de Leezers te wyzen na de *Nederl Jaarb.* 1755. bl. 989. enz. en den *Nederlandſchen Poſtryder* voor *November* diens Jaars bl. 563.

(†) In *'s Haage* naamlyk: deeze windſtreek ſtemt overeen met genoegzaam die van andere Plaatzen, in welker berigten eene Windwaarneeming voorkomt.

Al-

LXXXII. BOEK. 1755.

Noord-Oost, de Barometer ruim dertig Engelsche Duimen en de Thermometer van FAHRENHEIT omtrent zes en veertig Graaden hoog zynde, in de Wateren der Rivieren, Meiren, Vaarten, Grachten, Vyvers en Slooten, gansch schielyk en onverwagt, eene sterke schommelende Beweeging bespeurde.

Deeze Waterberoering heeft zich niet overal in dezelfde maate vertoond, op zommige rees het water twee, drie ja vier voeten rechtstandig op; daar het op andere zes, acht of tien duimen klom. Klaar genoeg was dezelve allerwegen te onderscheiden van de Golvinge door den wind op de oppervlakte veroorzaakt, en andere gewoone Waterklimmingen, het bleek ten vollen dat ze tot den grond of bodem toe werkte; de opborrelende waterbellen en blaazen, de opschietende Modder en Slyk, weezen zulks uit: ja de kragt der werkingen van deeze diepgaande Waterberoeringe, deedt Balken, Schuiten, Ankers, en andere zwaare Lichaamen, langen tyd te vooren gezonken, en onder 't water bedolven, boven komen. Zy oefende haar geweld op eenige plaatzen zo sterk, dat niet alleen veeler Vaartuigen touwen aan stukken rukten, en deeze aan den overkant vervielen, en op 't land geraakten; maar ook groote Schepen, slingerden als door

Alleen uit *Friesland* en *Overyssel*, meldt men dat de Wind West ten Zuiden was.

door een Stormwind geſchokt; een Schipper op de *Haarlemmer Meir* vaarende, wierd op dien tyd gewaar, dat zyn Vaartuig niet na 't roer luisterde, en hem iets wedervoer, waar van hy geen denkbeeld kon maaken. LXXXII. BOEK. 1755.

Wat de nette Kompas-ſtreek deezer Beweeginge betreft, dezelve is niet volkomen zeker. Volgens zommige en wel de meeste Berigten zou dezelve aangekomen zyn uit den Zuid-Westen, volgens anderen uit den Zuid-Oosten. Dan, zonder zulks te bepaalen, of ook vast te ſtellen, dat ze overal dezelve geweest zy, 't geen niet waarſchynlyk is: dewyl de ongelykaartigheid en verſcheide ſtrekkingen der Onderaardſche Stoffen en Beddingen, hier en daar eenige afwendingen en veranderingen aan den oorſpronglyken loop der Beweeginge hebben kunnen, en waarſchynlyk moeten, toe brengen, mogen wy, uit alle Berigten en Omſtandigheden beſluiten, dat deeze Waterbeweeging van tusſchen het Zuid-Westen en Zuid-Oosten, herwaards is aangekomen.

Schoon deeze Beweeging zich veel al dermaate tot het Water bepaalde, dat de meesten, op den Grond buiten 't gezigt des Waters, 'er niets van bemerkten, en vreemd ophoorden, wanneer zy het gebeurde vernamen, bleek het nogthans ten vollen, dat 'er eene Schudding der Aarde mede vergezeld ging. Het *Allerheiligen* Feest op dien dag invallende gaf gelegenheid, dat men, in veele *Roomſche Kerken*,

LXXXII. BOEK. 1755.

ken, Lampen en Kaarskroonen zag ſlingeren: welke ſlingering men op veele plaatzen in andere Kerken van een twee tot drie voeten heen en weder waarnam. De klepels in de klokken te *Gouda* bewoogen zigtbaar. Zommigen hebben ook eene daadlyke gronddeininge op het Land, boven al op Hoogtens, en Toorens, gevoeld, en een geloofwaardig Man, getuigt meer of min dezelve aan een groote ſtreek Lands, omtrent *Rotterdam*, gezien te hebben, ſchoon hy geene beweeging in 't Water was gewaar geworden (*) Men beſpeurde dezelve in allerlei ſoorten van vogten als in het Bier, in de Ketels en Koelbakken der Brouweryen, in de Aardwasſcheryen te *Delft*, ook in een Ketel met geſmolten Lood op de Abdy-tooren te *Middelburg* in *Zeeland*. (†)

Wel-

(*) De Heer DRYFHOUT zelve meent zich wel te kunnen herinneren, dat hy op dat pas ſtaande te ſchryven, eene ligte duizeling in 't hoofd voelde; eene aandoening, gelyk bekend is, zeer algemeen by eene Aardbeeving.

(†) Zie de *Nadere Aanmerkingen over de Oorzaak en Werkingen der Waterberoeringe* van den 1 Nov. 1755. door J. F. DRYFHOUT, in de *Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappy te Haarlem*. VII. D. bl. 136. *enz* Die Heer hadt, twaalf dagen na de Gebeurtenis eene kleine Verhandeling in 't licht gegeeven, behelzende *Natuurkundige Aanmerkingen en Onderſtellingen om de wyze op te loſſen, hoe die zeldzaame Waterberoering hadt kunnen geſchieden*; waar van deeze *Nadere Aanmerkingen* ter ſtaving dienen, en, op eene alleszins leezenswaardige wyze, dit Onderwerp behandelen.

Welhaast liepen 'er Tydingen uit andere Landen in, die de wyduitgeſtrektheid van deezen Aardſchok te verſtaan gaven; men vernam dat dezelve ten Noord-Oosten van onze Gewesten zich uitſtrekte tot aan de *Oostzee*, voorts dat dezelve in deeze tot diep in *Zweeden* waargenomen was. Ten Westen hadt men ze te *Portsmouth* in *Engeland* en te *Kork* in *Jerland* beſpeurd. Ten Zuid-Westen bepaalden zich eerst de berigten tot *Frankryk*; doch eerlang vermeldden Brieven, dat men in *Spanje* en de Hoofdſtad van *Castilie*, op dien eigen dag, eene aanmerkelyke Aardbeeving gevoeld, en niet weinig ſchade geleden hadt; maar wat deeze Stad en andere Zuidelyke gelegene Gewesten des ondergingen, kwam in geene vergelyking by het lot der vernielinge 't welk veele plaatzen in *Portugal*, doch boven al de Hoofdſtad *Lisſabon*, trof, welke bykans in een puinhoop veranderde, en, ſchoon menigmaal door Aardbeevingen geſchokt, nooit in die maate verdelgd. (*)

LXXXII. BOEK. 1755.

Veele gisſingen, redeneeringen, by monde, en geſchrifte, volgden terſtond over den Oorſprong der Waterberoeringe in ons Vaderland; doch *Lisſabons* ondergang, door een allerverſchriklykſte Aardbeeving, ontdekt

(*) In de boven aangeweezene *Nadere Aanmerkingen van den Heere*, DRYFHOUT, vindt men deswegen zeer keurige Berigten. bl. 161. 183. enz. Zie ook 't *Schouwtoneel* der *Verwoestinge*. Gedr. 1756.

LXXXII. BOEK. 1755.

dekt zynde, hielden, alle gisfingen op, en niemand twyfelde om die Aardbeeving voor de Oorzaak, en de Waterberoering in deeze Gewesten voor een Uitwerkzel, te houden. — De Heer DRYFHOUT, die zich omtrent dit Verſchynzel zeer veel moeite gegeeven heeft, beſluit te regt, dat 'er te *Liſſabon*, en in deeze Gewesten, ten zelfden dage, eene *Aard- en Waterbeweging* geweest zynde, welker verſchil alleen in de hoegrootheid der uitwerkinge beſtondt, geen bedenklykheid kon overblyven, wegens de Overeenkomst en Gemeenſchap dier twee Verſchynzelen. Hy hadt nagegaan of alles op één en het zelfde oogenblik, dan wel met eenig tyds verloop, gebeurd was, en ten allerklaarſte bevonden, dat deeze algemeene Waterbeweeging niet op den zelfden tyd als de Aardbeeving te *Liſſabon*, voorviel; maar alomme laater, en meest met eene evenredigheid, naar de meerdere of mindere afgelegenheid van die verwoeste Hoofdſtad des *Portugalſchen* Ryks; als mede dat dezelve zich doorgaans op de plaatzen, het verſte van *Liſſabon* afgelegen, het laatst vertoond hadt, en voorts ongevoelig te niet geloopen was. Volgens zyne Berekening heeft de ſchok der Aardbeeving te *Liſſabon*, in den tyd van veertig Minuten, op een afſtand van twee honderd zeven en veertig Mylen, die *Holland* van deeze Stad afligt, gewerkt. — Tot eene verbaazende diepte moet, naar 't oordeel deezes kundigen Schryvers, die werking gegaan

gaan hebben, dezelve is niet net te bepaalen, maar moet veel dieper geweest zyn, dan de bodem van de *Middellandſche* en *Oostzee*, ja zelfs van de *Atlantiſche Zee* of *Grooten Oceaan*: dewyl niet alleen op de Kusten van *Barbaryen*, en dus aan de overzyde van de *Middellandſche Zee*, ten zelfden tyde eene zwaare Aardbeeving geweest is; maar ook de Waterbeweeging, door de Aardbeeving te *Lisſabon* veroorzaakt, in *Zweeden* en *Engeland*, als mede op de Eilanden *Barbados* en *Antigoa*, alle ten opzigte van die Stad, aan de overzyden der gemelde Zeeën gelegen, onder derzelver bodems heen gewerkt heeft, en wel zo diep dat ze daar door niet heeft kunnen uitbreeken; vermids anders aan de overzyden dier Zeeën geene beweeging zou geſpeurd geweest zyn. (*)

HOOFDSTUK XXXIII. BOEK. 1755.

Zo veel oordeelden wy te moeten zeggen, van dit in deeze Gewesten vreemde Verſchynzel, 't geen op zichzelven geene noemenswaardige nadeelen aldaar toebragt. Doch de tyding der verwoestende Aardbeeving, die *Portugal* en *Spanje*, in zo veel leeds dompelde, kon niet dan onheil ſpellen aan het Handeldryvend deel der Ingezetenen van dit Land, en baarde grooten kommer by de Handelaars op die Ryken. Zo veele vermogende Koopſteden als *Lisſabon*, *St. Ubes* en *Sevilie*, om geene

(*) Zie de boven aangehaalde *Nadere Aanm. van den Heere* DRYFHOUT. bl. 166. 190.

LXXXII. BOEK. 1755.

ne andere te noemen, in puinhoopen geſtort, hadden zeker ſchatten, de zenuwen van den Handel, verlooren. Omtrent den toeſtand der Huizen van Koophandel was men in onzekerheid, de beſte konden buiten ſtaat weezen, om aan hunne verbintenisſen te voldoen; dit deedt den Geld- en Wisſelhandel, voor geen gering gedeelte, ſtilſtaan; en veele Zeehandelaars beſlooten, de Goederen, beſtemd om na thans zo deerlyke verdelgde Gewesten af te zenden, of ten dien einde reeds ingeſcheept, op te houden; 't welk eene groote ſtremming, in een aanmerkelyken Handeltak, ten gevolge hadt. De *Hollandſche* Kaas, in *Portugal* ſterk getrokken, daalde, op 't inkomen der tydinge van *Liſſabons* verwoesting, te *Hoorn*, twee Guldens by den prys der voorige maand ten honderd Pond. (*)

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 1118. 1196.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE

DRIE EN TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

't Beginzel des Oorlogs tusschen Frankryk en Engeland. Vyandlykheden in America. De Franschen en Engelschen geeven elkander de schuld van de aanleiding tot de Vreedebreuke. Deeze vyandlykheden hadden invloed op onzen Staat. De Fransche Afgezant D'AFFRY *vraagt de Staaten, welk een gedrag zy voorhadden in deezen te houden. Deeze vraage bantwoord. De Engelschen Afgezant* YORKE *verzoekt Hulpbenden. De Fransche Afgezant poogt zulks te stuiten, en vordert een nader Antwoord. In 't zelve beloven de Staaten Onzydigheid.* YORKE *dringt niet meer op de Hulpbenden aan. Engeland en Frankryk verklaaren elkander den Oorlog. In de Engelsche Oorlogsverklaaring, en verdere Staatsbesluiten, de Zeevaart van onzen Staat op een voet strydig met de Tractaaten behandeld. Zeeroovery en der Engelschen. Moedig gedrag*

LXXXIII. BOEK.

LXXXIII. BOEK.

van de Oost-Indiſchen Schipper SCHRYVER, *tegen een Engelsch Oorlogſchip. Frankryk neemt gehoegen in de betuigde Onzydigheid der Staaten. Een Franſche Kaaper neemt in Texel een Engelsch Schip. 't Zelve door 't Franſche Hof wedergegeeven. Kaapergevallen te Vliſſingen en te Veere. Reglement der Staaten op de Kaapers en Commiſſie Vaarders der Oorlogende Mogenheden. Veelen willen de Zeevaart kragtdaadiger beſchermd hebben.* YORKS *verzoek om Oorlogſchepen afgeſlagen. De Convoyen traaglyk verleend. Eenige Zeehandelaars vervoegen zich deswegen met klagten by 's Landsvaderen, en verwerven Convoi. De Vreede met Marocco bevestigd. Aardbeeving op den Dank-Vast- en Bededag, den achtienden van Sprokkelmaand. Onweêren en zwaare Storm in dit Jaar. De Opliepartyen in den Graanhandel, door de Algemeene Staaten verboden. Staaten van Utrecht verbieden het vooropkoopen van Aardappelen. De Voorregten aan de Groote Viſchery geſchonken verlengd. Octroi verleend aan een nieuw verbeterde Vyzel of Tonnemolen. De Fabryken te Haarlem aangemoedigd. Een Yzerhutte in Gelderland aangelegd. Eene oude Grafſtede in Drente gevonden. Zwaare Ysgang. Schriklyke Doorbraaken in de Rivierdyken. Onheilen de Bommelerwaard overgekomen. Beraamd Plakaat den Uitvoer van Graanen verbiedende. De Koornkoopers te Amſterdam leveren tegenbedenkingen in. Het Plakaat gaat egter door.*

De

De Vrugtbaarheid deezes Jaars doet het Plakaat intrekken. Het Plakaat, wegens de Optiepartyen opgehelderd. De Oorlog in het Duitſche Ryk wekt nieuwe Staatsbekommerniſſen. De Franſche Afgezant ſtelt de Staaten gerust, wegens het byeentrekken eens Legers aan den Neder-Rhyn. Verzoekt doortocht voor Krygstuig door Namen en Maastricht. Dezelve word toegeſtaan. Klagten, over het ſchenden des Grondgebieds door Fransch Krygsvolk, krygen gehoor. YORKE klaagt over het leggen van Franſche Bezetting in Ooſtende en Nieuwpoort. Verklaaringen van het Weener en Franſche Hof over dit ſtuk. De Zeerooveryen der Engelſchen gaan den ouden gang. Verbeurdverklaaringen der opgebragte Schepen. Vertoogen en Klagten deswegen ten Engelſchen Hove gedaan. Derzelver vrugtloosheid, Franſche Kaaperyen. Vrede met de Algerynen geſlooten. Een Gezant van Tripoli komt met geſchenken in den Haage. Zyne Hoogheid woont de Schuttersmaaltyd in den Haage by, en ontvangt het Stadhouderlyk Gezin, op eene en andere Reis, Eerbetoningen. Geſchil over het aanſtellen van Burgemeesteren te Haarlem. Gelastigden tot het onderzoek deezer zaake, door de Gouvernante, benoemd. De Meerderheid beſluit dezelve voor de Staaten van Holland te brengen. De Meerderheid doet twee voorſtellen ter Staatsvergadering. Antwoord der Gouvernante. De Meerderheid handhaaft haar Regt. Wat deswegen ter Staatsvergade-

LXXXIII. BOEK.

ringe voorviel. Haarlem wordt, wegens den Eisch eener Buitengewoone Vergaderinge, in 't gelyk geſteld. De Meerderheid der Vergaderinge is, wat de Verkiezing betrof, op de zyde der Gouvernante. Steden, die met Haarlem, 'er van verſchilden. Aantekening van Amſterdam en Rotterdam. Afloop deezer zaake. Doopplegtigheden in Zeeland en Utrecht, tot eere van het Stadhouderlyk Huis ingerigt. Pragtig Huwelyks Feest der Dogter van den Gouverneur Generaal van Neerlands Indië. Schouwburg op Batavia aangelegd. Het Honderdjaarig Feest van het Diakonie Weeshuis te Amſterdam gevierd.

't Begin-zel des Oorlogs tuſſchen *Frankryk* en *Engeland.*

Kunnen de bepaaldſte en afgemeetenſte bewoordingen, in Verdragen tuſſchen de Mogenheden geſlooten, wanneer de Staatkunde haare dikwyls zo veel verderfs berokkenende rolle ſpeelt, in eenen zin geduid worden, rechtsſtreeks overgeſteld tegen het bedoelde, of zodanig gewrongen en verdraaid, dat Onpartydigheid deswegen blooze; wat hebbe men dan niet te wagten, wanneer, in dezelve, onbepaalder uitdrukkingen voorkomen, in gevolge van welke de Vorſten zich daaden veroorloven, van een wederzydsch beledigenden en op nieuw Oorlogs onſteekenden aart? Van laatstgemelde ſoort was het bepaalde tuſſchen de Hoven van *Verſailles* en *Londen* omtrent *America*, op de Vredehandeling

ling te *Aken* in den Jaare MDCCXLVIII. LXXXIII.
„ Alle dingen in *America* zouden gebragt BOEK.
„ worden, op dien voet op welken zy wa- ——
„ ren, of behoorden te weezen, vóór den 1756.
„ tegenwoordigen Oorlog." (*) Hoogst onvoorzigtig was het gehandeld een Volk, 't welk ten Staatsregel hadt, *om door meerderheid van Rykdom tot meerderheid van Magt te geraaken*, zo veel aanleidings te geeven tot het daadlyk volvoeren dier grondſtellinge.

Nauwlyks beſcheen de Vredezon het gelaat van *Europa* of de ſtoffe tot nieuwe Oorlogswolken, verzamelde zich in *America*, om eerlang, uit dat Werelddeel, in het onze over te dryven. De *Engelſchen* begonnen gewapenderhand de zaaken in *America* „ te brengen op dien voet als zy „ oordeelden dat ze behoorden te wee„ zen." Zo veelvuldig als vergeefsch waren de klagten, van het *Franſche* Hof over dit beſtaan, hoe meer LODEWYK DE XV. den Vrede zogt te bewaaren; dewyl een uitgeputte Schatkist, met een zeer groote ſchuld beladen, en een bykans geheel vernielde Zeemagt, zulks vorderde, hoe meer men in *Engeland* naar den Oorlog haakte. In veele openbaare geſchriften van deezen tyd, ſtelde men voor, dat het vermeesteren der *Franſche* Volk-

Vyandlykheden in *America*.

plan-

(*) ROUSSET *Recueil. Tom.* XX. 189. WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. bl. 248.

LXXXII. BOEK. 1756.

plantingen in *America* een middel zou kunnen dienen, tot aflosſing der Staatsſchulden des *Engelſchen* Ryks, in den jongſt gevoerden Oorlog, veel meer dan de helft vermeerderd. — Een rechtſtreeks Krygsbedryf zou een te haatlyk vertoon gemaakt hebben, na eenen kortlings geſlooten Vrede. De *Engelſchen* zonden deswegen, onder voorwendzel van den Koophandel te begunſtigen, eene ſterke Vloot van Oorlogſchepen naar *America*; het waare doelwit was, om den ſlinker oever van de Rivier *St. Laurens* in te neemen: hun wagten en zoeken was naar eene gelegenheid, om op de *Franſche* Volkplantingen te kunnen aanvallen. Hier door zou de Koophandel van dat Ryk op dit Werelddeel vernietigd, en 't zelve buiten ſtaat geſteld worden, om eene Zeemagt in Zee te houden, bekwaam om de gezogte Opperheerſchappye ter Zee te betwisten. Ter gewisſer volvoering van dit plan, ſtelde de *Engelſche* Afgezant ten Hove van *Madrid* alles in 't werk, om dat Ryk tot Onzydigheid te beweegen; de voordeelen, die *Spanje*, door een meerderen bloei van den Koophandel, zou behaalen, ten breedſte uitmeetende. De meer Min- dan Oorlogzugtige geestgeſteltenisſe van LODEWYK DEN XV, op wiens Ryksbeſtuur zyne Maitresſen maar al te veel invloeds hadden; de verzwaktheid des Ryks, door kleinagting van het Staatsbeſtuur, door Verdeeldheden, tusſchen allerlei Rangen, door de

On-

Oneenigheid der Staatsdienaaren, gepaard met de uitgeputte Geldmiddelen, en een vervalle Zeemagt (*), dit alles deedt voor *Engeland* een gunſtig tydſtip geboren worden, ter bereiking van deszelfs doelwit. Het Hof wilde, en het Volk ſchreeuwde om, den Oorlog. LXXXIII. BOEK. 1756.

't Ontbrak in *Engeland* niet aan Schryvers, die de ſchuld van hun Landgenooten poogden af te neemen, en op de *Franſchen* te leggen. Zy beweerden, dat *Frankryk* in *America* zyne Bezittingen zogt uit te breiden, ten koste der *Engelſche* Volkplantingen; dat het deezen enkel tot de Zeekusten wilden bepaalen, en verſteeken van allen Handel met de zogenaamde Wilden; dat men, ten dien einde, een aantal van Sterktens hadt gebouwd, van de Rivier *Miſſiſippi* tot aan *Canada*, meest op *Engelſchen* bodem. (†) De *Engelſchen* verwyten *Frankryk* de ſchuld der Vredebreuke.

't Loopt buiten ons beſtek in een onderzoek te treeden wie der klaageren, wegens overlast en krygsgeweld, gelyk hebbe; wanneer men enkel in 't ooge houdt, de volkomen erkende ſlegte geſtelenisſe van het *Franſche* Staatsbeſtuur (§), en de onmagt om iets van gewigt, ten dien tyde, uit te voeren; en daar mede verge- Deeze Vyandlykheden hadden invloed op onzen Staat

(*) Zie *Gedenkſchriften, dienende tot de Geſchiedenis van* LODEWYK *den XIV en XV. door* MILLOT VI. D. bl. 263. enz.

(†) TINDAL *Vol.* IX.

(§) *Gedenkſchriften* door MILLOT, als boven bl. 280.

LXXXIII. BOEK. 1756.

gelykt het in magt en aanzien toegenomen *Engeland*, dat den voorgemelden Staatsregel, Hof en Volk zo welgevallig, aankleefde, zal het niet bezwaarlyk vallen, te oordeelen wie der Partyen de meeste ſchuld hadt. — Wy moesten dit weinige vermelden, om de aanleidende oorzaak op te geeven, van eéne andere gedaante der dingen ook in ons Vaderland. De rustige dagen voor de Gouvernante namen een einde, en werden, van tyd tot tyd, de Landszaaken, tot het einde haars leevens, met meer en meer aangroeiende onaangenaamheden, ten haaren opzigte, vervuld. Het verſlag derzelven, met de andere Lotgevallen des Vaderlands, moet dit Boek behelzen.

Frankryk vraagt wat de Staat in dit geval zal doen.

De Geſchillen tusſchen *Frankryk* en *Engeland* waren, tot zulk eene hoogte opgeklommen, dat ze, met den aanvang des Jaars MDCCLVI, tot een openbaaren Oorlog dreigden uit te barſten. Geen der ten kryg gereede Mogenheden, kon het onverſchillig weezen, hoe deeze Staat zich in denzelven zou gedraagen. Des Konings van *Frankryk* buitengewoone Afgezant, de Graaf D'AFFRY, als mede de gewoone, de Marquis DE BONAC, hadden, over dit onderwerp, met Hunne Hoog Mogenden verſcheide onderhandelingen gehouden; en de eerstgemelden, op den negenden van Sprokkelmaand, uit naam zyns Meesters, verzogt te mogen weeten, welk eene Party Hunne Hoog Mogenden zouden kiezen, in gevalle de twist, tusſchen *Frankryk* en

En-

Engeland, tot een wederzyds verklaarden Oorlog mogt komen? LXXXIII. BOEK.

Der Staaten Antwoord liep op deezen zin, „ dat zy, met veel ſmerten de On- 1756.
„ eenigheden tusſchen *Frankryk* en *Engeland* ontſtaan bemerkten; en wenschten Die Vraag beantwoord.
„ dat dezelve in der minne mogten bygelegd worden. Zeer verre was het van
„ hun zich in den Oorlog te willen ſteeken, wegens eene zaake, die hun in 't
„ minst niet aanging, en tot welke zy
„ gansch geene verbintenis hadden. De
„ waarde der Vriendſchap en Genegen-
„ heid van zyne Allerchristlykſte Maje-
„ ſteit kennende, wenschten zy, met de
„ uiterſte poogingen, op allerlei wyzen,
„ derzelver aanhouding te zoeken, in zo
„ verre de Onafhangelykheid en de Eer
„ van het Gemeenebest zulks maar eenigzins kon toelaaten. Zy vleiden zich,
„ ingevolge van deeze Verklaaringe, dat
„ het Gebied, zo wel der *Vereenigde* als
„ der *Oostenrykſche Nederlanden*, welke
„ laatstgemelden hun tot een Barriere
„ dienden, van alle Dreigingen en Aanvallen bevryd mogten blyven. Zy hoopten, verder, dat zyne Majeſteit hun
„ daar van verzekering zou geeven, en
„ den Oorlog niet in *Groot-Brittanje*
„ overbrengen; dit zou eene omſtandigheid opleveren, die het Gemeenebest,
„ in verſcheide opzigten, raakte."

't Leedt maar weinig dagen, of de *Engelſche* Afgezant YORKE, jalours, over de veelvuldige Onderhandelingen met *Frankryk*, YORKE verzoekt om Hulpbenden.

LXXXIII. BOEK. 1756.

ryk, vervoegde zich by Hunne Hoog Mogenden met een Vertoog, het dus lang gehouden gedrag met *Frankryk* afmaalende als eene kenbaare ſchennis der Verdragen, en een openbaaren Aanval, teffens gewaagende van de gedugtſte Krygstoerustingen, geſchikt om Landingen in *Groot-Brittanje* en *Ierland* te doen; welk voorneemen de *Franſche* Staatsdienaars, aan de Hoven van *Europa* opentlyk zouden te kennen gegeeven hebben. —— Ten ſlot den Staat verzoekende om Zesduizend Man Hulpbenden, die de *Vereenigde Gewesten* verpligt waren den Koning van *Engeland* te leveren. —— Verzekerende, dat zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, in 't vol vertrouwen, dat die Hulpbenden ter Inſchepinge gereed zouden gehouden worden, zonder vertoeven, de Schepen, tot het overvoeren noodig, ſtondt te zenden.

D'AFFRY zoekt zulks te ſtuiten, en vordert een nader Antwoord.

De Graaf D'AFFRY nam den tyd, hier te Lande noodig, om de Raadsbeſluiten der Staaten, op den Eisch des Konings van *Engeland*, ter overweeginge rond gezonden, in te winnen, waar, om het verleenen van dien Byſtand Hun Hoog Mogenden te ontraaden. In zyn Vertoog ſchetſte hy *Engeland* af als den blykbaaren Aanvaller, en grondde daar op 's Konings verwagting, dat de Staaten der *Vereenigde Gewesten*, met *Engeland* geene andere dan Verdeedigende Verdragen hebbende, wel verre van op eenige wyze hulp te verſchaffen aan het Hof van *Londen*, in te-

gen-

gendeel, zo zulks van hun gevorderd LXXXII.
mogt worden, hunne evengelyke Verdee- BOEK.
digende Verbintenisſen, met den Koning
zynen Meester, aangegaan, vervullen zou- 1756.
den. — Zyne Allerchristlykſte Maje-
ſteit was genegen, in alle maatregelen te
treeden, die de Zekerheid, de Rust, en
den Voorſpoed van 't Gemeenebest kon-
den bevorderen, als mede deszelfs Eer
en Onafhangelykheid handhaaven. —
Doch dewyl de Omſtandigheden dezelfde
niet waren, als in den Jaare MDCCXXXIII,
toen de Koning een Verdrag van Onzy-
digheid met de Staaten ſloot, ten opzigte
van de *Oostenrykſche Nederlanden*, was
alle voorzorg, ten dien aanziene, overtol-
lig. — Niet zonder verwondering hadt
zyne Majeſteit in het Antwoord geleezen,
het bygevoegde betreffende het Vaste land
van *Groot-Brittanje* en *Ierland*. „ Daar
„ was," ſprak dit Vertoog, in beantwoor-
ding hier van „ geene Mogenheid op den
„ Aardbodem, welke regt hadt om de
„ Krygsverrigtingen te Lande te bepaa-
„ len, die de Koning voor hadt te werk
„ te ſtellen, om wettige wraak te oefe-
„ nen over eenen Vyand, die hem ge-
„ hoond en aangetast hadt tegen de Trouw
„ der Verbintenisſen. En oordeelde zy-
„ ne Majeſteit het ondienſtig zich te
„ verklaaren over de toebereidzelen,
„ die zyne billyke gevoeligheid aankon-
„ digden."

By dit Vertoog las de Graaf D'AFFRY, uit een byzonder Papier voor, hoe de Ko-

ning

LXXXIII. BOEK. 1756.

ning verwagtte, dat de Staaten zich nauwkeuriger zouden verklaaren over de Party, welke zy, in den tegenwoordigen toedragt van zaaken, zouden volgen; beſluitende met deeze ſterke betuiging, „ dat „ zyne Majeſteit onder het getal zyner „ Vrienden niet zou kunnen rekenen, „ zulke Mogenheden, die, wel verre „ van, ten zynen opzigte, de Verdeedigende Verbintenisſen met hem aangegaan, te vervullen, eene lyn zouden „ trekken met zynen Vyand, en dien Onderſtand bewyzen."

De Staaten verklaaren Onzydig te zullen blyven.

De met zo veel aandrangs verzogte nadere bepaaling begreepen Hunne Hoog Mogenden in deeze bewoordingen „ dat, „ dewyl zy in de Onlusten of Verſchillen over de Bezittingen in *America*, „ noch in derzelver gevolgen, tot hier toe, geen deel genomen, noch rechtſtreeks, noch van ter zyde, zich daar „ mede bemoeid hadden, zy ook geenzins gezind waren 'er zich mede te bemoeien, noch met de gevolgen, welke „ 'er, in 't toekomende, uit konden ontſtaan; maar, in tegendeel, voorneemens waren, ten dien opzigte, eene „ ſtipte Onzydigheid in agt te neemen: „ alles nogthans onbenadeeld de Alliantien, welke de Republiek hadt, en die „ zy op geenerlei wyze meende te breeken." (*) Zy twyfelden niet of deeze na-

(*) Wat Hunne Hoog Mogenden verſtonden, door de uitdrukking, *onbenadeeld* of *onverminderd de Al-*

„ nadere en ſtelliger Verklaaring zou ten LXXXIII.
„ gevolge hebben, de verzogte zeker- BOEK.
„ heid, zo ten aanzien van het eigen ——
„ Grondgebied van den Staat als van 1756.
„ hunne Barriere."

De Schepen te *Hellevoetſluis* gekomen, om, overeenkomſtig met het geſtelde in 't Vertoog des *Engelſchen* Afgezants, de Hulpbenden af te haalen, maakten een vertoon, alſof 'er geen ontzeggen was aan den eisch van *Groot-Brittanje*, en deeze zo ras volbragt ſtondt te worden als dezelve gedaan was. Dan men herinnerde zich nog de nadeelen in voorgaande Oorlogen door de *Engelſchen* geleden, wanneer men, dien nydigen Nabuur zelfs ten wille was. Het bleek dat onder de Regenten en het Volk zich min lust opdeedt, om deel te neemen in den Oorlog, dan YORKE dringt niet meer op de Hulpbenden aan.

Alliantien enz. is eenigzins duister. Het word toegelicht door den Geſchiedſchryver WAGENAAR, als hy, in zyn Brief, getyteld: *Het Gedrag der Engelſchen*, verklaard „ de Rede leert dat zy, door deeze *Alliantien*, geene *Alliantien* met *Engeland* „ verſtaan, *die tegenwoordig konden gereclameerd* „ *worden:* anders zouden zy in éénen adem zichzelven tegenſpreeken. Zy verſtaan 'er ongetwyfeld *Alliantien* door, 't zy met *Engeland*, of met „ andere Mogenheden, die verbinden zouden, in „ zekere evenementen, die uit den tegenwoordigen „ Oorlog zouden kunnen provenieeren, en welken „ zy dan ook zouden willen nakomen. 't Is my onder anderen niet onwaarſchynlyk, dat zy byzonder „ zien op die *Alliantien*, waar by de *Hanoverſche* „ *Succesſie* geguarandeerd is." *Verzameling van Hiſt. en Pol. Traktaaten.* I. Deel. bl. 223.

LXXXIII. BOEK. 1756.

dan men in en na den Jaare MCCCXL beſpeurde, en den Ingezetenen op zoo veel ſchats en bloeds te ſtaan kwam: de voornaamſte Gewesten wilden den Staat buiten onverpligte Verbintenisſen houden. De Afgezant YORKE, deeze veel geringer maate van *Engelschgezindheid* dan hy verwagt hadt, bemerkende, vervoegde zich in Lentemaand, by haare Koninglyke Hoogheid, met kennisgeeving van den last zyns Konings, om, voor het tegenwoordige, geen naderen Eisch tot het leveren van de Zesduizend man, by den Staat te doen: waar op de Schepen, ter overvoering beſtemd, de Reede van *Hellevoetſluis* verlieten.

Dit nadere berigt door de Gouvernante by de Algemeene Staaten bekend gemaakt, gaf lugt aan de beklemdheid, om zich van het leveren des verzogten Byſtands, te verſchoonen; of, door het houden van een ſtrydig gedrag, in de allerongunſtigſte omſtandigheden, den Staat aan de gevoeligheid van den Allerchristlykſten Koning, en aan het uiterſte gevaar en eenen onherſtelbaaren ondergang bloot te ſtellen. Zy betuigden die nadere Verklaaring aan te zien, als een nieuw blyk en bewys, der toegenegenheid zyner *Britſche* Majeſteit voor de Republiek, en waar door zy zich uit eene netelige omſtandigheid gered zagen: vuuriglyk wenſchende, dat de gedugte Inval niet mogt geſchieden, en dat de daadlyk plaats hebbende geſchillen, tot genoegen van zyne Majeſteit, door een ſpoe-

dig

dig vergelyk, konden geſlegt worden. (*) Ook deelden zy hem, in vertrouwen, mede het Antwoord, 't geen de Staaten beſlooten hadden, op de laatſte vertoogen van den Graaf D'AFFRY te geeven. (†)

Wel verre was het gewenschte ſpoedige Vergelyk van de hand. *Groot-Brittanje* verklaarde, met de gewoone Plegtigheden, den zeventienden van Bloeimaand, den Oorlog aan *Frankryk*, waar op den zestienden van Zomermaand de Tegenverklaaring van *Frankryk* volgde. — Kortſtondig was het betuigd genoegen over het nieuwe blyk van Vriendſchap der *Britſche* Kroone jegens deezen Staat: dewyl men in de Oorlogsverklaaring van dat Ryk, „ *alle Schepen*, die Contrabande Goede„ ren naar *Franſche* Plaatzen voerden, „ voor goeden Prys verklaarde." De oude rol der Zeeroovery, met ſchennis der Tractaaten, ſtondt eerlang weder geſpeeld te worden. Want deeze bepaaling liep aan, tegen het Verdrag des Jaars MDCLXXIV, waar by beraamd was, dat wel de *Contrabande Goederen* in Vrienden of Neutrale Schepen gevonden aangeſlaagen; doch dat de *Schepen*, en de *overige Laading* zouden vry gegeeven worden. Daarenboven werden de onvrye Perſoonen en Goederen, in de thans uitgegeevene Oorlogsver-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 658-666.
(†) Zie hier boven bl. 256.

LXXXIII. BOEK. 1756.

verklaaring met deeze woorden beſchreeven, *Soldaaten*, *Wapenen*, *Buspoeder*, *Ammunitie* of *eenige andere Contrabande Goederen*. Deeze onbepaaldheid moest reeds het ergſte doen vreezen van een Ryk, welks ſchennisſen op Zee, in de Jaarboeken des Lands afzigtige vlekken maaken. Wie kon zich verzekeren, dat de *Engelſchen*, onder *Contrabande Goederen*, de zulke niet zouden betrekken, die by de Verdragen vry geſteld waren? Een Parlements Acte, eenige dagen na de Oorlogsverklaaring uitgegeeven, dienende tot *Aanmoediging der Matroozen*, wees het genoegzaam uit. *Scheepsbehoeftens* werden daar in als eene ſoort van Contrabande aangemerkt, in zo verre dat 's Konings Onderdaanen regt verkreegen om Onzydige Schepen, die dezelve naar *Frankryk* of *Franſche* Plaatzen voerden, op te brengen; en den Officieren der Marine vryheid gegeeven werd, om die Scheepsbehoeften, voor 's Konings Rekening, te koopen. Eene ſchikking desgelyks aanloopende tegen het meergemelde Tractaat, waar by het voeren van *Hout*, *Hennip*, *Zeilen*, *Ankers*, en andere Scheepsbehoeftens, met ronde woorden, vrygeſteld wordt. Het inkoopen, of overneemen, deezer Scheepsbehoeftens, voor 's Konings Rekening, verminderde wel de zwaarigheid van de Inbreuk op de Tractaaten; doch nam dezelve niet weg. Het voeren van Scheepsbehoeftens naar zulke Havens als de Eigenaars goed-

goedvonden, mits dezelve niet ingesloo- LXXXIII.
ten waren, stondt, volgens de Verdragen BOEK.
vry, en was het eene blykbaare krenking ——
dier Vryheid de Schippers te brengen, 1756.
waar zy niet wilden weezen, en te dwingen de Waaren te verkoopen, daar zy niet voorhadden dezelve te veilen.

Krenkte het *Engelsche* Hof, in deeze twee Staatsgeschriften, de Verbintenissen tusschen 't zelve en onzen Staat in weezen; men kon geenzins vermoeden, dat 's Konings Oorlogschepen, en vooral de *Engelsche* Kaapers, een ras van de slegtste Zeerooveren, voor de Tractaaten eenigen eerbied zouden betoonen. Dit bleek onmiddelyk; de Oorlogsverklaaring was 'er niet, of eene menigte van Koopvaarders, die naar *Frankryk* stevenden, of van daar kwamen, en *Fransche* Goederen of Scheepsbouwstoffen aan boord hadden, werden genomen en opgebragt, tot merkelyke schade van Reeders en Inlaaders. De Schippers deeden hun regtmaatig beklag by onzen buitengewoonen Afgezant HOP te *Londen;* eenigen, die vóór de Oorlogsverklaaring gelaaden geweest waren, en geene Scheepsbehoeftens inhadden, werden, op het sterk aanstaan van gemelden Heere, ontslaagen. YORKE hadt eerst verklaard, „ dat al de Schepen zouden vry- „ gegeeven worden: en dat de Koning „ zyn Meester, op het strengste verbo- „ den hadt eenige Schepen meer te nee- „ men, onder wat voorwendzel het ook *Zeeroverven der Engelschen.*

LXXXIII. BOEK. 1756.

„ zyn mogt;" (*) doch, hoe zeer woorden en daaden ſtreeden, leerde de uitkomst; men eischte naderhand de Scheepsbehoeften, voor's Konings Rekening, over te neemen. Eenige Eigenaars, grooter ſchade duchtende, bewilligden hier in; doch anderen weigerden, vorderende, daar zy volgens de Tractaaten gehandeld hadden, ook overeenkomſtig met dezelve behandeld te worden; deeze toch ſtonden hun toe van de eene *Franſche* Haven op de andere te vaaren; *Franſche* Goederen in te laaden en te vervoeren. Masten, Hennip, Lood en dergelyke, uitdruklyk onder de geoorlofde gerekend, in te neemen, en over te brengen. Ja zelfs, hadden 'er eenigen beſtaan, gelyk hier van veel ophefs gemaakt, doch geen voldingend bewys bygebragt werd, om eigenlyke Contrabande Goederen naar *Frankryk* over te voeren, dan noch zouden die Goederen alleen Prys geweest zyn, en het Schip, nevens de overige Laading, hebben moeten vrygegeeven worden.

Doch op zulk eene gansch onbehoorelyke wyze begonnen de *Engelſchen*, by den aanvang des Oorlogs, hunne Bondgenooten te behandelen. 't Neemen, 't opbrengen, 't ophouden, 't ontlaaden van de Schepen, ging alles ſtrydig met de Verbintenisſen toe, en liep het onderzoeken der

(*) *Reſol. van H. Hoog Mogenden*, 13 July 1756. bl. 294.

der Schepen niet minder tegen dezelve aan: dit geschiedde zelfs door 's Konings Oorlogschepen, op een ongeoorlofden voet. LXXXIII. BOEK. 1756.

Tot een staal hier van diene, het wedervaaren van Schipper JAN FREDERIK SCHRYVER; het uitgaand *Oost-Indisch* Schip *Ruiskeftein* voerende; van de andere Schepen, met welken hy uit *Texel* vertrok, afgeraakt, vernam hy een Tweedekker, die, zonder vlag te vertoonen, op hem aanzette. Hy stelde zich in staat van tegenweer. Het naderend Schip gepreid hebbende om te weeten van waar het kwam, en waar het heen moest, kreeg hy alleen ten antwoord *van Londen*, en kort daar op de volle laag uit het grof geschut. De stoutmoedige *Oost-Indische* Schipper, hees den Wimpel op, en beantwoordde zulks met een volle laag, en door het vuur uit het handgeweer. Zy bleeven tusschen de vier en vyf glazen staags, wanneer men op het *Oost-Indisch Schip*, uit het bevel aan 's Vyands boord gegeeven, met zekerheid vernam, dat zy met een *Engelschman* te doen hadden: want geen Vlag was 'er nog vertoond. De *Engelsche* Bevelhebber riep, dat de *Oost-Indische* Schipper by hem aan boord moest komen; doch deeze zondt een Officier met de Zeebrieven; wanneer dezelve met eenige Sloepsgasten volgens bevel op 't Oorlogschip gestapt was, werd de Sloep met *Engelschen* en twee Officieren bemand, die na het

Moedig gedrag van den O. l. Schipper SCHRYVER.

LXXXIII. BOEK. 1756.

Schip *Ruiskeſtein* voeren, en het Geld der Maatſchappye, 't welk zy veronderſtelden aan boord te weezen, onder de ſterkſte bedreigingen afvorderden: dewyl de Schipper een onvergeeflyke ſtoutheid bedreeven hadt, om op een *Engelsch* Oorlogſchip te vuuren, waar door vier Mannen geſneuveld en anderen gekwetst waren. Schipper SCHRYVER antwoordde, dat het *Engelsch* Schip, geene Vlag vertoond hebbende, onmogelyk hadt kunnen gekend worden; dat hy, in volle Zee vyandlyk aangetast, genoodzaakt geweest was zich te verdeedigen, en desgelyks vier gekwetſten bekomen hadt, en 'er geen gereed Geld van de *Oost-Indiſche* Maatſchappye aan boord was. Zy, niets kunnende opdoen, zonden, 's anderen daags, den dus lang aan boord gehouden Officier te rugge, en hielden af. (*)

De Kaapers maakten het nog grover, en beroofden bykans alle Schepen, welke zy aanroffen, zelfs de zulken, die noch naar *Frankryk*, noch van daar naar elders beſtemd waren. Met één woord dit gantſche bedryf toonde, dat *Engeland* voor hadt onzen Handel geheel te ſtremmen; de jaloezy, door de *Engelſchen*, reeds voor omtrent twee Eeuwen, wegens de *Nederlandſche* Scheepvaart opgevat, duldde niet dat zy de onzen vry lieten vaaren, op een tyd

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 766.

tyd dat hun Vaart de belemmeringen van den opkoomenden Oorlog gevoelde. (*) Men vondt 'er in *Engeland*, en geen wonder, die dit gedrag der *Engelſchen* zogten te bewimpelen, en met ſchynreden te verſchoonen. Deeze redenen vielen in den ſmaak der *Engelſchgezinden* in *Holland*, die zich niet ſchaamden op den zelfden toon te ſpreeken, *Engeland* in 't gelyk, en hunne Landgenooten in 't ongelyk te ſtellen. (†)

LXXXIII. BOEK. 1756.

De betuiging der Algemeene Staaten van hunne gezindheid, om een ſtipte Onzydigheid in agt te neemen (§), gafden Koning van *Frankryk* (het uiterſte genoegen, gelyk hy zulks, by monde van zynen buitengewoonen Afgezant D'AFFRY, liet weeten, met de plegtigſte verklaaring, „dat „het Gebied van de Republiek volkomen van de Legers zyner Allerchriſtelykſte Majeſteit bevryd zou zyn. En, „wat de *Oostenrykſche Nederlanden* betrof, vernieuwde de Koning zeer gaarne de voorheen gedaane toezeggingen, „geſchikt om de *Vereenigde Gewesten*, „die veiligheid te bezorgen, welke zy „we-

Frankryk neemt genoegen in de verklaaring van der Staaten Onzydigheid.

(*) WAGENAAR *Verz. van Hist. en Pol. Tractaaten.* I. D. bl. 233.

(†) Het zou te lang vallen ons tot eene opgave en wederlegging derzelven te zetten, meesterlyk heeft de Heer WAGENAAR zulks gedaan in 't gemelde Werk, bl. 237. *enz.*

(§) Zie hier boven bl. 256.

LXXXIII. BOEK. 1756.

„ wegens hunne Landen en Nabuurſchap „ met regt verlangden." —— By een Staatsbeſluit bedankten Hunne Hoog Mogenden den Koning van *Frankryk* voor de verzekeringen van zyne Vriendſchap en Genegenheid voor 't Gemeenebest, ten eenemaal voldaan over de toezeggingen; desgelyks bedankten zy den Graaf D'AFFRY voor zyne goede dienſten, te dezer gelegenheid, aangewend; die, by 't overleveren van dit alles afdoend Vertoog, te verſtaan gaf, dat hy, zyn last nu gelukkig geëindigd zynde, de te rug reis na zyn Hof dagt aan te neemen, gelyk hy korten tyd daar op deedt. (*)

In deezer voegen vondt zich het Gemeenebest gered uit den verlegen toeſtand, toen *Engeland* Hulpbenden vorderde, en *Frankryk* dreigde, wanneer mien dezelve verleende. Te regt mogt de Afgezant DE BONAC, toen hy van den Koning zyn Meester verlof bekomen hadt, om zyn Gezantſchap by den Staat te eindigen, in Wynmaand Afſcheid van Hunne Hoog Mogenden neemende, onder andere, hier op oogende, zich laaten hooren. „Gelukkige Onzydigheid! Gedenkſtuk der Wysheid, die uwe beraadſlaagingen bezielt, „ 't welk nayverende Volken te vergeefsch „ zullen tragten om verre te werpen: de„ wyl, by het overleveren van de Brieven „ des Konings, door welken 't my wordt „ ge-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 738.

„ geoorlofd Affcheid te mogen neemen van uw Hoog Mogenden, zyne Majeſteit my tevens gebiedt, uitdruklyk te verklaaren, dat zyne Majeſteit bereid „ en volvaardig is, om *de concert* met de „ Republiek zulke maatregels te neemen, „ die geoordeeld zullen worden, de gevoeglykſte te zyn tot handhaaving der „ Vryheid, en behoud van de Ruſte van „ deezen Staat, en te gelyk de bekwaamſte om uit te werken Veiligheid en Zekerheid voor den Handel uwer Onderdaanen." (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

By aanhoudenheid ſtoorden de *Engelſche* Zeegewelddaadigheden die Rust en Handel, en vondt zich de Staat, door het bedryf eens *Franſchen* Kaapers, in een netelig geval ingewikkeld. Een *Duinkerkſche Kaaper*, in gedaante een Poon of *Goereeſche* Viſcherſchuit, kwam van onder den *Texelſchen* wal, en ging leggen niet verre van een reeds geklaard *Engelsch* Scheepje van *Nieuw-York* naar *Amſterdam* beſtemd, 't geen tuſſchen de hoogte van de *Helder*, en het *Nieuwe-Diep* voor anker lag. Men hadt geen vermoeden van Kaapery, dan welhaast kwamen de *Franſchen*, met het gewaande Viſſchervaartuig nader, enterden het bygelegen Schip, en zetten alle de *Engelſchen*, die een vreeslyk getier maakten, in de Poon over, den Capitein alleen aan boord laatende; twee ſton-

Een *Franſche* Kaaper neemt een *Engelsch* Schip in *Texel*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 949.

LXXXIII BOEK. 1756.

ſtonden met uitgetoogen houwers in het overrompeld Schip op ſchildwagt. De Poon zeilde met den Prys naar Zee; wilde den Loots, die nog aan boord was, niet laaten vertrekken, den Prayſchipper toe roepende: *Ik weet wel dat Holland en Frankryk het eens zyn!* — De Afgezant YORKE vervoegde zich by Hunne Hoog Mogenden, met klagten over dit Bedryf, zeggende dat de Onzydigheid hunner Haven, op de ſtoutſte en geweldaadigſte wyze, geſchonden was, door het neemen van een *Engelsch* Schip, op de *Texelſche* Reede, door een' *Franſchen* Kaper; en verzogt dat zy de ſpoedigſte en kragtdaadigſte maatregelen zouden neemen, om des voldoening te verzorgen, en, onverwyld, het Schip in 't geheel, met Volk, Laading en Papieren, zonder onderſcheid, te rug te doen geeven, en in het toekomende te beletten, dat de Vyand van den Koning meer Vyandlykheden bedreef tegen de Onderdaanen van zyne Majeſteit, onder de beſcherming van de Onzydigheid, welke de Havens van deezen Staat moesten genieten.

De Staaten voldeeden aan dien eisch, en lieten door hunnen Afgezant aan 't *Franſche Hof*, den Heere LESTEVENON VAN BERKENRODE, dit Schip, reeds aan de Reeders van het Kaperſchip, als een wettige Prys, toegeweezen, te rug eiſchen, als genomen op eene plaats, waar het zich onder de beſcherming van de Staaten bevondt; deeze gaf zich des veel moeite, en bragt

bragt het eindelyk zo verre, dat zyne Majeſteit, ſchoon de ſchennis van de Havenregten niet zeker bleek, om blyk te geeven van zyne vriendſchap en van de meeninge waar in hy was, dat door de Kaapers zyner Onderdaanen niets tegen de Regten van Hunne Hoog Mogenden ondernomen wierd, de wedergave van dien Prys, Schip en Laading, beval. (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

De Kaapvaart der *Franſchen* tegen de *Engelſchen* op onze Kusten veroorzaakte meer onaangenaamheden; doch van minder nafleeps, daar ze ter plaatze zelve werden afgedaan. In 't gezigt van *Vliſſingen*, viel een gevegt voor tusſchen een kleinen *Franſchen* Kaaper en een *Engelsch* Scheepje, welk hij binnen joeg: de ſtilte belette den Kaaper weder buiten te komen. Om de gewapende *Engelſche* Smokkelbooten en een *Engelsch* Oorlogſchip voor de Stad liggende, die den *Franschman* welhaast in 't oog kreegen, en zich gereed maakten, tot het nazetten van deezen nu voor overmagt dugtende vervolger, te ontwyken, zette hy zyn Vaartuig op den *Vlaamſchen* Wal by *Breſtkens*, laatende, met al zyn Volk aan land vlugtende, 't zelve ten prooi der *Engelſchen*, die 't in de haven fleepten. De *Engelſchen* ſtapten mede aan wal. De Heer LOKE, Zoon des Baljuws van *Breſtkens*, oordeelde als Strand- Geval met een Kaaper te *Vliſſingen*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 678. 740. voor 't Jaar 1757. bl. 450.

LXXXIII. BOEK. 1756.

Strandvoogd, dat het geſtrandde Schip hem toekwam, en hadt 'er zich, in die hoedanigheid by vervoegd; de *Engelſchen* hielden hem voor den Kaaper-Capitein, en bragten dien Heer, aan boord van 't *Engelsch* Oorlogſchip; men ontdekte ras den misſlag, en ontſloeg den gevangenen.

Een ander te *Veere*.

Een andere *Franſche* Kaaper een *Schotsch* Scheepje, van *Veere* uitgevaaren, genomen en bemand hebbende om het in eene *Franſche* Haven op te brengen, verviel weder op de Reede van *Veere*. De *Franſche* Luitenant op 't zelve geſteld, ging, ten anker gekomen, aan wal om een *Schotſchen* Jongen, by den *Engelſchen* Conſul uit te wisſelen, onder verband, dat een *Franſche* Gevangenen in *Engeland* hier door ook zyne vryheid zou bekomen. Van de *Schotſche* Schepen in de Haven van *Veere* liggende, vervoegde zich een half woedende hoop matroozen by den *Britſchen* Conſul, hem verzoekende vryheid te mogen hebben, om het Scheepje te herneemen. De ſterkſte bedreigingen konden hen nauwlyks van dit voorneemen afbrengen, en niet beletten dat anderen, middelerwyl den *Schotſchen* Jongen, met geweld, van boord haalden. De Conſul en de Luitenant, intusſchen, wegens de uitwisſeling, overeengekomen, verzogten byſtand van de Stadsregeering, die denzelven aan den Luitenant verleende, en raadde zyn Schip in de Haven te haalen, waar hy beter, dan op Stroom, zou kunnen beſchermd worden. Een Schildwagt

van

van de Bezetting, beſchutte hem voor verder geweld en overlast. Het voorzigtig en bezadigd gedrag van den *Britſchen* Conſul voorkwam veel wanorde, die anders, uit dit geval, veelligt hadden kunnen ontſtaan. De woede van den eerſten dag bedaard, en de gemelde voorzorgen gedraagen zynde, liep het hier mede ten einde. LXXXIII. BOEK. 1756.

Deeze voorvallen, zo aanleidelyk om Onlusten tuſschen den Staat en derzelver oorlogende Nabuuren te veroorzaaken, bewoogen Hunne Hoog Mogenden, om in Slachtmaand een Reglement op te ſtellen en uit te vaardigen, voor de vreemde Vaartuigen van Oorlog en Commisſievaarders, ten einde allen misbruik van de vryheid, om in de Havens deezer Landen in te loopen, geweerd mogt worden. Beveelende, dat zy, dezelve aandoende, by hunne aankomst, de Vlag zouden hebben te hyſſen, en, zonder byzonder verlof, niet verder op te zeilen, dan waar zy zich tegen Onweêr of ander Ongeval, konden bergen. —— Dat zy zich zouden moeten onthouden van alle daadlykheden, waar door iemand der Ingezetenen deezer Landen, leed of ſchade kon lyden; anderzins zouden zy geen byſtand te wagten hebben; maar met geweld verdreeven, of, als Zeeroovers, geſtraft worden. —— Met hunne Schepen en Pryzen, of met de Pryzen alleen, in de Zeegaten invallende, zouden zy zich hebben te wagten van die Pryzen eenigzins te verreppen, derzelver last te breeken, dien in 't geheel of ten

Reglement der Staaten wegens de vreemde Kaapers en Commisſievaarders.

LXXXIII. BOEK. 1756.

ten deele, te losſen, te vervoeren, te verkoopen, of, op eenigerlei wyze, te vervreemden: in gevalle zy dit beſtonden, zouden de Pryzen, door 's Lands Officieren, hun afgenomen, aanvaard en in verzekeringe gebragt worden, tot dat de Admiraliteits Collegien, daar omtrent de noodige ſchikkingen maakten. —— Zy moesten, by het inkomen, van zich en van de Pryzen, de vereischte onderrigtingen geeven. — Dit zelfde Reglement verboodt, onder zwaare Geldboete, van die Kaaperſchepen of Opgebragte Pryzen, iets te koopen, of de behulpzaame hand te leenen, tot het vervoeren en vervreemden, der dus ingebragte goederen. (*)

Veelen willen de Zeevaart kragtdaadiger beſchermd hebben.

Doorzigtigen in den Lande oordeelden, dat, indien de *Engelſchen* voortvoeren met hunne Zeercoveryen; indien, gelyk het zich liet aanzien, het klaagen van onzen Staatsdienaar ten *Londenſchen* Hove niet mogt baaten, het best ware het voorbeeld der *Zweeden* en *Deenen* te volgen, ſterker te convoyeeren, zich te voegen met de andere Handeldryvende Volken, en de *Vrye Scheepvaart*, de Ziel en Zenuw van 't Gemeenebest, als eene zaak waar by zy een algemeen belang hadden, overeenkomſtig met de Tractaaten, te handhaaven, tegen elk die dezelve, op eene onbehoorelyke wyze, zogt te belemmeren. —— Op de zwaarigheid, dat dit ſters

(* *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1020, 1089.

ſterker uitrusten, zou ſtrekken om 't Gemeenebest in eenen Oorlog in te wikkelen; men merkte, met regt, aan, dat hetzelve niemand beoogde te beledigen, of aan te vallen; maar alleen vry en vreedzaam te vaaren, en zo weinig neigings tot oorlogen betoonde dat het alle voorſlagen en raadgeevingen, die 't in een nieuwen Kryg zouden kunnen inwikkelen, verdagt hieldt. —— Het *Engelsch* Staatsbeſtuur, in tegendeel, was 'er op uit om den Staat tot het vermeerderen van de Krygsmagt te Lande, en het te hulp komen met Schepen en Krygsvolk over te haalen; doch de Verbintenisſen den Staat niet verpligtende tot die hulpe, zou van het verleenen geen andere reden kunnen gegeeven worden dan louter lust tot oorlogen. (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

Hier om bleef de nadere Aanzoek des *Engelſchen* Afgezants, na den daadlyken Inval der *Franſchen* op het Eiland *Minorca*, om Byſtand van Land- en Zeemagt, gegrond op het Tractaat des Jaars MDCLXXVIII, (†) onvoldaan, en hielden zich de Staaten, ſchoon des niet luttel te doen viel, by de zo welberaaden aangenomene Onzydigheid. Men zag te duidelyk, dat zulks tot geen ander einde zou ſtrekken, dan om 't Gemeenebest in te wikkelen YORKS verzoek om Oorlogſchepen afgeſlagen.

(*) WAGENAAR *Hiſt. en Pol. Tractaaten.* I. D. bl. 244.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1756, bl. 741.

LXXXIII. BOEK. 1756.

len in den Oorlog, en wederom, gelyk voorheen, een groot gedeelte van den last te leggen op deszelfs ſchouders, nog moede van de laatst gedraagene zwaarte: —— in te wikkelen in een Oorlog, waar van 't gevolg, mogt dezelve naar den zin van *Engeland* uitvallen, geen ander zyn zou, dan dat de reeds zo uitgebreide Bezittingen en Handel der *Engelſchen* in *America* nog meer zouden uitgebreid en bevestigd worden, ten koste van het goed en bloed eenes te veel gevergden en gedrukten Gemeenebests, 't geen men in een ſtaat van Afhangelykheid zogt te brengen; dit was, gelyk men toen beweerde, *Engelands* doel geweest, van ELIZABETHS tyden af, tot het tegenwoordig uur.

De Convoien traaglyk verleend.

't Verleenen der verzogte Oorlogſchepen zou, daarenboven, het Gemeenebest nog meer buiten ſtaat geſteld hebben, om de Scheepvaart te beveiligen: die, hoe zeer veele Convoien, om ze tegen de *Algerynen* te beſchutten, voor deezen Jaare beſtemd waren, (*) zeer traaglyk verleend werden, door de veelvuldige verdeelde en onovereenbrengbaare raadplegingen in de hooge Staatsvergaderingen. 't Verzuim van ten allen tyde de Zeemagt van den Staat, ter beſcherming van den Koophandel ter Zee, in ſtand te houden, was oorzaak, van de droeve vernedering, dat men, de overheerſching

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 442.

ſching van *Engeland* op den Oceaan moeten duldende, de beloofde Convoien niet durfde uitzenden. Dit marren bragt een aantal van omtrent tachtig Koopvaarders in groote ongelegenheid. Zy waren, in Oogst- en Herfstmaand, uit *Petersburg*, *Koningsbergen*, en *Riga*, beladen met Hennip en Hout, in *Texel* gekomen, om, volgens order, onder Convoi, na *Frankryk* te ſtevenen, dit een geruimen tyd te vergeefsch gewagt hebbende, beſlooten zy naar *Amſterdam* op te zeilen, waar eenige de verdere Laading hadden ingenomen. Na ruim negen weeken wagtens, en vrugtloos aanhouden by het Collegie van de Admiraliteit te dier Stede, zagen zy hun geheel bederf voor oogen. Het broeyen van de Hennip, het vuuren der Schepen met Hout belaaden, het knaagen der Wormen, bragt zulk eene ſchade toe, dat dezelve, volgens de minſte begrooting, 's weeklyks, op acht duizend Guldens, en de Winſtderving, over zulk eene talryke Vloot, op ruim driemaal honderd duizend Guldens gebragt moest worden. LXXXIII. BOEK. 1756.

In deeze verlegenheid vervoegden zich eenige Zeehandelaars, op den eerſten van Slachtmaand, met bittere klagten, by 's Lands Vaderen; met voordragt van den nadeeligen toeſtand, waar in zy verkeerden. Om uit denzelven gered te worden, zagen zy ſlegts twee wegen open, die zy aan Hunne Hoog Mogenden voorſloegen: om naamlyk volmagt en verlof te krygen, tot het losſen der Laadingen aan hunne Be- Verzoek eenigen Zeehandelaaren by den Staat.

LXXXIII. BOEK.

vragters te *Amſterdam* — of dat zy terſtond Convooi mogten hebben, om hunne reis na *Frankryk* voort te zetten. (*) Het eerſte kon niet wel anders dan een onmiddelyk bederf des Koophandels, in zyne rechtmaatigſte bedoelingen en werkzaamheden geſtuit, na zich ſleepen; door 't laatſte bleef dezelve niet alleen behouden; maar ſtondt meer en meer te bloeyen: zy drongen, derhalven, hier op aan. Men zag van wederzyden moeilykheden. De Staaten van *Holland* namen het Verzoekſchrift over, om de gedaane voorſtellen nader te wikken, en men verſtondt dat 'er een Affchrift van zou gezonden worden aan het Collegie der Admiraliteit te *Amſterdam*, om Hunne Hoog Mogenden te dienen van haaren raad.

Zy verwerven Convooi.

Het verſchil der Land- en Zeegewesten, by het raadpleegen, over de beveiliging van de Scheepvaart en Koophandel, in vroegere oorlogen tusſchen *Frankryk* en *Engeland*, hadt zeer veel nadeels berokkend, en ſcheen deeze bron van tweedragt,

(*) Zy konden dit tweeledig voorſtel doen; dewyl de Charter-party, of het Verdrag der Bevragtinge tusſchen de Schippers en de Bevragters inhieldt. „ Dat deeze Schepen ten allereerſten zouden zeilen „ direct naar de *Zond*, en van daar direct naar *Amſterdam* of naar *Frankryk*, doch niet verder dan „ *Bourdeaux*; of wel eerst na *Texel* en van daar „ met Convooi naar *Frankryk*. als vooren; alles in „ gevolge de order, welke de Schippers aldaar in de „ *Zond* zouden vinden." *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1085.

dragt, op nieuw, bittere wateren te zullen opgeeven: te meer, dewyl de Vrouwe Gouvernante, wier invloed zo groot was op de Staatsleden, geagt werd aan de voorgevens van *Engeland*, maar al te zeer het oor te leenen, en de belangen van het Ryk haarer geboorte voor te ſtaan. De nadruk van de klagten der Schippers en der Kooplieden woog, egter, thans elukkig over; en werd den tienden van Slachtmaand een Convooi uitgeſchreeven voor de Schepen deezer Landen naar de Bogt van *Frankryk* beſtemd, om, met den eerſten goeden wind, na den negentienden dier Maand te zeilen: daar mede konden die Schippers hunne reis vervorderen, gelyk zy deeden, en alle de bedoelde Havens bereikten, behalven één, die, in de handen der *Engelſchen* vervallen, zich het lot der opbrenginge moest getroosten. LXXXIII. BOEK. 1756.

De *Algerynen*, van het begin des Oorlogs, tot deezen Jaare toe, door Krygsverrigtingen te Land, de handen vol werks gehad hebbende, voerden weinig op Zee uit, en was de vrees meer dan de ſchade; twee of ten hoogſten drie *Nederlandſche* Schepen waren zy meester geworden: doch zy begonnen met het Nejaar, in grooter getale in de *Middellandſche Zee* te kruiſen. Ondertuſſchen hadden Hunne Hoog Mogenden den Zeevaarenden eene gerustſtelling mogen verleenen, wegens andere Roovers, hen in Oogstmaand kennis geevende dat SIDY MAHOMETH, Erf- Vrede met *Marocco* bevestigd.

LXXXIII. BOEK. 1756.

prins van het Ryk van *Marocco*, tot het Verdrag, tusschen den Keizer MULEY ABDALA, en den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, in den Jaare MDCCLII gesloten (*) was toegetreeden; waar door de Vrede met de Havens van *Salée*, *Tanger*, *Sta Crux*, *Saphy*, en andere, onder het Ryk van *Marocco* behoorende, volkomen bevestigd scheen. (†)

Aardbeeving op den 18 van Sprokkelmaand.

In deezer voegen droegen zich 's Lands zaaken toe, ten opzigte van de Buitenlandsche Mogenheden, en stonden dezelve geschapen om veel eer eene ongunstiger, dan eene betere gedaante, aan te neemen. De Geschiedkunde het oog bepaalder op binnenlandsche Gebeurtenissen vestigende, ontdekt, met ontzetting, dat de Aardschuddingen, met eene vreeslyke Waterberoering in den voorleden Jaare vergezeld (§), in Wintermand van 't zelve, te *'s Hertogenbosch*, en in Louwmaand van 't volgende, aldaar, als mede te *Axel*, in 't *Goolland*, in 't *Sticht*, als mede te *Dordrecht* en elders, zich deeden voelen. Wel te regt mogten 's Lands Vaders, in de Uitschryving van den gewoonen Jaarlykschen Vierdag, den Vaderlande geheiligd, daaromtrent tot de Ingezetenen deeze opwekkende en vermaanende taal voeren: „ Terwyl veele

„ Ko-

(*) Zie hier boven bl. 51.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 735.

(§) Zie hier boven bl. 237.

„ Koningryken en Volken verſchriklyk LXXXIII.
„ geſchud zyn, door de hand des Aller- BOEK.
„ hoogſten, en in één van dezelven eene ——
„ vermaarde Stad, in den bloei van haa- 1756.
„ ren welſtand, magtig door de uitge-
„ ſtrektheid van haaren Handel, en 't
„ getal haarer Inwooneren, in den tyd
„ van weinige uuren, vernield en om-
„ gekeerd is geworden, en daar by zwaa-
„ re Overſtroomingen, in andere Lan-
„ den, verwoestingen hebben aangerigt,
„ zyn wy, en de Inwooners van dit Land,
„ door de oneindige Goedheid en ge-
„ nadige Beſcherming van den opper-
„ ſten Regeerder der Wereld bewaard en
„ ſtaande gebleeven. Deeze bewaaring
„ kan met reden worden aangemerkt als
„ een ſtem van GODS Voorzienigheid, die
„ de hartlykſte gevoelens en uitdrukkin-
„ gen van Dankbaarheid van ons afvor-
„ dert, en die te gelyk eerbiedige aan-
„ doeningen moet verwekken in de har-
„ ten van de Grootſten van het Land, zo
„ wel als in de gemoederen van de ge-
„ ringſte Ingezetenen. Het is, egter, ten
„ zelfden tyde, zigtbaar, dat deeze bly-
„ ken van GODS Goedheid vergezeld zyn
„ van omſtandigheden, die ons toonen,
„ hoe ligtlyk Gunstbewyzen plaats kun-
„ nen maaken aan Oordeelen: want of-
„ ſchoon wy, in 't midden van deeze al-
„ gemeene en vermenigvuldigde Aard-
„ beevingen, niet uitgeroeid zyn gewor-
„ den, zyn wy, nogthans, als met den

LXXXIV. BOEK. „vinger daar door aangetast en gewaar„ schuwd."

1756. Men verbeelde zich welk een diepgaande ontzetting aller harten beving, wanneer, met het aanbreeken van dien Dank- Vast- en Bededag, op den achtienden van Sprokkelmaand eene Aardbeeving voorviel, welker breedere aantekening, de Geschiedschiedkunde niet mag overslaan. De geloofwaardigste verhaalen komen hier op neder. In den vroegen morgenstond, met onzekere tydsbepaaling, zou men, volgens eenige berigten, reeds eenige Aardschudding vernomen hebben; doch omtrent acht uuren, wanneer men zich gereed maakte om den Godsdienst te gaan bywoonen, werd, in alle de Gewesten deezes Lands, vry algemeen door allen, eene zeer merkbaare Aardschudding gevoeld. Het weêr was zeer stil, de Lugt, volgens de meeste tydingen helder, en aan de weinige dunne Wolken, geen de minste beweeging van Wind te bespeuren, die gevolglyk ook als in streek zeer verschillende wordt op gegeeven; de helderheid van de Lugt was, egter, niet algemeen, op zommige plaatzen vertoonde zich dezelve betrokken, en in *'s Hertogenbosch* viel een zagte regen. Menschen, die zich op hoogtens bevonden, werden herhaalde keeren eene zeer merkbaare slingering gewaar, die hun duizelig maakte, dit was byzonder het geval van twee Personen, de eene op den Tooren te *Maassluis*,

ſluis, en de ander op dien van *Zuider-woude*; zy gisten de beweeging dier Kerk-toorens op omtrent twee voeten overgangs. Te *Leyden* zag men de Stadhuistooren, en te *Amſterdam* de Spits op de Nieuwe Kerk, beweegen, in de Zuiderkerk te dier Stede, hoorde men de Klokken tot driemaalen aanſlaan, 't geen elders meermaalen agter een geſchiedde. — Lieden op Bovenkamers, of in vertrekken gelyksgronds zittende, gevoelde, in meerdere en mindere maate, eene wiggelende of golvende Beweeging, wier ſtrekking, zo veel men in die oogenblikken van ontſteltenisſe kon raamen, zich Zuid-oost en Noord-west ſcheen te bepaalen; waar door, zy, die ze gewaar werden, zeven of achtmaal heen en weder, voor agterwaards of zydlings, volgens de gemelde Kompas-ſtreek, werden gevoerd, terwyl den meesten, onder dit ongewoon gevoel, eene miſſelyke Ongeſteltenis en Duizeling overkwam, die zeer veelen deedt denken, dat zy eene Flauwte kreegen, of dat hen eene Beroerte beving. Het Gevogelte in de Kooijen, als Papegaaien en Kanarie-vogels, viel door de Beweeging van de ſtokken af, en toonde de beangſtheid, door het trillend uitſpreiden der vleugelen. — Weinigen, die op ſtraat gingen, hebben de ſchudding gevoeld, ſchoon het niet ontbreekt aan getuigenisſen van Perſoonen, die ze op ſtraat, of in huis, gaande, met ontzetting gemerkt hebben. — Niets was gemeener dan het heen en weder

LXXXIII. BOEK. 1756.

LXXXIII. BOEK. 1756.

der beweegen der Deuren en Kasten, die open ſtonden, van Glasluiken en het rammelen der Glasraamen; Spiegels, Schilderyen, en andere aan de wand hangende Huiscieraaden weeken 'er van af en ſlingerden 'er weder aan; zwaardere ſtukken Huisraad als Kabinetten helden, zo verre voor over dat men den val vreesde, Lesſenaars en Tafels waar op men leunde, ſcheenen zich van den eenen naar den anderen kant te beweegen.

De Godsdienstoefening was by de *Protestanten* nog niet aangevangen; doch by de *Roomſchen* vroeger beginnende, zag de vergaderde menigte, vol verbaasdheid, de Kerkkroonen ſlingeren; in de *Meyery van 's Hertogenbosch*, veroorzaakte zulks in eenige Kerken, een zo geweldige ſchrik, dat ze lediglieppen, om in de open lugt het dreigend gevaar te ontkomen; dit geſchiedde ook te *Amſterdam* in de *Roomſche* Kerk de *Pool*. Veelen, vroegtydig om voeglyke plaats te vinden, naar de *Protestantſche* Kerken gegaan, ontdekten aldaar desgelyks de ſchommeling der Kerkkroonen; ieder ſprak over dit vreemd verſchynzel naar hy te moede was, veelen twyfelden of het juist aan eene Aardbeeving moest worden toegeſchreeven? want zy ſcheen hier minder voelbaar, doch de twyfel verdween en de ontſteltenis greep allen aan, die uit het verhaal der inkomenden vernamen, wat zy ondervonden en gezien hadden. Veelen,

len, des nog geheel onkundig hoorden uit den mond der Leeraaren, het ontzettend berigt van de zo even voorgevallene Aardschudding, in de voorafspraaken; de Aandagt bepaalde zich op dat Onderwerp, waar van in de Uitschryving diens Dags, met zo veel onderscheiding, gesprooken was; zulks baarde, voor 't overige, hinder in de bedoelde stigting dier plegtige zamenroepinge: welke te *Amsterdam* in de *Lutherſche* Oude Kerk nog meer stoorenis onderging, door een valsch gerugt dat 'er Brand in die Kerke ontstaan was; eenigen, door schrik bevangen, lieten zich langs de pilaaren van de gaanderyen neder glyen, en vermeerderden de verbaasdheid der menigte in 't hol der Kerke, waar oud en jong, ryk en arm, in de uiterste ontsteltenisse, door elkander liep en uitkomst zogt, en veelen door schrik verstyfd lagen. LXXXIII. BOEK. 1756.

De sterke beweeging in het Water, op den jongstleden eersten van Slachtmaand meer ontzettend dan de Aardbeeving, van welke zy een gevolg was, heeft men, schoon ze, op zommige plaatzen beschouwd is, niet algemeen vernomen. De tyd, welken deeze Aardschudding, op eenige plaatzen met onderaardsch Gedruisch, als dat eens van verre rommelenden Donders, vergezeld, geduurd heeft, word op één Minuut iets meer of minder bepaald. De uitwerking beschryft deeze sterker dan geene, 't welk geenzins te verwonderen is; naardemaal ze by allen dezelf-

LXXXII. BOEK. 1756.

zelfde ondervindelyke aandoening, niet baarde, dit verſchil ging zo verre, dat, op verſcheide plaatzen, twee of meer Perſoonen, die aan één tafel of tegen elkander overzaten, de een de Beweeging en Schudding met de grootſte ontſteltenisſe gevoelde, terwyl de ander niets, of byna niets, gewaar werd, en nauwlyks geloof kon ſlaan aan 't geen hy dagt op dezelfde plaats zo wel te moeten ontwaaren als een ander.

Inkomende berigten weezen eerlang uit, dat geen der Gewesten deezer *Vereenigde Nederlanden*, met het Onderhoorige *Staats-Brabant* en *Vlaanderen*, vry geweest was van dit ontzettend verſchynzel, in *Groningen* voelde men het minst. Alle plaatzen, waar men de uitwerkingen van 't zelve waarnam, op te noemen, zou een Lyst bevatten van den ganſchen omtrek onzes Gemeenebests, en alle die berigten zouden zeer eenzelvig in aart zyn, met die wy reeds te boek ſtelden. —— Juist te bepaalen, waar de Aardſchuddingen de grootſte kragt gebaard hebben, is bykans ondoenlyk; de beſchryvingen draagen te kennelyke merktekens van de meerdere of mindere ontroeringe der Berigteren; egter ſchynt men met de waarheid volkomen overeenkomſtig te mogen vaſtſtellen, dat de Aardbeeving allerſterkst in *Staats-Brabant*, en naar den kant van *Maaſtricht* getroffen heeft. Geen merkwaardige ſchade was 'er door veroorzaakt. Te *Vaals*, *Bortſchet* en *Aken*, waar men, op den twaalfden en dertienden van Sprokkelmaand, reeds

reeds vry ſterke Schuddingen hadt, gevoelde men de hevigſte op dien algemeenen Dag van Ontroeringe, ten zelfden tyde in den morgenſtond, Schoorſteenen ſtortten in, Gevels, Toorens en Muuren leeden ſchade, en geraakten in een ſtand, dat het niet veilig was ze langer te laaten ſtaan. Wy voegen dit weinige, even buiten de Grenzen van der Staaten grondgebied hier nevens, om den dankbaaren Landzaat de beſchermende hand der Voorzienigheid, over ons uitgeſtrekt, te doen opmerken. In die ſtreeken, als mede te *Maaſtricht*, voelde men in Gras- Zomer- en Slachtmaand Aardſchuddingen; doch waren deeze niet te vergelyken met die op den gemelden Dank- Vast- en Bededag voorviel. (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

Daags voor de beſchreeve zo algemeene Aardbeeving in deeze Gewesten, hadt men, op zommige plaatzen, zwaar Weêrlicht of Blixem waargenomen, waar by eenigen het gerommel van verre Donderſlagen hoorden. De Dampkring, door de zwaa- Onweeren en Storm in dit Jaar.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. II. 13. 14. 197. 420. 505. 644. 1137. Medegedeelde Berigten, Ondervinding. De *Lutherſche* Predikant te *Kleef*, J. F. SYBEL, voelde, behalven de zware, door eenige byzondere Proefneemingen, dien achttienden van Sprokkelmaand, verſcheide kleine Aardbeevingen; en ontdekte daar door dat het Aardryk, te dier plaatze, tot den zeven en twintigſten dier Maand, bykans geſtadig in beweeging was, nu meerder dan minder. *Verhandel. van de Hollandſche Maatſch. der Weetenſch. te Haarlem.* III. Deel. bl. 618.

LXXXIII. BOEK. 1756.

zwaare Zomerhette, met Blixemſtoffe bezwangerd, ſtortte deezen Zomer verſchriklyke Onweeren uit, in de meeste deelen onzes Vaderlands, met de vreeslykſte en vernielendſte uitwerkingen gepaard. De Tydſchriften van dit Jaar vloeyen over van de ſchrikbaarendſte Berigten. Gelyk zy ook gewaagen van een vreeslyken Stormwind uit den Zuid-westen op den zevenden van Wynmaand, die Boomen uit den grond, Pannen van de Daken, Schoorſteenen van de Huizen rukte, en Noordwest loopende, eenige Plaatzen met Waterwee dreigde, andere daar mede bezogt; de Zuid-weste wind, gewoon in den Zomer zo mild en zagt te waayen, doch die in den Natyd menigmaal een nypende koude aanvoert, bragt te wege, dat alles wat 's avonds te vooren nog groen, friſ en weelig ſtondt, den volgenden middag zich zwart, uitgedroogd en als door koude geſchroeid vertoonde. Dit deedt de Bladeren der Boomen, het Gras in de Weiden, de groente op Akkers en in Tuinen ſchielyk verdorren; de Landman geraakte ten aanzien van het weiden zyns Vees, meer dan eene maand ten agteren: terwyl hy dit Jaar, in eenige ſtreeken, over eene verbaazende menigte van Muizen klaagde, en zich, hoe veel het Voorjaar ook beloofd hadt, over geen daar aan in allen deele beantwoordenden Oogst mogt boogen. — Dan daar de gemelde Storm, door alle de Vereenigde Gewesten te Lande woedde, veroorzaakte dezelve, in de Zee-

Zeegaten de deerlykſte rampen, in *Texel* ſpoelden de meeste Schepen, de zwaarſte, als Oorlogſchepen en Oost-Indievaarders, niet uitgezonderd, van de ankers, eenige geraakten zonder masten, aan en in den grond, of dreeven binnenwaards tot een bykans ongeloofbaaren afſtand. In 't *Vlie* verongelukten eenige Schepen, en op de *Zuiderzee* waren de rampen, kleindere Vaartuigen overgekomen ontelbaar; en moesten by deezen eenigen het leeven inſchieten, de kusten lagen met wrakken bezaaid, welker droevig vertoon vermeerderde; door de Lyken der Drenkelingen. (*) LXXXIII BOEK. 1756.

's Lands Vaders, op den Handel en het Heil der Ingezetenen, bedagt, zagen met leedweezen, het toeneemend misbruik in den Graanhandel, hier beſtaande, dat veelen, geen of weinig Graans in eigendom bezittende, eene groote hoeveelheid verkogten, of aannamen op tyd te leveren, 't welk men *Optiepartyen* noemde; 't geen de Graanen, buiten noodzaake, zeer in prys kon doen klimmen, en de Markt afhangelyk doen worden, van de Win- en Hebzugt eeniger Handelaaren. Dit verkoo- De Optiepartyen in den Graanhandel verboden.

(*) Wy oordeelden deeze Weersbyzonderheden opmerkelyk genoeg om ze dus even aan te ſtippen. Wat de droeve gebeurtenisſen, daar by voorgevallen, betreft, van deeze kan de Leezer de voornaamſte opgetekend vinden, behalven by de andere Tydſchryvers, in de *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 714. 858. 860. 1059. 1065. 1067.

LXXXIII. BOEK. 1756.

koopen van 't geen men niet bezat, en deeze Optiepartyen verboden Hunne Hoog Mogenden by een ſtreng Plakaat, ſtellende de verbeurte van de verkogte en gekogte Graanen, en daarenboete eene boete van drieduizend Guldens; ook zouden de Optiepartyen voor kragtloos en van onwaarde gehouden, en daar op geen Regt mogen gedaan werden. Doch dewyl 'er veele geſchillen en moeilykheden zouden kunnen ontſtaan, over het volbrengen van zodanige Koopverbintenisſen, vóór de uitgave van dit Plakaat aangegaan, ſtelden de Algemeene Staaten, ter voorkominge hier van vast, dat de Verkoopers in zodanige Verbintenisſen op tyd, niet gehouden zouden zyn, dezelve daadlyk te leveren, maar volſtaan mogten met de betaaling van de helft der ſomme, welke het verſchil maakte tusſchen den Prys, in die Koopverbintenisſen uitgedrukt en den Prys der Graanen ten tyde van de uitgave des Plakaats, volgens de Pryscourant.

In *Utrecht* het voor opkoopen van Aardappelen verboden.

De Lyst der Graanen, in 't gemelde Plakaat, noemde Tarwe, Rogge, Gerst, Spelte, Haver, Boekweit, Erten en Boonen, en bedoelde 't zelve, op een tyd, dat de Graanen tot een hooger dan den gewoonen prys geſteegen waren, de goede Gemeente eenigzins te gemoet te komen, met zorg te draagen, dat de Duurte, door den kwaaden handel van baatzugtige Menſchen, niet vermeerderde. De Staaten 's Lands van *Utrecht* bemerkten, dat dit Voor en Opkoopen mede plaats greep

greep omtrent de Aardappelen, waar in de Gemeene man, zints eenige Jaaren, zyn onderhoud, en een groot gedeelte van zyn Voedzel, vondt, waar om zy te raade werden, dit verbod ook uit te ſtrekken tot dit Aardgewas, de overtreeders in eene boete van vyftig Guldens beſlaande. (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

De Vryheden van alle Lasten, van Hunne Hoog Mogenden afhangende aan de *Groote Visschery*, in den Jaare MDCCL, voor den tyd van drie Jaaren, verleend (†), in den Jaare MDCCLIII verlengd, ſtonden, met dit Jaar te eindigen, en werd deeze vergunning thans, op nieuw, tot den eerſten van Louwmaand des Jaars MDCCLX geſchonken. (§) De voordeelen der Groote Visscherij verlengd.

Hoe verre men in een Land als 't onze, en boven al in *Holland*, het gebragt mogt hebben om de laagliggende Polders en bedykte Meiren, door Watermolens van onderſcheidene ſoort, droog te maalen en te houden, bleef het altoos 't loflyk doel der Werktuigkunde, op middelen bedagt te zyn, om deeze Molens ſterker van werking en teffens min kostbaar te maaken. Twee Burgers van *Wasſenaar* FERDI- Octrooi verleend aan de Uitvinders van een nieuwe Vydoel of Tonne Molen.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1150. 1192.

(†) WAGENAAR *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 409.

(§) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1152.

LXXXIII. BOEK.

1756.

DINAND OPDAM en KLAAS KLAVERWEIDE nevens ADRIANUS VAN MARLE, Commies ter Kamer van Burgemeesteren in *'s Gravenhaage*, eene nieuw verbeterde Vyzel of Tonnenmolen uitgevonden hebbende, vervoegden zich, in 't laatst des Jaars MDCCLIV, met een Verzoekschrift by de Staaten van *Holland*, om Octroi voor deeze Molen, voor den tyd van twintig Jaaren. De Hoogleeraar J. LULOFS, door hen gelast deeze nieuwe uitvinding te onderzoeken, vondt dat ze aan de opgave beantwoordde, en gaf in bedenkinge of het niet dienstig zou weezen de Uitvinders aan te moedigen om de Vyzels, grooter te maaken, in eene Windmolen te plaatzen, ten einde men gelegenheid mogt hebben om uitwerkzels deezer nieuwe Vyzelen met die der Schepraden, en gewoone Vyzelen te beter te vergelyken. Dit vondt goedkeuring en Hun Edel Groot Mogenden beslooten, het verzogte Octroi te verleenen, mits deeze Vyzels, in eene Windmolen geplaatst, het Water hooger, en in meerder hoeveelheids, opvoerden, dan eenige Molen tot nog bekend, in welk geval daarenbooven aan de Uitvinders zouden uitgereikt worden, duizend Zilveren Ducatonnen, tot goedmaaking der gedaane kosten. De Proef werd door Heeren Gecommitteerden, in het byzyn des gemelden Hoogleeraars genomen, en bevonden dat één Molen van deeze nieuwe Uitvindinge, in volle kragt maalende, merkelyk meer deedt dan twee Schepradmolens van de-

dezelfde grootte, en zelfs meer dan twee Vyzelmolens van dezelfde vlugt. En hadden deeze Molens, ſchoon ze geen meer hoeveelheids van water, (naar evenredigheid van de hoogte,) opvoerden dan de gemeene Schepradmolens, nog het voordeel dat de Vyzels, op eene zeer gemaklyke wyze, in en uit het werk gezet konden worden, naar maate de kragt van den wind zulks vorderde, en dus in ſtaat bleeven te werken, wanneer de Scheprad en Gemeene Vyzelmolens, wegens een te ſlappen wind, geheel moesten ſtil ſtaan, of niets van belang konden uitwerpen. Ook zouden zy in Droogmaakeryen, die tot eene aanmerkelyke diepte moeten uitgemaalen worden, en waar toe men drie of vier gewoone Molens boven elkander liet werken, naast elkander geplaatst, van veel meer dienst zyn: naardemaal één der boven elkander ſtaande Schepradmolens lam wordende, ze alle moesten ſtilſtaan, en ieder deezer Molens, als de overige belemmerd of ongeſteld geraakten, zouden kunnen voortmaalen. Men hadt den Erfſtadhouder en de Vrouwe Gouvernante, vóór de beſlisſende Proefneeming, by het doortrekken van *Leyden*, deeze Molen buiten een der Stadspoorten gebouwd, laaten zien, en de laatstgemelde den Uitvinder, door eene vriendlyke toeſpraak, aangemoedigd, om met het maaken van zulke nuttige werktuigen voort te vaaren. De Uitvinders verwierven, in Hooimaand

LXXXIII. BOEK. 1756.

LXXXIII. BOEK.

deezes Jaars, het verzogte Octroi, en de beloofde Geldſomme. (*)

1756.

Te *Haarlem* de Fabryken aangemoedigd.

't Ontbrak, daar de Staaten zo veel werks maakten, om nutte Uitvindingen aan te moedigen, niet aan byzondere Ingezetenen, die een nieuwen yver by de Burgers hunner Stad, en verdere Landsgenooten, zogten op te wekken: onder deezen ſtaaken de Overlieden van de Looikamer, en het daar aan behoorende nieuw opgeregte Bonte Lynwaten-Reeders Gilde te *Haarlem* uit, die, daar toe door de Regeering geregtigd, in den voorleden Jaare, vier Eerbelooningen uitſchreeven voor de zodanigen, die eenige in die uitſchryving bepaalde zaaken tot de Fabrieken behoorende, tot genoegen, mogten uitvinden. Deeze deels verdiende, en behaalde Eerbelooningen, wekten veelen, te dier Stede op om de Wol- en Katoen-Spinneryen in trein te brengen, en werk te verſchaffen aan handen, die anders, door 't verval der Handwerken, ledig ſtonden. — Terwyl tot verbetering en bevordering der Wolle Fabrieken in die Stad, een Gezelſchap van vyf en twintig Perſoonen, meest Kooplieden, in dit Jaar, beſlooten, eene Wolle- en Saaiſpinnery aan te leggen; welken welmeenenden yver, de Burgemeesters van *Haarlem* niet alleen erkenden en preezen; maar ook daar toe eene ruime Huizing, aan

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 586. 671.

aan de Stad vervallen, verleenden, en op Stads kosten, tot eene Saai-halle lieten vervaardigen, en zouden de Gereedschappen, op gelyke wyze bezorgd worden. Gemelde Overlieden voeren voort, een Prysstoffe, tot verbetering der binnenlandsche Wollestoffe, uit te schryven. (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

Onze *Nederlandsche* Gronden, hoe schaars van Metaalen voorzien, zyn 'er egter niet geheel van ontbloot, een *schubagtig bryzelig Yzererts*, doet zich in *Overyssel* en *Gelderland* op; en heeft men, reeds voor vyf en twintig of dertig Jaaren, te *Deventer* eene Yzersmeltery doen oprigten, welke nog stand houdt, waar men van dezelve Yzerwerk bereidt. (†) Ten deezen Jaare zogt in 't Graafschap *Zutphen* by *Ulft*, de Heer JOAN COENRAAD BRAND een Yzeroven, of om het kunstwoord te bezigen, een Yzer hut aan te leggen, om gelyk by *Boekholt* omtrent *Bredevoort*, allen voordeel te trekken, van de daar omstreeks overvloedig voorkomende Oer, zo ryk dat het, van de honderd Ponden, veel al van zestig tot zeventig Ponden goed Yzer uitlevert. In den beginne vondt deeze onderneeming veele tegenstreevers, in zo verre dat men, van hooger hand, een bevel tot het staaken hadt weten te bekomen; doch, na een verder onderzoek werd

Een Yzerhutte in *Gelderland* aangelegd.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1755. bl. 913. voor 't Jaar 1756. bl. 582. 731. 875.

(†) *Tegenw. Staat van Overyssel.* bl. 36.

LXXXIII. BOEK.

1756.

werd dit verbod weder ingetrokken, en een aanvang gemaakt met het gieten van Plaaten, Koogels, Staaven, Kachels, Potten, ſtukjes Kanon en ander Yzerwerk, 't welk men op de proeve zeer goed bevondt. Deeze Yzerhutte verſchafte veele handen werk, tot het graaven van den Erts, tot het bereiden, gieten, en vervoeren, gebezigd, en bezorgde niet weinigen daar omſtreeks, door het vertier van het noodige aan de Ambagts en Werklieden, welvaart. (*)

Eene oude Graftede in *Drente* gevonden.

Nu en dan ontdekt men, by toevallige gelegenheden, Overblyfzels der Oudheid, lange Jaaren, ja eeuwen, onder den grond bedolven: eenige Landlieden van *Anloo*, ruim vier uuren van *Groningen* in *Drente* gelegen, bezig met Kei- en Vuurſteenen te zoeken, ontmoetten, onder een opgeworpen heuveltje, een aloud Gedenkteken, beſtaande in een Grafſtede uit Keiſteenen zamengezet. Wanneer zy de ſteenen, die ten bovendekzel dienden, wilden wegneemen, ſtortte onvoorziens het Gewelf in, en zy vonden een Grafkelder, van het Oosten naar het Westen ſtrekkende, negen voeten lang, ruim zes breed, en vyf voeten hoog, en den ingang met vier afſtappen, gelyk de vloer met Keiſteenen belegd. Dat zy dit voor een Begraafplaats moesten hou-

(*) J. L. F. VAN BERKHEY *Nat. Hiſt. van Holland* II. D. II. St. bl. 941. 946. *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 1143.

houden, weezen verſcheiden Lykbuſſen of *Urnen* uit, twee ſlegts waren geheel: zy vonden 'er ook ettelyke Steenen, Bytels van onderſcheide grootte, gelykende naar gemeenen Vuurſteen of *Duitsch* Agaat, eenige geheel glad en byna als gepolyst, andere, uitgezonderd het ſcherpſte einde, gansch ruuw. Onkunde, Nieuwsgierigheid, en boven al de opgevatte Hoop van een verborgen Schat te zullen vinden, zette de Ontdekkers aan om die Graſtede deerlyk om te wroeten, en dit Gedenkteken der Oudheid te ſchenden, eer kundige lieden het te zien kreegen, die 't zelve zo ras mogelyk herſtelden. (*) LXXXIII. BOEK. 1756.

Schoon de Aardbeeving des voorleden Jaars, door derzelver ongewoonheid in deeze Gewesten, groote ſchrik hadt veroorzaakt, was de ſchade niet noemenswaardig: een veel algemeener, doch niet min verſchriklyk, en in de uitwerkzelen veel ſchadelyker, ramp bejegende met den aanvang des Jaars MDCCLVII, den Lande. De Vaderlandſche Geſchiedkunde, treft maar al te veel gelegenheden aan om Waterwee te boeken, en mag zy, wen het zo aanmerkelyk is, als het geen op dien tyd drukte, niet in gebreke blyven, 't zelve op te tekenen. 1757.

Langduurige Koude met ſtrenge Vorst, doet altoos voor die Waterbezoeking dugten; deeze hadt, zints den elfden van Wintermaand, ſlegts eenige weinige dagen Zwaare Ysgang.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 560.

LXXVIII BOEK. 1757.

gen omtrent Kerstyd uitgenomen, tot omtrent de helft van Sprokkelmaand, de binnen Wateren en Rivieren zodanig met Ys geslooten, dat de vaart geheel gestremd bleef. De *Zuiderzee*, desgelyks door Ys toegedamt, verwekte groote vrees voor Ysgang, en de daar aan gehegte vernieling der Schepen in de Zeegaten. Deeze Ysgang was zeer geweldig: als eene byzonderheid ten dien opzigte by Menschen heugenisse niet gebeurd, vindt men opgetekend, dat, in 't laatst van Louwmaand, het Ys, binnen *Medemblik*, ter breedte en lengte van zestig voeten, veertien en zestien voeten hoog boven den kruin van den Wierriem gekrooden was. De Scheepsschade, door het Dryfys veroorzaakt, bleek veel minder te weezen, dan de vrees zich hadt voorgesteld; droeviger ongelukken troffen de Landstreeken aan de tot vyf, zes ja acht voeten digt gevroorene Rivieren, gelegen, die losraakende en Ysdammen vormende veelvuldige Dykbreuken, geweldige Overstroomingen en Verwoestingen baarden.

Schriklyke Doorbraaken aan de Rivierdyken.

In de *Rhyn*, *Waal* en *Maasdyken*, telde men niet min dan zeventien Doorbraaken, door de hier en daar vastgezette Ysdammen, en de vervaarlykste Yskruijingen, veroorzaakt. Vier deezer aan het *Spuy*, behoorende tot het Land *Kleef*, zette de geheele *Duiffelt*, *Duiffelwaard*, de beneden Stad van *Kleef*, *Kleversham*, de Stad en 't Ampt van *Kraanenburg*, de geheele cirkel van de *Ooi*, met de daar in gelege-

ne

de Heerlykheden, tot voor de Poort van *Nymegen*, onder water. —— Vier andere, te *Herwen*, in de *Over-Betuwe*, —— deeden niet alleen de Polder, boven het *Panderſche* Kanaal, met de daar in gelegene Dorpen, overſtroomen, maar ook de geheele Landſtreek van de *Lymers*. (*) — Te *Millingen* veroorzaakten twee Dykbreuken groote ſchade. —— Vyf Doorbraaken te *Alphen*, en één te *Dreumel* veranderden het geheele *Ampt*, tusſchen *Maas* en *Waal*, byna het geheele Ryk van *Nymegen*, en een groot gedeelte des *Schependoms* van *Nymegen* in een waterplas. —— Te *Hedel*, in de *Bommelerwaard*, was de Doorbraak allervreeslykst; binnen vier en twintig uuren, na dat dezelve voorviel, ſtonden genoegzaam alle de Dorpen in die Waard binnens Dyks, zo hoog als buiten den Dyk onder water, en dus de Rivier en het Binnenwater bykans waterpas. LXXXIII. BOEK. 1757.

Gingen deeze Overſtroomingen op de meeste plaatzen met vernieling van Huizen, 't verlies van Vee, en het bederf van Akkers, vergezeld, in de *Bommelerwaard* was het allerdeerlykst geſchapen. Menſchen en Vee moesten na een goed heen komen zien, op de Dyken hunne behoudenis zoeken, aldaar eenige Hutten van riet tot herberging opſlaande. Verre de meeste Hui- Onheilen de *Bommelerwaard* overgekomen.

(*) De *Lymers* is een Polder in 't *Kleeffche*, waar in de Stad *Zevenaar* ligt.

LXXXIII. BOEK. 1757.

Huizen, tot de daken toe onderſtaande, werden, door den wind en den ſlag des waters, van daken beroofd, waar door het Huisraad, 't geen de Ingezetenen op de Zolders hadden meenen te bergen, als mede het Voeder voor het Vee, verlooren ging, in zo verre men het niet dan met veel moeite opvischte tot deszelfs onderhoud; hier en daar hadt men op de Dyken bakovens opgerigt, om de van huis en hof verſtookene menigte van brood te voorzien. Gelukkig dat in deeze omſtandigheden de wind ging liggen, anderzins was 'er van de tien Huizen nauwlyks één ſtaande gebleeven: Dit waterwee trof de Inwooners van de *Bommelerwaard* te zwaarder, dewyl dezelve, zedert den ſtrengen Winter van den Jaare MDCCIX niet overſtroomd geweest was, en dus maar weinigen van 't voorgaande eene flauwe geheugenis hadden. (*)

Een herhaalde Doorbraak in de *Bommelerwaard*, prentte deeze met verdubbelde kragt in 't geheugen der ongelukkigen. Het bevangen der groote Doorbraake te *Hedel*, was voor eene groote ſomme aanbeſteed, terſtond begonnen, en in 't begin van Grasmaand, tot een ieders genoegen, voltooid. De Ingezetenen verheugden zich over

(*) In de *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 59. 182. 184. 190. 192. 198. 276. vindt men, ten opzigte deezer Overſtroomingen, veele naleezenswaardige byzonderheden, en ter laatst aangetoogene Bladzyde eene keurlyke Kaart tot opheldering.

over de herſtelling van huh Dyk, en vreesden, het Jaar zo verre verloopen zynde, voor geen verder gevaar; zy ſtonden gereed, om, met nieuwen moed, den Akkerarbeid, in de hoogstgelegen Landen, reeds van 't overſtroomde water bevryd, aan te vangen; vol hoope, dat een goede Oogst de geledene ſchade, zou vergoeden. Eene hoope allerdroevigst te leur geſteld. Het ongeſtuimig weêr in Lentemaand, deedt het Water in de *Maas* weder zo hoog ryzen, dat het over de *Uiterwaarden* niet alleen heen liep, en zeer hoog voor den gemaakten Kistdam ſtondt, maar de aandrang en perſsing was zo geweldig, dat de zwaare balken, tot dit werk gebruikt, ten deele door midden gebrooken, en ten deele uit den grond geligt, wegſpoelden, en de Aarde, tot vullinge gebruikt, wegzonk. Geen poogingen om het watergeweld te keeren, met leevensgevaar beſtaan, konden iets baaten; men moest aan de woedende golven den vryen loop laaten, en de Ingezetenen, nog nauwlyks bekomen van de ontſteltenisſe der Doorbraake, voor omtrent twee maanden, (*) zagen nu nog grooter onheilen in 't treurig verſchiet. Niet alleen lag de geheele *Bommelerwaard* op nieuw overſtroomd; niet alleen dreigde de gezaaide Graanen in de aarde te verrotten; doch

LXXXIII. BOEK. 1757.

naar

(*) Dit ongeluk viel voor, 's nagts, tuſschen den 7 en 8, van April.

LXXXIX. BOEK. 1757.

naar allen ſchyn zouden ook de Bouwlanden, dit Jaar niet weder bebouwd, noch de Weidlanden gebruikt kunnen worden, de Boomen in de Boomgaarden liepen, door zo langen tyd in 't water te ſtaan, groot gevaar van ſterven. —— Schoon de vrugtbaarheid des Zomers dit nadeel minder maakte dan men vreesde, beliep de Verpagting der Bezaaide Landen, over deeze Landſtreek, die anders veel hooger zou geweest hebben, dan in het voorleden min vrugtbaare Jaar, bykans twaalf honderd Guldens minder. Een groot nadeel zeker voor den Landman, die zich, behalven de mindere voordeelen van 't Gewas, en de geleedene ſchaden in de herhaalde verwoestingen en rampen, nog gedrukt voelde, door de zwaare kosten om de Dykbreuken te herſtellen. Ruim twaalfduizend Guldens waren vrugtloos beſteed, aan den weggeſpoelden Kistdam, en liepen de kosten van het weder opmaaken der Dyken, en 't ſtoppen der Breuken, eene geweldige ſomme. Veelen zouden genoodzaakt geweest hebben, hun Hof en Land voor de onkosten te moeten verkoopen, indien Ryken en Vermogenden, door medelyden met hunne ongelukkige Landgenooten getroffen, de elenden deezer Landſtreeken, niet verligt hadden, door hulpvaardige Milddadigheid, die thans haare hand uitſtrekte. (*)

De

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 353. 618. 693.

De bekommering voor gebrek aan Graanen, inzonderheid aan Rogge, welker uitvoer in meest alle Landen, van waar men gewoon was in deeze Gewesten dezelve te krygen, verboodem werd, veroorzaakte Duurte der Eetwaaren, inzonderheid van Roggebrood; voor 't zelve moest men ruim een derde meer, dan den gewoonen prys, besteeden. De Algemeene Staaten, door deeze Duurte bewoogen, namen met Louwmaand in overweeging, om den Uitvoer van Graanen, zo in de *Vereenigde Gewesten*, als in de *Generaliteits Landen*, te verbieden. Het gerugt hier van baarde schrik by alle de Graanhandelaaren in deeze Gewesten, en wel meest ter beurze van *Amsterdam*, waar de Graanhandel gezegd mag worden, ten Zetel te zitten. Deezen, diep getroffen door het vooruitzigt van hoogstwaarschynlyke schroomlyke nadeelen, oordeelden de zaak van zo veel gewigts dat zy te raade werden, om de gevolgen van zulk een Verbod, Hun Edel Groot Mogenden onder 't oog te brengen, terwyl andere Gewesten over dit stuk raadpleegden. Zy ontwierpen eenige Bedenkingen over een Verbod des Uitvoers van Graanen buiten 's Lands, en booden die Burgemeesteren aan, om ze door de Afgezondenen der Stad ter Dagvaard, in de Staatsvergadering te doen inleveren, hoofdzaaklyk kwamen ze hier op neder.

LXXXII. BOEK. 1757. Beraamd Plakaat tegen den Uitvoer van Graanen.

„ Wanneer, in een vryen Staat, daar
„ anderzins aan een ieder de beschikking
„ over

De Koornkoopers

LXXXIII. BOEK.

1757. te *Amſterdam* leveren tegenbedenkingen in.

„ over zyn Eigendom geheellyk toebe-
„ hoort, een Verbod van Uitvoer van ze-
„ kere Goederen, byzondere Perſoonen
„ toekomende, wettig zou geſchieden
„ moest het ſtrekken om zodanig een be-
„ brek te verhoeden, waar uit men vrees-
„ de, dat aan de Ingezetenen in 't alge-
„ meen, en dus aan de geheele Maatſchap-
„ pye, het noodige, 't geen volſtrekt niet
„ gemist kon worden, zou ontbreeken;
„ 't welk de Overheden in de noodzaak-
„ lykheid bragt om de hoogſte Regten der
„ Oppermagt te gebruiken. Doch zy be-
„ ſchouwden de zaaken tot nog toe niet
„ in die omſtandigheden, 'er was nog
„ geen zodanig algemeen Gebrek van
„ Graanen voor deeze Landen, en een
„ Verbod van Uitvoer zagen zy niet al-
„ leen aan als een ongepast middel tot
„ voorkoming van de Schaarsheid; maar
„ alleszins geſchikt om eene ſtrydige uit-
„ werking te baaren, en de gedugte Elen-
„ de te verhaasten. —— Zy erken-
„ den, dat de Inwoonders deezer *Veree-*
„ *nigde Gewesten*, uit eigen Gewas geen
„ genoegzaamen voorraad van Graanen
„ hadden, dat wel byzonder *Holland* en
„ *Westfriesland*, uit eigen ſchoot daar
„ aan niet konden voldoen; doch 't was te
„ gelyk waar, dat nergens het Gebrek
„ minder of laater was ondervonden, dan
„ juist in dit Gewest. Zulks moest na-
„ tuurlyk de gedagten leiden, om op te
„ klimmen tot de oorzaak eens zo zonder-
„ lingen verſchynzels, dat het allerbe-
„ hoef-

„ hoeftigſte Land ten Spyskamer van an- LXXXIII.
„ dere ſtrekte: deeze was geene andere BOEK.
„ dan de Toevoer van buiten, kon men
„ dezelve in zyn gewoonen loop en zon- 1757.
„ der ſtremminge behouden, en dus zon-
„ der vermindering van den Aanbreng,
„ den Uitvoer worden verboden, men
„ zou zich mogen vleyen, door een Ver-
„ bod van Uitvoer, meer overvloeds bin-
„ nen 's Lands, en te gelyk laager Pry-
„ zen, te zullen verkrygen. Doch het
„ tegendeel hier van was waarheid: daal-
„ de door zulk een Verbod de Pryzen, de
„ Invoer zou ophouden. Dit ſteunde op
„ den aart des Graanhandels. De Aanvoer
„ der Graanen kwam voort, of door In-
„ koopen, die de Handelaars hier te Lan-
„ de buiten 's Lands lieten doen, of door
„ 't geen vreemde Kooplieden herwaards
„ zonden. Beider beweegrad was de hoop
„ van Winst, hier van verſtooken, moest
„ alle Graanhandel ophouden. Geen
„ Koopman zou zyn Geld buiten 's Lands
„ beſteeden aan Graanen, die ingekomen,
„ niet te zyner vrye beſchikkinge zou-
„ den ſtaan; maar welke hy opgelegd
„ hebbende, naderhand met verlies zou
„ moeten verkoopen; en mogt men ver-
„ wagten, dat buitenlandſche Kooplieden
„ hunne Goederen zouden zenden na Lan-
„ den en Steden, waar de Handel vry
„ bleef. In gevolge hier van zou de voor-
„ raad, welke ieder dag verminderde,
„ binnen kort, gansch en gaar verteerd
„ zyn: mogelyk zou, door het Verbod

„ van

LXXXIII. BOEK. 1757.

„ van Uitvoer, de Prys één of meer weeken iets daalen; doch naderhand des te hooger ſtygen, de verhinderde Uitvoer, „ in 't einde, het noodlottig middel weezen, om de Gemeente in de uiterſte „ elenden te ſtorten. — De Pryzen der „ Graanen waren boven den gewoonen „ gereezen; doch by lange zo hoog niet „ als in andere duure Jaaren, gelyk „ Lysten der Pryzen van de Jaaren „ MDCCIX, MDCCX en MCCXL uitweezen. „ In geen dier Jaaren geſchiedde 'er een „ algemeen Verbod, door deeze Vryheid klommen de Pryzen; maar men „ bleef buiten Gebrek, de Markt zeide „ nooit Neen, het noodige was altoos „ voor handen. De hooge Pryzen verwekten van alle kanten, en langs alle „ wegen, toevoer, en werd hier door, in „ Gebrek, het Gebrek voorgekomen. — „ Men den tegenwoordigen Prys der Graanen was het zodanig geſteld, dat, naar „ den ouden regel, de Vrees voor Duurte, „ de Oorzaak was der Duurte. —— „ Zwaarmoedigen, of door andere inzigten „ gedreevenen, mogten van Verlegenheid „ ſchreeuwen, deeze bevondt zich nog „ op een wyden afſtand. Het ſcheen bekommering, en zelfs eenige drift te „ verwekken, dat de Uitvoer in eenige „ Graanlanden reeds verboden was; doch „ de Uitvoer van Tarwe, vondt zich te „ *Dantzik*, *Koningsbergen* en op andere „ Plaatzen in de *Oostzee*, nog onbelemmerd; en was het meer dan waarſchyn-

„ lyk,

„ lyk, dat men, in het verder Voorjaar, uit *Poolen*, *Pruiſſen*, *Brabant* en *Vlaanderen*, een grooten voorraad mogt verwagten; in *Frankryk* lagen daadlyk verſcheide Schepen, met Graanen beladen, na deeze Landen en *Hamburg* beſtemd; de Kooplieden kenden den weg om uit *Rusland*, *Siciliën*, uit de *Levant*, en zelfs uit *Nieuw Nederland* en *Penſilvaniën*, wanneer de Handel vry en open bleef, Graanen herwaards te krygen; ook ſtondt uit deeze belemmering een verleg des Graanhandels te dugten." LXXXIII. BOEK. 1757.

Met deeze Bedenkingen paarden de *Amſterdamſche* Koornhandelaars, eenige byzondere Aanmerkingen voor Burgemeesteren van *Amſterdam* geſchikt, ſtrekkende ten grondſlage van de by monde verzogte voorſpraak hunner Ed. Groot Agtbaaren. Zy merkten aan, dat *Amſterdam*, by den Graanhandel, het allermeeste belang hadt, dat zy Kooplieden, zedert veele Jaaren, Magazynen van Graanen bewaard hebbende, waar van zommige, door gemaakte Onkosten en verloopen Interesſen, reeds meer kostten dan zy als nog, by verkoop, daar van zouden kunnen maaken. Het Verbod van Uitvoer zou hun op 't oogenblik verſteeken van het middel en de verwagtinge om een gedeelte hunner ſchade te herkrygen, en zy afgeſchrikt worden om ooit weder zodanige onderneemingen te doen, of hun geld op die wyze aan te leggen. — Het was zeer treffend, ten

LXXXIII. BOEK. 1757.

laste en kosten van eenige byzondere Perſoonen, niet alleen voor de behoeftige Gemeente, maar ook de vermogende en middelbaare Ingezetenen, den Prys des Broods te verminderen. — En zou dit redmiddel den Lande van veele voordeelen, in ontelbaare opzigten, aan den Graanhandel verknogt, berooven, en eindelyk denzelven geheel verbannen. Men hadt, de nadeelen hier van inziende, in duurer Jaaren deezer Eeuwe, anders gehandeld. De *Amſterdammers* hadden by een Verbod van Uitvoer der Graanen, ten tyde van PHILIPS VAN BOURGONJE, zich tot dien Hertog vervoegd, en wegens den toeſtand van hunne Stad van hem byzonder verlof gekreegen om de Graanen, aldaar gekogt, vrylyk te mogen uitvoeren; en wanneer in den Jaare MDXCV de Prys der Rogge zeer hoog ſteeg, deeden de Wethouders van *Amſterdam*, den voorraad op neemen, en bevonden denzelven zo gering, dat zy elkander by Eede verbonden, niemand dan den Raadpenſionaris daar van kennis te geeven, uit vrees voor opſchudding en voor Verbod van Uitvoer, waar toe men mogt denken dat toen dubbele reden was, indien 'er tegenwoordig een ſchyn van reden toe gevonden wierd.

Het Plakaat gaat egter door.

De bygebragte Bedenkingen, en Aanmerkingen, hadden geen kragts genoeg om het Verbod des Uitvoers te beletten, 't zelve kwam den vierden van Sprokkelmaand te voorſchyn, en mogt, in gevolge van 't zelve, tot den eerſten van Zomermaand, geen

geen Tarwe, Garſte, Rogge, Boekweit, Haver, Spelte, Erwten, of Boonen uit de *Vereenigde Gewesten* of de *Generaliteits Landen*, op daar toe geſtelde Aanhouding, Geldboete, en Lyfſtraffe, worden uitgevoerd. Doch zouden daar onder niet begreepen zyn de Graanen, na de uitgave deezes Verbods in gebragt, voor welker Uitvoer van het Collegie der Admiraliteit, onder 't welke de Uitvoer zou geſchieden, verlof gevraagd, en onder voorzorgen, door den Staat bevolen, verkreegen zou zyn. —— Dit Verbod werd verlengd tot den vyftienden van Hooimaand, en by nadere Afkondiging, tot den eerſten van Herfstmaand. (*) LXXXIII. BOEK. 1757.

By eene nadere Afkondiging in Lentemaand, ſtonden de Staaten den Uitvoer van Haver toe; doch trokken in Bloeimaand die vryheid weder in. De Staaten van *Holland* lieten den Uitvoer van Hooi en Stroo in Zomermaand verbieden, dit deeden ook die van *Overyſſel*; de Staaten van *Friesland* hadden in Sprokkelmaand den Uitvoer van Rogge en Boekweit uit dat Gewest, tot wederzeggens toe, den Ingezetenen ontzegd, en vervolgens dit tot Erwten en Boonen uitgeſtrekt.

Behalven de reden tot deeze Bepaalingen des Graanhandels, met den aankleeve van dien, ontleend uit het Verbod eeni- De Vrugtbaarheid deezes.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 94. 104. 107. 394. 324.

LXXXIII BOEK. 1757.

niger Graanleeverende Landen, beloofde de Lente deezes Jaars het gelukkigſte Gewas in onze Gewesten niet. Op het vrugtbaar *Walcheren* lagen, te midden van Bloeimaand, de velden nog wit van hagel en ſneeuw, en gaf dit oorzaak van dugten voor een misgewas: dewyl 'er in 't Graan geen leeven ſcheen; doch alles veranderde daar en elders in deeze Landen, op eene verbaazende wyze ten gelukkigſte, door een malſchen regen, in 't begin van Zomermaand gevallen. Van alomme kreeg men deswegen even blyde berigten, de Akkers beloofden een ryker Oogst, dan doorgaans den Landman ten deele viel, of hy zedert eenige Jaaren hadt mogen inzamelen. Geen algemeen verdervend onheil ſtelde die hoop te leur; de Vrugten en Veldgewasſen werden uitmuntender en menigvuldiger ingewonnen, dan veele Jaaren herwaards. De heete Zomer ging van zwaare Onweeren vergezeld, die hier en daar het Veldgewas troffen, en byzonder in 't *Gooiland* groote ſchade deeden aan de bloeiende Boekweit, en ook de Rogge met zulk eene kragt uit de airen ſloeg, dat de gemeene wegen met dezelve als bezaaid lagen, en de Landlieden hunne Landen weder omploegden, zonder die te bezaajen; dewyl 'er overvloedig Zaad voor 't volgend Jaar, opgevallen was. Dan dit plaatslyk onheil weerde geen algemeenen zegen: — Deeze ook elders genooten, deedt het Verbod des Uitvoers, waar het op zekeren tyd bepaald was, ophouden

Jaars doet het Plakaat intrekken.

en

en waar men het, tot wederzeggens toe, hadt vastgesteld, door Vrygeeving intrekken. LXXXIII. BOEK.

Doch vonden de Algemeene Staaten goed, om het Plakaat, in den voorleden Jaare gegeeven, tegen de verkoopingen van Graanen op tyd, of de zogenaamde Optie-partyen, (*) dewyl men 'er gevolgen uit trok, strydig met de welvaart des Graanhandels, 't zelve nader te verklaaren; verbiedende, dat iemand voor zich zelven, of voor zyne Meesters, zich zou vervorderen, *Premien* te geeven of te trekken, om eenige Graanen, op zekeren tyd, te moeten leveren, of te moeten ontvangen. (†) 1757. Het Plakaat, wegens de Optie-partyen, opgehelderd.

Niet weinig Staatsbeleids was 'er noodig geweest, om, in den Oorlog tusschen *Frankryk* en *Engeland* ontstooken, eene den Lande hoogstheilzaame Onzydigheid vast te stellen, en te onderhouden. (§) De Staatzorg moest op nieuw ontwaaken, by het ontstaan van een anderen Oorlog, tusschen twee groote *Duitsche Mogenheden*, „ welks uitgestrektheid zo min als de „ uitslag te berekenen was; doch niet kon „ nalaaten welgegronde en regtmaatige be„ kommernissen te verwekken, by allen, „ die De Oorlog in het *Duitsche Ryk* wekt nieuwe Staatsbekommernissen.

(*) Zie hier boven bl. 287.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 393.

(§) Zie hier boven bl. 252.

LXXXIII. BOEK. 1757.

„ die door hunne Nabuurſchap, daar in „ belang hadden." Dus ſpraken 's Lands Vaders in de Uitſchryving van den gewoonen Dank-Vast- en Bededag deezes Jaars; en de Staaten van *Friesland* gaven deeze hunne bekommernissen breedſpraakig te kennen, in de Uitſchryvings brief tot den gewoonen Jaarlykſchen Landdag. — Toen namlyk, in den voorleden Jaare, het Oorlogsvuur tuſſchen den Koning van *Pruiſſen*, die met den Koning van *Groot-Brittanje* een Verdrag hadt aangegaan, en de Koningin van *Hongarye* en *Bohemen*, Gemalin des *Roomſch* Keizers, meuide, vormden de Hoven van *Weenen*, *Verſailles*, *Petersburg* en *Dresden* een Bondgenootſchap tegen dien Monarch, die, in gevolge daar van, met het aanlopen van Oogstmaand, in *Saxen* viel, aan 't hoofd eens talryken Legers, waar hy, met zyne zegevierende Krygsbenden, de Winterlegering nam, en dat Keurvorſtendom, als een overwonnen Land behandelde. Deeze inval baarde in het *Duitſche Ryk* verſchillende gevoelens; de meeste Vorſten van 't zelve oordeelden, met den Keizer, dien Inval geheel ſtrydig tegen de Wetten en de vrye Geſteltenis des Ryks: de Koning van *Frankryk* was, volgens de vaſtſtellingen des Vredeverdrags van *Weſtphalen*, onder anderen Verzekeraar geworden van die vrye Ryksgeſteltenisſe. In gevolge hier van beſloot die Vorſt een Leger langs den *Neder-Rhyn* te verzamelen.

Het

Het byeenbrengen van Krygsvolk op onze Grenzen, kon ongerustheid veroorzaaken by de *Nederlanders*, die de Onzydigheid tusschen *Frankryk* en *Engeland* omhelsd hadden: om deeze weg te neemen, vervoegde zich de *Fransche* Afgezant D'ARFRY, op den acht en twintigsten van Sprokkelmaand, by Hunne Hoog Mogenden, met een Vertoog, te verstaan geevende, dat zyn Koning, uit hoofde der aangegane Verbintenissen met de Keizerin Koningin, en als Verzekeraar van den *Westphaalschen* Vrede, op verzoek van verscheide Staaten des Keizerryks, ten oogmerke hadt, langs den *Neder-Rhyn*, een Leger te verzamelen min of meer sterk naar gelange, de omstandigheden zyner Bondgenooten zouden vorderen. Deeze Krygsmagt zou tusschen den *Rhyn* en de *Maas*, op de hoogte van *Dusseldorp* zich legeren, en alle mogelyke zorge draagen, om geen de minste reden van klagten aan eenige Mogenheid, en voornaamlyk niet aan de Algemeene Staaten, te geeven. De Koning, op de onschendbaare Getrouwheid van Hunne Hoog Mogenden, raakende de Beloofde Onzydigheid, vertrouwende, zou, van zynen kant, volharden, om, by alle gelegenheden, de doorslaandste blyken aan den dag te leggen, van het weezenlyk belang, 't welk hy in hunnen voorspoed nam. 's Konings Krygsvolk, wel verre van iets te bestaan, 't geen de minste ongerustheid by hun kon verwekken, zou te hunner Verdeediging gebruikt worden,

LXXXII. BOEK. 1757.

De *Fransche* Afgezant stelt de Staaten gerust, wegens een Leger op de grenzen.

LXXXIII. BOEK. 1757.

indien men, uit haat, over de gekoozene Onzydigheid, de Rust, Vryheid of Koophandel der *Nederlanderen* wilde ſtooren. Zeer gaarne zou de Koning aan de Staaten de verdere Beſluiten, noodig in deezen te neemen, toevertrouwen. Hun verzoekende dat zy geen agt zouden ſlaan op de valſche tydingen, waar mede men hun zou tragten te misleiden. —— De Afgezant overhandigde dit Vertoog, met de ſterkſte verzekeringen van het voorneemen zyner Majeſteit, om de magt hem door GOD gegeeven regtmaatig en grootmoedig te gebruiken, om onderdrukking voor te komen, en de onderdrukten aan dezelve te onttrekken.

Verzoekt doortocht voor Krygstuig door *Namen* en *Maaſtricht*.

Wanneer het Leger zyner Allerchriſtelyke Majeſteit, overeenkomſtig met de gemelde niets dan vriendſchap ademende Aankondiging, in Grasmaand op marsch zou gaan, verzogt dezelfde Afgezant by den Staat vryen Doortocht voor het Krygstuig tot dit Leger behoorende, door de Steden *Namen* en *Maaſtricht*, als ten deele onder de Barriere Steden, en ten deele onder het Grondgebied van den Staat begreepen. Hunne Hoog Mogenden betuigden bereid te weezen, om door *Namen* den verzogten Doortocht te vergunnen, zo ras zy kundſchap hadden van de toeſtemming der Keizerinne, als Souveraine van dit Gewest. Deeze kwam ſchielyk, en was het verzoek, wat dit gedeelte betrof, toegeſtaan; doch wat *Maaſtricht* belangde, gaven Hunne Hoog Mogenden te kennen,

nen, hoe zy, ter oorzaake van de Onzydigheid, wel wenschten, dat het vervoeren des Krygstuigs, met vermydinge van *Maaſtricht* mogt geſchieden. LXXXIII. BOEK. 1757.

De *Franſche* Afgezant betuigde, de verwondering van den Koning zyn Meester, over dit verzoek, en hoe zyne Majeſteit, het toeſtemmen van den Doortocht door *Maaſtricht*, in geenen deele als een inbreuk op de Onzydigheid kon aanzien. In tegendeel ſtondt Hy verſteld over het onderſcheid, 't geen Hunne Hoog Mogenden maakten tuſſchen hem, de Keizerin-Koningin, en den Koning van *Pruiſſen* (*); wat ten opzigte dier Mogenheden overeenkomſtig met de Onzydigheid geoordeeld werd, kon niet ophouden van dien aart ten zynen opzigte te weezen. Zyne Majeſteit wilde wel gelooven, dat die ſtap een uitwerkzel was van de verlegenheid, waar in zy zich jegens de Oorlogende Partyen bevonden; doch hy kon, zou het Leger geen gebrek aan behoeften lyden, de *Maas* onmogelyk miſſen. Weshalven hy, by herhaalinge verzogt, dat aan den Bevelhebber van *Maaſtricht* of anderen, indien zulks noodig mogt weezen, bevelen werden afgegeeven, om de vrye vaart op de *Maas* niet af te breeken. Dezelve wordt toegeſtaan.

In

(*) Hunne Hoog Mogenden hadden het vervoeren der Artillerye uit *Wezel*, en eenige andere Plaatzen, den Koning van *Pruiſſen*, en aan de Keizerin Koningin eene dergelyke vryheid toegeſtaan.

LXXXII. BOEK. 1757.

In het antwoord, op dit herhaald verzoek, erkenden de Algemeene Staaten, dat de verlegenheid, in welke zy zich ten opzigte van de Oorlogende Partyen bevonden, hun dien ſtap hadt doen neemen; dat het onderſcheid tuſſchen den verleenden Doortocht aan de twee gemelde Mogenheden, en den verzogten van zyne Majeſteit, waar tegen de Afgezant des Konings van *Groot-Brittanje* een Vertoog hadt ingeleverd, hun daar toe bewoogen hadt; het niet onbeproefd willende laaten, om langs den weg van overreeding, te tragten eene toeſtemming te vermyden, dien Vorſt zo onaangenaam; doch dat zy thans in dien Doortocht bewilligden, en het nodige, daar toe behoorende, zouden beſchikken.

Klagten over het ſchenden des Grondgebieds door *Frankryk*, krygen gehoor.

Eenig *Franſch* Krygsvolk, ter gelegenheid van het verzamelen en trekken, niet verre van het Grondgebied deezes Gemeenebests, hadt Staaten bodem betreeden; dit werkte regtmaatige klagten, beantwoord met eene betuiging, dat zy door onvoorziene toevallen, zich in de noodzaaklykheid bevonden hadden om, over een ſmalle ſtreek Lands, tot der Staaten Grondgebied behoorende, heen te trekken; terwyl de *Franſche* Afgezant, uit naam zyns Konings, verzekerde, dat de voorgaande bevelen vernieuwd waren, en de Generaal van zyn Leger de grootſte oplettendheid zou gebruiken, om ze ſtipt uit te voeren. (*)

Met

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 236. 237. 311. 313. 395.

LXXXIII. BOEK. 1757.

Met leede oogen zag *Engeland*, alles wat eenigzins ter begunſtiging van *Frankryk* kon ſtrekken. De Afgezant YORKE bleef niet in gebreke, om 'er zich tegen aan te kanten; doch, wanneer in Hooimaand de Koning van *Frankryk*, met de Keizerin Koningin overeenkwam, om *Franſche* Bezetting in *Oostende* en *Nieuwpoort* te brengen, ontſtak zyn drift op 't hevigſte, en liet zich op den acht en twintigſten van Slachtmaand, in deezer voegen hooren. „ In de hachlyke omſtandigheden, „ waar in *Europa*, geduurende den loop „ van dit Jaar, zich heeft bevonden, door „ eene aaneenſchakeling van zo veele maat„ regelen, geſchikt om deszelfs vryheid „ geheel en al om te keeren, heeft de Ko„ ning zich ten minſten gevleid, dat, in „ aanmerking van een zo gemaatigd Ge„ drag van uwe Hoog Mogenden, de Ho„ ven van *Weenen* en *Verſailles*, aan hun „ wel zouden hebben medegedeeld de ver„ anderingen, welke zy hebben kunnen „ goedvinden in de *Oostenryksſche Neder„ landen*, te maaken. —— Het is, der„ halven, niet dan met de uiterſte verwon„ dering, dat de Koning vernomen heeft, „ hoe, niet alleen zonder eenige Waar„ ſchuwing, het Hof van *Weenen* goed„ gevonden heeft, de Steden *Oostende* en „ *Nieuwpoort* in handen van *Franſche* Troe„ pen te ſtellen, en de zyne daar uit te „ trekken, met Geſchut en Krygsbehoef„ ten; maar ook *Frankryk* voortgaat, een „ ontzaglyk aantal van dezelve derwaards „ te

YORKE klaagt over het leggen van *Franſche* Bezetting in *Oostende* en *Nieuwpoort*.

LXXXIII. BOEK. 1757.

„ te zenden. —— Wel is waar, dat „ men, omtrent het gedrag van het *Weener* Hof, ten aanziene van zyne Majeſteit zo onverdiend als ongewoon, zich „ niet dan zeer moeilyk in gepaste uitdrukkingen kan verklaaren; doch met welke „ ſchoonſchynende voorwendzelen men „ ook getragt heeft, aan 't zelve omtrent „ *Engeland* een glimp te geeven, zo „ meent men, egter, dat zich zulks zo „ verre niet kan uitſtrekken, om daar door, „ met *Frankryks* gemeene toeſtemminge, „ de allerheiligſte Verbintenisſen tuſſchen „ het zelve en uwe Hoog Mogenden te verbreeken. —— De Koning heeft nooit „ getwyfeld, of uwe Hoog Mogenden „ zouden aan die twee zo onlangs vereenigde Hoven, de gepaste Vertoogen „ doen, om de onregtmaatigheid van zulk „ eene handelwyze aan te toonen; en het „ gevaar, 't geen daar uit voor het toekomende ſtaat geboren te worden. Uwe „ Hoog Mogenden zullen ook zeker hebben aangemerkt, dat hun ſtilzwygen „ omtrent den eerſten ſtap, hun heeft aangemoedigd tot de onderneeming van andere. En wie zal zeggen, waar zy nog „ zullen ophouden? In den beginne heeft „ men voorgewend, Troepen noodig te „ hebben, tot den Oorlog, die ontſtooken was in het *Duitſche Ryk*, en de „ noodzaaklykheid, om die twee Plaatzen „ van zo veel aanbelangs te bewaaren; en „ eindelyk het ingebeelde gevaar voor *Engeland*. Maar, Hoog Mogende Heeren,

„ het

„ het is al te klaar, dat de twee Mogenhe- LXXXIII.
„ den, welken die onderlinge ſchikkingen BOEK.
„ hebben gemaakt, eenen geheel anderen
„ toeleg, en iets nieuws beſlooten hebben, 1757.
„ omtrent dat Land, het welk de Nabuu-
„ ren ten uiterſten moet verlegen maa-
„ ken. — De laatſte Verzoeken aan
„ uwe Hoog Mogenden gedaan, om Door-
„ tocht voor eene groote menigte Krygs-
„ behoeften door de Plaatzen van de Bar-
„ riere, naar *Nieuwpoort* en *Oostende*, heb-
„ ben niet anders dan de ernſtigſte aandagt
„ van den Koning kunnen opwekken. De
„ opregte Vriendſchap en het gelyk Be-
„ lang van beide Landen vordert, dat men
„ hier omtrent niet langer ſtilzwyge, op
„ dat zulks, in 't vervolg, niet aangemerkt
„ worde als eene ſtilzwygende Toeſtem-
„ ming, en Verlaating van al ons Regt. —
„ De Koning gebiedt my dan, uwe Hoog
„ Mogenden te herinneren, het dubbel
„ Regt, dat de Zee Mogendheden verkree-
„ gen hebben, om de *Oostenryk/che Neder-*
„ *landen* te doen blyven, in handen van het
„ Huis van *Oostenryk*, en dat, zonder
„ derzelver toeſtemming, het in de magt
„ niet ſtaat van anderen, hier omtrent
„ de allerminſte veranderingen te maa-
„ ken; ten ware die nieuwe Bondgenoo-
„ ten beſlooten hadden, alle voorige Ver-
„ bintenisſen ter zyde te ſtellen, en
„ over alles, wat dienen kan tot hun ei-
„ gen Belang, te beſchikken.

Na het XIV. Artykel van het *Utrechts* Vredesverdrag in het II. van het Trac-

taat

LXXXIII. BOEK. 1757.

taar der Barriere aangehaald te hebben, gaat hy voort. „ Het enkel leezen van „ die twee Artykelen, is genoeg om kragt „ by te zetten aan 't geen ik uw Hoog „ Mogenden onder het oog breng; en „ welke voorwendzels de Hoven van *Weenen* en *Versailles*, ook zullen kunnen „ uitdenken, om de verbreeking van die „ twee Tractaaten te bewimpelen, zullen „ dezelve daar om niet te minder klaar „ blyven; zo lang die twee Hoven niet „ kunnen bewyzen, dat de Steden *Oostende* en *Nieuwpoort*, niet werklyk in de „ Magt van *Frankryk* zyn. — Is hun „ voorneemen regtvaardig en heeft het „ tot zyn grondslag hunne Verbintenis, „ dan zullen zy geene zwaarigheid maaken, uwe Hoog Mogenden deswegen „ gerust te stellen, met zich openlyk te „ verklaaren aan den Nabuur, zo gerust „ als vredelievend, en met gewisse blyken te geeven, van hun voorneemen „ om de Verbintenissen dier twee Tractaaten, met betrekking tot de *Nederlanden*, te vervullen. De Koning heeft „ zo groot een Vertrouwen, op het verlicht Oordeel, de Voorzigtigheid en „ Vriendschap van uwe Hoog Mogenden, „ dat Hy niet twyfelt of zy zullen de gepaste maatregelen neemen, om klaar te „ zien in eene zaak van zo veel aanbelangs, en met onderlinge overeenstemming met den Koning waaken, omtrent „ het noodlot van een Land, waar van de „ gelegenheid en onafhangelykheid, nu

„ meer

„ meer dan eene Eeuw zyn aangemerkt als het voornaamſte ſteunzel van onze „ Vryheid en Koophandel."

LXXXIII. BOEK.

De Graaf D'AFFRY hadt zich, benevens den Baron van REISCHACH, toen zyn Hof met dat van *Weenen* de ſchikking, omtrent het bezetten van *Oostende* en *Nieuwpoort*, maakte, in de Aanſpraak van YORKE als een zo ſchreeuwend en bondbreukig bedryf afgeſchilderd, by den Voorzitter van Hunne Hoog Mogenden vervoegd, en verklaard, dat de Keizerin Koningin, zich in de volſtrekte noodzaaklykheid bevindende, om al haare Krygsmagt aan te wenden tot verdediging van haare Erflanden in *Duitschland*, verpligt geweest was uit *Oostende* en *Nieuwpoort* haar Krygsvolk te ligten; dat 'er reden te over zich op deeden, om in de beveiliging dier twee Plaatzen te voorzien: dewyl *Engeland* duidelyk een toeleg hadt, om dezelve te bemagtigen: Oorlogſchepen en Fregatten blokkeerden reeds de Haven van *Oostende*; dat, in deeze omſtandigheden, de Keizerin Koningin zich by den Koning van *Frankryk* vervoegd hadt, als den naastgelegen Bondgenoot, om haar Krygsvolk te verſchaffen tot Bezetting dier Plaatzen, voor zo lang zy zulks noodig zouden oordeelen voor hun wederzyds belang; dat die Vorſtin aan zich behouden hadt, de vrye en volkomene oefening van alle Regten van Eigendom en Souveraineiteit, zo wel als de Bediening van het Regt, de Ontvangst der Inkomſten en Belastingen en

1757. Verklaaringen van het *Weener* en *Franſche* Hof over dit ſtuk.

LXXXIII. BOEK. 1757.

en zelfs de Beſchikking over alle Krygsbehoeften; dat de Graaf DE LA MOTHE D'HUGUES, Bevelhebber van 's Konings Krygsmagt in de Steden, den Eed aan de Keizerin Koningin, in handen van den Graave van COBENTZEL hadt afgelegd; dat, eindelyk de Vriendſchap dier beide Mogenheden eene zekere waarborg was, om de volmaaktſte Verſtandhouding met het Gemeenebest te doen volduuren, en om te beletten, dat deeze gemaakte ſchikking aan dezelve geen het minſte nadeel mogt toebrengen, of de minſte ongerustheid veroorzaaken. De *Franſche* Bezettingen aldaar zouden niet alleen bevel hebben, om den Koophandel en Scheepvaart des Gemeenebests te begunſtigen, maar zo wel als al de magt des Konings geſchikt worden, tot verdediginge der *Vereenigde Gewesten*, indien de Vyanden der gemeene ruste, uit haat; opgevat over de Verbintenis die Hunne Hoog Mogenden met den Koning van *Frankryk* hadden aangegaan, om eene ſtipte Onzydigheid te bewaaren, het wilden toeleggen op de Vryheid of op de Rust der Republiek. (*)

De Zeeroovery en der *Engel-*

Overeenkomſtig met die Verklaaring was 'er, toen de *Engelſche* Afgezant YORKE, met bovengemelde Aanſpraak zich by hunne

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 1071. De Verklaaring der Afgezanten van de Hoven van *Weenen* en *Verſailles*, was gedaan op den 18 van Hooimand. *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 40.

ne Hoog Mogenden vervoegde, niets ge- LXXXII.
beurd, 't welk eenige onrust of kommer BOEK.
baarde, wegens dit invoeren der *Fransche* 1757.
Krygsbenden: maar hadt men allen grond
om ten hoogsten te onvrede te zyn, we- *Schen gaan den ouden gaan.*
gens het zo zeer op de goede Trouw en
Verbintenisſen stoffende *Engelsche* Hof,
daar de belemmeringen van onze Scheep-
vaart en Handel, hoe zeer door Tractaa-
ten gewettigd, op den ouden, of een slim-
mer, voet voortgingen. Het liet zich aan-
zien, of de gedaane klagten, en de ver-
leende Convooien, iets ter weeringe der
Zeegeweldenaryen betekenden, daar ze in
den Winter en het Voorjaar, min veelvul-
dig gepleegd werden, dan den voorleden
Zomer; doch wanneer de Zeevaart op het
drukste was, behelsden de Nieuwspapie-
ren lysten van mishandelingen en roove-
ryen, die in gewelddaadigheid de voor-
gaande overtroffen, schoon de Schippers
zich, volgens het vernieuwd bevel der
Admiraliteiten, van behoorelyke Zeebrie-
ven voorzien, en het regt der Beschermin-
ge daar door verkreegen hadden: ja ging
de moedwil der Zeeschuimeren zo verre,
dat zy eenen Schipper, te *Rotterdam* t'huis
hoorende, onder andere Papieren, ook
van zyn *Turksche* Pas beroofden; welke
euvelmoed hem in de ongelegenheid bragt,
van door een *Tetuaansche* Kaper bemag-
tigd en opgebragt te worden. Men mogt,
om dit wangedrag te vergoelyken, deeze
en dergelyke schreeuwende mishandelin-
gen toeschryven aan Roofschepen, die geen

LXXXIII. BOEK. 1757.

beſlooreliyke borgen, in gevalle van wanbedryf, kunnende ſtellen, ook geene Commiſſie konden krygen, en als Vrybuiters op roof uitvoeren, hun naam verborgen, en affieten geweld te pleegen, als een Konings Oorlogſchip of Commiſſievaarder hun overviel; gewettigde Kaapers maakten 'er zich niet min aan ſchuldig, en billykten de klagten thans by herhaaling uitgeſtort.

Verbeurd verklaaringe der Schepen.

Wy kunnen, zonder verveelend te worden, door de gelykvoortigheid der gevallen, alle die Zeeroveryen niet boeken; doch moeten met eenige onderſcheiding gewaagen van twee *Frieſche* Schepen, aangetaſt door twee Kaapers van *Kork* in *Ierland:* één deezer overweldigde ze beide, en bragt ze in gemelde Haven op. De Schippers en Eigenaars ſtelden de noodige Verklaaringen en Getuigeniſſen in handen van Hunne Hoog Mogenden, met een Verzoekſchrift tot het bewerken van een kost- en ſchade-loos ontſlag deezer Schepen, om 't welk te ondersteunen, zy zich ook by de Gouvernante vervoegden. Ter Vergaderinge van Hunne Hoog Mogenden vondt het zelve een gunſtig onthaal, en beſlooten zy 't zelve te zenden aan den Heer HOP, en 'er een Afſchrift van te geeven aan den Heer YORKE. Niet tegenſtaande allen gemaakten ſpoed, om de Brieven van Voorſchryvinge na *Engeland* af te zenden, ten einde zy daar mogten weezen, eer de uitſpraak van het Hof ter Admiraliteit geſchiedde, kwamen zy eerst

in

in handen der belanghebbenden, toen de Vonnissen van Verbeurtverklaaring reeds geveld waren; en de Laading van het eene Schip, zonder dat de Schipper eenige de minste Vragt, Onkosten of Legdagen zou ontvangen, aan den Kaaper was toegeweezen, en het andere, nevens de Laading, geheel aan de Kaapers verbeurd verklaard. De Gevolmagtigde deezer Schipperen, te *Kork*, deedt terstond Appèl aantekenen aan 's Konings Raad te *Londen*, by eenen Brieve aan den Heer HOP kennis geevende, van het geval en toedragt deezer zaake, waar in men, noch op de egtste Zeebrieven, noch op de Tractaaten gelet hadt, hy hoopte dat dezelve in *Engeland*, op eene andere wyze dan in *Ierland* zou behandeld worden; te meer dewyl 'er gezegd werd, 't geen hy op gooden grond geloofde waarheid te weezen, dat één van de Gelastigden ter Admiraliteit van *Kork*, die de Ondervraagingen der Schipperen bygewoond, en de Verklaaringen aan 't Hof ter Admiraliteit te *Dublin* mede getekend hadt, een voornaam Medereeder in deeze Kaapers was: het byzonder belang van deezen Man, vreesde hy, hadt, zo te *Kork* als te *Dublin*, de meeste schade aan de zaak der Schipperen toegebragt.

LXXXIII. BOEK. 1757.

Andermaal gingen de Belanghebbenden de Algemeene Staaten met een Verzoekschrift aan, zich wegens de gestreeke Vonnissen beklaagende, met bede, dat zy hunne regtvaardige zaak zich op de best mo-

LXXXIII. BOEK. 1757.

gelyke wyze geliefden aan te trekken. Zy vaardigden Brieven van voorſchryvinge aan den Heere HOP af. Het gedaane Appèl was te *Dublin*, wegens 't eene Schip, wel aangenomen; doch ten aanzienе van het andere geweigerd: dewyl men door het te ruggeeven van 't zelve, oordeelde aan de Uitſpraak de kragt van een Slotvonnis gegeeven te hebben; althans het zou niet kunnen geſchieden, zonder borgſtelling van eenige honderden Ponden Sterling, als men het Geding te *Londen* verloor; doch berigtte de Gevolmagtigde der *Frieſche* Schipperen te *Kork*, dat het onderzoek van de Uitſpraak in *Ierland* gedaan, zonder Appèl, zou kunnen geſchieden; indien de Staatsdienaar van Hunne Hoog Mogenden te *Londen* zulks eischte. Deeze werd hier toe, door de Reedery, op 't hartlykst verzogt.

Vertoogen en Klagten deswegen ten *Engelſchen* Hove gedaan.

Een ganſche reeks van Schepen, bevondt zich in dezelfde of ſoortgelyke omſtandigheden, als de twee gemelde, die ten ſtaal der behandelinge kunnen dienen. De Staaten van *Holland*, verſcheide overleggingen gehouden hebbende, over het berooven, mishandelen, opbrengen, en prysverklaaren der Schepen van de Ingezetenen deezer Landen, werden in Slachtmaand te raade de zaak ter Algemeene Staatsvergaderinge daar heen te wenden, dat de Heer HOP last kreeg, om deswegen ten Hove van *Groot-Brittanje*, de nadruklykſte Vertoogen en Klagten te doen, en de onregtmaatigheid dier handelingen, op 't klem-

klemmendst, voor te draagen. Ten grondslage hier van diende, een Verslag van eenige der voornaamste Klagten aan Hunne Hoog Mogenden, zedert Oogstmaand des voorleden Jaars, gedaan over het opbrengen der *Hollandsche* Schepen, door de Oorlogschepen van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, en de *Engelsche* Kaapëren en Commissievaarderen, als mede de Geweldenaaryen en Beroovingen door deezen, zo in *Europa*, als in *America*, gepleegd, strydig met de Tractaaten, tusschen dien Koning en deezen Staat. Men mag dit verslag een zwart Register van Volksregtschennisen en Bondverbreekingen noemen; 't gaf den Staaten het hoogste regt tot een allerernstigst Besluit, om die klagten onder 't oog van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit te brengen, en den buitengewoonen Afgezant te *Londen*, een Last te geeven, welks voornaamste inhoud hier op neder kwam:

LXXXIII. BOEK. 1757.

In de eerste plaats moest hy, uit naam van Hunne Hoog Mogenden, zich beklaagen, over het opbrengen en aanhouden van Schepen met Scheepsmaterialen beladen; met vertooning van de duidelyke Letter der Tractaaten, volgens welke de *Scheepsmaterialen*, voor *vrye Goederen* verklaard waren; en, zonder de minste dubbelzinnigheid, bedongen was, *dat alles, wat gelaaden zou zyn in Schepen, aan Ingezetenen van den Staat toebehoorende, vry en vrank zoude geheuden worden, of schoon de geheele Laading, of een gedeelte*

LXXXIII. BOEK. 1757.

van dezelve Laading, den Vyanden van zyne Koninglyke Majesteit in vollen eigendom behoorde. Dat Hunne Hoog Mogenden, van tyd tot tyd, hadden blootgelegd de onverdraaglyke geweldenaaryen aan de Schepen van deezen Staat gepleegd; doch daar op geen ander antwoord gekreegen, dan het zeer algemeene en onvoldoende, *dat men Armateurs niet wilde protegeeren; alzo men wel wist, dat dezelve veele Insolentien en Vexatien pleegden.* Met zulk eene betuiging, vondt men zich geenzins geholpen, het behelsde niets, dan eenige zeer algemeene aanmerkingen, en redeneeringen, of geheel vreemd van het onderwerp der gedaane Klagten, of die toegepast zynde, te veel zouden bewyzen. Op het betoog, dat het neemen der Schepen, het losfen, en aanhouden der Laadingen niet overeengebragt kon worden, met de Tractaaten, hadt men niets ter wereld aangemerkt.

Wel scheen men in aanmerking genomen te hebben, dat de Neemers dier Schepen, in 't verkeerde begrip gestaan hadden, „ dat Hunne Hoog Mogenden niet zouden „ hebben voldaan, aan derzelver Verbinde„ tenissen, volgens de Tractaaten, en dat „ daarenboven de Staat en deszelfs Inge„ zetenen, zich niet door het aanhouden „ der Scheepsmateriaalen beledigd zouden „ kunnen oordeelen; vermids zyne Ko„ ninglyke Majesteit, uit eene zonderlin„ ge goedheid, de Betaaling dier Mate„ riaalen hadt doen aanbieden." Dan de Ko-

Koning zelf hadt dit misbegrip afgekeurd en verklaard, dat het Tractaat van den Jaare MDCLXXIV nog beſtondt en 'er aan behoorde voldaan te worden. LXXXII. BOEK. 1757.

Dat Hunne Hoog Mogenden niet anders vroegen, dan de Onderhouding van dit Tractaat, dat zy niemand, daar mede ſtrydig handelende, eenige beſcherming zouden verleenen; doch niet konden berusten in de Overneeming der Scheepsmaterialen; dewyl Koopmanſchappen, by Tractaaten, voor *vrye Goederen* verklaard, in zekere omſtandigheden geene *Onvrye* konden worden. *Gouvenientie* was wel het Rigtſnoer, volgens 't welk men Volksverbintenisſen maakte; maar deeze tot een Uitlegregel der Verbintenisſen te neemen, vernietigde het oogmerk der Tractaaten van Handel zelve, alleen ſtrekkende om de wederzydſche belangen te bepaalen, en aan de Onderdaanen of Ingezetenen een' regel te geven, naar welken zy zich met gerustheid in hun Vaart en Handel konden gedraagen. —— *Zy* eischten dat den Ingezetenen regt mogt gedaan worden, volgens de Letter des erkenden Tractaats, 't welk geenzins, door het Secreet Artykel eens vroegeren van dat zelfde Jaar, gelyk Lord HOLDERNESSE hadt zoeken te beweeren, in zulker voege moesten verklaard worden, „ dat men de *Scheepsmaterialen*, met goed regt, voor *Onvrye* Goe„ deren kon houden:" de ſtrydigheid tusſchen dat Artykel met het Vierde van 't

LXXXIII. BOEK. bewuste Tractaat, liep volstrekt in 't onbestaanbaare.

1757. Over het onderscheid tusschen het oogmerk, om een zeker gedeelte, van een Kust of eene Vloot, binnen eene Haven te blokkeeren, en een Kust of Haven met de daad geblokkeerd te houden; als mede over den hun zeer bedenkelyk voorkomenden Regel, „ dat het van de Omstandigheden der oorlogende Mogenheden „ zou afhangen, wanneer men eene Plaats „ geblokkeerd zou agten," zouden zy zich niet uitlaaten: dewyl zulks niet gemeens hadt met de gedaane Klagten en Vertoogen, geenzins daar op gegrond, dat 'er Schepen der Ingezetenen van deezen Staat genomen waren, onder voorwendzel, van bestemd geweest te zyn, na eene geblokkeerde Plaats of Haven; doch alleen daar over liepen, dat men *Hollandsche* Schepen „ met Scheepsmateriaalen en „ andere by de Letter der Tractaaten vry „ verklaarde Goederen, hadt doen opbrengen en aanhouden."

Dat Hunne Hoog Mogenden geene zwaarigheid maakten, in gereedlyk toe te stemmen, dat alle Verbintenissen, schoon op verschillende tyden gemaakt, de Aangaanders van dezelven te wederzyden even zeer verpligtten; doch konden zy de reden niet bedenken, „ waarom de Republiek, in deeze tydsomstandigheden, „ minder het Uitvoeren des Tractaats van „ MDCLXXIV van zyne Koninglyke Majesteit

„ steit

„ ſteit zou hebben behooren te vraagen, LXXXIII.
„ dan in andere tyden: immers vergde BOEK.
„ men niets meerder, dan waar toe men, ——
„ volgens de klaare Letter der Verbinte- 1757.
„ nisſen geregtigd was." —— De ingeleverde Klagten konden, derhalven, geen *Misverſtand* genoemd worden, en betroffen daadlyke Overtreedingen der Verbonden, waar over men zich met goed regt mogt beklaagen, en met gegronde redenen voldoening verzoeken, gelyk zy nog bleeven doen.

Thans moesten zy 'er nog byvoegen, dat het niet gebleeven was, by het opbrengen der Schepen, met Scheepsmateriaalen geladen; maar dat men genoegzaam alles opbragt en aanhieldt, 't geen uit eenige *Franſche* Haven kwam of ging; dat zulks zich uitſtrekte tot *Hollandſche* Schepen naar *Spaanſche*, of andere onzydige Havens beſtemd, die, onder allerlei voorwendzelen, dit lot ondergingen; dat zy, zo in *Europa* als in *Amerika*, geen Schip ongemoeid lieten, op de ongehoordſte wyze, alle *Hollandſche* Schepen, hun ontmoetende, plunderden, de Laadingen beroofden, het Scheepsvolk mishandelden. Tegen al het welk geene herhaalde klagten hadden mogen baaten.

Een nevensgaand Geſchrift, ſtelde dit alles in klaaren dag. — Dat Hunne Hoog Mogenden, inmiddels, gaarne erkenden, hoe nu en dan eenige van de opgebragte Schepen, door het Geregtshof van de Admiraliteit werden ontſlaagen; doch dat men

LXXXIII. BOEK. 1757.

altoos ſcheen een reden te kunnen vinden, om de Kaapers van de koſten te bevryden; en men nimmer hoorde, dat 'er eenigzins agt geſlaagen werd, op de geweldaadige handelwyzen der Kaaperen, die doorgaans, op eigen gezag, tegen de uitdruklyke Letter der Tractaaten, de Luiken openbraken, de Koopmansgoederen wegroofden, eer zy de Schepen opbragten, of in Regtsgedingen betrokken. — De geſtreeke Vonniſſen van het Admiraliteits Hof, de Schippers tot de koſten van 't Geding veroordeelende, moedigde zulks de Kaapers aan om alles, wat hun voorkwam, op te brengen. En was het op zich zelven zeer onbillyk, dat de Schippers der opgebragte Schepen, in gevalle 'er geene duidlyk ſpreekende blyken waren van vermoeden, dat zy Contrabande Goederen geladen, of zich met den Vlag van den Staat gemaskerd hadden, eenige koſten van de Regtsgedingen moeſten draagen: dewyl de Deelhebbers in die Schepen reeds, door het vertraagen der Reize, het bederf der Goederen, en de meerdere koſten van het Scheepsvolk, zeer groote ſchade leden, en dikwyls door het Ontſlag der opgebragte Goederen, in erger ſtaat geraakten, dan wanneer men dezelve zou hebben kunnen verbeurd verklaaren: vermids de koſten der Regtsgedingen menigwerf hooger liepen, dan de geheele waarde der opgebragte Goederen zou bedraagen.

In 't kort, dat men ſchier zodanig handelde, als of 'er geene Verbinteniſſen tuſſchen

ſchen zyne Koninglyke Majeſteit en deezen Staat beſtonden, en men regt hadt om den Ingezetenen van den Staat allen Handel en Vaart op en uit de *Franſche* Havenen te beletten. Dat Hunne Hoog Mogenden, die behandelingen niet konden aanmerken, als overeenkomende met het oogmerk des Konings, die zo dikwyls zyne goede geneigdheid voor den Staat betuigd, en nog in dit Jaar, by monde van den Heer YORKE, „ verzekerd hadt, dat „ hy altoos bereidwillig zou gevonden „ worden, om de Republiek te bewaaren „ by haare Vryheid, Godsdienst, en Koop„ handel." Zy hielden aan, om daadlyke bewyzen hier van, en voldoening op de gedaane klagten; op het kost- en ſchade-loos Ontſlag, van alle Schepen, op eene onwettige wyze tegen de Traétaaten aangehouden; op het verleenen van eene volkomene gerustheid, voor den Vaart en Handel hunner Ingezetenen, en het handhaaven derzelven by 't genot der Traétaaten. Betuigende laatstlyk dat zy zulke kragtdaadige voorzieningen zouden beraamen, als, in 't vervolg, de *Hollandſche* Schepen konden beveiligen tegen de Geweldaadigheden der Kaaperen, en derzelver duldelooze Plaageryen. (*) LXXXIII. BOEK. 1757.

Hoe veel men ook van zulk een ernſtigen Voordragt mogt hoopen, hadt de vrees, dat er niets van zou komen, op de Derzelver vrugtloosheid.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 357. 421. 494. 628. 648. 674. 764. 887. 995. 1009.

LXXXII. BOEK. 1757.

de vrugtloosheid der voorheen geſtortte klagten gegrond, de overhand, en ons Geſchiedblad zal, in een volgend Jaar, ontvouwen, dat dezelve geen baat toebragt aan de onderdrukte Zeevaardye; die, ondanks 'er eenige Schepen in dienst geſteld en de Convooien bepaald waren, de noodige beſcherming derfde.

Franſche Kaaperyen.

Niet geheel vry van mishandelingen der *Franſche* Kaaperen bleeven onze Schepen; doch deeze waren zeer zeldzaam, en liepen niet tot het dulzinnig uiterſte van de *Engelſche* Rooveryen: meermaalen hadden onze Schippers alle reden, om de heuschheid der *Franſchen*, in gevalle van ontmoetinge, te roemen.

Vrede met de *Algerynen* geſlooten.

Terwyl de Staat zo veel leeds moest verduuren, en zo veel nadeels lyden in zynen Koophandel, door de ſchandelyke en ſteeds aanhoudende Zeerooveryen der *Engelſche* Kapers, hadt de Oorlog met de *Algerynen*, zeer weinig ramps aan de Zeevaart berokkend. Oorlogen te Land, gaven hun, van den beginne, tot het laatst verſtreeken Najaar, de handen vol werks; en ſchoon men vreesde, dat zy, met het Voorjaar, hunne Zeeſchuimeryen, geweldiger zouden doorzetten, dewyl zy, naar ingekomene Berigten, zich op de hoogte van *Barcelona* lieten zien, verminderde die vrees zeer op de tyding, dat de Heer LEVETT, Conſul hunner Hoog Mogenden te *Tunis*, door de *Algerynen*, by het veroveren dier Stad gevangen genomen, en in harde Slaaverny gehouden, met

met den aanvang van Hooimaand, te *Algiers* in vryheid geſteld zynde, kennis van den *Dei* kreeg, hoe deeze tot den Vrede neigde. — De Staaten zonden daar op den geweezen Conſul te *Algiers*, den Heer PARAVICINI, derwaards, om, wegens den voorgeſlaagen Vrede, in onderhandeling te treeden, en bragt de Schout by Nagt JOOST SELS denzelven, in Slachtmaand, tot ſtand. (*) LXXXIII. BOEK. 1757.

De Regeering van *Tripoli* hadt den Staat, met het begin deezes Jaars, verzekering van Vriendſchap gedaan, door het zenden eens Afgezants, HASDN-ALI-EFFENDI, een Lid van den Divan, die, in den Jaare MDCCXLIX, nogmaals het Gezantſchap hier te Lande bekleed hadt. Van *Leyden* ſtaatlyk afgehaald, en na den *Haage* gebragt, geſchiedde daar zyne openbaare Gehoorverleening, met alle eerbewyzingen, by die gelegenheden gebruiklyk. De Geſchenken, die de Basſa en de Regeering van *Tripoli* voor Hunne Hoog Mogenden geſchikt hadden, werden vervolgens overgeleverd, zy beſtonden in een kostbaar Paarden-montuur, een fraai Hoofdſtel van rood Fluweel, met Goud omzoomd, een dergelyke Zadel, Holſterkap en Buikriem, en een pragtig rood Fluweelen afhangend Kleed, ryklyk met Goud geborduurd, met Zilver en Paarlen be-

Een Gezant van *Tripoli* komt met Geſchenken in den *Haag*.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 769. voor 't Jaar 1758. bl. 353.

LXXXII. BOEK. 1757.

beſtikt en voorzien met Gouden Franjes. Om deeze Geſchenken voegelyk en met luister ter hand te ſtellen, hadt de Afgezant een Paard verzogt, 't welk door vier Staaten Boden, vergezeld van de Bedienden des Afgezants, en een Sergeant met twaalf man, van de Garde naar 't Binnenhof geleid werd. Hier eenigen tyd, om door ieder bezigtigd te worden, geſtaan hebbende, ontzadelden de Bedienden des Gezants het ſchitterende uitgedoschte Ros, en ſtelden de Geſchenken, uit naam van hunnen Meester, aan Hunne Hoog Mogenden ter hand, die ze den Jongen Prins Erfſtadhouder vereerden.

WILLEM DE V. woont de Schuttersmaaltyd in den *Haag* by.

Wanneer deeze Vorst den Wapenſchouw der *Haagſche* Schutterye bygewoond, en zyne Vrouw Moeder, als in voorige Jaaren, dezelve met haare tegenwoordigheid vereerd, als mede aan elke Compagnie een Oxhoofd wyn geſchonken hadt, liet de Jonge Prins zich onverwagt aandienen, om den Schuttersmaaltyd te zien, en verſcheen, toen het Nageregt opgezet was. Te deezer gelegenheid ontving de *Haagſche* Schuttery zyn Portrait, en dat zyner Zuster, beide in vergulde Lysten, ten geſchenke, die met dankbaarheid aangenomen, vervolgens op de Schuttersdoele in de Krygsraadskamer geplaatst werden. Eene ſtaatlyke dankzegging voor dit Geſchenk, deeden vervolgens de Officiers der Schutterye, beantwoord door haare Koninglyke Hoogheid, met betuiging van gaarne het haare te willen

len toebrengen, tot alles, wat ten welzyn en genoegen der Officieren en verdere Schutterye zou kunnen ſtrekken. — Op eene reize des Stadhouderlyken Gezins, naar het Lusthuis *Zoestdyk* over 't *Prinſeland*, *Bergen op den Zoom*, en *Breda*, ontving dezelve by het doortrekken, alle mogelyke Eerbewyzingen; en ontbraken dezelve niet, toen deeze om de *Rotterdamſche* Kermis te bezigtigen, *Schiedam* in 't voorbygaan bezogt. De gelykaartigheid deezer gebeurtenisſen vordert, dat wy 'er ſlegts ter loops van ſpreeken. LXXXIII. BOEK. 1757.

Breeder moeten wy handelen over een voorval, de Regeeringsbeſtelling betreffende, 't welk veel gerugts maakte, waar in zommige Leden van *Holland* betoonden, voor hunne Regten te durven ſpreeken, en dezelve tegen een invloed, waar voor anderen gereedlyk bukten, te verdedigen. — De Regeering van *Haarlem* hadt, uit de Leden der Vroedſchap, overeenkomſtig met de Octroien (*), eene Benoeming gedaan van acht Perſoonen, op welken de meeſte ſtemmen gevallen waren, om, volgens gebruik, deeze Naamlyst aan haare Koninglyke Hoogheid te zenden, die zich toen op 't Lusthuis *Zoestdyk* onthieldt, ten einde zy uit dezelve eene Verkiezing van vier Burgemeesteren mogt doen. Drie Leden oordeelden, dat die Benoeming, wegens daar in Geſchil over 't aanſtellen van Burgemeesteren te *Haarlem*.

(*) *Handv. van Haarlem*, bl. 505.

1757. in begaane *Informaliteiten*, haare Hoogheid niet als wettig kon worden aangeboden, en verzogten dat deeze hunne tegenverklaaring dezelven mogt vergezellen: eenigen oordeelden dat dit moest toegeſtaan; doch verre de meesten, dat het moest geweigerd, en de Benoeming, op de gewoone wyze, aan de Gouvernante gezonden worden; gelyk geſchiedde. Doch de misnoegde Leden vaardigden, ten zelfden dage, een berigt aan haare Koninglyke Hoogheid af, inhoudende dat de gezondene Benoeming niet wettig was, dewyl 'er Perſoonen waren afgebleeven, die, naar de orde der Regeeringe, benoembaar, en dus in hun eer en goeden naam te kort gedaan waren, met krenking van de Stads Voorregten; dat zulks voortſproot uit een verdrag, door de Meerderheid der Vroedſchappen onderling aangegaan. (*)

Gelastigden, tot het onderzoek deezer zaake,

De Gouvernante gaf hier van kennis, met eenen Brief aan de Regeering van *Haarlem*, tevens vermeldende, dat zy eenige Heeren zou benoemen, om, wegens dit ſtuk, nader onderzoek te doen. De mee-

(*) In het vervolg ontdekte de Meerderheid, met de uiterſte verbaazing, dat Elf Leden der Vroedſchappen, hadden kunnen goedvinden, afzonderlyk, heimlyk, en buiten de Vroedſchap, eene Benoeming te fmeeden, en dezelve, op eigen gezag, aan haare Koninglyke Hoogheid, toe te zenden. Zie dit omſtandig in de *Juſtificatie van de Meerderheid der Vroedſchap van Haarlem. Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 498.

meeste Leden verklaarden, dat zy de ingeleverde Benoeming voor alzins wettig hielden, en beflooten Gelastigden te zenden, om des haare Hoogheid kennis te geeven, met ontvouwing van de redenen, waar op hun bedryf fteunde, met verzoek dat zy van de benoeming der Heeren tot nader onderzoek wilde afzien, en om eene fpoedige verkiezing uit het voorgeftelde Achttal. De misnoegden bleeven niet in gebreke, om de onwettigheid der Benoeminge verder aan te dringen. Aan de Afgevaardigden betuigde de Gouvernante blyde te zyn, te verneemen, dat 'er niets onwettigs in de Benoeming was; doch dat zy, wegens het zenden der Heeren tot nader onderzoek, zich nog niet bepaald kon verklaaren. — Zy befloot dit voortgang te doen hebben, en benoemde daar toe, uit de Ridderfchap, FREDERIK HENDRIK, *Baron van Wafenaar* en Mr. HENDRIK VAN DER DUSSEN, Oud Schepen en Raad van *Delft*, die beide de Partyen hoorden. LXXXIII. BOEK. 1757. door de Gouvernante benoemd.

Toen deeze Heeren in de Vroedfchap verflag gedaan hadden, van hun wedervaaren by haare Hoogheid, die weigerig bleef de verzogte Verkiezing te doen, werd de groote Meerderheid te raade de zaak te brengen in den fchoot van den Souverain, de Staaten van dit Gewest, als aan welken de uitlegging der Privilegien, met welken men wilde dat de Benoeming ftreedt, alleen toekwam, en verzogten, by eenen Brieve, Gecommitteerde Raaden eene Buitengewoone Staatsvergadering te befchryven. De Meerderheid der Regeering befluit dezelve voor de Staaten van *Holland* te brengen.

LXXXIII. BOEK. 1757.

ven. Dit werd afgeslaagen, om de nabyheid der gewoone Vergaderinge, en het afweezen van drie Heeren, en van haare Koninglyke Hoogheid, als mede, dewyl het hun voorkwam, dat de zaak niet van dien dringenden nood was, om 'er zo veel gerugts van te maaken als de Beschryving eener Buitengewoone Vergadering noodwendig zou veroorzaaken. Geen nader aanhouden hadt mogen baaten. Gecommitteerde Raaden begeerden hier in niet te bewilligen, zonder alvoorens het gevoelen van haare Koninglyke Hoogheid in te neemen, die zy des zouden schryven. Dit mondeling berigt der Gelastigden uit de Vroedschap, wegens het weigeren eener Buitengewoone Vergaderinge, werd vervolgens bekragtigd door een Brief van Gecommitteerde Raaden.

De Meerderheid doet een voorstel ter Staatsvergaderinge, wegens het niet beschryven eener buitengewoone Vergaderinge.

De Heeren door de Gouvernante benoemd, zetteden hunne handelingen voort; doch zonder vrugt, haare Koninglyke Hoogheid kon niet besluiten, uit het overgeleeverd Achttal, eene Verkiezing, tot genoegen van de Meerderheid der Vroedschap, te doen. De dag der gewoone Vergadering, welken zy hadden moeten afwagten, brak aan, en leverden de Afgevaardigden van *Haarlem* op denzelven een klemmend voorstel in, wegens de weigering van Gecommitteerde Raaden, om de Vergadering der Staaten buitengewoon te beschryven. 't Zelve in handen van Gecommitteerde Raaden gesteld zynde, gaven zy daar op een breedvoerig Bericht, strekkende om

hun

hun gehouden gedrag te wettigen, groo- LXXXIII.
tendeels gegrond op hunne bezorgdheid, BOEK.
om, volgens hun last, een goede Corres- ——
pondentie te houden met den Erfſtadhou- 1757.
der, of met den geenen, die deszelfs plaats zou bekleeden; 't welk zy niet hadden kunnen nalaten in een geval, waar in haare Koninglyke Hoogheid zo zeer betrokken was.

Een tweede Voorſtel, door de Gelastig- En heft,
den van *Haarlem*, ten dien dage, ter ta- in een
fel gebragt, diende tot opheffing der Zwaa- tweede,
righeden, waar door de Verkiezing uit de de inge-
overgeleeverde Benoeming tot Burgemees- bragte
teren vertraagd werd, met verzoek dat zwarig-
dezelve wettig mogt verklaard worden. heden op.
Dordrecht eischte een Affchrift, en ver- Ant-
ſtonden Hunne Ed. Groot Mogenden, dat woord
'er een van gezonden zou worden aan de der Gou-
Gouvernante, om 'er haare aanmerkingen vernante.
op te mogen verneemen: deeze werden eerlang ingediend, en luidden op deezen toon. „ Zy ſtondt ten uiterſten verbaasd, „ als zy voor 't eerst kennis kreeg, van „ het voorneemen der Heeren van *Haar-* „ *lem*, om, te deezer zaake, een Voor- „ ſtel ter Vergaderinge van Hunne Groot „ Mogenden te doen; niet weetende, dat „ zy in deezen iets gedaan hadt, dan waar „ toe zy, volgens de magt aan Haar op- „ gedraagen, niet alleen bevoegd, maar „ zelfs verpligt was. —— Haare ver- „ baasdheid was niet weinig toegenomen, „ als zy, by het leezen van dit Voorſtel, „ bevondt, de kunſtige ſchikking van het „ Verzoek, daar by gedaan, om, onder

LXXXIII. BOEK.

1757.

„ een voordraagen, dat de Verklaaring en „ Opheldering van de Stads Privilegien „ en Octroien alleen aan den Souverain „ kon gevraagd worden, haar te willen „ ontzetten van een Regt, dat, van de „ Grondlegginge der Republiek, door de „ Stadhouderen in den tyd gebruikt was, „ en, daar het te pasſe kwam, hadt moe„ ten gebruikt worden. —— Zy kon niet „ begrypen, waar door zy zulks aan die „ Heeren verdiend hadt, en nog veel min„ der eene onderneeming van dien aart „ overeenbrengen met derzelver veelvul„ dige betuigingen en verzekeringen, van „ haar te willen handhaaven by Haare „ Regten en Voorregten, waar toe zy ook „ by Eede verbonden waren. —— Zy „ rekende zich en Haaren minderjaarigen „ Zoon verongelykt, door het inſlaan van „ deezen weg." Dit poogde zy te toonen door een voordragt van 't geen zy in dit geval gedaan hadt, en verder te beduiden, dat in deezen het Geſchil niet was, gelyk die van *Haarlem* beweerden, tuſſchen de Meerderheid en Minderheid van de Vroedſchappen dier Stad; doch tuſſchen de Meerderheid en Haar: willende deeze haar ontzetten van een Regt, zonder 't welk een ander Regt, 't geen zy Haar niet konden betwisten, niet kon uitgeoefend worden. Haar kwam het Regt van Verkiezing tot uit de Benoemde Perſoonen; doch kon ze met geene gemoedlyke gerustheid voor zichzelve doen, als zy niet wist of die Benoemingen overeenkom-

komstig waren, met der Steden Voor- LXXXIII.
regten, en hier over was men het niet BOEK.
ééns. — Het verklaaren en ophelderen —
van eenig Privilegie of Octroi kwam hier 1757.
niet te pasſe, en zou, in zulk een geval, het Haar, als in deezen vertegenwoordigende den Prins van den Lande, niet minder toekomen, dan het haaren Voorzaaten toegekomen hadt.

Haar beſluit was „ om een Regt, door „ haar ontvangen, te bewaaren, en, ten „ zynen tyde, aan haaren lieven Zoon „ over te leveren. Kon het den Heeren „ van *Haarlem* dan behaagen Hem dat „ Regt te betwisten; oordeelden zy dat „ het welvaaren van hunne Stad en van „ den Staat daar door zou bevorderd worden, zo men Hem dat Regt ontnam, „ zy mogten doen wat hun oorbaar dagt. „ Maar zy, als Moeder en Voogdesſe, „ zou gelooven veel te kort te doen, aan „ het Vertrouwen, 't welk Hunne Ed. „ Groot Mogenden in haar hadden gelieven te ſtellen, indien zy niet, met een „ dubbelen yver, bleef handhaaven een „ Regt, 't welk zy alleen in bewaaring „ hieldt, en waar van het in haar vermogen niet was het geringſte deel afteſtaan. — En behoefde zy geen de „ minſte vreeze te hebben, dat haar Prinſelyke Weeze, in een tyd dat hy weerloos was, door toedoen van hun. Ed. „ Groot Mogenden, zelfs de kleinſte vermindering hadt te wagten."

Verder gaf de Gouvernante te kennen,

LXXXIII. BOEK.

1757.

dat, by de Tegenverklaaring van den Burgemeester WITTE, de Oud Schepenen en Raaden VAN ZAANEN en VAN ECHTEN, zich nog acht andere Leden vervoegd hadden, die de Benoeming, op dezelfde gronden, niet voor wettig hielden. —— En hadden de Heeren van *Haarlem* geſprooken van „ Gevolgen uit het verwyl der „ Verkiezingen te dugten, welke zo voor „ de Stad in 't byzonder, als ten aanziene „ van den Lande in 't algemeen, zeer „ zorglyk waren", Haare Koninglyke Hoogheid betuigde die niet te kunnen vinden in Haar Gedrag; maar wel in dat der Meerderheid van de *Haarlemſche* Vroedſchap, voor welker verantwoording zy dezelve overliet.

Eindelyk ſprak zy van het Regt, 't geen Haar, by 't Voorſtel der Heeren van *Haarlem*, bedektelyk, en onder een andere gedaante; doch niet minder rechtſtreeks betwist werd: het Regt van Verkiezing, uit Benoemingen overeenkomſtig met der Steden Privilegien gemaakt, om van welke laatſte byzonderheid verzekerd te zyn, het noodig was des wel onderrigt te weezen: het onderzoek van de Wettigheid der Benoeminge was, derhalven, even zeer als de Verkiezinge, Haar, vertegenwoordigende den Prinſe van den Lande, opgedraagen. —— Dit Regt van Onderzoek was alteos den Stadhouderen eigen geweest, en maar ééns zonder gevolg in twyfel getrokken; toen hadden Afgevaardigden van *Haarlem*, als de laſt hunner Zenderen, uit-

uitgebragt. „ Dat het Regt van Informa- LXXXIII.
„ tie inſeparabel was van het gedefereer- BOEK.
„ de Regt van Electie, dat hetzelve alzo ——
„ weinig, als het Regt van Electie, in con- 1757.
„ troverſie kon worden getrokken; en dat
„ vervolgens alle deliberatiën daar over,
„ ter Vergaderinge van Hunne Groot Mo-
„ genden behoorden geſeponeerd en van
„ de hand geweezen te worden.

„ Hebben nu," liet zy 'er, op volgen, „ de tegenwoordige Regenten van *Haar-* „ *lem*, of de Meerderheid van dezelven, „ zo veel meer lichts en wysheids in de „ gronden van de preſente Conſtitutie der „ Regeeringe, dan hunne Predeceſeurs? „ Zyn dezelven nu zo veel inventiver en „ ſubtieler, om, onder een voorgeeven „ dat de Kwetſtie Haar niet aanging, Haar „ een Regt uit de hand te willen wrin- „ gen, dat hunne Predeceſeurs daar in „ gevestigd gelaaten hadden. Het ware „ zo! Maar welk eene omwending by hun „ ook plaats genomen mogt hebben, dit „ was en bleef zeker, dat, de Heeren „ Staaten des Lands dezelfden blyvende, „ zy alle reden hadt om zich verzekerd „ te houden, dat Hunne Groot Mogen- „ den niet zouden gedoogen, dat haar „ Vorſtlyke Weeze daar van ontzet „ wierd."

Op hoe hoog en ſterk een toon dit Be- De Meer-
richt van haare Koninglyke Hoogheid ook derheid
geſtemd mogt weezen, de Regeering van hand.
Haarlem liet zich daar door niet weder- haaft
houden, om haare zaak in 't breede te haar
Regt.

LXXXIII. BOEK. 1757.

regtvaardigen, met grond van reden klaagende over het verkeerde licht, waar in hun Voorſtel beſchouwd was, als 't welk in geenen deele eenigen toeleg behelsde om haare Koninglyke Hoogheid, of haaren Minderjaarigen Zoon, te ontzetten, van eenig aan de Stadhouderen wettig opgedraagen Regt, als dat der Verkiezinge, noch ook het kennisneemen nopens de Wettigheid eeniger voorgeſtelde Benoeming. „ Maar dat het punt, waar op het „ eigenlyk in deezen aankwam, hier in „ gelegen was, dat, in gevalle van Geſchil, over de Wettigheid van een gemaakte en aangebodene Benoeming, het „ zy dan hetzelve verſchil tusſchen de „ Meerderheid en Minderheid der Vroedſchappen, ook tusſchen haare Koninglyke Hoogheid, welke de Verkiezing „ toekwam, zoude mogen beſtaan, de „ Beſlisſing over zodanig een Verſchil, „ door niemand kon worden gegeeven, „ dan alleen door Hunne Groot Mogenden, van welken het Voorregt tot het „ maaken der Benoeming was voortgekomen, en het Regt van Verkiezinge daar „ uit, aan haare Koninglyke Hoogheid of „ den Heer Prins Erfſtadhouder, opgedraagen: als de Souverain, in beide de „ gevallen, alleen die geen zynde, welke het Regt, dat van hem was afgekomen, ook kon en mogt verklaaren, en „ die alleen als Regter kon zitten en beſlisſen tusſchen die geenen, welken, „ over het uitoefenen der Regten, of den

„ zin

„ zin en meeninge van zodanig een Pri- LXXXIII.
„ vilegie, verſchil hadden." BOEK.

Als Leden eener Souveraine Vergade ring, als voor de vuist handelende Regen- 1757.
ten, en Lieden van Eer, hunne gedagten openleggende, ſchroomden zy niet vast te ſtellen, en voor een onwrikbaaren grondregel te houden, dat, gelyk de Souveraiiteit den Staaten van den Lande alleen byzonder toekwam, daar uit noodwendig moest volgen, „ dat Hunne Edel Groot „ Mogenden in eigen boezem hadden be- „ houden, alles wat zy aan niemand anders „ uitdruklyk hadden opgedraagen; alle „ Regten waar van geen byzonder gewag „ was gemaakt in eenige overgifte, waren „ den Souverein zo volſtrekt eigen, dat „ niemand denzelven, als Prins van den „ Lande, kon vertegenwoordigen."

Het Regt van Magiſtraatsbeſtelling was altoos tweledig beſchouwd, beſtaande deels in het opmaaken der Benoeminge, volgens de Voorregten van ieder Stad; deels in de Verkiezing uit die Benoeming: nooit iets meerder dan dit laatſte, was aan Heeren Stadhouderen opgedraagen, of afgeſtaan; en waren dus alle zaaken, verder tot de Benoemingen betrekkelyk, in handen van den Souverain gebleeven.

Wilde men, uit het opgedraagen Regt van Verkiezing, afleiden, het Regt, niet alleen, om op de Benoemingen onderzoek te doen, maar ook dezelve te verſchikken en de verſchillen, welke over de Wettigheid of Onwettigheid mogten ontſtaan,

LXXXIII. BOEK. 1757.

tusschen wie het ook zou mogen weezen, alleen en met uitsluitinge van den Geever der Privilegiën, in gevolge van welke die Benoemingen gedaan zyn, te kunnen en te mogen beslisſen, dit kwam hun onbegrypelyk voor, en oordeelden zy niet te mogen vastſtellen. Het formeeren van *Benoemingen* en het doen van *Verkiezingen* uit dezelve waren geheel onderſcheidene bedryven.

Wilde men aan den Souverain niet overlaaten, de beslisſing over de Wettigheid of Onwettigheid der Benoemingen uit kragte der Privilegiën gemaakt, wie zou dan de Regter weezen, wanneer zy regtſtreeks met haare Koninglyke Hoogheid over de Wettigheid der Benoeminge in verſchil geraakten? eene zaak, welke zy, in alle gevallen, hadden poogen te ontgaan; doch die evenwel gebeuren kon. Aan den Souverain behoorden te blyven alle onovergegeevene Regten; die de Stadhouder van den Souverain hadt ontvangen, behoorden gehandhaafd te worden; ook was het niet meer dan regt, dat de Leden en Steden de Regten aan de zelve toekomende genooten.

Met die gevoelens bezield hadden zy hun Gedrag aan hun Ed. Groot Mogenden opengelegd. 't Was ook altoos zodanig begreepen geweest, wanneer het op der Steden Voorregten aankwam; de Staaten hadden ſteeds dergelyke verſchillen, de Stadsregeeringen betreffende, aangenomen als tot derzelver kennisneeming behoo-

hoorende, ſchoon veele onbeſlist geblee- LXXXIII.
ven waren. Voorbeelden, uit 's Lands BOEK.
Geſchiedenis ontleend, ſpraken hier met
allen klem. 1757.

Niet onopgemerkt lieten zy voorbyglip-
pen, het verwyt hun toegevoegd, dat zy
van den weg hunner Voorzaaten afweeken.
„ In zo verre zy," luidt de aanmerkelyke
taal, welke wy woordlyk overneemen,
„ op dat point anders mogten gedagt heb-
„ ben dan wy, waar van wy, egter geen
„ klaare preuve of bewys vinden kunnen,
„ zo zouden wy ons, nogthans flatteeren,
„ dat, in dat geval zelf, een iegelyk het
„ ons niet kwaalyk zal kunnen duiden,
„ of daar in mispryzen, dat wy thans,
„ daar het op 's Lands Hoogheden en Ge-
„ regtigheden aankomt, welke ieder Lid
„ van de hooge Regeeringe, by Eede ver-
„ bonden is voor te ſtaan, en van wien
„ wy wegens onze Privilegiën en Voor-
„ regten eenige Elucidatie, Interpretatie
„ of Decifie mogen en moeten vraagen,
„ die ſentimenten niet blindelings zouden
„ kunnen dopteeren; maar liever verkie-
„ zen, in dien gevalle, ſcrupuleuſer daar-
„ omtrent boven onze Predeceſſeuren ge-
„ houden te worden, dan dat men ons
„ immer zou verdenken eenige dusdanige
„ Regten, waar voor onze Voorvaders
„ zorgvuldig hebben gewaakt, ten dee-
„ zen tyde, eenigzins te willen negligee-
„ ren, of met de ligte hand tracteeren."

Zy toonden dat het hier aankwam, op den
onderſcheiden zin, welken Partyen aan

een

LXXXIII. BOEK. 1757.

een zelfde Privilegie gaven, en het Hunne Ed. Groot Mogenden alleen toebehoorde daar over te oordeelen; en weerden van zich af de aangewreevene blaam, als of zy, door eenig Verdrag, gebooren uit haat en nyd, tegen een der voorbygegaane Leden, de ingeleverde Benoeming ontworpen hadden; hun gehouden gedrag wees uit, dat zy verre waren van haare Koninglyke Hoogheid, het Onderzoek op de Wettigheid der Benoeminge te ontzeggen, zy hadden haar alle inlichting zoeken te geeven. Dat het vertraagen der Verkiezinge, veroorzaakt door de tegenkantingen en ophoudingen der misnoegde Raadsleden, dus verre geene nadeelige gevolgen na zich sleepte, hadt men alleen toe te schryven, aan de eenvoudigheid der zaake zelve, als mede aan de waare en klaare bevattinge, welke alle Burgers en Ingezetenen, zonder onderscheid, daar van terstond gevormd en behouden hadden, zo ter aanziene van de Benoeming op zich zelve, als ten opzigte dat het lang agterblyven der Verkiezinge aan hun niet haaperde: dewyl Regenten daar toe al het mogelyke gedaan hadden.

Voorts wettigden zy hun aandringen, op het beleggen eener Buitengewoone Vergaderinge, zulks met voorbeelden staavende. —— En wat het voorstel aanbelangde om het Geschil, by bemiddeling, uit den weg te ruimen; zy hadden met hunne Medeleden geen Geschil dan alleen dit. 't Welk zy nogthans, met betrekking tot hun-

hunne eer en agting, van het uiterſte gewigt oordeelden; aangezien in de beſchuldiging tegen hun ingebragt; niets minder dan Meineed, en het vertreeden van Stads Voorregten opgeſlooten lag. Zulke onaangenaame en treffende ontmoetingen begreepen zy konden, door geene toegeevenheid, uit den weg geruimd worden, of de Leden, die eene Tegenverklaaring hadden ingeleverd, moesten van hunnen weg veranderen, van de ongegronde beſchuldigingen afzien, en zelfs de Verkiezing uit deeze Benoeming, van haare Koninglyke Hoogheid verzoeken en bevorderen. Wist men van Haaren kant, of van de zyde Hunner Ed. Groot Mogenden, eenigen voorſlag te doen, zy zouden zulks met alle bereidwilligheid ontvangen, om aan die ſmertlyk gebeurtenis een ſpoedig einde te maaken. LXXXIII. BOEK. 1757.

Wat desweegen ter Staatsvergadering voorviel.

Wanneer deeze Brief in de Staatsvergadering geleezen en overwogen was, verzogten *Dordrecht*, *Leyden*, *Amſterdam*, *Rotterdam* en *Brielle* des een Afſchrift, en het bepaald Beſluit deezer zaake, ſtelde men uit tot nadere Overweeging. De Heeren van de Ridderſchap droegen, by eene Aantekening, voor, dat die van *Haarlem* dit hun Berigt weder na zich zouden neemen, en, om verdere verwyderinge te voorkomen, buiten de Notulen van hun Ed. Groot Mogenden houden; omtrent de zaak nogmaals verklaarende, dat zy inſtemden met het Bericht van Haare Koning-

LXXXIII. BOEK. 1757.

ninglyke Hoogheid (*), volkomen overtuigd van de gegrondheid haars Regts, en dat zy, in deezen, niets anders gedaan hadt, dan waar toe zy niet alleen bevoegd, maar onvermydelyk verpligt was. —— De Afgevaardigden van *Haarlem*, lieten deezen vreemden voorſlag geenzins onbeantwoord; zy mogten noch konden aan 't verzoek voldoen; de Brief hieldt rechtſtreeks aan de Vergadering van Hunne Ed. Groot Mogenden, en behelsde daarenboven de redenen, waarom die van *Haarlem* zich verpligt en genoodzaakt vonden, denzelven, te hunner Regtvaardiging en Verontſchuldiginge te laaten afgaan; zy konden niet begrypen, hoe uit het plaatzen van denzelven in de Notulen eenige verdere verwydering zou kunnen ontſtaan of gevreesd worden. Veel eer was die ingerigt om ze te doen ophouden.

Haarlem wordt, wegens den eisch tot eene Buitengewoone Vergadering, in 't gelyk geſteld.

De beide ſtukken door *Haarlem* ter tafel gebragt, en waar over zo veel te doen viel, werden in Slachtmaand nader overwoogen. —— Wegens het Beſchryven eener Buitengewoone Vergaderinge door Gecommitteerde Raaden (†), viel het Beſluit ten hunnen voordeele: uit kragte eens duidelyk ſpreekenden Beſluits van den zesden van Hooimaand des Jaars MDCLXXVII, waren Gecommitteerde Raaden verpligt, de

(*) Zie hier boven bl. 338.

(†) Zie hier boven bl. 339.

de Vergadering van Hunne Ed. Groot Mogenden zamen te roepen, en te beſchryven, wanneer zulks door één der Heeren van de Ridderſchap of Edelen, of van wegen Burgemeesteren en Regeerderen van één der Steden, Leden van de Vergadering, werd verzogt, zonder dat zy het mogten weigeren; ook waren zy gehouden den voorſlag, aan hun gedaan en overgeleverd, als een punt van Beſchryving, aan de Leden toe te zenden. LXXXIII. BOEK. 1757.

Omtrent het Voorſtel tot het wegneemen van de Zwaarigheden, in de zo veel gerugts maakende Benoeming tot Burgemeesteren, (*) droeg het zich geheel anders toe. Haare Koninglyke Hoogheid verſcheen zelve in de Vergadering, en drong aan op een ſpoedige afkomst van deeze zaak. „ De Meerderheid vondt goed Haar „ te bedanken, voor het goed beleid en „ gedrag in de behandeling daar van ge„ houden, en voorts te verklaaren, dat „ het Regt van Informatie, waar over al„ leen de kwestie was geweest, aan haare „ Koninglyke Hoogheid, in haare hooge „ Qualiteit als Gouvernante, als custodie„ rende de Regten van het Stadhouder„ ſchap, competeerde." Doch de Meerderheid der Vergaderinge is, wat de Verkiezing betrof, op de zyde der Gouvernante.

Dordrecht, *Amſterdam*, *Rotterdam* en *Brielle*, waren verre van in dit Beſluit te ſtemmen, en behielden aan zich het doen, van nadere Aantekening, gelyk ook die van Steden die met *Haarlem* er van verſchilden.

(*) Zie hier boven. *Ald.*

LXXXIII. BOEK. 1757.

van *Haarlem* deeden, ſchoon zy terſtond beweerden en aantoonden, dat de zaak des Geſchils, in 't uitgebragte Beſluit, geheel verkeerd was neder geſteld. Zy beklaagden zich, dat, niet tegenſtaande hunne poogingen om een Beſluit te bewerken, 't welk in geenen deele ſtrekte, om de Regten van het Stadhouderſchap te verkorten, of ook de Bekleeders dier waardigheid, van het Regt des Onderzoeks op de Wettigheid hunner Benoeming te ontzetten, de Meerderheid der Leden hadt kunnen goedvinden, een algemeen Beſluit te neemen, waar by het Regt van *Informatie*, zonder eenige aanduiding op welk eene wyze, of eenige bepaaling over welke zaaken, aan haare Koninglyke Hoogheid werd toegeweezen: weshalven zy, in gevolge van den hun gegeeven last, genoodzaakt waren, dit Beſluit aan te zien, als gaande over zaaken van zodanig een aart, van zulk een gewigt, en waar in zulke gevolgen konden gelegen zyn, dat het zelve, niet by *Meerderheid*, maar alleen by *Eenpaarigheid* hadt kunnen genomen worden; zodanig een Beſluit, kon de gedaante krygen van te behooren tot de Grondwetten van den Staat, en was dus vóór de Vryheid en waare Staatsgeſteldheid des Gemeenebests van veruitziende gevolgen: zy hielden hetzelve dus van onwaarde.

De Aantekening van *Amſterdam*.

De nadere Aantekening der Regeeringe van *Amſterdam*, was zeer ſterk. Met veel verwonderings en leedweezen hadden zy ver-

verſtaan, dat het Beſluit genomen was, door de Meerderheid, op eene wyze ſtrydig met de Regten, Privilegiën en Vryheden, aan de Leden der Vergaderinge van hunne Edel Groot Mogenden toekomende. Zy lagen den gehouden handel open, met aanwyzing van het verdraaide, het uitgelaatene, het doorgeſtreepte, het onregelmaatige; bovenal aanmerkende, dat alle de Leden, uitgenomen de Heeren van de Ridderſchap, *Gornichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven* en *Purmerende*, niet hadden kunnen bewilligen, in het vaſtſtellen van een Dag, om de zaak tot een Beſluit te brengen: vermids zy begreepen, dat zulks in kragt een Beſluit behelsde om de zaak by *Meerderheid* af te doen, waar toe dezelve niet geſchikt was, maar *Eenpaarigheid* vereischte: dewyl het niet alleen betrof het Regt en de Privilegiën van de Stad *Haarlem*; maar ook het Regt en de Hoogheid van den Souverain zelf; als mede het Regt en de Bevoegdheid van den Stadhouder, waar van de *Custodie* boven al, aan Hun Edel Groot Mogenden, met betrekking tot dit Gewest, onbetwistbaar toekwam. Zy geloofden niet dat van bovengemelde behandelingen een voorbeeld in de Registers van Staat te vinden was: en verwierpen, derhalven, dit vreemd, verhaast, en met de Orde der Regeeringe onbeſtaanbaar, Beſluit. 1757.

Dit deeden vervolgens de Heeren van *Rotterdam*, in eene niet min uitgewerkte Aan- Van *Rotterdam.*

LXXXIII. BOEK. 1757.

Aantekening, waar van wy alleen het slot zullen mededeelen. „ Zy konden de zonderlinge en vreemde handelwyze, by het neemen van dat Besluit gehouden, geenzins overeenbrengen met de orde en forme der Regeeringe, aangezien één der aanzienlykste Leden op den *Concept Extensie* ongelast geweest was, en dat ook uit deeze, door toedoen der Heeren van de Ridderschap, zodanige Woorden geligt waren geworden, welke het ganssche weezen der Zaake deeden veranderen van gedaante; en dat men op de bedenkingen, aanmerkingen, en poogingen der andere Leden, geen agt hadt gelieven te slaan; doch daarentegen de zaak, by Meerderheid van Stemmen, weeten door te dringen, tegen het gevoelen van Vyf aanzienlyke Leden, en zonder hun eenigen tyd te gunnen, om nader last van hunne Zenders te kunnen bekomen, strydende niet alleen tegen reden en billykheid, maar tegen het voorheen afgesprookene."

Afloop deezer zaake.

Geheel onaangenaam waren de nadere Aantekeningen, die twee Steden voor haare Koninglyke Hoogheid; en de Ridderschap, daar in niet gespaard zynde, sprak van Tegen-aantekening. De zaak zelve bleef hangende tot Grasmaand des volgenden Jaars, wanneer, door het benoemen van één der op 't Achttal staande Heeren, om zitting te neemen in den Raad van Staaten, een ander daar op geplaatst, en uit die

dien gevulde Benoeming der Verkiezing door de Gouvernante gedaan werd. (*) Zoo ſleepend liep deeze veel gerugts wekkende zaak af; doch hier mede was het misnoegen der Gouvernante niet ten einde; wy zullen het, by eene volgende Regeeringsverandering te *Haarlem*, op nieuw, zien te voorſchyn komen.

Doopplegtigheid eens Zoons van JAN Baron van *Borsſele*.

Men zag dit Jaar twee voorbeelden van Eerbetooningen, op het Vorſtlyk Huis nederdaalende, die verre waren van eene algemeene goedkeuring weg te draagen. De Gemalinne van Jonkheer JAN, Baron VAN BORSSELE, Vryheer van *Borſſele* zyne Doorlugtige Hoogheid, als eerſte Edele van *Zeeland* verbeeldende, van eenen Zoon bevallen, ontving deeze door eene Bezending, de Gelukwenſchingen der Heeren Staaten van *Zeeland*, die het Peterſchap over den Jongebooren aanbooden; terwyl Mevrouwe de Gouvernante, om haare agting aan deezen Gunſteling te toonen, op zich nam Gemoeder over dien Zoon te weezen. Overeenkomſtig met deeze aanbiedingen werd de Doopplegtigheid, met eene Vorſtlyke Staatſie verrigt, en het Kind den Doopnaam van WILLEM ZEELANDUS gegeeven. Ongeſchikt keurden veelen de Pillegifte door de Staaten van *Zeeland* voor deezen Jongen Heer beſtemd:

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 911. 994. voor 't Jaar 1758. bl. 4-32.

LXXXIII. BOEK. 1757.

ſtemd: hier in beſtaande, dat het Eerſte Ampt, 't welk van wegen *Zeeland* ter Vergadering van de Hoog Mogende Heeren Staaten der *Vereenigde Nederlanden*, of in den Raad van Staaren, of in de Generaliteits Rekenkamer, openviel, zo ras WILLEM ZEELANDUS VAN BORSSELE TOT DEN HOOGE, den ouderdom van twintig Jaaren zou bereikt hebben, zonder eenige verdere overlegging, hem zou worden opgedraagen. Het Beſluit, hier toe genomen, werd, in een daar toe vervaardigde, en met een daar op paſsend Latynsch Vers vercierde, Zilveren Doos, by wyze van Pillegift, met veel plegtigheids den Vader ter hand geſteld. (*)

Doopplegtigheid eener Dogter des Graven van NASSAU LA LECK.

In *Utrecht* beſchouwde men iets dergelyks, by de bevalling der Gemalinne van Jonkheer JAN FLORIS, Graave van NASSAU LA LECK, Hoofdofficier dier Stad. De Prins Erfſtadhouder, en de Magiſtraat van *Utrecht*, waren de Gevaders, en Prinſes CAROLINA, de Gemoeder deezer Spruite, die by de ſtaatlyke Doopverrigting de Naa-

(*) *Reſol. Zeel.* 24 Nov. 1757. *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 727. en voor 't Jaar 1758. bl. 175. enz. Over eene Dogter, in 't volgend Jaar, den Jonkheere in den *Haage* gebooren, nam de Magiſtraat van *Middelburg* het Gevader- en Prinſes CAROLINA het Gemoederſchap aan, en ontving zy by den Doop twee naamen, betrekkelyk tot beide de hooge Doopgetuigen, te weeten die van CAROLINA MEDIOBURGENSIS. *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 1232.

Naamen kreeg van CAROLINA WILHELMINA TRAJECTINA, zinſpeelende op de naamen hunner Doorlugtige Hoogheden en van de Stad. (*)

Pragtig Huwelyks-Feest der Dogter des Gouverneurs op *Batavia.*

Wetten tot regeling van weidſche Pragt worden, zullen ze immer iets betekenen, den meesten klem bygezet, door het voorbeeld der Geeveren, en moeten, zonder 't zelve, welhaast vervallen. De Gouverneur Generaal van *Neêrlandsch Indiën*, de Heer J. MOSSEL, hadt des betreffende weinig Jaaren geleden, zeer ſterke Voorſchriften doen afkondigen; en by dezelve eenige Uitzonderingen gemaakt, voor zyne Hofhouding, en die der Hooge Regeeringe, noodig om den luister van den Staat in 't oog der weidſche *Oosterlingen* op te houden. (†) Ten deezen Jaare tradt zyne Dogter in den Egt, met den Heere PIETER CORNELIS HASSELAAR, te voren Schepen en Raad der Stad *Amſterdam*, afgaande Water Fiscaal en benoemde Voorzitter op *Ceribon*. Wat Luister, Rykdom, en Vrolykheid kon verbeelden werd hier ten toon geſpreid, op eene wyze, die een Beſtryder der Pragt zeer in 't oog moest loopen. Een ſtaatlyke trein Koetzen voerde de Bruid, pronkende met een overkostbaare Kroon, met Juweelen op

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 730.

(†) Zie hier boven bl. 169.

LXXXIII. BOEK. 1757.

op het pragtigſte vercierd, door veele Eerepoorten naar de Kerk, voorgegaan door Dragonders, en ook door Dragonders opgeſlooten, omſtuwd van fraai gekleede Livery bedienden. Meer dan zeshonderd Gasten zaten aan de Bruiloftstafel, door elf Ceremoniemeesters in orde geſchikt. Op het fraai verlichte Kasteel, werd een Vuurwerk afgeſtooken, meer dan drie duizend Lampen verlichtten het Huis des Bruidegoms; veele andere Huizen deelden in die verlichting; terwyl by het Gouvernement twee Fonteinen Wyn uitgaven, tot vermeerdering van 's Volks vreugde.

Eene Schouwburg daar opgericht.

In dit Jaar beſloot de Hooge Regeering van *Neêrlandsch Indië* te *Batavia*, in het voor weinig Jaaren aangelegde Stads-Logement, 't welk aan de bedoeling niet beantwoordde, een Schouwburg op te richten, om 'er Treur- Blyſpel, en Dans ten tooneele te voeren. (*) Dan, wien is onbewust, om ons in 't lang betwist geſchil over de Schouwburgs vermaaklykheden, als zedeverbeterende, of bedervende, niet in te laaten, dat, in meest alle Landen, waar dezelve plaats vinden, de Pragtvertooning zich niet bepaalt tot het Tooneel, waar 't Spel dezelve dikwyls onvermydelyk vordert; maar dat de Aanſchouwers, inzonderheid die van de ſchoone Sexe, deeze Ver-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 1114. voor 't Jaar 1758. bl. 526.

Vertoonplaatzen gebruiken, om op 't schit- LXXXIII.
terendst te voorschyn te treeden, en in BOEK.
kostbaarheid elkander de loef af te ste- 1757.
'ken, dat de Schouwburg een Leer- en Kweekschool van Pragt worde.

't Honderdjaarig Feest van het Diakonie Weeshuis te *Amsterdam* gevierd.

Meer dan eene Tooneelvertooning mogt *Amsterdam*, in Wintermaand, beschouwen, en de hartroerenheid dier weezenlyke Gebeurtenisse, ging alle Kunstgewrogten om de Driften te roeren te boven, en de gaande gemaakte waren van de edelste. 't Was naamlyk, op den vyftienden dier Maand één Eeuw geleden, dat men 'er het Diakonie Weeshuis hadt ingewyd. (*) Men besloot dit Honderdjaarig Feest te vieren. Dan het groot aantal van Kinderen in 't zelve, en andere omstandigheden, deeden het ongeraaden vinden, dit in het Huis zelve te doen, op gelyke wyze als by de Inwyding geschied was.

Beter keurde men de openbaare Gedagtenisviering, den Zondag daar aan volgenden, in de elf Kerken te laaten verrigten, en by Dankzegging aan GOD, de Gemeente op te wekken, om, ten bewyze van die Gemoedsgestalte, liefderyke Milddaadigheid te betoonen. (†) De Verjaardag zelve

(*) WAGENAAR *Besch. van Amsterdam*, V. Stuk bl. 230. VIII. Stuk bl. 478.

(†) Dit was van zulk eene gezegende uitwerking, dat men, op dien Dag, ruim 3300 Guldens meer inzamelde, dan doorgaans 's weeklyks in den Wintertyd.

LXXXIII. BOEK. 1757.

ve hieldt men, ten eigenſten dage, in het Huis waar toe de in dienst zynde Diakons en Diakonesſen, met vier Predikanten, en vyf Ouderlingen, als Gelastigden van den Kerkenraad, in 't Weeshuis genoodigd waren; de andere Leden van den Kerkenraad verſcheenen mede; voorts waren de Deuren geſlooten, en door Geregtsdienaars bewaard. Twee Leeraars deeden ieder gepaste Aanſpraaken in de Eetzaalen der Jongens en Meisjes, met Dankzeggingen, Gebeden en Lofzangen. Aan de twee maal wel voorziene Middag-Tafel, waar men ook een voegelyk Nageregt opzette, en Wyn ſchonk, werden de Weezen bedient door Diakonen en Diakonesſen; de eerſte hielden een Middagmaaltyd, met de Gelastigden van den Kerkenraad, ten beſluite van welken een ſchotel met duizend Guldens, tot een geſchenk voor de Diakonie verſcheen; de Geever was, toen onbekend, daar tegenwoordig, en bleek naderhand de Ouderling JOHANNES HEINIUS te zyn, die het ſtil genoegen zyner Liefdaadigheid ſmaakte, en dubbel Feest hieldt. De Diakonesſen hadden, ten haaren koste, mede een Maaltyd doen bereiden. De daar vergaderden, mogten 's avonds de vreugde der Kinderen vernieuwd aanſchouwen, toen een aangenaam avondeeten, hun vervrolykte, en zy, in het vooruitzigt van den volgenden Dag, een Vryen Dag te zullen hebben, deezen beſlooten. Dit in ſtil-

ſtilte gevierd Gedenkfeest, klonk door de Stad en wyder in Gezangen en Gedichten, vermaarde Dichters zweegen te deezer gelegenheid niet; en is voorts door eene Gedenkpenning dit Gedenkfeest vereeuwigd. (*) LXXXIII. BOEK. 1757.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 59-70.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIER EN TACHTIGSTE BOEK.

INHOUD.

LXXXIV. BOEK. *De Zwaarigheid, wegens de Inkomſten, van Oostfriesland, uit den weg geruimd. Vier Wagens met Geld, door de Franſchen aangehouden, te rug gegeeven. De Franſche Afgezant verdeedigt het bezetten van Nieuwpoort en Oostende. Verzoeken, Klagten, Schadeboetingen, wegens den Oorlog op de grenzen. De Gouvernante dringt by de Staaten van Holland aan op vermeerdering van Landmagt. Herhaalt dien aandrang. Afwyzende Raadſlag der Regeeringe van Amſterdam op dit ſtuk. Door de Ridderſchap beantwoord. De Vermeerdering der Landmagt gaat niet door. Aanhoudenheid en vermeerdering der Engelſche Zeerooveryen. De Kooplieden leveren des klagten in by de Staaten van Holland en de Gouvernante. De West-Indiſche Compagnie beklaagt zich by den Engelſchen Afgezant*

zant YORKE, *die dezelve in 't ongelyk ſtelt. De Amſterdamſche Kooplieden leveren Lysten van de Zeeſchade door Engelſche Rooveryen toegebragt, by den Staat en de Gouvernante in. De Kooplieden vervoegen zich ten derde maale by de Gouvernante. Inhoud van hun Vertoog. Antwoord der Gouvernante. De Kooplieden in den Haage geroepen. Hooren een ongunſtig verſlag uit Engeland. De Kooplieden beraamen eene talryke Bezending. Inhoud des Vertoogs door dezelve gedaan. Antwoord der Gouvernante. Hun geſprek met* DE LARREY, *en de onaangenaame ontmoeting by dien Geheimraad. Misnoegen der Gouvernante over die Bezending en Aanſpraak. Zy dringt nader op het vermeerderen der Land- en Zeemagt aan by de Algemeene Staaten. Een Afſchrift diens Voorſlags aan Holland, Zeeland en Friesland gezonden, met eenen aanpryzenden Brieve van de Vier overige Gewesten. De Kooplieden van Amſterdam en Rotterdam, vervoegen zich by de Staaten van Holland.* YORKE *vangt eene Onderhandeling aan. Eiſchen des Konings van Engeland. Traage toerusting ter Zee. Het Schip Oranjewoud zinkt binnen gaats. Capitein* HARINXMA *laat het doorzoeken der Schepen onder zyn Convoi niet toe, en wyst twee Engelſche Oorlogſchepen af. Capitein* JAN BINKES *redt twee door de Engelſchen afgeſneedene Koopvaarders. Klagten der Zeeuwſche Kooplieden. De Gouvernante, by de Kooplieden in haat, haalt zich het misnoegen van an-*

LXXXIV. BOEK.

anderen op den halze. De Gouvernante verkiest SALOMON VAN ECHTEN, *die niet op het Achttal ſtond, tot Burgemeester van Haarlem. Bezending aan de Gouvernante om zich daar over te beklaagen. Zy doet eene Waarſchuwing te Haarlem afkondigen. De Meerderheid der Haarlemſche Vroedſchap vervoegt zich by de Staaten van Holland. Brief der Gouvernante over het Gedrag van de Meerderheid der Haarlemſche Vroedſchap. Die van Haarlem verzoeken tyd om hun Gedrag te regtvaardigen. Verantwoording der Haarlemſche Vroedſchap. Afloop deezer zaake. Het voorgevallene in het Sticht, wegens de plaatzing van* PHILIP JACOB VAN BORSSELE TOT DEN HOOGE, *onder de Geëligeerden. Brand op de Jaarmarkt in 's Gravenhaage. De Kruidemaakery Sollenburg buiten Amſterdam Springt. De uitvoer van Hooi en Stroo in de meeſte Gewesten verboden. De Invoer van gezouten Haring in Frankryk toegeſtaan.*

1758. De zwaarigheid wegens de Inkomſten van *Oostfriesland* uit den weg geruimd.

Met het aanhouden des *Duitſchen* Krygs kon het niet misſen of onze Staat, naby welks Grondgebied dezelve gevoerd werd, vondt zich, nu en dan, in onaangenaamheden ingewikkeld, die klagten wekten, en op de best mogelyke wyze, behoudens de aangenomene Onzydigheid, uit den weg moesten geruimd worden. De voorſpoed der *Franſche* wapenen, hadt het Vor-

Vorstendom van *Oostfriesland* met *Fransch* Krygsvolk, in den Zomer des afgeloopen Jaars MDCCLVII, opgevuld: te dier gelegenheid waren de Inkomsten van 't zelve, geschikt tot aflossinge der Hoofdsommen, en tot betaaling der Renten, onder Borgtocht van Hunne Hoog Mogenden in de Jaaren MDCCXXI, MDCCXXII en MDCXXIII opgenomen, beslaagen. Der Staaten Afgezant aan 't Hof van *Versailles*, hier over klagtig vallende, kreeg daar op van den Abt Graave DE BERNIS, 's Konings Secretaris, wegens de Buitenlandsche zaaken, ten bescheid, dat zyne Majesteit, over dit stuk zich zou beraaden met het Hof van *Weenen*, welks Afgezant in den *Haage* verklaarde, tot nog toe onkundig geweest te zyn, dat een gedeelte der Inkomsten voor *Oostfriesland*, voor de Onderdaanen van het Gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden* bestemd was; dat hy intusschen de stelligste verzekeringen kon geeven, van 's Konings onveranderlyke geneigdheid om niet te dulden, dat, door zyne Troepen, eenig nadeel aan de Ingezetenen des Gemeenebests, noch in dit, noch in eenig ander geval, zou worden toegebragt. De Graaf D'AFFRY bevestigde zulks by Hunne Hoog Mogenden, en waren de Vertoogen van die kragt, dat de Baron van REISCHACH eerlang kennis gaf, dat 'er bevelen naar *Oostfriesland* gezonden waren, om 't geen de Intresten der Hoofdsommen op dat Vorstendom opgenomen, be-

1758.

LXXXIV. BOEK.

1758.

betrof, tot genoegen der Staaten, te regelen.

Vier Wagens met Geld, door de *Franſchen* aangehouden, te rug gegeeven.

De *Franſche* Krygsmagt, het grootſte gedeelte van *Hanover* desgelyks bezet houdende, hadt, in Wintermaand des verſtreeken Jaars, vier wagens, die een ſchat van acht en dertig Vaatjes en zeven Kisten met gemunt Goud en Zilver, en ruwe Baaren Zilver voerden, aangehouden: eenige Kooplieden van *Amſterdam*, waren de Afzenders van deeze kostbaare vragt naar *Hamburg*, met vier Vragtbrieven houdende aan *Joodſche* Kooplieden te laatstgemelde Stede. Reeds hadden zy *Breemen* bereikt; doch reeden, de waaren, op het aanrukken der *Franſche* Krygsbenden tot bezetting dier Stad, zoekende de moeilykheden, welke daar uit ontſtaan mogten, te ontwyken, naar *Osnabrug* te rugge. Het ongeluk, 't geen zy zogten te ontvlieden, liepen zy aldaar in den mond. De Heer DE BEAUREGARD DE BELLE ISLE, Commisſaris der *Franſche* Krygsmagt, zeer oplettend op 's Konings Dienst, viel in het niet ongegrond vermoeden, dat zo veel Gelds veel eer mogt geſchikt weezen voor de *Hanoverſche* en *Pruiſſiſche* Legers, dan tot den Koophandel, en dat deeze ſchat uit *Engeland* was overgemaakt: hy ſtelde zich aan 't hoofd van eenige Ruiters, en nam, zonder eenigen tegenſtand te ontmoeten, aan 't Posthuis, de vier Wagens in beſlag; zondt des kundſchap aan den Koning, liet alles met de groot-

grootſte zorgvuldigheid bewaren, tot hy bevel kreeg die klinkende vragt naar *Wezel* te voeren, om daar tot nader last te blyven. — De Abt Graave DE BERNIS daar over by eenen Brieve door den Afgezant LESTEVENON onderhouden, merkte in antwoord op, dat de beſtemming van dit Geld ten minſten zeer verdagt was; dat de Koophandel der Stad *Hamburg* zulke aanzienlyke Overmaakingen, als het in deezen op aankwam, niet mede brengende, die giſſing ſterkte kreeg. Wel hadt zyne Majeſteit, ten blyke zyner agting jegens onzydige Mogenheden, en zyner byzondere vriendſchap voor Hunne Hoog Mogenden, de Generaals zyner Legeren aangeſchreeven aan de Postwagens, ten dienſte der Onderzaaten van de Republiek, als mede van derzelver Koophandel op *Duitschland* en het *Noorden*, Paspoorten te verleenen: doch hy verbeeldde zich niet, en was overtuigd, de Staaten ſtonden in 't zelfde begrip, dat die wagens, in eenig geval, en onder welk een voorwendzel ook, zouden ſtrekken tot het bedrieglyk, en ten zynen nadeele, begunſtigen der Krygsverrigtingen zyner Vyanden. In gevolge van dien grondregel was 's Konings oogmerk, dat men ſtipt den eigendom, en het gebruik der aangehaalde Geldſommen, zou bewyzen, en wanneer, door egte beſcheiden, bleek dat ze aan Onderzaaten van den Staat behoorden, zou hy de wedergave bevelen. Dit zelfde verzekerde de Graaf D'AFFRY — Overeenkomſtig hier mede kreeg de Bevel-

LXXXIV. BOEK. 1758.

LXXXIV. BOEK. 1758.

velhebber van *Wezel*, last van den Koning van *Frankryk*, om het Geld af te leveren aan de Kooplieden, die beweezen daar toe geregtigd te zyn. Zy zonden Gevolmagtigden derwaards, met hunne bewysſtukken; doch dit zo vlot niet gaande als zy zich voorſtelden, keerden zy onverrigter zaake, te rug. De Heer LESTEVENON deedt nadere vertoogen, aandringende op de ſpoedige wedergave. De Abt Graave DE BERNIS beantwoordde dezelve in eenen Brieve, in welken het uitſtel werd toegeſchreeven aan de mogelyk al te beſchroomde nauwkeurigheid van den Krygs-Commisſaris, die de ſomme onder zyne bewaaring hadt; teffens aanduidende, dat, zo deeze zaak ſtreng onderzogt en volgens de regelen der Wet, behandeld was, het onderzoek zeer lang en de uitſlag twyfelagtig zou geweest hebben; doch zyne Majeſteit, door eene aanmerking, die het eigenbelang overtrof, bewoogen, hadt genoegen genomen in de bewyzen, opgeleverd door de Kooplieden, die voorgaven de Eigenaars te weezen. Zyn voornaamſte oogmerk was, om, door het geeven van bevelen tot het niet langer verwylen der wedergave, een nieuw bewys op te leveren van zyne Vriendſchap, en het Belang 't geen hy altoos ſtelde in 't genoegen en den voorſpoed van den Handel der Onderzaaten van Hunne Hoog Mogenden. — Eene tweede komst der Gemagtigden tot de ontvangst was niet te vergeefsch; zy bragten dien ſchat onverminderd te rugge.

Hadt

Hadt de *Engelſche* Afgezant YORKE, gelyk wy gehoord hebben, in den voorleden Jaare, bitter geklaagd over het bezetten van *Nieuwpoort* en *Oostende* (*), thans poogde die des *Franſchen* Hofs, de Staaten, wegens dien ſtap gerust te ſtellen. Hy beriep zich op een voorheen ingediend Verſlag, door hem en den Baron van REISCHACH gedaan (†), met vermelding van de poogingen, door het Hof van *Londen*, zints aangewend, om het Gemeenebest ongerust en de voorzigtige maatregels des Konings van *Frankryk*, en der Keizerin Koningin, by Hunne Hoog Mogenden verdagt te maaken. Zyne Majeſteit wilde aan *Engeland* geen het minſte voorwendzel laaten, om, over dit punt, der Staaten agterdogt en wantrouwen op te wekken, en, ſchoon niemand regt hadt den Koning zynen Meester rekenſchap aftevraagen van de Verbintenisſen, welke hy goedvondt aan te gaan, voor al wanneer ze niet ten nadeele van een derden geſlooten werden, was hy, nogthans, door Hem gemagtigd om zich nog duidelyker uit te laaten, ten opzigte van een Onderwerp, 't welk het *Londenſche* Hof zich geliet zo gevaarlyk in zyn beginzel en in zyne gevolgen aan te zien. —— De Troepen van zyne Majeſteit zouden in *Oostende* en *Nieuw-*

LXXXIV. BOEK. 1758.

De *Franſche* Afgezant verdeedigt het bezetten van *Oostende* en *Nieuwpoort*.

(*) Zie hier boven bl. 315.
(†) Zie hier boven bl. 319.

LXXXIV. BOEK.

1758.

Nieuwpoort, om voorheen gemelde redenen gelegd, niet langer blyven dan tot het einde van den tegenwoordigen Oorlog, en 'er zelfs eerder uittrekken, indien de Keizerin Koningin zulks begeerde, en op het eigen oogenblik dat zy de bewaaring deezer twee Plaatzen aan haar eigen Krygsvolk zou toevertrouwen. —— De noodzaaklykheid om voor derzelver behoudenis te waaken, was te onvermydelyker: dewyl de *Nederlanden*, zo zy iets voor hunne veiligheid en rust te dugten hadden, het tegen *Engeland* alleen was, dat de Mogenheden, daar by belang hebbende, op hunne hoede moesten zyn. Eén der Ontwerpen van die Kroon was den Oorlog over te brengen in de Nabuurſchap van 't Gemeenebest; en het was maar al te waarſchynlyk, dat de Onzydigheid en het Grondgebied van den Staat, in zulk eene gelegenheid, niet meer ontzien zouden worden, dan het Regt der Volken, de Verbintenisſen, en het Woord van Eer tot hiertoe ontzien waren. — Dat de Koning en de Keizerin Koningin, een oogmerk ten nadeele van den *Proteſtantſchen* Godsdienst zouden geſmeed hebben, gelyk men in *Duitſchland*, en in de *Vereenigde Gewesten*, hadt laaten verluiden, om het ligtgeloovig Gemeen een ſtrik te ſpannen, was een valschheid, blykbaar, uit de verpligtingen niet alleen die de *Weſtphaalſche* Tractaaten op hunne Majeſteiten gelegd hadden; maar ook uit de zorg door hun gedraagen,

om

om ze by dat van *Verſailles* te vernieuwen; uit de herhaalde verklaaringen, ten deezen aanziene op den Ryksdag aan verſcheide Stenden des *Duitſchen Ryks* gedaan; en uit de Vryheid met welke de *Proteſtanten* hunnen Godsdienst openlyk handhaafden in de Landen, door 's Konings Krygsvolk in bezit genomen, en eindelyk uit de beſcherming, die zy, in gelyke maate, verleenden aan de drie Religien in *Duitſchland* gewettigd. LXXXIV. BOEK. 1758.

De ongerustheden des Krygs, onzen bodem naderende, groeiden vast aan. Het vereenigd Leger, dreef dat der *Franſchen* uit *Hanover*, tot aan den *Beneden Rhyn* in *Kleefsland*, 't welk aan de verplaatzing van het Tooneel des Oorlogs in de *Oostenrykſche Nederlanden*, groote waarſchynlykheid byzette; dit bewoog den buitengewoonen Afgezant van 't *Roomsch Keizerlyke Hof*, den Baron van REISCHACH, by de Staaten vryheid te verzoeken, tot het vervoeren der Leevens- en Krygsnoodwendigheden voor de meest bloot liggende Plaatzen, over *Veurne*, vertrouwende dat zulk een verzoek, zo billyk in zich zelven, en met het Tractaat van Barriere zo overeenkomſtig, geen tegenſtand zou ontmoeten. — By het heromzwerven en trekken der vreemde Krygsbenden op de grenzen van onzen Staat, was het bykans onvermydelyk, daar de Grensſcheidingen zo digt in en door elkander loopen, dat 'er ſchennis van het Grondgebied begaan, en den Onderzaaten deezer Landen eenige Verzoeken, Klagten, Schadeboetingen, wegens den Oorlog op de grenzen.

LXXXIV. BOEK. 1758.

schade toegebragt werd. Dit gebeurde van wederzyden. De des ingeleverde Klagten kreegen gehoor; Verontschuldigingen volgden; Schadebeteringen werden ontvangen, en men kreeg de sterkste belofte van zorgvuldige waakzaamheid der Legerhoofden om, in het toekomende, de Grenzen te myden, en de ongeregeldheden des Krygsvolks, naar de strengste Krygswetten te beteugelen. (*) Doch dit waren kleinigheden, in vergelyking van de belangryker Staatsoverweegingen, uit dit naderen des Oorlogs aan 's Lands grenzen, gereezen.

De Gouvernante dringt by de Staaten van *Holland* aan op vermeerdering van Landmagt.

Gelderland en *Overysfel* vonden zich, door de wisselvalligheid van den Oorlogskans in een hachlyker toestand gebragt, dan eenige der overige Gewesten. Werd, door eenige onvoorziene gebeurtenis, der Staaten Grondgebied daadlyk geschonden, zy lagen het eerste aan de beurt. Uit overweeginge hier van, hadden zy zich by haare Koninglyke Hoogheid vervoegd, haare hulp en ondersteuning verzoekende, om by de overige Bondgenooten, door haare tusschenkomst, te bewerken, dat zy in deeze ontwyfelbaare gevaarlyke omstandigheden, door eene genoegzaame Krygsmagt, mogten gedekt worden. — De Gouvernante verscheen, den zevenden van Zomermaand, ter Vergaderinge van Hun Ed. Groot Mogenden, met eene Aanspraak om vermeerdering der Land-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1757. bl. 33. 139. 172. 439. 501. 503. 587. 923.

Landmagt. Zy betuigde, onder andere, LXXXIV.
van de gegrondheid der gevoelens dier bei- BOEK.
de Gewesten overtuigd te weezen, en dat 1758.
Zy, die, reeds drie Jaaren geleden, uit zich zelve, daar van zigtbaare blyken gegeeven hadt, niet onverschillig kon zyn op zo een regtmaatigen aanzoek, die zedert zo veel aandrangs gekreegen hadt. „ Het Vereenigd Leger, (dus maalde zy „ den stand der dingen af,) was nu voor „ weinig dagen den *Rhyn* overgetrokken, „ en de beginzelen eener Onverzekerde „ Onzydigheid lieten zich van verre zien, „ in de daadlyke beweeging om de *Oos-* „ *tenrykſche* en *Franſche* Legers op te zoe- „ ken en aan te tasten, in welk geval, de „ Party, die het te kwaad zou mogen „ krygen, ligtlyk haare veiligheid zou zoe- „ ken op den Bodem van den Staat, die, „ onvoorzien van eene toereikende Magt, „ om iets van dien aart af te keeren, on- „ gelukkig genoeg zou moeten worden, „ om op eigen grond het Tooneel geplaatst „ te zien eens Oorlogs, waar in zy noch „ rechtsstreeks, noch van ter zyde, eenig „ deel hadt, of begeerde te neemen."

Dit een en ander hadt Hoogstdezelve doen besluiten, om, by het scheiden der laatst gehoudene Vergaderinge, de meeste Afgevaardigden der Steden, over deeze aangelegene zaak, te onderhouden: en thans in de Vergadering te verschynen, om aldaar de dringende noodzaaklykheid voor oogen te houden, om de

LXXXIV. BOEK. 1758.

Landmagt te vermeerderen, op den voet door Haar en den Raad van Staaten, in den Jaare MDCCLV voorgesteld. (*) Niet om daar door deel te neemen in de Onlusten, of te ligter in dezelve ingewikkeld te worden; maar alleen om de Onzydigheid en Onafhangelykheid der Republiek te handhaaven, en tegen allen geweld te dekken. —— Zy agtte zich, zo uit hoofde van de verpligting aan den Staat als aan zich zelven, aan haar Huis, en aan de goede Ingezetenen deezer Landen, gehouden, dit Voorstel, met allen ernst, aan te dringen. Het gevaar was voor oogen, en niemand der Nabuuren, en Oorlogende Mogenheden kon een ergdenken tegen die Vermeerdering opvatten; vooral wanneer men deezen, met de oude *Hollandsche* trouwe, kon verzekeren niets anders op 't oog te hebben, dan de eige Veiligheid en Onafhangelykheid der Republiek. En gesteld het werd anders begreepen, zo was het te noodzaaklyker om het te vreezene Onheil van zulke ergdenkende Nabuurige Vorsten, te vroeger af te weeren. Niemand der Onderdaanen van dit Gemeenebest zou kunnen weigeren, met eenige geringe lasten bezwaard te worden, als dienende om hunne Vryheid en Godsdienst, zo als de Eer van

(*) Deeze voorgeslaage Vermeerdering was 1345 Hoofden en 1092 Paarden.

van een Vryen Staat vorderde, onafhangelyk van het goeddunken van anderen, te bewaaren. LXXXIV. BOEK.

Niets minder dan eene vaardige en volledige toeſtemming, tot die Vermeerdering hadt de Gouvernante zich voorgeſteld. Veelen, de meeſte Staatsleden, hadden zich ook gereed getoond, tot het omhelzen van dien voorſlag; doch van allen hadt zy zulks niet mogen verneemen; weshalven zy, op den drie en twintigſten dier zelfde maand, zich anderwerf, ter Staatsvergadering van *Holland* vervoegde, niet om te herhaalen 't geen zy voorheen gezegd hadt; maar het nader aan te dringen: dewyl, in dien tuſſchen tyd, de omſtandigheden van het Gemeenebest, in verſcheide opzigten, nog hachlyker geworden waren. „ Niet alleen de Veiligheid, „ maar de Eer van den Staat vorderde, „ dat men deeze zaak tot een ſpoedig Be„ ſluit bragt, en dat de Leden, die of „ ongereed waren, of nog niet bewilligd „ hadden, hoe eer hoe beter, hunne toe„ ſtemming verleenden." —— „ Moest „ zy," was, na veel aandrangs, haare taal, „ by aanhoudinge, met veele tegen„ ſtreevingen blyven worſtelen, dan zou „ zy ten minſten die voldoening voor zich „ zelven genieten, dat, zo de Republiek „ nu eenig Ongeval, of daar na eenige „ vermindering in haar Gezag en Aanzien, „ uit deezen hoofde, zou mogen ontmoeten, het aan haar niet te wyten zou „ weezen; dewyl zy, naar maate van den

1758. Herhaalt dien aandrang.

LXXXIV. BOEK.

„ nood, niet hadt opgehouden, toen het „ tyd was, te waarſchuwen en aante- „ maanen."

1758.

Raadſlag der Regeeringe van *Amſterdam* op dit ſtuk.

Een Voorſlag met zo veel ernst gedaan, met zo veel yvers herhaald en aan gedrongen, komende uit den mond eener Vorſtinne, die zoo veel invloed had, ontmoette egter wederſpraak, by eenige Staatsleden, die vreesden, door het toeſtemmen den Staat in dieper rampen te zullen ſtorten, dan men voorgaf dat denzelven dreigden. De Regeerders van *Amſterdam* hadden geoordeeld, over eene zaak van die aangelegenheid, niet los te moeten heen loopen, en een uitvoerigen Raadſlag hunnen Afgevaardigden mede gegeeven, om te doen zien, dat geen geest van tegenſtreeving hun bezielde; maar dat zy welgevestigde gronden hadden, om die Vermeerdering van de hand te wyzen. Wy kunnen, uit hoofde van de breedvoerigheid, alleen de hoofdzaaken aanſtippen, van een Stuk geheel leezenswaardig, en te noodiger te plaatzen, dewyl het den toedragt dier zaake geheel voor oogen ſtelt.

Zy merkten op, dat het werk der Vermeerderinge van de Landmagt, nu zints drie Jaaren, te meermaalen het voorwerp geweest was, van de Raadpleegingen Hunner Ed. Groot Mogenden; doch dat de middelen tot aanpryzinge, en betoog van de Noodzaakelykheid, van tyd tot tyd gebruikt, zeer van elkander verſchilden. — Eerst hadt men daar toe grond meenen te vinden in eene geheime mededeeling, door

den

den Grave van HOLDERNESSE, in Bloei- LXXXIV.
maand des Jaars MDCCLV, aan haare Ko- BOEK.
ninglyke Hoogheid gedaan, en vervolgens
door Hoogsdezelve ter kennisse van den 1758.
Staat gebragt, dat naamlyk de Marquis de MIREPOIX, toen Afgezant van zyne Allerchristelykste Majesteit te *Londen*, in zyne gesprekken met de *Engelsche* Staatsdienaaren, zeer duidelyk zou te verstaan gegeeven hebben, dat, indien de oneenigheden in *America* verder voortgingen, het *Fransche* Hof, het Verdrag van *Aken* voor verbrooken zou houden, het Tooneel des Oorlogs in de *Nederlanden* overbrengen, en zyn verhaal weeten te vinden, op de Bondgenooten van *Groot-Brittanje*. — Bedagtzaamheid hadt aangeraaden, zich tot geene vermeerdering van Krygsvolk te bepaalen, vóór dat men met zekerheid kon zien, welke de geschiktste maatregelen voor het Gemeenebest zouden zyn, indien de medegedeelde bedreigingen waar bevonden wierden. En hadt men zich uit die verlegenheid gered, de vrees voor een Inval van *Frankryk* geheel afgeweerd, door het vaststellen der Onzydigheid, zo wel voor de *Oostenrykſche Nederlanden*, als voor het Grondgebied van den Staat.

Toteen tweede beweegreden, om die bedoelde Vermeerdering der Landmagt te bewerken, hadt men zich bediend van de Nabyheid der magtige Legers, van de Vrees voor den Staat hoonende bedryven, als mede van te rugtrekkingen op het Grondgebied van 't Gemeensbest, met de geringe Krygs-

LXXXIV. BOEK. 1758.

magt onbekwaam om dezelve te keeren, en de aangenomene Onzydigheid, naar eisch, te handhaven. *Gelderland* hadt, in den voorleden Jaare, tot dien voordragt de eerste aanleiding gegeeven, en schoon de Leden van dat Gewest het gansch niet eens waren, ter Algemeene Staatsvergadering 'er sterk op aangedrongen. Dan de ingebragte bedenkingen van *Holland* hadden het stuk buiten besluit doen blyven; tot dat, in dit Voorjaar, *Overyssel* en *Gelderland* beiden het weder ter tafel bragten; en byzonder vorderden, dat men inmiddels de voorziening zou doen, om de Troepen in dienst en soldy van den Staat in *Duitschland*, binnen de Grenzen te doen komen. —— Alle de Leden, de Ridderschap en de Afgevaardigden van *Alkmaar* alleen uitgezonderd, namen de Besluiten dier twee Gewesten over. De Regeering van *Amsterdam*, vondt, by herziening, geene reden om van de voorige gedagten, wegens Vermeerderinge van de Landmagt, aftegaan; alleen zou zy, uit toegeevenheid, in het opontbod der *Duitsche* Troepen kunnen bewilligen, indien de verdere Leden van *Holland*, of immers derzelver meerder gedeelte, zich daar toe genegen toonden: mits *Zeeland* afzage van eene vermindering der Troepen, op eigen gezag, onderstaan, en in de verwagting, dat de Gewesten de aandeelen in de meerdere kosten, uit de Vermeerdering door de Herwaardkomste spruitende, gereedlyk opbragten. —— Op het uitbrengen van

dee-

deezen last, hadden de Afgevaardigden van *Amsterdam* wel het genoegen gesmaakt, dat verscheide aanzienlyke Leden, met hun even éêns dagten; doch tevens, met leedweezen, gezien, dat de anders gevoelende Leden hun niet alleen in aantal aantroffen; maar dat haare Koninglyke Hoogheid zich by dezelve voegde, hunne gevoelens ondersteunde, en in twee Aanspraaken de Vermeerdering der Landmagt, met veel nadruks, aanbeval. LXXXIV. BOEK. 1758.

Friesland, merkten zy verder op, hadt, wel verre van 'er in toe te stemmen, de Raadpleegingen daar over uitgesteld. *Stad en Lande*, op het Besluit tot Vermeerdering aangedrongen; doch zonder redenen by te brengen. Niets dringends was 'er, om zich over de Besluiten dier Gewesten in 't byzonder uit te laaten; doch de Beweegredenen door Mevrouwe de Gouvernante aangevoerd, vorderden een nader onderzoek. —— In 't zelve beweerden zy, rechtstreeks tegen Haar gevoelen aan, dat eene Vermeerdering van Landmagt, op herhaalde aandrangen van *Engeland*, nergens anders toe zou hebben kunnen strekken, dan om *Frankryk* in 't begrip te doen vallen, dat het Gemeenebest, hoe wel geen betrekking hebbende op de ontstaane Onlusten in *America*, als deeze in *Europa* oversloegen, gezind was, even als in voorige tyden, zich dezelve aan te trekken. Hier door zou men zich dat Gevaar, 't welk men zogt te ontgaan, en door middel eener

veel

LXXXIV. BOEK. 1758.

veel grooter Vermeerdering niet ontgaan kon worden, op den halze gelaaden hebben. Die voorzigtige Maatregelen hadden den Staat dus lange, buiten den Oorlog gehouden, en de vastgeſtelde Onzydigheid alle vrees van de zyde van *Frankryk* geweerd.

De bezwaarde ſtaat der Geldmiddelen ondersteunde kragtdaadig het aankleeven van deeze maatregelen. Verſcheide Gewesten klaagden reeds jaaren herwaards, dat zy de lasten, op dien voet, niet konden blyven draagen; *Zeeland* hadt uit onmagt, buiten weeten der Bondgenooten, eene verminderinge van Krygsvolk onderſtaan. *Holland*, waar op de last der vermeerderinge, zo niet geheel, ten minſten voor een groot gedeelte, zou aankomen, bleef nog belast met de meeste buitengewoone Middelen ten Oorlogstyde geheeven: die van *Amſterdam* hadden, hoe wel tot nog zonder vrugt, alle moeite aangewend, om, door verſcheide voorgeſlaagene middelen, de lasten van den ſtaat des Oorlogs te verminderen, en zouden dezelve, door de voorgeſlaagene Vermeerdering, behalven de Aanritsgelden, die niet verre van een Millioen beliepen, nog met negentien en een halve Ton ſchats worden vermeerderd. Nieuwe belastingen zouden, derhalven, den Ingezetenen moeten worden opgelegd.

Schoon deeze ſlegts voor een tyd mogten weezen, en de Landzaat gereed genoeg, om 'er zich aan te onderwerpen,

wan-

wanneer zy zulks aanzagen als een noodig redmiddel voor den Staat, was het nogthans de pligt van braave Regenten zorg te draagen, dat dergelyke Plegtankers niet nutloos verspild wierden; maar gespaard tot een tyd dat de nood het uitwerpen vorderde. Deeze was 'er niet, daar de Staat zich aan de Onzydigheid hieldt, en geen der Oorlogende Mogenheden een voorneemen betoonde, om denzelven aantetasten; doch veel eer deszelfs Grondgebied ontzag. — Ook was, indien één dier Mogenheden zulk een voorneemen mogt koesteren, de voorgeslaage Vermeerdering veel te gering; en de tegenwoordige Landmagt, wel aangelegd, genoeg om de stroopende partyen af te keeren, en de Grenzen te dekken. — Voor derzelver betreedinge, door eene der in den kryg het te kwaadkrygende Party, was geen regtmaatige grond van vreeze; en de bloote mogelykheid alleen geene genoegzaame reden om 's Lands schatkist met meerdere uitgaven te bezwaaren, in een tyd dat men, om een Fonds tot bescherming van de Zeevaart tegen de *Algerynen* te vinden, zyne toevlugt hadt moeten neemen, tot de Kas van het verhoogde Last- en Veilgeld; en men nog dagelyks moest aanzien, dat de Vlag van den Staat geschonden, en de Koopvaardy, op eene verregaande wyze, mishandeld en bedorven werd, door eene Mogenheid, van welke men 't zelve, uit hoofde van de byzondere betrekkingen met den Staat, niet scheen te wagten

LXXXIV. BOEK. 1758.

te

LXXXIV. BOEK. 1758.

te hebben, en tegen de klaare letter der Verbintenisſen, zonder dat men tot dus verre de noodige Geldmiddelen tot Beſcherminge van dezelve, op eene andere wyze hadt kunnen vinden, dan door het leggen van nieuwe Lasten, op den Handel, tot goedmaaking der kosten, noodig om eenige meerdere beveiliging te verleenen.

Tegenaantekening der Ridderſchappe.

Weinig ſmaakte zulk een breed Vertoog, over dit wichtig Onderwerp aan haare Koninglyke Hoogheid, en de Ridderſchap was gereed om het uitvoerig te beantwoorden, in eene Tegenaantekening. Zeer euvel duidden zy het ontdekken van de opening door den Graave van HOLDERNESSE aan de Gouvernante gedaan, en wilden dit Staatsgeheim liefst duister gelaaten hebben; doch gaven 'er de best mogelyke kleur aan, nu het tog het licht zag, beweerende, dat geen deelneeming in de Onlusten daar mede bedoeld, en het enkel een blyk van de vertrouwlyke Vriendſchap des Konings van *Engeland* geweest was, om het Gemeenebest op zelfsbehoud te doen bedagt zyn; dit ook hadt men, naar hun Voorgeeven, alleen met den voorſlag der vermeerderinge van de Landmagt beoogd en beoogde nog niets anders. Hier mede zogten zy het verwyt te ontleggen, dat men, van tyd tot tyd, onderſcheide Middelen hadt aangewend om die Vermeerdering voor te ſtellen.

Verder lieten zy, na een ſchets van de tegenwoordige, huns oordeels, gevaarlyke geſteldheid der zaake gegeeven en zich be-

beklaagd te hebben over de weinige weigerende Leden, die noch door de klaare voordragt van den gevaarlyken ſtand, noch door de poogingen van *Gelderland* en *Overyſſel*, noch door de overreeding die by andere Gewesten plaats hadt, noch door de aanmaaningen van haare Koninglyke Hoogheid, te beweegen waren, eene wederlegging volgen van de vier redenen, voor deeze weigering hoofdzaaklyk in de Staatsoverleggingen bygebragt. Wy zullen, der Onpartydigheid hulde doen, den voornaamen inhoud hier neder ſtellen. LXXXIV. BOEK. 1758.

De *eerſte* was, dat de Staat, geen deel neemende in de ontſtaane verſchillen tuſſchen de Oorlogende Mogenheden, en aan dezelve geene aanleiding tot het opvatten van misnoegen gegeeven hebbende, voor een aanval op deszelfs Grondgebied niet behoefde bedugt te zyn; maar zich op de trouw der Verbintenisſen moest verlaaten. —— Door dezelve, begreepen zy, werd men afgetrokken, van het eigenlyk punt, daar het hier op aankwam, dat alleen eigen Veiligheid op 't oog hadt; 'er viel geen geſchil meer over het deel of geen deel neemen in de tegenwoordige Onlusten, of het geeven van aanleiding om Misnoegen op te vatten. Het volgde geenzins, dat men alle reden van bedugting ter zyde ſtellende, zich alleen op de trouw der Tractaaten moest verlaaten, zonder voor zich zelve eene zorge te draagen naar de tydsomſtandigheden geſchikt, anders kon men veel, 't welk nu 's Lands mid-

LXXXIV. BOEK. 1758.

middelen bezwaarde, affchaffen. In vollen Vrede, wanneer 'er geene waarfchynlykheid zich opdeedt om dien geftoord te zien, kwam dit te pasfe, als dan de Krygsmagt te vermeerderen, en andere Oorlogstoebereidzelen te maaken, ging de paalen der bezorging van eigen veiligheid te buiten, dan toonde men de trouw der Verbintenisfen te mistrouwen, en gaf aan zyne Nabuuren reden, om 'er iets kwaads uit te vermoeden: doch wanneer eene Mogenheid, te midden van een algemeenen Oorlog onzydig gebleeven, naar gelange der omftandigheden zyne eigene veiligheid vermeerderde, deedt zy geen den minften buitenftap; maar ftelde zich alleen in zulk een ftaat van veiligheid, als de natuur der zaake van de wysheid en voorzigtigheid der Overheid afvorderde, om het Land tegen alle onverwagte aanvallen te beveiligen, de Onzydigheid te bewaaren, en de Onafhanglykheid te handhaaven.

Ten *tweede* voerde men als een hoofdbewys aan, dat de bekrompen ftaat der Geldmiddelen, het afzien van de Magtsvermeerdering vorderde, als niet toelaatende, om, buiten noodzaaklykheid, op vermeerdering van uitgaven te denken. — Dan, in welk eene laagte de ftaat der Geldmiddelen ook mogt weezen, een ftuk 't geen de voorzigtigheid verbood met alle klaarheid te ontvouwen, men mogt daarom zyne eigene natuurlyke veiligheid niet laaten dryven; en zouden de noodige kos-

kosten tot de voorgeslaagene Vermeerdering niet van dat gewigt zyn, dat het wel of kwaalyk vaaren van 's Lands Geldmiddelen, daar van zou afhangen. Wegen om de benoodigde Penningen op te zamelen, stonden 'er open, en was het oneindig beter langs deezen zich zelven, en het zyne, te behouden, dan door eene loutere spaarzaamheid gevaar te loopen van alles te verliezen. De uiterste noodzaaklykheid af te wagten was in den grond der zaake niets anders, dan het werk voor altoos op te geeven, terwyl deeze daar zynde ook de onmogelykheid, om die laatste redmiddelen met vrugt te werk te stellen, te gelyk daar zou weezen. — Het aangemerkte omtrent de bezwaarlyk beschermde Zeevaart, gingen zy, om redenen, stilzwygend voorby. LXXXIV. BOEK. 1758.

Ontleende men een *derde* Tegenreden daar uit, dat het geenzins te denken was, dat de Oorlogvoerende Mogenheden, ieder de handen te vol hadden, om zich meer Vyanden op den hals te haalen; — de veiligheid der Republiek, behoorde men niet te laaten afhangen van mogelykheden; veel min nog kon men eene genoegzaame waarborge vinden, in 't geen de Oorlogende Mogenheden ten eigen beste behoorden te doen, of te laaten: men deedt niet altoos het raadzaamste; ook konden 'er, buiten opzet, zaaken voorvallen, die dezelve verpligtten eensklaps van maatregelen te veranderen, welke eene Onzy-

LXXXIV. BOEK. 1758.

dige en niet genoegzaam gewaapende Staat aan 't hachlykst gevaar blootſtelden.

Stondt men, ten *vierden*, in 't begrip dat, zo men grond hadt om voor een vyandlyken aanval te dugten, de voorgeſlaagene Vermeerdering te gering zou weezen, en dat de in dienst zynde 's Lands Krygslieden genoegzaam waren om ſtroopende Partyen af te weeren. —— Zy erkenden, dat de Vermeerdering niet tegen een rechtſtreekſchen vyandlyken aanval; maar alleen tot dekkinge van den Staat, in deeze zorglyke omſtandigheden, werd voorgeſlaagen. Hier toe was het beſtemde aantal van Volk en Paarden genoegzaam, en teffens noodzaaklyk tot behoud van 't Gemeenebest, 't welk door de Manſchap thans werklyk op de been, op alle plaatzen, voor Inval bloot ſtaande, niet gedekt kon worden. (*)

De Vermeerdering der Landmagt gaat niet door.

De Vermeerdering der Landmagt, hoe ſterk ook door haare Koninglyke Hoogheid begeerd, hoe yverig door de Ridderſchap voorgeſtaan, hoe zeer gevorderd door *Gelderland*, *Overyſſel*, *Utrecht* en *Stad en Lande*, bleef agter wege; en bedienende men zich van *Hollands* en *Frieslands* weigering om de langs hoe hooger klimmende nood der Zeevaardye ongeholpen te laaten. — Hoorden wy deeze, in de twee jongſt verloopen Jaaren, met regt, (†) bitter

(*) *Nederl. Jaarb.* 1780. bl. 493. 497. 785. 798.
(†) Zie hier boven, bl. 274. 275. 324.

ter klaagen, over de mishandelingen van *Groot-Brittanje*, wy kunnen niet voorby, hoe eenzelvig die klaagtoon klinke, wederom na denzelven te luisteren; en zullen wy dit met te min verveelings kunnen doen, daar wy middelerwyl gelegenheid aantreffen, om de Taal van Regt, Vryheid en Vaderlandliefde te hooren, schoon ze veelvuldige Tegenspraak moest gedoogen, uit meer dan ééne bron voortvloejende. LXXXIV. BOEK. 1758.

Ondanks alle Vertoogen, van wegen de Staaten by het *Engelsche* Hof gedaan, bleeven de Zeeroovery en, gepaard met de daar by gewoone, doch daar door niet min smertlyke mishandelingen, aanhouden. Byzonder scheenen zy het thans uittermate gemunt te hebben, op den *West-Indischen* Handel. Geen Schip, in verdenking vallende van op die Kusten te vaaren, bleef ongemoeid, onbeledigd, of onopgebragt. Iets, maar niet noemenswaardigs, betekende het, dat de daar door benadeelde Bewoonders onzer Eilanden, *St. Eustatius* en *Curacao*, schaêverhaaling zogten te krygen, door Kustbewaarders uit te rusten, om de Schepen, van den Koophandel deezer Volkplantingen te beschermen. Magtiger, en meer beduidende, bescherming vorderde de mishandelde Zeevaart; doch moest die derven. De Zeeroovery en der *Engelschen* blyven aanhouden.

De Kooplieden van *Dordrecht*, *Rotterdam* en *Amsterdam*, leverden by 's Lands Vaderen hunne algemeene en zo zeer gegronde klagten in; terwyl die ter laatstge- De Kooplieden leveren des klagten

LXXXIV. BOEK. 1758.

melde Stede byzonder belang hebbende in den Handel op de *West-Indiën*, een afzonderlyk breedvoerig ſtuk ter tafel bragten. De Handeldryvende Ingezetenen van *Westfriesland* en het *Noorder-Kwartier*, als mede die van *Friesland*, hieven ſoortgelyke klagten aan. (*) De Afgevaardigden der Kooplieden, vervoegden zich ook by de Gouvernante, met voordragt hunner welgegronde bezwaaren, haare medewerking verzoekende, om tegen de Zeeroovеryen, de noodige maatregelen te beraamen, en de nadeelige onderneemingen der *Engelſchen*, met nadruk, te beletten, of te doen ophouden.

in by de Staaten. en by de Gouvernante.

De *West-Indiſche Compagnie* beklaagt zich by YORKE, die dezelve in 't ongelyk ſtelt.

Gelyk de *West-Indiſche* Handelaars zich gedrongen gevonden hadden, een afzonderlyk Verzoekſchrift over te reiken, als meer dan anderen gedrukt door het *Engelsch* Zeegeweld, zo gaven ook de Bewindhebbers van de *West-Indiſche Compagnie* ter voorzittende Kamer van *Amſterdam*, by eenen Brieve, Hunne Hoog Mogenden kennis van de Rooveryen door de *Engelſchen* in *America* aan de *Nederlandſche* Schepen gepleegd, als mede van de onwettige Geregtshandelingen, door de Regters, in dat Werelddeel, omtrent de opgebragte Schepen gehouden. Zy vonden ze van zulk een dringenden aart, dat zy deswegens voorſtellen lieten doen aan den *Engelſchen* Afgezant YORKE, die, wel ver-

(*) Men leeze dezelve in de *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 562-583.

verre van daar aan een gunſtig oor te leenen, of ze te billyken, de klaagers in 't ongelyk ſtelde, en beweerde, dat de *Engelſchen* geregtigd waren om de *Nederlandſche* Schepen, op de *West-Indiën* vaarende, aan te houden en voor goeden prys te verklaaren: „ Zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit hadt," gelyk hy betuigde, „ beſlooten te beletten, dat de Handel van *Fransch America* geſchiedde, „ door andere Mogenheden, onder het „ ſchoonſchynend voorwendzel van Onzydigheid; en niet toe te laaten, dat „ een Hairkloovery over Woorden een „ Verlof uitleverde, om met zyne Vyanden eenen Handel te dryven, die, „ ſchoon niet opgeteld op de lyst der „ Contrabanden, egter, in allen opzigte, zodanig wierd, door de byzondere „ omſtandigheden; dat zo lang de *geoorlofde* Handel der Onderdaanen van Hunne Hoog Mogenden, die zyne Majeſteit „ nooit voorneemens was geweest te ſtooren, zich vermengd vondt met eenen „ anderen, dien de Koning voor *ongeoorlofd* aanzag, alle deeze Vertoogen vrugtloos moesten weezen; te meer daar de „ Tractaaten de wyze van Regtsvordering, „ in diergelyke gevallen, bepaald hadden, „ en dat de Kroon geene kennis kon neemen van gevallen, tot het onderzoek „ van de Gewoone Regtbank behoorende." (*) Dat

LXXXIV. BOEK. 1758.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. Wy kunnen ons tot geene wederlegginge hier van inlaaten; wie dezelve

LXXXIV. BOEK. 1758.

Dat de Klagten der Kooplieden, in Zomermaand uitgeboezemd op grond van waarheid steunden leedt geen twyfel, de Lysten van mishandelde en opgebragte Schepen in de dagelykſche Nieuwspapieren ſpraken; men lochende in *Engeland* die gebeurtenisſen niet, ſchoon ze veel verzagt, geplooid, en in de gunſtigſte vouw geſlaagen wierden, om het lydig onregt, zo veel mogelyk, te vergoelyken. De Gevolmagtigden der Kooplieden van *Amſterdam*, beſlooten om de ſchade daar door aan de Beurs hunner Stad toegebragt, met de noodige bewyzen geſtaafd, Hunne Hoog Mogenden, en de Gouvernante, onder 't oog te brengen, welke laatstgemelde, in haare eerſte Gehoorverleening aan de Kooplieden, het aanwenden van haaren invloed, in de Hooge Staatsvergaderingen niet alleen beloofd, maar toezegging gedaan hadt, van deswegen eene *Perſoneele Remonſtrantie* aan het Hof van *Engeland*, te zullen laaten doen, onder voorwaarde, dat men de noodige Bewyzen, op welke die Klagten ſteunden, haar bezorgde. Zy bepaalden zich tot *Hollandſche* Schepen, te *Amſterdam* t'huis hoorende, zonder van de *Dordrechtſche*, *Rotterdamſche*, of andere in dit Gewest, noch ook van de *Zeeuwſche*, *Frieſche* en *Groningers*, te ſpreeken.

De Kooplieden van *Amſterdam* leveren by den Staat en de Gouvernante Lysten van ſchade in.

Dit

meesterlyk wil leezen, vervoege zich tot de *Verzameling van Hiſtoriſche en Politike Tractaaten* van den Historie-Schryver JAN WAGENAAR I. D. bl. 249. *enz.*

Dit gedenkſtuk van de *Engelſche Zeeroovery* gaf de Schepen op, als mede door welke Oorlogſchepen of Kaapers, waar, wanneer, en hoe zy genomen en mishandeld waren, met de Vonniſſen daar over geveld, en beſtondt uit drie Lysten. — Op de eerſte waren gebragt *één en twintig* Schepen, van *Curaçao* en *St. Euſtatius* komende, door de *Engelſchen* genomen en opgebragt, omtrent welke het Nadeel *drie Millioenen, vyf maal honderd zeven en vyftig duizend en vyf honderd Guldens* beliep. — De tweede Lyst behelsde *vyf en dertig* Schepen, die na de *West-Indiën* gaande, of van daar gezeild, een dergelyk lot van de *Engelſchen* hadden moeten beproeven, en welker ſchade *vyf Millioenen, één honderd en vier en veertig duizend Guldens* bedroeg. — De derde bevatte den inhoud der Verklaaringen, van *Honderd* Schepen, tot eene proeve van een ongelyk grooter getal, door de *Engelſche* Kaapers beſtoolen, beroofd, geplunderd, en mishandeld; men begrootte de ſchade op *viermaal honderd negen en dertig duizend een honderd een en negentig Guldens.* (*) In Oogstmaand werden de ſchaden LXXXIV. BOEK. 1758.

(*) *Lysten van de Schepen, zo veel de Stad Amſterdam betreft, die op de reize na of van de West-Indiën door de Engelſchen genomen zyn.* Te Amſt. 1758. *Nadere. Jaarb.* 1758. bl. 924. wegens *Rotterdam* werd eene dergelyke Lyst opgemaakt, en de ſchade der *Rotterdamſche* Schepen bedroeg. *f* 1827711.

LXXXIV. BOEK. 1758.

den den Ingezetenen van den Staat door deeze Zeeſchennis toegebragt, op meer dan *Twaalf Millioenen Guldens* berekend. (*) Welk eene geweldige ſomme! en hoe verbaazend groeit deeze aan, als men 'er byvoegt de nadeelen der Verzekeraaren, de verarming der Zeevaarenden, en de volſtrekte ſtilſtand veeler Handteeringen aan de Scheepvaart onafſcheidelyk verbonden!

De Kooplieden vervoegen zich, ten derden maale, by de Gouvernante.

De Verklaaring onlangs door den *Engelſchen* Afgezant gedaan, wegens het oogpunt waar uit zyn Koning het gedrag der *Hollanderen* beſchouwde, met bygevoegde verzekering, dat alle Vertoogen vrugtloos zouden weezen, indien zy op dien voet den Handel bleeven dryven (†), werd maar al te zeer bevestigd, door de van dag tot dag voortgaande, en toeneemende Zeerooveryen en Verbeurtverklaaringen. Dit baarde lustloosheid en kwyning aan den eenen, en verdubbeling van het geroep, om herſtel, en beſcherming, aan den anderen kant. De voornaamſte Kooplieden der twee groote Handelſteden *Amſterdam* en *Rotterdam* zogten, zo veel mogelyk, de nedergeſlaagenen op te beuren, en de verbitterden tot bedaaren te brengen, door de belofte om, ten derde maale, en zo dikwyls de nood het zou vorderen, alles in 't werk te

(*) WAGENAAR *Verzameling van Hiſt. en Pol. Tractaaten*, I. D. bl. 249.

(†) Zie hier boven bl. 389.

te ſtellen, wat zy dienſtigst oordeelden tot bevordering van 't belang des Handels. In de eerstgemelde Stad vergaderden zy dagelyks, en beraadſlaagden om hunne vernieuwde Klagten, gepaard met den Voordragt van de welgegronde Vreeze, voor een geheel verval des waggelenden Handels, by Burgemeesteren in te dienen, en derzelver medewerking tot herſtel te verzoeken. De uit hun midden Afgevaardigden kreegen een gunſtig gehoor. Welhaast beſlooten zy, na onderling overleg met de Kooplieden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, voor de derde keer, een plegtig Gezantſchap naar den *Haage* te zenden. 't Zelve, beſtaande uit de aanzienlykſte Kooplieden der drie gemelde Steden, (*) droeg mondeling de vernieuwde klagten van den gedrukten Koophandel en Zeevaart, aan de eerſte Staatsdienaaren voor, en leverden, op den negenden van Slachtmaand, een Vertoog over aan de Gouvernante, hoofdzaaklyk hier op neder komende.

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ Haa-

(*) Uit *Dordrecht* verſcheenen de Kooplieden, BRUIN en KRENA; uit *Amſterdam* TER BORCH, VAN HOBOOKE, VAN EEGHEN, DE HARDE, CORDES, RAEP, WYNKOOP, NAGEL, BRUIN, DEDEL, WEILAND, TER BROEKKE, FRAISINET, TEXIER, ANGELY, VAN KERCHEM, DE VRY, NEEL, AMYOT en TAVARES; uit *Rotterdam* VAN DE WALLE, MEINDERS, HOPE, OZY, BAELDE, DEGALTZ, ROCHUSSEN, YZENDOORN en ZWYNDRECHT.

LXXXIV. BOEK.

1758.

Inhoud van hun Vertoog.

„ Haare Koninglyke Hoogheid hadt, „ op 't zien der laatst ingeleverde Lysten „ van ſchaden, wel gelieven te verklaa- „ ren, dat ze grooter waren dan zy ge- „ dagt hadt; dat, indien het zo voortging, „ het verderf van 't Vaderland daar uit te „ wagten was, en 'er, tot troost, by te „ voegen, dat zy byzonder belang hadt „ by dit Vaderland, en geen ander Vader- „ land erkende dan dit Land, 't welk zy „ voor haar eigen Vaderland hadt aangeno- „ men; dat zy deswegen alle mogelyke zor- „ ge zou draagen, om niet alleen het ge- „ beurde herſteld te krygen; maar ook zo- „ danige middelen zou helpen beraamen, „ als met de Eere van het Vaderland, en „ het Welzyn van den Koophandel over- „ eenkwamen; dat haare Beſcherming van „ den Koophandel niet ſlegts in *woorden* „ zou beſtaan; maar in *daaden*.

„ Met deezen troost hadden zy hunne „ Zenders mogen opbeuren; doch thans „ het ongenoegen om haare Koninglyke „ Hoogheid lastig te vallen, met eene „ Lyst van *één en zeventig Hollandſche* „ Schepen, ter waarde van *Dertien Mil- „ lioenen Hollandſche* Guldens, zints de „ tweede Gehoorverleening, door de *En- „ gelſchen*, genomen en opgebragt. —— „ Van de toegezegde Onderhandelingen, „ en de daar uit geſchepte hoope der ſchae- „ vergoedinge, was nog niets gekomen. „ En moesten zy, met de uiterſte aandoe- „ ding, en verſchuldigden eerbied, zeg- „ gen, dat de Beſcherming, op welke zy

„ had-

„ hadden gehoopt, verre van te vermeer- LXXXIV.
„ deren, dagelyks verminderde; aangezien BOEK.
„ verſcheiden Oorlogſchepen, van derzel- ——
„ ver Reizen in de Havens deezer Landen 1758.
„ terug komende, onttakeld, afgedankt, en
„ genoegzaam geene andere in derzelver
„ plaatze uitgerust wierden; dit bragt het
„ water dagelyks langs hoe nader aan de
„ lippen.

„ Zulke verregaande Onderneemingen,
„ konden niet nalaaten, een doodlyken
„ krak aan den Koophandel in 't byzon-
„ der, en aan het Vaderland in 't alge-
„ meen, toe te brengen. Het verloop was
„ in alles zigtbaar; en de naderende werk-
„ looze Winter ſpelde een ondraaglyken
„ last voor Diakonien en Armenhuizen.

„ Dit alles bewoog hun tot het herha-
„ len, en nader aandringen, der voorgaan-
„ de Verzoeken, om de medewerking van
„ haare Koninglyke Hoogheid tot ſpoedig
„ Herſtel der geledene Schaden, tot voor-
„ koming van verdere, den Handel geheel
„ verdervende, Nadeelen."

Het Antwoord hier op bekomen, ſchoon, in den aanvange niet vry van verwyt, behelsde, egter, eenige moedgeeving, en liep op deezen zin, „ dat zy zeer wel wist „ haar woord gegeeven te hebben, tot be- „ vordering van de Belangen der Koop- „ lieden; maar 't was aan Haar niet te wy- „ ten, dat de zaaken tot nog niet van ge- „ daante veranderd waren; dat zy zeer „ aangedaan was, over de ſchade, die de „ Koophandel leedt, en de nadeelen daar „ door

Antwoord der Gouvernante.

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ door het Vaderland overkomende; dat
„ zy, by het *Engelſche* Hof, de ſterkſte
„ poogingen aangewend hadt, en nog aan-
„ wendde, en reden hadt om te gelooven
„ hoe in dat Ryk wel ten voordeele van
„ de Republiek werd gearbeid; doch dat
„ 'er zekere zaaken, om Herſtel in deezen
„ te bekomen, van ſchikkingen des Parle-
„ ments afhingen; en derhalven de Koop-
„ lieden verzogt nog vier of vyf weeken
„ geduld te hebben; by aldien 'er dan
„ geene verandering kwam, zou zy moe-
„ ten betuigen *gedupeerd te zyn door het*
„ *Engelſche Hof*; doch zy hadt reden om
„ zulks niet te gelooven; dat zy, zo ras
„ mogelyk, verſlag van zaaken zou laaten
„ doen, en betuigde allen belang te nee-
„ men in 't welvaaren van 't Gemeenebest,
„ van welks welweezen haar eigen be-
„ lang, dat van haare Kinderen en Huis,
„ als mede haar Agting, afhing; dat zy
„ last gegeeven hadt, om de Schepen na
„ *Curaçao* en *St. Euſtatius* te convooieeren,
„ welk Convooi de aldaar liggende
„ Schepen zou afhaalen; dat zy éénsen
„ andermaal beloofd hadt, en nu ten der-
„ den maale herhaalde, alle mogelyke poo-
„ gingen te zullen aanwenden, om in
„ deeze zaaken te voorzien, en hoopte,
„ dat, wanneer zy de Kooplieden ten
„ vierde maale weder ontmoette, zulks
„ in gelukkiger omſtandigheden zyn mogt;
„ by herhaaling moest zy hun nogmaals
„ verzekeren, dat zy altoos zou zoeken
„ te toonen het welvaaren van den Koop-
„ han-

„ handel in deeze Republiek beſchouwd LXXXIV.
„ te hebben als haar eigen belangen." BOEK.

Hoe zeer dit Uitſtel van vier of vyf weeken, op een tyd dat elke dag en uur verdere ſchade dreigde en daadlyk toebragt, grievende ſmert baarde, was 'er niets anders op dan daar in te berusten, en af te wagten of die Verzekeringen van Daaden gevolgd wierden. — Slachtmaand liep niet ten ende of men meende, dat die heuchlyke dag aanbrak. Een byzonder daar toe afgezonden renboden verzocht dat eenige Afgevaardigden uit de Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam*, ten ſpoedigſten, in den *Haage* mogten komen. De verhaasting deedt de Kooplieden denken, dat het *zo ſpoedig mogelyk beloofd Verſlag*, hun zou gedaan worden, en zy ſtreelden zich met iets gunſtigs te zullen verneemen. 't Verlangen gaf vleugels aan zes Kooplieden, vier uit *Amſterdam* en twee uit *Rotterdam* (*), die, met allen ſpoed, na de Hofplaats trokken, en den zes en twintigſten Gehoor hadden by de Gouvernante en haaren Geheimraad DE LARREY. Hun werd ter hand geſteld het Affchrift van eenen Brieve, door der Staaten Afgezant HOP aan den Griffier FAGEL geſchreeven, inhoudende een berigt van den ſtaat der Onderhandelingen, tusſchen het *Engelſche* Hof en Hunne Hoog Mogenden, over de Klagten den Koophandel betreffende. Ver- 1758. De Kooplieden in den *Haage* geroepen.

(*) Uit *Amſterdam* de Kooplieden VAN DE POLL, TESTAS, TER BORCH en NEEL, uit *Rotterdam* BAELDE en VAN DE WALLE.

LXXXIV. BOEK. 1758.

Verwondering en verbaasdheid tekenden zich op 't gelaat dier Heeren als zy laazen, dat de Heer PITT, den Afgezant hadt te verſtaan gegeeven, hoe, van wegen de Omſtandigheid der zaake, het nog al een *geruimen tyd* zou aanloopen, eer 'er een Verſlag kon worden uitgebragt, om het den Koning voor te leggen; dat hy ondertusſchen, zo voor zich zelven, als voor de andere Heeren van het *Engelsch* Staatsbeſtuur, wel kon verzekeren, dat 'er eene geneigdheid was om aan Hunne Hoog Mogenden genoegen te geeven, *voor zo verre* de Klagten hunner Onderdaanen *wel gegrond* waren, om alle verdere verwydering te weeren; doch dat hy teffens moest zeggen, hoe 'er zich twee zaaken op deeden, die men in *Engeland* niet zou kunnen toegeeven. Het vaaren en handelen op de *Franſche Eilanden*, en den Aanvoer van *Scheepsbouwſtoffen* na *Frankryk*, ten welken opzigte hy hoopte, dat Hunne Hoog Mogenden zich naar redelykheid zouden laaten vinden. De misſlagen, in het neemen en opbrengen der Schepen, zou men tragten te herſtellen, als mede die in de Regtsplegingen zouden mogen begaan weezen; en, in een volgend Parlement, tragten te bewerken, dat, door het veranderen der Acte tot aanmoediging der Zeelieden gegeeven, die de genomene Pryzen hun ten eigendom toekende, alle Plaageryen belet wierden; dan om dit alles uit te werken, werd *Arbeid* en *Tyd* vereischt.

Verſtaan een ongunſtig verſlag uit *Engeland*.

Die

Die zelfde verwondering en verbaasdheid greep de Kooplieden in *Amſterdam* en *Rotterdam* aan, als zy, by de wederkomst dier Afgevaardigden, hun opgevatte Hoop te leur geſteld, en hunne Vrees op nieuw gaande gemaakt, vonden. Het bleek, dat het gedugt en ſchadelyk verwyl niet alleen zou aanhouden; maar dat men in *Engeland* even ongenegen bleef, om, ten opzigte van het weezen der zaake, eenige verandering te maaken; niets was 'er gevorderd tot het bekomen van Schadeloosſtelling voor de geledene ongelyken, tot het erlangen van Zekerheid om den Handel, volgens de Verbintenisſen, vry van de kwellingen der *Engelſchen* te mogen dryven. Alles wat deel hadt of nam in den Handel was misnoegd. LXXXIV. BOEK. 1758. De Kooplieden beraamen eene talryke Bezending.

De Kooplieden hielden hun gegeeven woord om, zo dikwyls de nood het eischte, alles ten voordeele van den verdrukten Handel te zullen aanwenden, en beleiden, in deeze nieuwe benardheid, eenige Afgevaardigden uit *Amſterdam* en *Rotterdam*, in het Dorp *Alphen*, eene Zamenkomst om te overleggen wat hun, ter voortzetting van het Handelbelang, en het belang des Lands, zo nauw aan elkander verknogt, te doen ſtondt. Op die byeenkomst, den vyf en twintigſten van Slachtmaand, viel het beſluit der verdrukte Handelaaren, om, op nieuw, eene Bezending na den *Haage* te ſchikken, en ten vierde maale de nadruklykſte Vertoogen te doen. Eene Bezending, talryker dan de voorgaande,

XXXIV. BOEK. 1758.

de, en vermeerderd met daar aan toegevoegde Kooplieden uit *Noordholland*, die in deezen ramp een ruim aandeel hadden (*), werd benoemd om haare Koninglyke Hoogheid een Vertoog voor te houden, en over te leveren, te *Amſterdam* opgeſteld, waar in dezelven, na eene voegelyke Inleiding, afgenomen van de voorgaande vrugtloos gedaane klagten, en eene wederleggende ontleding van den troostloozen Brief des Afgezants HOP, die niets dan *Uitſtel* en *onaanneemelyke Voorwaarden* bevatte, zich dus lieten hooren.

Inhoud huns Vertoogs.

„ Uwe Koninglyke Hoogheid ziet uit „ alles klaar, dat by het Uitſtel, 't geen „ de Handel, nu zedert Mei, heeft moeten „ ondergaan, nog een *onbepaalde geruime* „ *tyd* zal moeten gevoegd worden, eer „ men eenig antwoord, men zwyge iets „ voldoende, ontvange. —— Waar zal „ het,

(*) Zy waaren Veertig in getal, wegens *Dordrecht* de Kooplieden BRENA en HOOGSTRAATEN; wegens *Amſterdam*, VAN DE POLL, TER BORCH, LOQUET, DEDEL, NEEL, DE HARDE, VAN EEGHEN, VAN VOLLENHOVEN, BRUIN, VAN HOBOOKE, ANGELY, TEXIER, REIGERBOSCH, RAEP, DE NEUVILLE, AMXOT, FIZEAUX, DE WIT, AMESHOF, DU TILH, BOSCH, VAN KERCHEM, DE VRY en TAVAREZ; wegens *Rotterdam* JZ. HOPE, MEINDERS, VAN DE WALLE, BAELDE, VAN DEN EINDE, YZENDOORN, ZWYNDRECHT, ROCHUSSEN, en DE GALZ, wegens *Noordholland*, BROUWER, VISSER, T. L. ROGGE, A. ROGGE, en hadden den zevenden van Wintermaand Gehoor.

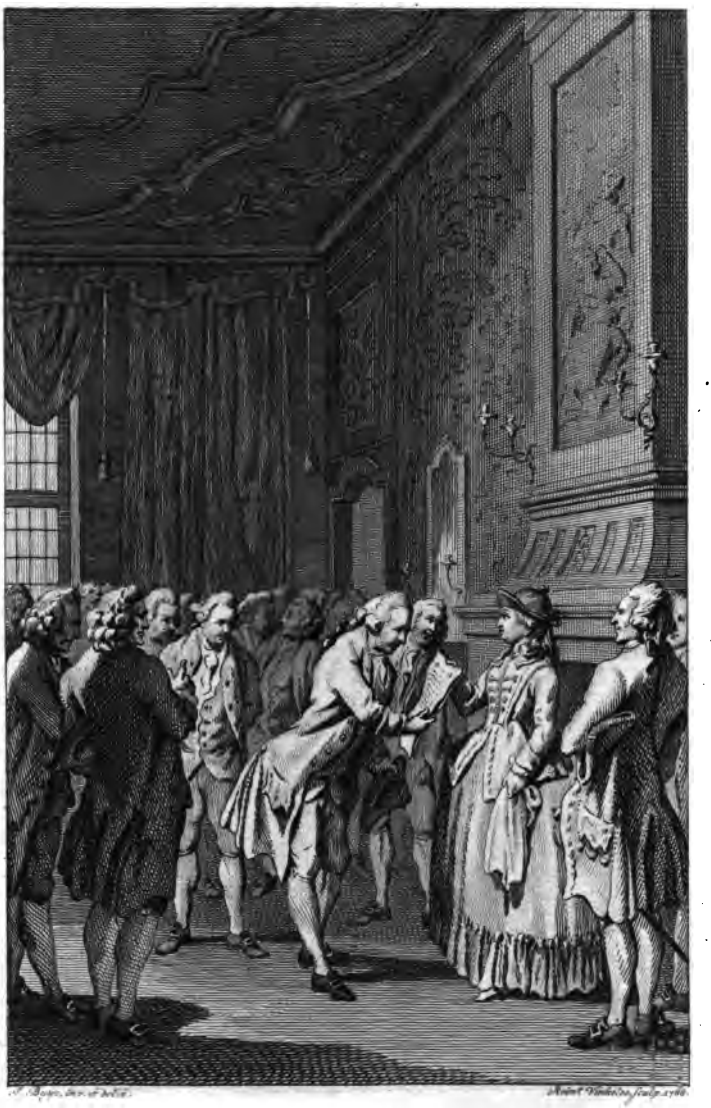

De Hollandſche Kooplieden leeveren een Klaagſchrift, aan de Gouvernante ANNA, over.

„ het, in dien tyd, en naderhand, met den Handel en Zeevaart heen? Eerst goede Woorden op goede Woorden; dan Uitſtel op Uitſtel; en eindelyk een Voorſchrift van Voorwaarden, waar aan de lydende Kooplieden niet kunnen voldoen, en voor den Handel in 't algemeen onaanneemelyk. — De Kooplieden hebben 't oog op het Onderſcheid, dat men in *Engeland* wil maaken, met opzigt tot Goederen uit Barken, of van Land, gelaaden: als mede, op de ruïne van den Handel en Zeevaart op de *Oostzee*, en geheel *Rusland*, en op de Vaart van de eene Plaats in *Frankryk* na de andere. — Dan zal 'er aan de twee groote oogmerken voldaan zyn; de *Zeven Gewesten* kunnen dan niet meer Onzydig gehouden worden: zy zyn ingewikkeld in den Oorlog; hun Handel en Zeevaart is bedorven. De dagelykſche Ondervinding toont dit klaar, al zyn de Woorden niet dan Honig en Zuiker.

„ En men vleie zich niet, dat het beter zou zyn, wanneer de Staat blindelings in alle de maatregelen van *Engeland* tradt: dewyl de Geſchiedenisſen van voorige tyden leeren, dat even toen, wanneer de Staat op 't nauwst met *Engeland* verknogt was, de Schepen van de Onderdaanen der Republiek op dezelfde wyze behandeld wierden, en dat op den tyd, wanneer onze Troepen het Koningryk van *Engeland*, en

LXXXIV. BOEK. 1758.

LXXXIV. BOEK.

1758.

„ alle welmeenenden *Britten*, de hand
„ booden, tot hunne verlosſinge van de
„ laatſte zeer gevaarlyke Rebellie, de
„ ſchade, door de *Engelſchen*, aan onze
„ Scheepvaart en Handel toegebragt, op
„ tien Millioenen Guldens begroot werd.

„ Laat het uwe Koninglyke Hoogheid
„ dan niet verveelen, dat de Koophan-
„ del, door alle deeze redenen geperst,
„ en tot het uiterſte gebragt, zich we-
„ derom tot Hoogstdezelve keere, met
„ herhaald verzoek, en eerbiedigen aan-
„ drang, dat het uwe Koninglyke Hoog-
„ heid behaage haar te helpen uit den
„ dringenden nood.

„ Laaten de Kooplieden daarom de vry-
„ heid neemen, Uwe Koninglyke Hoog-
„ heid deeze twee Middelen voor te ſtel-
„ len, welke de Koophandel, met reden,
„ mag denken van de uiterſte nutheid te
„ zullen weezen. —— Het aanwenden,
„ naamlyk, van de allerkragtigſte poogin-
„ gen tot het bewerken van Herſtel in
„ *Engeland*, tot Vrygeeving van den zeer
„ grooten Schat, aldaar, tegen regt en
„ reden, opgehouden wordende. — En
„ het verleenen van genoegzaame Be-
„ ſcherming voor de Zeevaart door de ge-
„ heele Wereld.

„ Deeze twee zaaken meenen de Koop-
„ lieden, onder eerbied, ten uiterſten, en
„ op 't allerſpoedigst, noodig te zyn, om
„ dien aanzienlyken Schat van den Han-
„ del, die in *Engeland* ligt, en dagelyks
„ aanwast, te herkrygen; op dat, met

„ hul-

„ hulpe van GOD Almagtig, voorgeko- LXXXIV.
„ men worde de ruine van zo veele braa- BOEK.
„ ve en eerlyke Lieden, de ſteunen van ——
„ den Handel, welker Eer hun zo lief is 1758.
„ als hun Leeven; welker val onmiddelyk
„ na zich zal ſleepen, het verderf van
„ alle Handwerken, Manufacturen, en
„ Ambagten; en aan min Vermogenden
„ den allerbitterſten honger en kommer, in
„ den op handen zynde Winter, zal doen
„ gevoelen. —— De eerſte bewyzen daar
„ van komen niet aan het Hof van uwe
„ Koninglyke Hoogheid, wy ondervin-
„ den het reeds; wat zal het in 't vervolg
„ zyn? Uwe Koninglyke Hoogheid ge-
„ looove ons, het water is aan de lippen;
„ de elende wordt dagelyks grooter, en
„ men zal, in 't kort, buiten ſtaat zyn,
„ hoe genegen anderzins, aan de Ar-
„ men handreiking te doen.

„ Hoe noodzaaklyk en gewigtig de goe-
„ de uitſlag van dit Eerſte Punt voor den
„ Handel is, niet min dringende is de
„ nood, om den Kooplieden het Twee-
„ de Punt van hun Verzoek toe te ſtaan;
„ te weeten, genoegzaame Beſcherming
„ voor de Zeevaart door de geheele We-
„ reld. —— *Oorlogſchepen*, Mevrouw!
„ zyn 'er noodig om hun te beveiligen;
„ op dat men hier te Lande niet verder
„ geruineerd raake, op dat, wanneer de
„ minzaame handelingen, en de groote
„ beloften niet beantwoorden aan de ver-
„ wagtinge, die men nog ten goede
„ voedt, de Republiek in ſtaat moge zyn

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ op haare eigene Magt te vertrouwen; en
„ dat, wanneer al het onze, 't welk in
„ *Engeland* is, verlooren zal weezen,
„ wy ons zelf kunnen helpen, en in ſtaat
„ zyn het geleden ongelyk te wreeken.

„ Laaten de Kooplieden voor zich zel-
„ ven en voor allen, die van den Koop-
„ handel moeten leeven, deeze Voorzorg
„ van Uwe Koninglyke Hoogheid mogen
„ affmeeken. Stel hun in ſtaat, door *Oor-*
„ *logſchepen*, hun Vaart en Handel gerust
„ te kunnen voeren, laaten zy daar op
„ ſtaat mogen maaken, en van uwe Ko-
„ ninglyke Hoogheid, die het voornaam-
„ ſte beſtuur in de Staatsſchikkingen van
„ de Republiek heeft, niet weder verzon-
„ den worden na anderen. Het hangt,
„ vertrouwen ze, alleen van Uwe Koning-
„ lyke Hoogheid af, hun te helpen; het
„ behoeft Uwe Koninglyke Hoogheid maar
„ één woord te kosten, om tot de noodi-
„ ge ſterke Toerusting te doen beſluiten.
„ Niemand, die dezelve tegenwoordig aan
„ de Vermeerdering der Landmagt, of iets
„ anders, hegt, zal zich daar verder tegen
„ ſtellen; te minder, om dat men wel mag
„ vaſtſtellen, dat niemand der Leden van
„ de Hooge Regeeringe aan de Noodzaak-
„ lykheid van de Beſcherming ter Zee twy-
„ felt. —— Wie van de Kooplieden zou
„ zich verder durven in laaten in deeze
„ zaak van Staat? Wie van hun zou dur-
„ ven onderſtaan te beſliſſen, of de Ver-
„ meerdering te Lande even noodig is,
„ als zy verzekerd zyn, dat eene formi-

„ da-

„ dabele Equipagie ter Zee is? Niemand LXXXIV.
„ zal zo ſtout zyn. BOEK.
„ Dit meenen zy evenwel, onder eer- 1758.
„ bied en met de uiterſte hoogagting voor
„ de wyze Raadsbeſluiten der Staaten, te
„ mogen zeggen, dat wanneer de Vermeer-
„ dering geſchikt is, om, vroeg of laat,
„ gebruikt te worden aan dien kant, daar
„ de Republiek, nu zedert zo lang aan-
„ getast en beledigd is, met naame tot Be-
„ ſcherming des Handels, men dezelve
„ niet morgen, maar heden, wenscht be-
„ ſlooten te zien. — Wanneer dezelve
„ dan gepaard gaat, met een genoegzaam
„ getal Oorlogſchepen, dan is 'er middel
„ over, dat de Republiek en derzelver
„ Gezag wederom, als van ouds, geëerd
„ en ontzien worde.

„ Heeft eene wanhoopende drift, Me-
„ vrouw en Koninglyke Prinſes! de Koop-
„ lieden te ver verleid; vergeef het hun,
„ zy ſpreeken voor Vrouw, voor Kinde-
„ ren, voor 't Vaderland en voor uw
„ Vorſtlyk Huis. 't Is ver van daar,
„ dat zy de Republiek in een twyfelagti-
„ gen Oorlog tegen een magtig Koning-
„ ryk zouden willen inwikkelen; neen,
„ zy verlangen niets dan eene zekere On-
„ zydigheid, en gelukkigen Vrede, te mo-
„ gen genieten. — Zy weeten, dat
„ de kans des Oorlogs onzeker is; doch
„ zulks moet, onder verbeteringe, niet
„ maaken, dat men zich te laat in ſtaat
„ ſtelle, als men zo verre onderdrukt is,

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ dat 'er geen opkomen meer gehoopt „ kan worden.

„ En, om te toonen, Doorlugtige Vorſtin! hoe verre de Kooplieden, aan den „ eenen kant, afzyn van Oorlog tegen hunne Onderdrukkers te willen; maar, aan „ den anderen kant, wenschten dat de Republiek, door haare eigene Magt, en „ nieuwe Verbintenisſen, zich in postuur „ ſtelde, om haaren verderen ondergang „ te voorkomen, zo neemen zy de vryheid nogmaals te herhaalen, 't geen zy „ zo menigmaal voorgedraagen hebben, „ dat naamlyk, eene aanzienlyke Bezending, uit het midden der Vergaderinge „ van Hunne Hoog Mogenden, naar *Engeland* gedaan worde, om by den Koning „ van *Groot-Brittanje* een ſpoedig en „ voldoenend Herſtel te bewerken, en „ daar op ten ſterkſten aan te dringen, „ om eindelyk eene volkomen Genoegdoening van de geledene ſchade te erlangen.

„ En, zo zy niet dagten, dat het zou „ gelyken, als of zy de Raadpleegingen „ van hunne wettige Regeeringe wilden „ vooruitloopen, zouden zy tevens voorſtellen, dat 'er gelyklyk met de Bezending na *Engeland*, verſcheide Commisſiën na *Rusland*, *Spanje*, *Zweeden* en „ *Deenemarken* beſteld wierden, om, by „ een weigerend Antwoord van het *Engelſche* Hof, zich te kunnen verzekeren van de Verbintenisſen, hulp en by-

„ ſtand

„ ſtand der gemelde Hoven, om de Alleen- LXXXIV.
„ heerſching der *Engelſchen* ter Zee met BOEK.
„ ons te helpen tegengaan."

Deeze Aanſpraak, van eenen zo veel 1758.
betekenenden en dringenden Inhoud, werd Ant-
niet voorgedraagen met de koele onver- woord
ſchilligheid eens Redenaars, die zich het der Gou-
behandelde onderwerp luttel aantrekt; de vernante.
Heer VAN DE POLL, het woord voerende, gaf, de taal van 't hart ſpreekende, allen klem aan de woorden, en zette een byzonderen nadruk op zommige uitdrukkingen, welke de Byſtanders beſpeurden, dat de Gouvernante trof. —— Haar Antwoord was, in den aanvange eenigzins op den ouden toon geſtemd; doch klonk vervolgens ſterker, en gaf te kennen waar aan eigenlyk de zaak hing, de Steden van *Holland*, die tegen de Vermeerdering der Landmagt, op 't voetſpoor van *Amſterdam*, zich verklaard hadden, moesten met Naamen de ſchuld van alles draagen. Het antwoord van Haare Hoogheid luidde. „ Dat zy met leedweezen, den te-
„ genwoordigen ſtaat van den Koophan-
„ del aanzag, en over denzelven niet min-
„ der aangedaan was dan iemand der Koop-
„ lieden; doch het was haar ſchuld niet,
„ dat dezelve niet meer beſchermd wierd,
„ dat aan de Magiſtraaten der Steden
„ *Dordrecht*, *Haarlem*, *Amſterdam*, *Gou-*
„ *da*, *Rotterdam* en *Brielle*, de reden
„ moest toegeſchreeven worden, waarom
„ de *Land*- en *Zeemagt*, zich in geen be-

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ teren ſtaat bevonden; dat zy Gouver-
„ nante niet hadt opgehouden te werken
„ om aan de Kooplieden genoegen te gee-
„ ven, waar van ten blyke ſtrekte zekere
„ Brief, door den Koning van *Engeland*,
„ haaren Heer Vader, aan haar geſchree-
„ ven (*); dat zy onderrigt was, dat de
„ Collonel YORKE verzogt hadt, dien
„ zelfden morgen een Mondgeſprek met
„ Hunne Hoog Mogenden te houden, om
„ in Onderhandelinge te treeden over dee-
„ ze zaak, en dat zy hoopte dat zulks van
„ eene gewenſchte uitwerking zou wee-
„ zen." —— Hier mede brak zy haar Antwoord af, in het heengaan na een ander vertrek, 'er byvoegende, „ dat, de „ Kooplieden, zulks goed vindende, ver- „ dedt met den Heere de LARREY, haaren „ Geheimen Raad, konden ſpreeken."

De ontmoeting der Kooplie-

Alles deed hun vermoeden, dat hun Vertoog, hoe gegrond, hoe nadruklyk, hoe hartroerend, in vrugt gelyk zou ſtaan met de voorgaande Aanſpraak; ja, dat zy

(*) Deeze Koninglyke Brief, van welken de Kooplieden een Affchrift kreegen, betekende niets meer dan 't geen reeds bekend was, en behelsde niets ſtellig omtrent de groote zaak. „ Men is," ſchreef Koning GEORGE aan zyne Dogter, „ thans met de „ daad bezig om de zaaken der *Hollanderen* te be- „ handelen, en YORKE zal eerſtdaags de noodige „ Inſtructien hebben om eene Overeenkomst te be- „ raamen, naar genoegen van de *Republiek*. Men „ zal verder middelen tragten vast te ſtellen om de „ Buitenſpoorigheden der Kaaperen te beteugelen."

zy het misnoegen der Gouvernante, door eene vryere taal dan zy gewoon was te hooren, gewekt hebbende, van eene nadere handeling met den Geheimraad, tot welken zy verzonden waren, even zo weinig mogten verhoopen. Zy wilden dit, nogthans, niet onbeproefd laaten, en verzogten gehoor by den Heer DE LARREY. Eenige Afgevaardigden uit dit aanzienlyk lichaam van Kooplieden, traden met hem in een omſtandig geſprek, over de ſmertlyke toeſtand van het Gemeenebest, over het groot verſchil tusſchen de Vermeerdering der Landmagt en de Uitrusting der Oorlogſchepen, hoe voor de eerſte geene dringende redenen waren, die ze terſtond noodzaaklyk maakten; maar zeer veele, en allerdringendſte, voor de laatſte, 't welk zy met een overwigt van bewyzen aandrongen. DE LARREY gaf 'er omtrent het zelfde op te houden als de Gouvernante gedaan hadt, 't was de ſchuld van haare Koninglyke Hoogheid niet dat 'er geen Herſtelling kwam. Zy hielden nader aan; en eindelyk kwam, 't zy in eene vlaage van drift of verlegenheid, of met opzet om met ééns alles te zeggen, het hooge woord 'er uit, „ dat het voor de „ Vrouwe Gouvernante een *Point d'Honneur* was geworden, om in geene *Equipagie ter Zee* te bewilligen, zonder eene „ *Vermeerdering van Troupen te Land*; en „ dat hy de Kooplieden niet durfde vleien „ met de wedergave der Schepen en

LXXXIV. BOEK. 1758. den by DE LARREY.

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ Goederen door de *Engelſchen* geno-
„ men!" – Verbeeld u hoe den Kooplieden dit op 't hart viel; die, na zulk eene taal, niets van den Geheimraad te hoopen hebbende, vertrokken.

Misnoegen der Gouvernante over die Bezending en Aanſpraak.

De Kooplieden, van de deugdlykheid hunner zaake overtuigd, en bewust van het aandeel, 't welk 't geheele Volk in dezelve zou neemen, hadden de Aanſpraak doen drukken, en werd deeze, zo ras ze gedaan was, in de Boekwinkels openlyk by duizenden verkogt. Deeze omſtandigheid vermeerderde het reeds gaande geworden en hooggereezen misnoegen der Gouvernante, die, op den elfden van Wintermaand, ter Algemeene Staatsvergadering verſchynende, in den nieuwen Voorſlag over Noodzaaklykheid der Vermeerdering van de Land- en Zeemagt, te verſtaan gaf met welk een oog zy die Bezending der Kooplieden aanzag, en hoe zy over de gedaane Aanſpraak oordeelde. „ Die
„ Bezending," ſprak zy, „ heeft beſtaan
„ in een aantal van Veertig Kooplieden,
„ niet minder opmerking verdienende dan
„ de Aanſpraak, welke zy my hebben
„ voorgeleezen, en waar van een ruim
„ getal Afdrukken, by voorraad gedrukt,
„ onmiddelyk alom is verſpreid geworden.
„ Ik zal, voor het tegenwoordige, daar
„ op geene aanmerking maaken, dan al-
„ leen dat dezelve Aanſpraak niet ſchynt
„ ingerigt, om de aangevangene Onder-
„ handelingen met *Engeland* gemaklyker

Zy dringt op het vermeerderen der Land- en Zeemagt aan.

„ te

„ te maaken, of de Natie te beweegen tot LXXXIV.
„ gevoelens om een *Verdrag* de voorkeur BOEK.
„ te geeven aan eene *Vredebreuk* met die
„ Kroon." —— Wyders hadt zy, in dee- 1758.
zen Voorſlag, verzogt, dat Hunne Hoog Mogenden, daar hunne ernſtige en herhaalde poogingen, om *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, tot de voorgeſlagene Vermeerdering van de Landmagt en van de Uitrusting ter Zee tot nog toe vrugtloos geweest waren, op middelen bedagt geliefden te weezen, om, hoe eer hoe beter, daar een einde aan te maaken; deels om te voldoen aan de ſterke en regtmaatige aanzoeken van *Gelderland*, *Utrecht*, *Overyſſel*, en *Stad en Lande*; deels om te gemoet te komen, aan het vuurig en gegrond verlangen der Handeldryvende Ingezetenen deezer Landen, die, niettegenſtaande hunne bewustheid, van de aangevangene Onderhandelingen tusſchen *Groot-Brittanje*, en Hunne Hoog Mogenden, als mede van haare byzonder aangewende poogingen, voor de vierde keer, haar eene Bezending hadden gedaan, om aan te dringen op eene aanmerkelyke vermeerdering van 's Lands Zeemagt, „ 't was thans" dus beſloot zy, „ meer dan tyd om een einde te
„ maaken, aan de Raadpleegingen over de
„ voorgeſlaagene *Augmentatie te Lande* en
„ *Equipagie ter Zee*, op welke beiden zy
„ altoos op het kragtigst gedrongen hadt,
„ en zonder welke beiden zy, in gemoede
„ overreed was, dat de Staat aan alle On-
„ heil

LXXXIV. BOEK.

1758.

„ heil en Gevaar, zo voor het tegenwoordige, als het toekomende, blootgeſteld „ was; en blyven zou!"

Een Afſchrift van dit Voorſtel; voor 't welk de Gouvernante dank van de Meerderheid ontving, begeleid van een Brieve der Algemeene Staaten, of liever van Vier Gewesten, werd nog dien eigen dag aan de Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* gezonden; deeze Brief was geheel ingerigt tot onderſteuning en aandrang des Voorſtels, 't geen genoegzaam zeker door deeze Drie Gewesten niet zou aangenomen, en dus het Handelbelang daaraan opgeofferd worden.

Een Afſchrift diens Voorſtels aan drie Gewesten gezonden.

Groot, onbeſchryflyk groot, was in deeze Gewesten, de verſlaagenheid der Inwoonderen van de Koopſteden, als zy vernamen welk een troostloos Antwoord, de Kooplieden uit den mond der Gouvernante gehoord, en welk een beſcheid, zy van den Geheimraad bekomen hadden. Men wist nauwlyks op welk een boeg het te wenden in het barnen van deeze Zee. Doch, wie ook het als hooploos mogten opgeeven de Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam*, beſlooten met Verzoekſchriften zich weder te wenden tot de Souverainen van dit Gewest, de onderſteuning van de Regeeringen hunner Steden voor af ingeroepen hebbende: zy gaven in die Verzoekſchriften verſlag van 't gebeurde by haare Koninglyke Hoogheid en hoe zy, zonder het inſlaan

De Kooplieden van *Amſterdam* en *Rotterdam* vervoegen zich by de Staaten van *Holland*.

ſlaan van andere wegen, geen uitkomst zagen in hunne vergelegenheid. (*) LXXXIV. BOEK.

Middelerwyl hadt de Afgezant YORKE overeenkomſtig met het zeggen der Gouvernante, ten eigenſten dage dat de laatſte Bezending der Kooplieden by Haare Hoogheid geweest was, verzogt in Onderhandeling te treeden tot wegruiming der Verſchillen. Eenige Leden uit de Vergadering Hunner Hoog Mogenden, daar toe gelast, hoorden hem de gewoone Verklaaringen doen, zo wegens de genegenheid van den Koning zynen Meester voor de Republiek, als wegens diens ernſtig ter harte neemen van de Beſlegting der zaaken, de uitgebreidheid van het Onderzoek veroorzaakte, dat men 't zelve, op de gewoone wyze, niet kon behandelen, vóór dat het tot zekeren trap van rypheid zou gebragt zyn; dat zyne Majeſteit op de Vertoogen nog niet formeel geantwoord hebbende, zulks geenzins daar aan moest worden toegeſchreeven, dat hy zich daar aan meende te onttrekken; maar om dat de wederleggingen het verſchil te verre zouden hebben uitgebreid. Thans was 's Konings Verzoek, dat 'er Perſoonen mogten Gemagtigd worden, om met hem te handelen, dat hy allen mogelyken yver en gemaatigdheid zou toebrengen, tot het herſtel der Eendragt tuſſchen

1758. YORKE vangt eene Onderhandeling aan.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1780. bl. 1101. 1186. 1204. 1209.

LXXXIV. BOEK. 1758.

ſchen de Republiek en *Groot-Brittanje*, en hoopte dezelfde geneigdheid te zullen ontmoeten. — Hooger dan eene voorbereidende trap tot nadere Opening kon dit niet worden aangezien.

Eiſchen des Koonings van *Engeland.*

Dan het liep aan tot den twee en twintigſten van Wintermaand eer YORKE, om eene nadere Onderhandeling aanzoek deedt; deeze hem vergund zynde, leverde hy een omſlagtig Vertoog over, vervattende de Eiſchen zyner *Groot-Britanniſche* Majeſteit, ten aanziene van den Koophandel, en verdere Schikkingen, welke kortlyk hier op nederkwamen. Dat de Koning van *Groot-Brittanje* den Handel der Ingezetenen van deezen Staat op de *Franſche* Volkplantingen in *America*, nog met het zelfde oog als voorheen (*), voor ongeoorlofd, bleef aanzien. De bloei en aanwasch des Koophandels zyner Naburen beſchouwde hy met genoegen, voor zo verre de Wet van 't Heil zyns Volks met dien voorſpoed niet lynregt ſtreedt; doch nooit zou hy kunnen dulden, dat zyne oude Bondgenooten, om de voorbygaande winſten, die eenige byzondere Perſoonen ſlegts voor een tyd genooten, de eerſten zouden weezen, die begeerden, dat *Engeland* in een zo gewigtig ſtuk beledigd wierd. Hy verlangde te verſtaan, dat Hunne Hoog Mogenden, ter goeder trouwe, voor hunne Onderdaanen van deezen Handel afzagen, en dien

(*) Zie hier boven bl. 389.

dien ſteen des aanſtoots wegnamen; en teſ- LXXXIV.
fens beletten, de *Verwiſſeling*, doorgaans BOEK.
Overſcheepen genaamd, welke uit een ——
Fransch in een *Hollandsch* Schip geſchied- 1758.
de, wanneer het eerstgenoemde zyne Reis niet durfde vervolgen, en zich onder eene Onzydige Vlagge poogde te verbergen, om in Zee de ontmoeting van 's Konings Schepen te vermyden. —— Van het begin deezes Oorlogs, hadt zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit niet zonder ſmerte gezien, dat een groot getal *Hollandſche* Schepen, met Scheepsbouwſtoffen, tot vermeerdering en herſtel der vyandlyke Vlooten voorby de Havens zyns Ryks voeren. Hier om begeerde hy dat zekere Artykelen van Scheepsbehoeften onder de Contrabande Waaren zouden begreepen worden. —— Scheepsbehoeften waren zo ſchadelyk als Kogels en Buskruid: mangelde het *Frankryk* aan Schepen, zyne Krygstoerustingen zouden *Engeland* niet vertzaagen. —— Wat de opgebragte en aangehoudene Schepen betrof, van den Koning kon geene buiten Regterlyke oefening van Magt gevergd worden; zyne handen waren ten aanziene zyne Onderdaanen door de Wetten, en ten opzigte der Buitenlanderen door de Tractaaten gebonden. Waren 'er Vonniſſen buiten den regel geveld, hadden 'er Uitſtellen plaats gehad, waar over men meende zich te kunnen beklaagen, de weg, om zich op het Oppergeregtshof, te beroepen, bleef open. —— Dan, om de Onderdaanen van Hun Hoog Mogenden, zo veel mogelyk

LXXXIV. BOEK. 1758.

lyk te helpen, en te gemoet te komen, en de *Onſchuldigen* met de *Schuldigen* niet gelyk te ſtellen, hadt zyne Majeſteit gelast hem van alle *Hollandſche* Schepen, in de Havens zyner Ryken opgehouden, eene naauwkeurige lyst over te leveren, ten einde het Scheepsvolk, dat dezelve onder beuzelagtige voorwendzelen, hadt opgeligt, na reden te doen luisteren, het te noopen die Schepen vry te laaten en de Uitſpraak der Vonniſen in het algemeen te verhaasten. — Het voorneemen zyner Majeſteit was den Ingezetenen der *Vereenigde Gewesten*, de Voorregten en Vryheden, uit het Tractaat des Jaars MDCLXXIV ſpruitende, ten vollen te laaten genieten, in zo verre de *Overeenkomst*, thans het gewigtig voorwerp der Onderhandelingen, den inhoud van 't zelve niet vernietigde. — Ten ſlot betuigende, dat de Koning ſmerte gevoelde over de Buitenſpoorigheden, en Gewelddaadigheden door *Engelſche* Kaapers, of die zich *Engelſchen* noemden, tot ſchande zyner Onderdaanen, gepleegd, en dat de ganſche Natie met hem de handen in een ſloeg, om die Rooveryen te beteugelen. Men hadt daar tegen reeds ſterke maatregelen genomen. (*) — Van deezen onaanneemelyken aart waren de beraamingen, op welke de Koning van *Engeland*, in zynen Brieve aan de Gouver-

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 1221. 1227.

vernante oogde. (*) Ze werden in han- LXXXIV.
den geſteld waar ze behoorden, en wat BOEK.
des verder voor viel, behoort tot een vol- 1758.
gend Tydsbeſtek.

De Toerustingen ter Zee, om eigen Handel te beveiligen, en tegen die geweld-daadigheden te dekken, gingen met een traagen tred voort, zo 'er geen agter uit-gang by plaats hadt, gelyk wy de Koop-lieden by de Gouvernante hoorden ver-klaaren (†); en kwam 's Lands zo noodig verſterkte Zeemagt het ongeluk over van binnen gaats, een nagelnieuw Schip, het *Oranjewoud*, op eene gansch onverwagte en vreemde wyze, te verliezen, daar het in Zee verzonk, en, behalven meest alles wat op dien bodem was, honderd drie man in de diepte mede voerde. Men twiste over de oorzaak van dit vergaan; eenigen ſchreven het daar aan toe, dat het met Loggaten en niet met Spygaten gemaakt was; anderen ontkenden zulks, en hielden ſtaande, dat de Scheepstimmermansbaas het met Spygaten gebouwd hadt, en dat, ſchoon het met Loggaten voorzien geweest ware, zulks het zinken niet zou hebben kunnen veroorzaaken, dewyl de Schepen der *Oost-Indiſche* Maatſchappye met dezelve altoos gerust vaaren. Onoplettenheid op het Stuurlastig gaan, het openlaaten der Onderdekspoorten, het niet bezorgen

Traage toerusting ter Zee. Het Schip *Oranjewoud* zinkt.

(*) Zie hier boven. bl. 414.
(†) Zie hier boven bl. 194.

LXXXIV. BOEK. 1758.

gen der Spygaten, het niet Sjorren van het Geſchut, hielden anderen voor de reden. Hier over twistende bleef de waare oorzaak verborgen, en alle aangewende moeite en kosten, om het gezonken Schip weder boven te krygen, vrugtloos bevonden wordende, 't zelve zitten. De Capitein PIETER MYNTES, die 't zelve zou voeren, bevondt zich niet aan boord; eenige voornaame Heeren, uit het *Noorder-Kwartier*, met dit Schip na *Texel* afzeilende, ontkwamen ten nauwen noode, dat zy dit ſpeelreisje niet met hun leeven bekogten, gelyk, behalven de reeds gemelde omgekomen Manſchap, het ongelukkig geval was der Huisvrouwe en twee Kinderen van den Bootsman, aan boord om Man en Vader het laatſte vaarwel te zeggen, terwyl deeze, met verlof van den tweeden Capitein, na *Amſterdam* verreisd was, om zyn Gezin de affcheids kus te geeven. (*)

Capt. HARINGSMA bewaart zyn Convooi voor 't onderzoek der *Engelſchen*.

Schoon de *Engelſchen* meest weerlooze Schepen plunderden, of opbragten, waagden zy het der Staaten Vlag niet te ontzien. Twee *Engelſche* Oorlogſchepen ontmoetten, op de hoogte van *Toulon*, den Capitein HARINGSMA met zyn onderhebbend Convooi: na de gewoone groete van wederzyde, kwamen de *Engelſchen* aan boord van 's Lands Oorlogſchip, te verſtaan geevende, hoe zy onderrigt waren, dat onder

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 901. 1218.

der de Laading van 't Convooi zich veele Contrabande Goederen bevonden, en zy last hadden om daar op onderzoek te doen. HARINGSMA verzette 'er zich tegen, met te zeggen: *Dat 'er nooit een Hollandsch Oorlogſchip gebruikt was, om het vervoeren van verbodene Goederen te begunſtigen, en dat hy het onderzoeken van één der Schepen onder zyn Convooi niet zou dulden.* Weinig ſmaakte deeze ronde *Hollandſche* taal aan den trotſchen *Engelschman*, vol van ingebeelde Heerſchappy ter Zee, hy dreigde *Hem dit betaald te zullen zetten*: HARINGSMA, voor geen dreigen vervaard, antwoordde, *Gy Heeren, zyt met twee Schepen tegen my één, en zult dus uw oogmerk kunnen bereiken, om myn Schip in den grond te ſchieten; maar ik zweer u, dat één van beiden, my in dat geval gezelſchap zal houden, en het zelfde lot ondergaan!* Hy ſtaafde deeze taal met daaden, en beval, in hunne tegenwoordigheid, alles tot een gevegt gereed te maaken. Zy bragten berigt van dit beſluit des *Hollandſchen* Scheepvoogds aan de *Engelſche* Bevelhebbers, die geen moed hadden om hunne gezegde bevelen van Scheepsonderzoek te volvoeren, en den onverſchrokken HARINGSMA zyne reis ongemoeid lieten vervorderen. (*)

LXXXIV. BOEK. 1758.

Bewaarde HARINGSMA zyne onderhebbende Koopvaarders, voor den gedreigden Capt. BINKES redt twee over-

(*) *Vaderlandsch Woordenboek*, III. D. bl. 369.

LXXXIV. BOEK. 1758.

overlast en moedwil der *Engelſchen*. Capitein JAN BINKES redde 'er twee uit hunne klauwen. Met eene Vloot Koopvaarders, onder zyn geleide, de Baai van *Cadix* willende inzeilen, ſneeden eenige *Engelſche* Kaapers 'er twee van af, met oogmerk om ze te *Gibraltar* binnen te ſleepen. Hy ontdekte dit ſtout beſtaan niet, of hy wendde met zyn Schip, zette de Roovers na, hernam de twee zyn geleide ontrukte Schepen, en wierp met dezelve, nevens het overige van de Vloot, in de Baai van *Cadix* het anker neder. (*)

Koopvaarders.

Klagten der *Zeeuwſche* Koopliedén.

Ondanks de aangevangene Onderhandelingen met *Engeland*, en de ſchoone Beloften nam het Zeegeweld, hoe groot reeds, hand over hand toe. De *Zeeuwſche* Kooplieden, die dus lange gezweegen, het leed en de ſchade opgekropt hadden, lieten, met het afloopen des Jaars, by de Staaten van dat Gewest, hunne klaagſtem hooren, met verzoek om die klagten over te brengen ter Algemeene Staatsvergaderinge, en by haare Koninglyke Hoogheid. Wy kunnen niet nalaaten, 'er een en andere byzonderheid uit over te neemen, die 't lydig Onregt den Lande aangedaan met gepasten klem uitboezemen. „ Hoe gedrukt, „ hoe verongelykt, hoe bezwaard, hadden zy, met geduld, tot hier toe, afgewagt, of men, op zo veele overgeleverde Vertoogen en Bewyzen, eindelyk „ geen

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 123.

„ geen Regt zou krygen; en of de Belof- LXXXIV.
„ ten, nu en dan gegeeven, niet eindelyk BOEK.
„ een uitſlag zouden hebben, beantwoor- ——
„ dende, zo niet geheel, ten minſten ten 1758.
„ deele, aan het verlangen van Hun Hoog
„ Mogenden zelf, van de Kooplieden,
„ van den gantſchen Staat, en van zo vee-
„ le duizenden ongelukkigen, dien het
„ brood uit den mond werd genomen,
„ door onverantwoordelyke Handelingen,
„ ſtrydig niet alleen tegen de *Trouwe der*
„ *Tractaaten*, niet alleen tegen de *Chris-*
„ *tenheid*; maar tegen de *Menschlykheid*
„ zelve. — Tot hun bitterſte ſmerte
„ leerden zy, door de uitkomst, dat die
„ ſchoone woorden niets dan wind uitle-
„ verden, en dat men mogelyk alleen op
„ 't oog hadt om de Schepen, hun nog
„ in kleinen getale overgebleeven, mede
„ in de *Engelſche* Havens te zien; wan-
„ neer men mogelyk in ſtaat zal meenen
„ te zyn, om het masker af te ligten, en
„ den Staat voorteſchryven, 't geen men,
„ naar eene willekeurige Magt, zal goed-
„ vinden. Uit den grond huns harten
„ wenschten zy hier in bedroogen te zyn;
„ doch de vrees, gegrond op 't geen da-
„ gelyks voorviel, deedt hun, voor het
„ toekomende, niet anders te gemoet
„ zien. — Al ware het dat men den
„ aangeweezen weg van Regten ſtipt volg-
„ de, dan nog was 'er niets dan hunne
„ volſlagene ruïne en die des Handels te
„ wagten, zynde die tot nu toe, zo par-
„ tydig, zo kostbaar, zo langwylig, zo

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ Godloos, dat niemand van een geſtreeken Vonnis zich durfde beroepen, overtuigd van de onmogelykheid der wederkryginge, zelfs by gunſtig vonnis, door het verkoopen van Goederen en Schepen, op een derde of minder dan de waarde, en andere onregtvaardige ſoortgelyke vindingen. —— Zy hielden zich volkomen aan 't Advies der Staaten van *Holland*, ter zaake van het voorgeſlaagene Convooi, waar in die Grieven zonneklaar werden voorgedraagen, met alle de gevolgen daar aan vast.

„ Vroeg men, verwonderd over hun ſtilzwygenheid, in zo veele rampen, of men in *Zeeland* niet van de *Engelſchen* leedt? Of men hunne Schepen niet opbragt? Ophieldt? Hun Volk niet beroofde en pynigde? Of zy geene Verbeurtverklaaringen gevoeld en ondergaan hadden? en dus het zelfde herſtel en denzelfden onderſtand als de *Hollanders* niet behoefden?

„ Zy hadden", verklaarden zy, „ dezelfde Ontmoetingen, als andere Onderdaanen van den Staat wedervaaren, en van de *Engelſchen* alles moeten ondergaan, wat men van de ergſte Vyanden, en woeste Barbaaren, niet zou kunnen verwagten." —— Nu dus maalen zy het lot hunner Zeevaardye af, werden 'er van hunne Schepen opgehouden, na eenige weeken toevens ontſlaagen, mits de koſten, (die terſtond verbaazend zyn,) betaalende;

„ Sche-

„ Schepen, zo zuiver bevonden, dat men LXXXIV.
„ 'er niets op kon vitten, worden geplun- BOEK.
„ derd; in zo verre dat 'er Capiteins zyn, 1758.
„ die, als van alles ontbloot, en arm ge-
„ ſtoolen, ongelukkig zyn over boord ge-
„ ſprongen, en zich het leeven uit wan-
„ hoop hebben benomen; dan bragt men
„ Schepen op, die men uit de Papieren
„ en Journalen uitdruklyk ziet, dat uit
„ *Eſſequebo* kwamen, daar geene *Franſche*
„ Producten in *konden* weezen; of na
„ *Afrika* om Slaaven voeren, en die in
„ onze Volkplantingen, zyn verkogt en
„ wel ten deele aan de *Engelſchen* zelf; men
„ laat die met hunne Laadingen maanden
„ aan maanden liggen, of, ziet men kans
„ men verleidt het Volk door bedreigin-
„ gen en beloften; en op grond van de
„ meineedigheid van twee of drie Schur-
„ ken, durft men die in beſlag neemen,
„ *als of bewezen was, dat de Laadingen*
„ *aan Onderdaanen van Frankryk* behoor-
„ den, 't welk onmogelyk was; men ſlaat,
„ men kwetst, men ſchopt, men pynigt,
„ zelfs op de wreedſte wyze, het Volk
„ dat trouw blyft; de Vlag van den Staat
„ wordt, als ten ſpot, en, zelfs eer zulk
„ een Schip verbeurd verklaard is, ettely-
„ ke dagen 't onderſt boven gehangen;
„ Shepen, reeds vry gegeeven, werden
„ naderhand twee of drie maalen geraant-
„ ſoeneerd door andere Kaaperen. In meer
„ dan één geval geboodt de Regter den
„ Advocaat, die tegen de Kaapers pleit,

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ te zwygen, en ſchaamde zich niet, in eene „ heilige Vierſchaare, (of die ten minſten „ zo moest zyn), eer hy Party gehoord „ heeft, te verklaaren, *dat hy toch Schip en* „ *Goed zal confiskeeren*; een ander durfde, „ op het hooren leezen eens Getuigſchrifts, „ verleend by de Magiſtraat van een der „ ſtemmende Steden in de Republiek, open„ lyk en ſchaamtloos zeggen, *dat die, en* „ *alle Hollanders, Schelmen te zamen wa*„ *ren*, en men geen geloof aan zulke ſtuk„ ken gaf. Met één woord, waar de Sche„ pen opgebragt, ontmoet, doorzogt, aan„ gehaald of verbeurd verklaard werden, „ vondt men de eigen Onregtvaardigheid, „ Wreedheid, Kwaadaartigheid, Haat en „ Woede tegen de Onderdaanen van dee„ zen Staat. —— Niet tegenſtaande alle „ Voorzorgen in *Zeeland* genomen, om al„ leen op de eigen Volkplantingen van den „ Staat te vaaren, en niets ſtrydigs met de „ Tractaaten te doen, ondergingen zy alles „ wat de Roofzugt, het Geweld, en wreede „ Chicane en doodlyke yverzugt in den „ Handel kon uitdenken, om hun te druk„ ken, den Handel laſtig, gevaarlyk, ja „ onmogelyk, te maaken; waar in men zo „ wel geſlaagd was, dat dezelve te eene„ maal ſtilſtondt, kwynde, en zich op het „ punt bevondt, om met dien van den ge„ heelen Staat, voor altoos, geruïneerd „ te worden." —— In zulk een uiterſte vereenigden de *Zeeuwen*, dien het anders aan geen *Engelsch-Gezindheid* ſcheen te ont-

ontbreeken, hunne ſtem met de klaagende en verzoekende *Hollanderen*. (*)

1758.

Hoe zeer wy ons der kortheid bevlytigd hebben, in de opgave van 't geen den trouwloos verdrukten Handel en Zeevaart, in dit Jaar, overkwam, vult het eenige verdrietige, doch, in de zaak zelve, onmisbaare Bladzyden, en zullen wy, in een volgend Jaar, tot die bejammerenswaardige ſtoffe moeten wederkeeren.

Veelen zyn misnoegd tegen Haare Hoogheid.

Een aantal byzondere Omſtandigheden, in deezen twist met het *Engelſche Ryk*, vervreemden veeler genegenheid van Mevrouwe de Gouvernante. Niet weinigen hadden, over 't voorheen gebeurde, in de Magiſtraatsbeſtelling te *Haarlem* (†), geen gering misnoegen opgevat, en liep dit thans nog hooger, door eene andere gebeurtenis te dier Stede, welk geval, ons nu ſtaat te boeken.

De Gouvernante verkiest 6. VAN ECHTEN, die niet op het Agttal ſtondt, tot Burgemeester te *Haarlem*.

De gewoone tyd van de Verandering der Regeeringe te *Haarlem*, met Herfstmaand daar zynde, geſchiedde, volgens gewoonte, de Benoeming van acht Perſoonen, om 'er vier Burgemeesters uit te kiezen, te weeten Mr. JUSTUS WITTE Mr. JACOB DEUTZ, die beiden één Jaar hadden gediend, Mr. AREND DE RAAD, Mr. DAMMAS GULDEWAGEN, Mr. MATTHEUS WILLEM

(*) *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 143. enz.

(†) Zie hier boven bl. 335.

LXXXIV. BOEK. 1758.

LEM VAN VALKENBURG, IZAAK CLIFFORT, Mr. JAN VAN STYRUM en Mr. DAVID VAN LENNIP. —— Deeze Benoeming was niet gemaakt, of de Heer SALOMON VAN ECHTEN, verklaarde dezelve onwettig, en dat ze, derhalven, aan de Gouvernante niet kon aangeboden worden, verzoekende, dat, by het zenden der Benoeminge, van deeze zyne Tegenverklaaring berigt aan haare Koninglyke Hoogheid mogt gegeeven worden. Tien Leden kreeg hy aan zyn snoer, of liever hy trok met hun één lyn; want men wil, dat hy de Man niet was om een Voorganger te weezen, der geenen die tegen de Meerderheid van Twee en twintig zich aankantten. Deeze Meerderheid vaardigde, naar ouder gewoonte, eene Bezending aan de Gouvernante af, om, by beslooten Brieve, de Verkiezing te verzoeken. Haar Brief, aan den Hoofdofficier ingerigt, was van deezen Inhoud. „ Uit de Perſoonen, ons ter bekleedinge van het Burgemeesterſchap „ der Stad *Haarlem*, voor deezen Jaare, „ voorgeſteld, hebben wy, na deliberatie, „ goedgevonden te eligeeren, Mr. JUSTUS „ WITTE, Mr. JACOB DEUTZ, Mr. MATTHEUS WILLEM VAN VALKENBURG, SALOMON VAN ECHTEN, laſtende UEd. „ dezelven, na afneeminge van den behoorelyken Eed, te ſtellen in de Poſſeſſie „ van hunne Bedieningen." —— In gevolge van deezen last, deedt de Hoofdofficier Mr. DANIEL JAN CAMERLING, de verkoo-

koozene Heeren ter Beëediging by een roepen. De Burgemeesters DEUTZ en VAN VALKENBURG, (hun Amptgenoot WITTE, behoorde tot de Minderheid,) zagen met veel verwonderings VAN ECHTEN, die niet op het Getal geſtaan hadt, onder die beëedigd zouden worden, verzogten uitſtel van dit ſtaatlyk bedryf, tot dat de Vroedſchap, over de Verkiezing van deezen Heer, zou geoordeeld hebben. De Hoofdofficier betuigde aan dit verzoek niet te kunnen voldoen, dat hy een Officier der Graaflykheid was, de Wetten van den Souverain opvolgde; indien DEUTZ en VAN VALKENBURG niet wilden beëedigd zyn, zulks ſtondt in hunne Vryheid, hy zou des ſchryven, en met de andere Heeren voortgaan, gelyk hy deedt, ondanks eene zeer ernſtige Aantekening der twee gemelde Burgemeesteren. LXXXIV. 1758.

In eene, met veel moeilykheids en tegenſtribbelings, belegde Vroedſchap, over deeze netelige zaake, verklaarden zich agtien Leden tegen de Verkiezing van VAN ECHTEN, en beſtemden eene Bezending van elf Heeren uit de Vroedſchap, met den Penſionaris GILLES, om, over dit geval, hun beklag aan de Vrouwe Gouvernante voor te ſtellen. Zy volvoerden deezen last, hunne verwondering en leedweezen betuigende, over de Aanſtelling van den Oudſchepen VAN ECHTEN, die op de lyst der Benoemden niet geſtaan hadt, en, wegens de oneevenlinge der ſtemmen, 'er niet op hadt kunnen gebragt worden; zy toonden Bezending aan de Gouvernante om zich des te beklaagen.

LXXXIV. BOEK. 1758.

den de onwettigheid deezer verrigtinge, welke zy, als Voorſtanders en Handhaavers der Voorregten, niet konden, noch mogten, toelaaten. — Wanneer haare Koninglyke Hoogheid den voordragt der Afgevaardigden gehoord en gevraagd hadt of zy afgezonden waren, door de volle Vroedſchap? nam zy, des wegen de noodige onderrigting bekomen hebbende, verder het woord in deezer voege. „Nu, om daar „ op niet te blyven ſtaan, zal ik maar komen „ tot de zaak zelf, waar over de Heeren my „ komen ſpreeken. 't Geen ik gedaan heb „ is geſchied na rype deliberatie, en, zo „ ik vermeene, volgens de Privilegiën; de „ Heeren kunnen daar tegen doen dat zy „ goedvinden, en voor GOD, het Land, „ hunne Stad, en voor hun eigen zelven, „ in goede Conſcientie, kunnen verant„ woorden. Men is in een vry Land, „ alwaar zulks is gepermitteerd, en daar „ Juſtitie plaats heeft, en te vinden is. „ Terwyl ik hoop en vertrouw, dat de „ Heeren van my ook zullen willen den„ ken, dat ik uit geene andere oorzaaken „ ietwets gedaan heb." — De Afgevaardigden gaven, by het afſcheid neemen, te verſtaan, dat by hunne Zenders geen Eigenbelang het roerzel was; maar alleen het bewaaren van Stads-Voorregten, dit hadt hun tot den tegenwoordigen ſtap aangezet, en wat zy verder dien aangaande genoodzaakt zouden worden te doen, zou uit geene andere oorzaak voortſpruiten, dan om zich voor alles, en ook voor hunne

ne Burgery, onaanſpreekelyk te ſtellen. Zy waren verre van iets te beoogen, ſtrydig met den Eerbied voor de Perſoon van haare Koninglyke Hoogheid, voor hoogstdeszelfs Doorlugtig en Vorstlyk Huis, welks wettig verkreegene Regten zy geneegen en gezind bleeven te helpen handhaaven. LXXXIV. BOEK. 1758.

Weinig dagen ſlegts leedt het of de Gouvernante toonde dat zy beſlooten hadt, wat ook in *Haarlem*, tot wederſtreeven van deeze Aanſtelling mogt ondernomen worden, dezelve ſtand te doen grypen. De Hoofdofficier ontving van haar eene Waarſchuwing, welke zy beval van den Raadhuize te doen afkondigen, en op de gewoone wyze overal bekend te maaken; in dezelve noemt zy haare gedaane Verkiezing van SALOMON VAN ECHTEN, overeenkomſtig met de Privilegiën der Stad *Haarlem*, zyne Beëediging behoorelyk; ſchildert het Gedrag van zommige Leden der Regeeringe, die zich niet ontzien hadden de gedaane Verkiezing te wederſtreeven, en VAN ECHTEN, in het waarneemen zyner Bediening, te ſtooren, af, als rechtſtreekſche tegenkantingen omtrent haar Perſoon en wettig Gezag, waar van de gevolgen tot ontrustinge van de goede en vreedzaame Burgerye zouden kunnen ſtrekken. Hier in willende voorzien, hadt zy goedgevonden, die Leden der Regeeringe, en verder allen en een iegelyk, wie hy zou mogen zyn, wel ernſtig te vermaanen van zich des op alle wyzen te onthouden, en tevens den Hoofdofficier te gelasten, haare gedaane

De Gouvernante laat eene waarſchuwing te *Haarlem* afkondigen.

Ver-

LXXXIV. BOEK. 1758.

Verkiezing, door den arm der Justitie, te handhaven, en te doen eerbiedigen. Wanneer de Secretaris zich huiverig betoonde om dezelve af te leezen, kreeg hy tot antwoord van den Hoofdofficier, *Dat hy het beval, uit zyn naam, als mede uit naam van Mevrouw de Prinsesse!* Een der Schepenen, betuigende dat hy over de Publicatie zou ſtaan, indien hy ſtaat kon maaken, op het zeggen van den Hoofofficier, dat daar van kennis gegeeven was, aan den Voorzittenden Burgemeester, ontving dit antwoord: *Indien 'er Heeren zyn, die zich oppoſeeren, zo ben ik gekwalificeerd om tegen die te ageeren, en des noods zou ik se in gyzeling kunnen doen brengen!* De Klok werd langer dan gewoonlyk geluid, de Waarſchuwing veelvuldiger dan anders aangeplakt, en de Hoofdofficier vondt goed de puye zyner eigene wooninge daar mede te vercieren.

De Meerderheid der *Haarlemſche* Vroedſchap vervoegt zich by de Staaten van *Holland.*

De Meerderheid der Vroedſchappe, uit agttien Leden beſtaan, hoogst gebelgd over deeze op elkander volgende ſtappen der Gouvernante, vervoegde zich tot de Staaten van *Holland*, met een Verzoekſchrift, behelzende den geheelen toedragt deezer vreemde en hun grievende gebeurtenis. Noch het Lid der Vroedſchappe, dat zich tegen de lyst der Benoemden verklaarde, noch die met hem ſtonden, hadden byzondere reden van bezwaar opgegeeven, noch haare Koninglyke Hoogheid, wegens de onwettigheid, eenig gewag by de Vroedſchap gemaakt, veel min eeni-

eenige opheldering daar omtrent verzogt. — Zy konden, na een zorgvuldig onderzoek van alles, niet bevatten op welk een grond de Oudſchepen VAN ECHTEN, door de Gouvernante, tot Burgemeester hadt kunnen verkoozen worden, als wel bewust, dat by Hun Ed. Groot Mogenden aan de hooge Heeren Prinſen Stadhouders, en dus mede aan haare Koninglyke Hoogheid, was opgedraagen, het regt van *Verkiezing* uit een Dubbel Getal; maar geheel onkundig, dat het zelfde Regt zich zou kunnen uitſtrekken om Verkiezing te mogen doen, met *voorbygang der Benoeminge* van de Vroedſchap, en buiten dezelve, wanneer het Regt tot het opſtellen der Benoemingen voor de Vroedſchap geen Regt meer zou blyven. Zy ſmeekten, diensvolgens, de hulpe van den Souverain deezer Landen af, om hun te handhaaven by hun wettig Regt. LXXXIV. BOEK. 1758.

Brief der Gouvernante aan de Staaten van *Holland*, over het gedrag der *Haarlemſche* Vroedſchap.

Men ſtelde dit Verzoekſchrift haare Koninglyke Hoogheid ter hand, die haare gedagten, by eenen breeden Brief, in Wintermaand, te verſtaan gaf, Hun Ed. Groot Mogenden betuigende, „ zich verzekerd „ te houden dat zy, niet minder met ver„ wonderinge dan verontwaardiginge, zou„ de aangedaan weezen, over de onder„ neeming van deeze Agttien Leden: het „ *Eminent Character*, 't geen zy in deeze „ Provintie bekleedde behoorde daar voor „ beveiligd te weezen. Zy begeerde zich, „ in het voorſtellen haarer Bedenkingen, „ geenzins met die Agttien Leden te

„ *Com-*

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ *Compromitteeren*, veel min in te laaten, „ om met hun, over de ontwyfelbaare „ Regten van haaren Zoon, den Erfſtad- „ houder deezer Provintie, te twisten, of „ dezelve tegen hun te verdeedigen. „ 't Geen zy in deezen deedt ſtrekte „ alleen om haar gehouden Gedrag te „ regtvaardigen."

In 't breede haalde zy op het voorgevallene in en met de Regeering van *Haarlem*, geduurende de drie laatſte Jaaren, en ſchreef zulks toe aan eene Verbintenis door twintig van de twee en dertig Leden der *Haarlemſche* Vroedſchappe aangegaan, met uitſluiting van Twaalf hunner Medeleden, welke verbintenis zy met de haatlykſte verwen affchilderde. Dat 'er zulk een Verdrag beſtaan hadt, wist zy uit erkentenis der geenen, die het getekend hadden, als ook was zy onderrigt van het verbranden der Schriftlyke Acte; doch hadt dit verbranden de zaak zelve niet veranderd, het opgevat vooroordeel, misnoegen, en aanhoudend voorneemen van Verongelyking was 't zelfde gebleeven, en oorzaak van die Voorbygangen, en Onwettige Behandelingen, waar over de Minderheid klaagde, en dat VAN ECHTEN, ten derdemaale, van de Benoeming was afgelaaten. — Dit, geen willekeur, hadt haar bewoogen om dien Oudſchepen te verkiezen. — Wegens de door 't land zo luidklinkende Waarſchuwing te *Haarlem* afgekondigd, zegt zy, „daartoe ge- „ noodzaakt geweest te zyn, om voor te ko- „ men, dat de vlammen van het brandend „ twist-

„ twistvuur van het Raadhuis niet mogten overslaan tot de Gemeente, en hadt deeze, zo al niet eenige gemaatigdheid, ten minsten eenige omzigtigheid, te wege gebragt; egter zo veel niet of Agttien van de Verbondene Leden hadden het Besluit genomen, om zich, met een Verzoekschrift, by Hun Ed. Groot Mogenden te vervoegen." —— Zy beschryft dezelve, als Lieden, „ die, door de verbreekinge van goede orde in *Haarlem*, de Regeering, nu meer dan drie Jaaren agter een, in geduurige onrust gehouden hadden, zonder na haare vermaaningen over het nadeel, dat het Land, de Stad, hunne Persoonen en Familiën, daar uit konde overkomen, te hebben willen luisteren." Weshalven zy oordeelde „ regtmaatige redenen te hebben, om zich met deeze Agttien Particuliere Leden der Vroedschap, op geenerhande wyze in te laaten; en even wei„ nig zou kunnen toestaan, dat die zelfde „ Persoonen, welken zich, als directe Partyen, tegen haar, en als openbaare Bestryders der Regten van haaren Zoon, hadden opgeworpen, in de zich aangemaatigde hoedanigheid, van de Meerderheid der Vroedschappe over deeze zaak zouden vermogen te raadpleegen en te besluiten, alzo niemand, in byzondere gevallen, Party en Regter te gelyk kon zyn. —— Geenzins bragt zy dit by, om zich aan 't geeven van verdere openinge te onttrekken; hier vondt

LXXXIV. BOEK.

1758.

„ ze geen reden toe, onbeschroomd durf-
„ de zy alle haare daaden en handelingen,
„ voor de gantsche Wereld in het helderst
„ daglicht stellen, en deedt dit te liever
„ voor Hun Ed. Groot Mogenden, wier
„ Regtvaardigheid nooit zou toelaaten, dat
„ de Wettige Regten van haaren Minder-
„ jaarigen Zoon, zouden worden vermin-
„ derd, wier Wysheid al te wel beseffe,
„ dat al het nadeel aan 't Stadhouderlyk
„ Gezag toegebragt, in den grond niets
„ anders was, dan een rechtstreeks na-
„ deel aan de Regeering zelve, en eene
„ verzwakking van de tegenwoordige Re-
„ geeringsgesteltenisse, welker handhaa-
„ ving alle Regenten van het Land by Ee-
„ de hadden beloofd." — Voorts loopt dit Berigt af met eene wydluftige ontvouwing deezer vier stellingen. — Dat het maaken van eene Cabale, om daar door zyne Mede-Regenten uit te sluiten, eene ongeoorlofde zaak is, strydig met alle gronden van Regeeringe, en dat alles, wat uit dien hoofde verhandeld en verrigt wordt, even gebrekkig is. — Dat de Gewoonte te *Haarlem*, gegrond op de Privilegiën dier Stad, niet toestaat, dat iemand, in zyn rang zynde, buiten wettige oorzaaken, van de Benoeming wordt afgelaaten. — Dat de Pligt van den Stadhouder, met zich brengende Burgemeesteren, Schepenen, en Wetten te veranderen, volgens de Privilegiën, zulks in deezen, uit de twee overgeleverde Benoemingen gedaan was, naar het Voorschrift van dezelve Privilegiën. —

En

En eindelyk, dat het Octroi des Jaars MDCLI hier geen voorwerp van verſchil was. —— In het uitbreiden dier vier Stellingen wordt het gehouden gedrag der Meerderheid by aanhoudendheid ſtreng gegispt, en luidt het ſlot, „ dat, in een Land „ van Vryheid geene andere Vryheid behoorde gekend en gezogt te worden, dan „ die overeenſtemde met de gronden van „ het Staatsregt, met de regelen van Regtvaardigheid, en met de verpligting, welke op elk ligt, omtrent zynen Evennaasten; dat de Vryheid, die de Verbonden „ Leden op 't oog en in 't hart hadden, „ tegen die gronden lynrecht ſtreedt: dewyl dezelve de Privilegiën van de Stad „ vernietigde, de Regtvaardigheid omkeerde, en de Verongelyking van zynen Evennaasten voor geoorlofd ſtelde, en Haar het Vermogen benam om „ gebruik van haar Regt te maaken in 't „ verkiezen van zulke Regenten, aan welken men ééns vooral de Uitſluiting „ hadt gegeeven."

LXXXIV. BOEK. —— 1758.

Na het inleveren van dit Berigt, deedt de Hoofdofficier eene Tegenverklaaring, op die der twee Burgemeesteren (*), zich beroepende op dit Berigt, als zyn bedryf ten vollen wettigende: ook kwam toen in de Vroedſchapsvergadering te *Haarlem*, ter Tafel eene Aantekening van Agt Leden der Vroedſchap, tegen het beſlootene, door

(*) Zie hier boven bl. 427.

LXXXIV. BOEK. 1758.

door de Heeren, die, gelyk zy ſpraken, begonnen hadden en voortvoeren zich aan te kanten, tegen den regtvaardigen en billyken Handel van Mevrouwe de Gouvernante, om deeze in haar Regt te keer te gaan: al het verhandelde in twee daar toe ſtrekkende Vroedſchapsvergaderingen, die zy voor onwettig hielden, voor van geener waarde verklaarende.

Die van *Haarlem* verzoeken Uitſtel om hun gedrag te verdedigen.

Van het Berigt der Gouvernante verzogten alle de Leden der Staatsvergaderinge Afſchriften, en de Afgevaardigden van *Haarlem*, daar benevens op het ernſtigſte, dat de Onderhandelingen over deeze zo gewigtige zaak niet verhaast, maar afgewagt mogt worden, wat hunne Zenders noodig zouden vinden, tot opheldering van dit Berigt, en veele omſtandigheden, dit onderwerp betreffende, in het daglicht te ſtellen, en Hun Edel Groot Mogenden nader te vertoonen; aan welk verzoek zy vertrouwden, dat de Leden te gereeder zouden voldoen; naardemaal uit een voorheen overgeleverd Verzoekſchrift of Vertoog der Agttien Leden van de Vroedſchap bleek, dat aan de gemaatigdheid en inſchiklykheid van de Vroedſchap of het Meerdergedeelte van dezelve, was toe te ſchryven, dat voor de verhasting van het Beſluit hier omtrent, zonder deeze nadere Opheldering af te wagten, geen reden, veel min eenig kort aanſtaand gevaar, te vinden was. Zy hadden daar in betuigd, uit „ hoogen eerbied voor het verklaarde oog„ merk van haare Koninglyke Hoogheid, „ wel

„ wel niet voor te hebben, om den *alzo* LXXXIV.
„ door Haar verkooren Burgemeester VAN BORK.
„ ECHTEN, ondertusschen in zyne func-
„ tie te wederstreeven of te turbeeren; 1758.
„ maar genegen te zyn, zonder verkorting
„ van derzelver Regten, het zelve *interim*
„ te laaten, by hunne daar tegen gedaa-
„ ne Protesten; doch dat zy aan hun Eed
„ en Verpligtingen niet konden voldoen,
„ indien zy by de Verkiezing, door de
„ Gouvernante gedaan, geheel bleeven
„ berusten, zonder aan Hun Ed. Groot
„ Mogenden den waaren toestand te heb-
„ ben opengelegd, om dien aangaande
„ herstel te verzoeken, by den Souverain
„ van den Lande."

Schoon het tot Sprokkelmaand des volgenden Jaars, en dus na den dood der Gouvernante aan liep, eer die van *Haarlem* gereed waren, zullen wy, de tydorde voor die der zaake laatende wyken, den gantschen afloop van dit geval vermelden. —— De Agttien Leden leverden een Tweede Verzoekschrift in, by de Staaten van *Holland*, „ zes derzelven verklaarden „ in hunne Ondertekening, dat zy nooit „ met iemand, wie het ook mogt weezen, „ eenige *Cabale*, *Verbintenis*, *Complotte-* „ *rye*, *Correspondentie*, of hoe men 't „ ook anders mogt noemen, hadden aan- „ gegaan, gelyk zulks in 't Berigt der „ Gouvernante gesteld werd." Dit Verzoekschrift ging vergezeld van eene Justificatie en Verantwoording, nopens den Brief van haare Koninglyke Hoogheid. Verantwoording der *Haarlemsche* Vroedschap.

LXXXIV. BOEK. 1758.

Een uitgewerkt Stuk, der aandagtigſte leezing waardig: wy kunnen maar iets van den inhoud aanroeren.

Nooit konden zy denken, een voorwerp van verontwaardiginge by Hun Ed. Groot Mogenden te zullen weezen, wanneer zy zich vertoonden als Beſchermers der Regten; hard viel het hun de wettige en afgemeetene Uitwerkingen van hun Pligt beſchouwd te zien als Onderneemingen, waar voor het *Eminent Character* des Stadhouders behoorde beveiligd te weezen, en zulks in omſtandigheden daar die verpligting zich werkzaam betoonde, „ omtrent „ eene Gebeurtenis, van welke geen gely„ kend, veel min nog goedgekeurd voor„ beeld, in eenige der voorgaande Stad„ houderlyke Beſtuuringen, werdt gevon„ den; 't zy men oogde op de Daad zel„ ve, de Verkiezinge van VAN ECHTEN, „ welke het onderwerp der klagten uit„ maakte, het zy op de Wyze, waar op „ de Stad *Haarlem* die Verkiezing hadt „ moeten zien invoeren."

Nimmer was by de Meerderheid, der *Haarlemſche* Vroedſchap opgekomen, het vermeeten van zich *gecompromitteerd* te willen hebben, met die de Stadhouderlyke Waardigheid bekleedden. Zy erkenden en herinnerden zich maar al te wel de regtmaatige tuſſchenwydte, tuſſchen de Erfſtadhouders van het Gewest, en de bediening van Vroedſchappen der Steden, hoe zeer de laatstgemelden ook gehouden konden worden, als Leden van die Ligchaa-

chaamen, welke de *Souverainiteit* van dit Gewest hielpen uitmaaken. Nimmer hadden zy bedoeld met de Gouvernante te twisten, of de Voorregten des Erfſtadhouders aan te tasten. Maar weetende dat in onze Vrye Regeeringsgeſteltenisſe, het voor een grondregel werd gehouden, dat de *Waardigheden* zich onderſcheiden door het *Gezag* en de uitvoeringe van het opgedraagene *Gebied*, en dat ook het hoogere Emplooi met het mindere gelykſtaat in *Regten*, zo als die aan elk toekomen, zo was het op dien grond, dat hunne poogingen bepaaldelyk daar heenen ſtrekten, om, als Getrouwe Voorſtanders van de Regten hunner Stad, by Hun Ed. Groot Mogenden, van wien zo wel die Privilegiën als de Regten der Erfſtadhouderen afvloeiden, de gedaane klagten te regtvaardigen, over eene Onderneeming, ten nadeele van die Privilegiën, waartoe zy eerbiedig vermeenden, dat de Prins Erfſtadhouder ontwyfelbaar *niet geregtigd was*. LXXXIV. BOEK. 1758.

Breedvoerig wyzen zy aan, het onvoegelyke en wederregtlyke der Verkiezinge van VAN ECHTEN, *buiten* de Benoeming, daar die *uit* dezelve moest geſchieden. Hoe deeze aanliep tegen het Octroi des Jaars MDCLI, welks aanhoudende verbindende kragt zy betoogden. — Hadt de Verbindtenis der Twintig Leden van de Vroedſchap, by welke zy de Twaalf Medeleden zouden hebben uitgeſlooten, in het Berigt der Gouvernante een voor hun zo afzigtig vertoon gemaakt, zy ſtelden, van hunnen

LXXXIV. BOEK. 1758.

kant, die zaak in een geheel ander licht, en ontkenden volſtrekt, dat zodanig eene Uitſluiting, die Twaalf Leden van de Regeering het Regt benam, 't welk zy, by hunne aanſtelling, te gelyk met hunne Medeleden verkreegen hadden, ooit beraamd of gedagt, veel min tot eenige rypheid of werkinge zou zyn gekomen. — Zy wilden niet verbergen, dat, kort na het overlyden van Prins WILLEM DEN IV, eenige weinige Leden van de Vroedſchap zich als een beſtuur in en over de Regeering der Stad *Haarlem* hadden aangetrokken, dat onder deezen zich hadden bevonden, de zodanigen, die verſcheide zaaken dreeven, zeer tot ongenoegen van de Meerderheid der Vroedſchap, en ten nadeele van verſcheide aanzienlyke Leden — Staavende gevallen brengen zy in 't midden. — De kwaade gevolgen van zodanig eene Beſtuuring by verſcheiden Leden van de Vroedſchap overwoogen zynde, hadden Twintig Leden met elkanderen verſprooken, in alle rondborſtigheid te zullen voorſtaan, de Wettige Regten des Erfſtadhouders, mitsgaders de deugdlyke Privilegiën der Stad *Haarlem*, en naar hun vermogen, verhoeden, dat door *Uſurpatiën*, welke telkens met voorwendinge van haare Koninglyke Hoogheids welbehagen werden *gegratieerd*, de goede orders geheel omgekeerd zouden worden. Op deeze gronden, en met geen oogmerk om aan iemand de Uitſluiting te geeven, of in deszelfs Regten te benadeelen, waren

ren die Leden overeengekomen. Dit konden zy onder Eede verklaaren, en hoopten dat deeze plegtige Verklaaring by Hun Ed. Groot Mogenden voldoen zou tegen bloote beſchuldigingen, voor welken men geen grond van bewys hadt kunnen bybrengen. Ook erkenden zy die Overeenkomst vernietigd, en in 't vuur geworpen, te hebben; dewyl zy zagen, dat aan haare Koninglyke Hoogheid, by aanhoudendheid, deswegen meer en meer nadeelige gedagten werden ingeboezemd. — De Registers der Stadsregeeringe weezen uit, dat men die Twaalf Leden niet hadt uitgeſlooten; en konden deeze ook toonen, dat het Oogmerk dier Acte, of, gelyk dit genoemd was geworden, „ een aanhou„ dend voorneemen om te beledigen," niettegenſtaande die verbranding, geen ſtand had gehouden. In 't geval van VAN ECHTEN zelf bleek het, uit de ſtemlysten, dat verſcheiden Leden, als Verbondenen om hem uit te ſluiten beſchreeven, hem geſtemd hadden. Al het voorgevallene, zints de Aanſtelling dienſ Oudſchepens, zetteden zy in een helder licht. — Het overige deezer Verantwoording beſtaat in eene deftige, op gronden van Staats-, Stadsregt en Geſchiedkunde ſteunende, wederlegging der vier bovengemelde Stellingen in 't Berigt van haare Koninglyke Hoogheid. (*) — Zy

(*) Zie hier boven bl. 434.

LXXXIV. BOEK. 1758.

Zy verzogten, derhalven, „ dat Hun Ed. „ Groot Mogenden, het kenlyk ongelyk, „ door de Verkiezing van SALOMON VAN „ ECHTEN, aan de Voorregten hunner „ Stad toegebragt, zouden herſtellen op „ zodanig eene wyze als wel met het meeste Menagement voor de hooge Waardigheid van het Erfſtadhouderſchap; doch tevens met de meeste Zekerheid voor de „ Stad *Haarlem*, en voor derzelver Burgeren en Ingezetenen, mitsgaders tot „ voorkoming van andere gelyke Onderneemingen, best zou mogen geſchieden."

Afloop deezer zaake.

Weinig twyfels valt'er aan, of de Meesderheid zou, te haarer Regtvaardiginge, ſchoon de Gouvernante in leeven gebleeven ware, dezelfde taal gevoerd en de verkeerde informatiën, op welke haar Berigt ſteunde, onder 't oog gebragt hebben; dan even min kunnen wy, het reeds gebeurde in aanmerking neemende, in twyfel trekken of het verder beloop deezer zaak zou aanleiding hebben kunnen geeven tot vergrooting der wederzydſche aangroejende verbitteringe, en ſtrekken tot verdere zeer mogelyke ongenoegens. Dan, om van de mogelykheden niet te ſpreeken, alle de Stukken, tot de zaak der Verkiezinge van VAN ECHTEN behoorende, werden ten Onderzoek in handen geſteld van de Ridderſchap, en de Gecommitteerden Hunner Ed. Groot Mogenden tot het Groot Beſoigne; die in Hooimaand des Jaars MDCCLIX, een Raadſlag uitbragten, overeenkomſtig met welken het

Be-

Besluit in Herfstmaand viel. In 't zelve LXXXIV.
straalt genoegzaam door, hoe zeer de BOEK.
Staaten zich met deeze netelige zaak ver- ——
legen vonden, dan tevens, hoe zy oor- 1758.
deelden over het gehoudene gedrag van
Mevrouwe de Gouvernante; wy zullen
't met de eigene woorden boeken, op
dat het een en ander ten vollen blyke.
„ In agtinge genomen zynde, dat het,
„ aan den eenen kant, wel buiten alle
„ contestatie is, dat de Electiën gedaan
„ moeten worden uit de Nominatiën,
„ die geformeerd zyn by die geenen,
„ die daar toe het Regt hebben, en dat
„ de Differenten over de Legaliteit
„ van Nominatiën tusschen die geenen,
„ welke het Regt van Electie heeft, en
„ die geenen aan welken het Regt van No-
„ minatie competeert, door niemand an-
„ ders dan door Hun Ed. Groot Mogenden
„ kunnen worden getermineerd; doch,
„ aan den anderen kant, gelet zynde op
„ de situatie, waar in zich deeze zaak,
„ door het smertlyk overlyden van haare
„ Koninglyke Hoogheid bevindt, en dat
„ de Regeering der Stad *Haarlem*, door
„ haar nader gepresenteerd Request en de
„ daar by gevoegde Memorie verstaan moet
„ worden tegen alle consequentiën genoeg-
„ zaam te weezen gedekt. —— Is, uit
„ eene waare eerbied voor de nagedagte-
„ nisse van Haare Koninglyke Hoogheid,
„ goedgevonden en verstaan, dat het Dif-
„ ferent, over de Aanstellinge van SALO-
„ MON VAN ECHTEN, tot Burgemeester der
„ Stad

LXXXIV. BOEK. 1758.

„ Stad *Haarlem*, zal worden gelaaten onge-
„ decideerd, in de geruste verwagtinge,
„ dat zyne Hoogheid, de Heer Minder-
„ jaarige Erfſtadhouder, door de Heeren,
„ aan wie Hoogstdeszelfs Educatie is toe-
„ vertrouwd, geimbueerd en geinſtrueerd
„ wordende van de waare belangen van den
„ Staat, en derzelver Grondwetten, Pri-
„ vilegiën en Geregtigheden in 't generaal,
„ en van die der Steden in 't byzonder,
„ tot de exercitie van de hooge Charges,
„ aan hem gedefereerd, gekomen zynde,
„ zich nooit zal laaten induceeren, om dit,
„ of ſoortgelyk geval, zich tot een Model
„ van Navolginge voor te ſtellen." (*).

Geſchil met de Gouvernante, wegens het plaatzen van VAN BORSSELE, onder de *Geëligeerden* in 't *Sticht*.

Met gemaatigde ſtappen ging de Gouvernante in het *Sticht* voort, omtrent de plaatzing van PHILIP JACOB VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, Broeder van J. VAN BORSSELE, eerſte Edele in *Zeeland*, tot Medelid der Heeren *Geëligeerden*. Deeze beſtaan, in gevolge van het Reglement van den den Jaare MDCLXXIV, in den Jaare MDCCXLVII weder ingevoerd, (†) ten deele uit Edellieden, ten deele uit Burgers, en worden door den Stadhouder gekoozen. Dan het is een onvermydelyk vereischte, dat de Edellieden, eer zy, in dit Eerſte Lid der Staaten, kunnen aangenomen worden,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 981. 1000. Voor 't Jaar 1759. bl. 4-38. 453-576. 789. 870.

(†) Men vindt dit Reglement in 't *Utrechts Placaat-Boek* I. D. bl. 170. En men zie, wegens de Wederinvoering, *Het Tafereel der Nederl. Geſch. volgens* A. M. CERICIER. X. D. bl. 503.

den, hunnen Adeldom bewyzen, of blyken van hunne Riddermaatigheid toonen. Wanneer bovengemelde van BORSSELE VAN DER HOOGE, in den voorleden Jaare, na deeze Waardigheid dong, leverde hy een omſtandig Geſchrift in, om zyne Riddermaatigheid te bewyzen. Het Eerſte en Derde Lid, de Geëligeerden naamlyk en de Steden, ten minſten de meerderheid in die Staatsleden, waren van begrip, dat het oordeel over deeze Bewyzen geſteld moest worden, aan eene Commisſie, uit de drie Leden van Staat te benoemen. Het tweede Lid, of de Ridderſchap, was in tegendeel, van gedagten, dat ieder der Leden, vooraf, diende te overweegen of deeze zaak wel van dien aart was, dat 'er eene Commisſie over kon belegd worden. De twee Leden benoemden niet te min Gelastigden, en verzogten, dat de Ridderſchap hun hier in zou volgen; doch bleef deeze volharden by het voorgaande denkbeeld. De Geëligeerden verklaarden vervolgens, ter Staatsvergaderinge, dat zy de toegezondene bewyzen voor de Adelyke Geboorte des Heeren van BORSSELE voldoende gevonden hadden, de Edelen en Steden verzoekende zich gereed te maaken, tot het uitbrengen van hunnen Raadſlag. De Edelen, daar en tegen, oordeelden, by hunne byzondere overweeging deezer zaake, éénpaarig, de bewysſtukken voor onvoldoende; doch bragten hun Beſluit niet ter Staatsvergaderinge, onder anderen, om dat zy twyfelden of de twee andere Leden van Staat

LXXXIV. BOEK. 1758.

LXXXIV. BOEK. 1758.

Staat niet wel van oordeel waren, dat deeze zaak by Meerderheid kon worden afgedaan, 't welk zy ontkenden. Niet zonder grond koesterden zy deeze twyfeling: want de Steden hadden zich met het beſluit der Geëligeerden niet vereenigd, of het Eerſte Lid beſloot nevens het Derde, by Meerderheid, de Gouvernante aan te ſchryven, dat zy de Bewyzen des Adeldoms van den Heer VAN BORSSELE, hun ten Onderzoek door haare Koninglyke Hoogheid toegezonden, voldingend gevonden hadden, en dien Heer, diensvolgens, geregtigd te houden om als een bevoegd Edelman, in het Lid der Geëligeerde Raaden te worden aangeſteld; doch dat de Ridderſchap, hoe zeer daar toe aangemaand, zwaarigheid gemaakt hadt, zich over dit ſtuk te verklaaren, en hun Beſluit uit te brengen.

Terſtond verklaarde zich de Ridderſchap tegen dit Beſluit, en gaven de Gouvernante kennis van de toedragt der zaake, en teſſens ter Staatsvergaderinge hunne Bedenkingen over op de Bewyzen des Adeldoms des Heeren VAN BORSSELE; en in Louwmaand deezes Jaars hunne Nadere Aantekening tegen het Beſluit omtrent de Toelaating diens Heeren, by de Meerderheid genomen. De Geëligeerden leverden eene Tegenaantekening in, waar mede de Afgevaardigden van *Utrecht* zich veréénigden. De Edelen hadden hunne zwaarigheden tegen de Egtheid der Bewyzen des Adeldoms, de Gouvernante onder 't oog zoeken te brengen, en een Lid aan haar afgevaar-

vaardigd met een Vertoog ten dien einde ſtrekkende; doch hadt het haar behaagd zich te verſchoonen, van 't zelve aan te neemen; maar was zy naderhand, te raade geworden, om, ſchoon zy zich op het gedaane onderzoek van Hun Ed. Mogenden gerustlyk kon verlaaten, en met derzelver bedenkingen volkomen inſtemmen, de zwaarigheden en aanmerkingen der Heeren van de Ridderſchap, mede in overweeging te neemen, „ om voor te komen alle „ reden van beklag, even of *Gunst* en *Ge-* „ *negenheid* zou hebben kunnen aanvullen, „ 't geen aan de *Bondigheid der Bewyzen* „ ontbrak." Zy hadt alle de Papieren van wederzyden geſteld, in handen van Edelen uit verſcheide Gewesten, en niet zynde van den *Duitſchen Huize*. Derzelver verſlag hieldt de Bewyzen des Adeldoms van VAN BORSSELE voor voldingend: waar om de Gouvernante niet langer uitſtelde, dien Heer te benoemen tot Lid van de Geëligeerde Raaden, „ niet twyfelende of „ Hun Ed. Mogenden zouden Hoogstderzelver omzigtige handeling in alles billyken, als die tot geen ander einde geſtrekt hadt, dan om aan niemand ongelyk te doen, en te gelyk weg te neemen „ alle Verdenking, van welk een aart die „ ook zou mogen weezen, als of in deezen „ niet gehandeld ware, naar de ſtriktſte „ regelen van eene volmaakte Justitie."

LXXXIV. BOEK. 1758.

De Heer van BOBSSELE, zyn ontſlag verzogt, en bekomen hebbende als Commandant van de Fortreſſe *Lillo* op de *Schelde* en

LXXXIV. BOEK. 1758.

en de onderhoorige Forten, en als Collonel Commandant van het Regiment Cavallery van den Lieut. Generaal Graaf WILLEM HENDRIK *van Nassau*, nam, op den eersten van Lentemaand deezes Jaars, als Edelman zittinge. Dit geschiedde niet zonder heftige tegenkanting der Edelen, die betuigden het Besluit der twee andere Staatsleden, tot de Toelaating, voor van geener waarde te houden, en voor een inbreuk op alle Orde der Regeeringe, en den Heer VAN BORSSELE niet te erkennen, voor een bevoegd Edelman, waar van zy, in een nader Vertoog der Onwettigheid van het Besluit, ten opzigte van de Toelaating des Heeren VAN BORSSELE genomen, sterke redenen bybrengen, ten slot zeggende, „niet te willen, dat te„ gen hun of hunne Nakomelingen, ooit of „ ooit, als eene uitdruklyke of stilzwygen„ de Erkentenis der Ridderschap van die „ Adelyke Geboorte van den Heere VAN „ BORSSELE, of als een uitdruklyke of stil„ zwygende Toestemming van hunnen we„ ge in die Toelaating, zou aangevoerd „ worden. het verschynen van dien Heer „ ter Vergadering van de Staaten, of van „ het Eerste Lid, het bywoonen van eenige „ Beraadslagingen, of het verkrygen en be„ kleeden van eenige Commissiën, Ampten „ of Officiën, of eindelyk iets ter wereld, „ waar in die Heer, nu, of in 't vervolg, „ zich gedroeg, of gedraagen zou, als aan„ gesteld in de Hoedanigheid van Edelman, „ in het Lid der Heeren Geëligeerde Raa„ den of waar in hy als zodanig erkend

„ mogt

„ mogt worden, door wie, of op welk ee- LXXXIV.
„ ne wyze ook, 't zy met kennisse of bui- BOEK.
„ ten weeten der Ridderschap, in tegen- ——
„ woordigheid, of by 't afweezen der Ede- 1758.
„ len, zonder of met derzelver byzonde-
„ re verklaaring daar tegen. (*)

De Edelen hielden hun streng in deezer voege vast, ondanks den duidelyk verklaarden wil der Gouvernante, wier Leevens einde, 't geen ons in een volgend Boek staat te vermelden, met snelle schreden naderde. Nog eene en andere byzonderheid ten deezen Jaare voorgevallen, moet het tegenwoordige Boek besluiten.

Verscheiden Omstandigheden mogten zamenloopen, waar door haare Koninglyke Hoogheid, mogelyk door de Landzaaten in een ander licht, dan voorheen, beschouwd wierd; de Gezindheid der Nederlanderen tot het Stadhouderlyk Huis, bleef zich vertoonen, by eene en andere gelegenheid. De vyftiende Verjaardag van Prinses CAROLINA, op den acht en twintigsten van Sprokkelmaand invallende, werd met veel vreugde betoons in de Hofplaatze, en elders gevierd; doch was dit alles slegts een voorbereiding te agten, van den achsten Vreugde-bedryven ten Jaardage van WILLEM DEN V.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 329. 601——776. De Ridders bleeven dit volhouden: want, wanneer de Gouvernante, de in diens: zynde Heeren Geëligeerde Raaden, met den aanvang des Jaars MDCCLIX, voor drie Jaaren hadt doen aanblyven, leverden die Edelen eene Verklaaring in, tegen de volduuring des Heeren VAN BORSSELE, als tegen allen Regt ter dier plaatze ingedrongen. *Nederl. Jaarb.* 1759. bl. 349. 350.

LXXXIV. BOEK. 1758.

ſten van Lentemaand, toen zyne Doorluchtige Hoogheid in zyn Elfde Jaar tradt: geheel *'s Gravenhaage* juichte. Maaltyden, Bals, Illuminatiën, wrogten alle mede om deezen Dag luisterryk te maaken, en den nagt in een Dag te herſcheppen. In veele Steden en Plaatzen van *Holland*, ſtrekten Vreugdebetooningen tot blyken des genoegens, over deezen Jaardag. *Vliſſingen* en *Veere* ſtaaken in *Zeeland* uit, om den Geboortedag des Markgraafs te vereeren. *Leeuwaarden* in *Friesland*, en de Stad *Groningen* namen een groot deel in Feestvrolykheden. En mogt de Gouvernante, met de Vorſtlyke Kinderen, van *Zoestdyk*, in Hooimaand, na *Kuilenburg* en *Buuren* trekkende, de Eerbewyzingen der Ingezetenen in eene opgehoopte maate ontvangen.

Brand op de *Haagſche* Kermis.

Geene Jaarmarkt of Kermis in deeze Gewesten, haalt by de *'s Gravenhaagſche*; behalven, dat deeze Hofplaats zelve veele en aanzienlyke Koopers uitlevert, en ten dien tyde veele Vreemden derwaards lokt, valt die Jaarmarkt een der vroegſte in, en hebben dus de Verkoopers de kostbaarſte Waaren, meest al den geheelen of voornaamen inflag, dien zy op volgende Kermisſen tragten te verkoopen, in hunne wèl voorziene Kraamen. Op het Buitenhof ſtonden, naar gewoonte, eene menigte van Kraamen in ryen geſchaard, omtrent op 't midden, geraakte 's morgens ten half vier eene Kraam, die welriekende Wateren en Oliën te koop veilde, in brand: de droogte en ligtheid der

ſtof-

ſtoffe deezer draagbaare Winkelen, bragt te wege, dat drie Kraamen wel haast in volle vlam gloorden; eene ſterke Noordooste wind voerde de brandende ſtoffe, na de Kraamen, beneden den wind ſtaande, met zulk een geweld, dat deeze bykans alle in brand geraakten; veele, die boven den wind ſtonden, kreegen door dwarlingen en terugkaatzingen zo veel ontſteekende vonken, dat zy een zelfde lot ondergingen, en, in minder dan een half uur tyds, vertoonde zich 't geheele Buitenhof, als een Vuurpoel. Onbeſchryflyk was de ſchrik des geroeps van Brand, 't welk, zo vroeg in den morgenſtond, de Kraamers uit hunnen ſlaap wekte. Goed en Leven liep gevaar. Verbystering en Verwarring heerſchten onder de raadloozen, elk zogt zyn Lyf te bergen, en zo veel van zyne Goederen als de nood toeliet. Alles geraakte in de Hofplaats op de been, de Schuttery en de Militie bezetteden de toegangen tot den Brand. De Brandſpuiten werden aangevoerd, doch konden, van eenige noodwendigheden beroofd, den vereischten dienst niet doen, vóór dat het grootſte gedeelte der Kraamen, en daar onder de kostbaarſte, ten getale van zestig, in de asſche verteerd waren. Eindelyk werd men meester van de woedende vlammen, die, door de boomen afgeweerd, de Huizen rondſom het Buitenhof ſtaande onbeſchadigd lieten.

LXXXIV. BOEK. 1758.

Onmiddelyk na het blusſen van den Brand, werd de Eigenaaren der Kraamen toegelaaten, uit de verbrande ſtoffe te

LXXXIV. BOEK. 1758.

zoeken, 't geen niet verteerd was, en hun toebehoorde. Gering was zulks in vergelyking met het der vlamme ten prooi gewordene, of door 't water bedorven. —— Het betreurenswaardig lot deezer, buiten hunne ſchuld, ongelukkigen verwekte eene algemeene aandoening van Medelyden by meest alle Burgers en Ingezetenen van den *Haage*. Het Hof van *Holland* en de Magiſtraat dier Hofplaatze, trok zich den nood dier verlegenen aan, en gaf gelegenheid aan welgeplaatſte harten om 'er verligting aan toe te brengen, door eene Bekendmaaking, dat Diakonen, vergezeld van een' Advocaat, eene buitengewoone Inzameling zouden doen, ten behoeve deezer ongelukkigen, welke zy van den Predikſtoel in de Weekbeurte 's avonds lieten afkondigen. De Leeraar deeze afleezende, voegde 'er veele overtuigende redenen by, om de Gemeente tot eene ruime Milddaadigheid op te wekken. Aan de Huizen niet alleen, maar ook aan de Kraamen op den *Vyverberg*, en elders, geſchiedde de Inzameling, die de aanzienlyke ſom van ruim 19043. Guldens beliep. — Eenige Gelastigden uit den Hove, en uit de Magiſtraat deeden by alle Kraamers, die door den Brand ſchade geleden hadden, de grootheid daar van verneemen; ieder moest ze, onder Eede, onderſcheiden opgeeven, zonder Winstderving voor ſchade te rekenen, en werd naar die opgave de Uitdeeling geregeld. (*) Van

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 489.

Van ſchrikbaarender aart en deerlyker gevolgen, was het ſpringen eener Kruidmaakery *Sollenburg*, aan den *Overtoomſchen Weg*, buiten de *Leydſche* Poort, te *Amſterdam*. In één der Pakhuizen vatte, door welk toeval is onbekend, dewyl zy, die 't zouden hebben kunnen getuigen, deerlyk omkwamen, het kruid vuur, zo als het Volk te werk kwam, om den dagelykſchen arbeid te beginnen: niet alleen ſtondt het Pakhuis, op 't oogenblik, in volle vlam; maar alles ſprong met eenen zo geweldigen ſlag als by 't losſen van een zwaar ſtuk Geſchuts gehoord wordt, aan ſtukken, en verſpreidde zich wyd en zyd. Hier door werd het digt daar byſtaande Magazyn ook aangeſtooken, en vloog dit Gebouw, met een veel zwaarder ſlag, in de lugt, ten minſten drie Arbeiders mede voerende. Alle Gebouwen, omtrent twee honderd ſchreden in 't ronde, werden geweldig geſchokt en zeer beſchadigd. De Grond, waar de Pakhuizen geſtaan hadden, was in een Poel veranderd, de Boomen rondom denzelven lagen uit den grond geſlaagen, Stukken en Balken der Gebouwen op de landen geſmeeten, zelfs was het Water zodanig over de digstbygelegene landen geperst, dat ze in een moeras veranderd ſcheenen. De meeste Huizen waren van de Pannen, zommige der naastbyſtaande voor 't grootſte gedeelte van 't geheele Dak, beroofd, de Muuren geſcheurd, Deuren en Venſters aan ſtukken geſlaagen. Binnen *Amſterdam* zag men op de *Baangragt* en het

LXXXIV. BOEK. 1758. Kruidmakery *Sollenburg* ſpringt.

LXXXIV. B.OEK.

Spiegelplein veele Huizen zeer beſchadigd.

1758. Verbaazend groot was de ſchrik en ontſteltenis, door deeze Uitwerkingen veroorzaakt. Veelen aan den *Overtoomſchen Weg*, ſprongen naakt ten bedde uit, meenende dat het eene Aardbeeving en hun Jongſte uur gekomen was. In den *Haag*, *Leyden*, *Gouda* en *Rotterdam*, voelde men deeze ſchokken, en hieldt ze voor eene Aardbeeving, op het *Haarlemmer Meir*, vernam een Schipper twee ongewoone ſtootingen. Groot was de ſchade, den Eigenaar der Kruidmaakerye overgekomen, en die der Buuren allerverdrietigst: dewyl zy 'er zich in gewikkeld vonden, door eene ongelukkige nabyheid eener zo hoogstgevaarlyke hanteeringe. Men wil dat zy, om dezelve vergoed te krygen, al het vernielde geregtlyk lieten optekenen, misſchien met oogmerk om het op den Eigenaar der Kruidmaakerye te verhaalen: ook waren zy eenige dagen na dit ongeval bezig om de verwydering der Kruidmaakerye uit hunne Buurt te bewerken. (*)

De Uitvoer van Hooi en Stroo verboden.

Verſcheiden omſtandigheden liepen zamen, om groote ſchaarsheid van Hooi en Stroo, ten deezen Jaare, te veroorzaaken. Een droog Voorjaar belettede den groei der Land- en Veldgewasſen. Onweêrsbuiën, met daar mede vergezeld gaande, of daar op volgende, ſtortregens,

(*) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 831. *Verh. van de Holl. Maatſch. der Weetenſch.* VII. D. bl. 177.

gens, gaven eerst verkwikking; doch, de Plasregens in Hooimaand dagelyks aanhoudende, werd de grond van water overstelpt. (*) Het schraal gegroeide Grasgewas tot rypheid gekomen, was meest bedorven, zwart en kragtloos. 't Veelvuldig gevallen water, deedt veele Landeryen onderloopen, de Rivieren buiten de oevers treeden, en spoelde het verzamelde weg; terwyl elders, hooge Watervloejingen het Hooi van de Uitergorsingen wegdreeven. 't Gevolg hier van was, dat in *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Overysſel* en *Holland*, de Uitvoer van Hooi en Stroo, by byzondere Plakaaten verbooden werd; en een Plakaat der Algemeene Staaten, zulks in alle de Gewesten, en in de Generaliteits Landen, verboodt. (†)

LXXXIV. BOEK. 1758.

Zodanig een Verbod veroorzaakte, natuurlyk belemmering aan nabuurige Landstreeken, gewoon dien voorraad uit onze Gewesten te ontvangen. Groot was bovenal de verlegenheid der Opgezetenen des Lands van *Luik*, die, zo tot onderhoud der Troepen, als tot eigen gebruik, in de Generaliteits Landen veel duizenden Ponden Hoois gekogt hebbende, 't zelve door dit Verbod niet konden krygen. De Prins Bisschop van *Luik* verzogt door zynen Resident, den uitvoer

(*) Men rekent het voor zeer natte Maanden, als het gevallen water 65 of 70 Lynen bedraagt op den *Huize Zwaanenburg*: en beliep het, in deeze Hooimaand, 98 Lynen: eene hoogte, welke zelfs in Jaargetyden, wanneer het sterkst regent, niet wordt waargenomen. *Waarneemingen op Zwaanenburg*, 1758. *July*.

(†) *Nederl. Jaarb.* 1758. bl. 777. 853. 863. 868. 874. 916. enz.